

पंडित जिन प्रभसूरि विरचित्.

॥ श्री ॥

श्रेणिक चरितम्.

भाग १ लो.

(गुर्जर भाषांतर सहितम्.)

स्वर्गस्थ शैल केशवल्ल शाभलना स्मरणार्थं.

छपावी प्रसिद्ध कर्ता.

श्री जैनधर्म विद्या प्रसारक वर्ग

पालिताणा.

वीर संवत् २४३२.

सन् १९०९.

जावनगर,

श्री " विद्या विजय " प्रिन्टिंग प्रेसमां

शाह. पुरुषोत्तम गीगाभाइए

मुद्रांकित कर्यं.

डिम्भत ३. ०-१२-०.

અર્પણ પત્રિકા.

પરમ પૂજ્ય, શિરછત્ર, તીર્થરૂપ સ્વર્ગવાસી પિતાશ્રી
કેશવજી શામજી.

પૂજ્ય શ્રી,

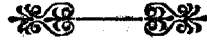
આપ એક ઉત્તમોત્તમ પિતા, અને જ્ઞાનદાતા ગુરુ હતા.
આપે અમારા ઉપર આપની હયાતી પર્યંત અત્યંત
ઉપકારો કર્યા છે. આપે કરેલા ગુણનો બદલો વાળી
શકાય તેમ નથી. અમારી આધુનિક સારી
સ્થિતિ આપની કૃપાના અને સેવાના ફળ
રૂપેજ અમને પ્રાપ્ત થઇ છે. પુત્રો તરીકે
યત્કિંચિત્ સેવા આપના મૃત્યુ પછી
પણ બજાવીને આપના આત્માને
પ્રસન્ન કરવો તેવી અમારી ઇચ્છા
થવાથી આપના સ્મારકનો
આ મંથ પ્રસિદ્ધ કરાવીને
આપના ચરણકમ-
લમાં અર્પણ
કરીએ
છી
એ.

અમે છાએ
આપના આજ્ઞાંકિત સંતાનો,
૧ લાલજી લધા,
૨ લખમશી કેશવજી,
૩ ધનજી કેશવજી,
૪ કુંવરજી કેશવજી.

પ્રસ્તાવના.

શ્રીજિનાગમ રૂપ કલ્પવૃક્ષ નવપદ્મવિત થઈ આ ભારતવર્ષે જ્ઞાનાત્મક શીતલ છાયાને પ્રસાર કરી રહેલો છે. દ્રવ્યાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને કથાનુયોગ એ ચાર શાખાઓથી તે દેદીપ્યમાન છે. ચરમતીર્થંકર શ્રીમહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ પછી જૈનદર્શનમાં થયેલા મહા ધુરંધર આચાર્યોએ એ પવિત્ર કલ્પવૃક્ષની છાયાનો આશ્રય લઈ પોતાની પાછલ થનારાઓના ઉપર અનુગ્રહ કરવા માટે અનેક અપૂર્વ ઐથો રચેલા છે; જેઓ માંહેલો આ એક અપૂર્વ, ચમત્કૃતિ ભરેલો શિક્ષણરૂપનો કાવ્યગ્રંથ છે.

સંસ્કૃત વ્યાકરણની વ્યુત્પત્તિ સંપાદન કરનારા અભ્યાસીઓ કોઈ કથાનુયોગના રસિક વિષય દ્વારા પોતાનું વ્યાકરણ જ્ઞાન વધારી દૃઢ કરી શકે અને વ્યાકરણના સિદ્ધ રૂપના ઉદાહરણોની છાપ તેમના હૃદય ઉપર અસરકારક કૃતિઓથી પાડી શકે તેવા ઉત્તમ હેતુનું અવલંબન કરી આ ગ્રંથ લખવામાં આવ્યો છે. આ સમર્થ ગ્રંથકારે કાવ્યગત વ્યાપારનું એકત્વ, લક્ષણનું એક ધારાપણું અને કાવ્યકલાના ક્રમ તથા નિયમને સંપૂર્ણ રીતે બલવી પોતાના ઉદ્દેશને સફલ કર્યો છે; તે સાથે જિન શાસનની મહત્તા દેખાય તેમ ધાર્મિક સત્પાત્રોનો ચિતાર આપી કાવ્ય વસ્તુને ખીલાવી છે.

કાવ્યનો મુખ્ય નાયક ધાર્મિક લઈ તેને અંગે તેવો રસ, સુંદર કથારૂપ રચના, લક્ષાકર્ષક રૂપકો, વર્ણસૌંદર્ય; શબ્દ અને વિચારમાં રહેલ પવિત્ર ઉત્સાહ અને શક્તિ એવી દર્શાવી છે કે, જે પાઠકના હૃદયને સાનંદાશ્ચર્ય કરે છે. પ્રસંગે પ્રસંગે શાંતદેશનાનો પ્રવાહ ચલાવી અભ્યાસીના હૃદયમાં સંવેગરંગનું દર્શન કરાવે છે.

વળી વિશેષ ખુબી એ છે કે, વ્યાકરણના નિયમસિદ્ધ રૂપ દર્શાવતાં તેના અસલ અર્થનો અનાદર ન થાય તેમ કથા પ્રવાહને ચલાવે છે અને તેમાં પુનરુક્તિ દોષ, કર્ણ કઠોર શબ્દો, ગૂઢપદો કે કૃત્રિમ વકતા આવતી નથી. તેના સઘળા શબ્દો અભ્યાસીને વિચાર કરવાને પ્રેરે છે અને તેના સઘળા વિચારોનું વલણ પઠન કે શ્રવણ કર્તાને ધાર્મિક અને સદ્ગુણી બનાવે છે.

શ્રીજૈન શાસનમાં દ્રવ્યાનુયોગ વિગેરેના વિષયો તત્ત્વજ્ઞાનને લઈ અતિગહન છે અને તેનું યથાર્થ જ્ઞાન સદ્ગુરુ સમક્ષ અધ્યયન કરવાથીજ થાય છે, તેથી કથાનુયોગના ચરિત્ર અથો ઉપર પ્રીતિ રાખનારાં ધણાં મનુષ્યો જીવામાં આવે છે, તેપણુ ખુશી થવા જીવું છે, કારણ કે, પ્રાચીન મહાત્માઓના ચરિત્રો વાચકોનાં હૃદય ઉપર અસર કરે છે અને તેથીજ તે બીજને ધાર્મિક કે સદ્ગુણી થવાને સાધન ભૂત ગણાય એટલુંજ નહીં પણ જી અંતમાં એક મહાત્માનું ચરિત્ર વર્ણન કર્યું હોય છે, તે બીજને અનેક પ્રકારે કલ્યાણકારી થઈ પડે છે.

કાવ્ય એ શબ્દનો અર્થ તો માત્ર કવિનું કર્મ (કવેઃ કર્મ કાવ્યમ્) એવો થાય છે. સાહિત્ય અંથોમાં જુદા જુદા ભેદ આપેલા છે. કાવ્યનો વિષયભૂત વ્યાપાર એકજ આશય અથવા ઉદ્દેશ વાલો હોવો જોઈએ, તેમજ મહાન અને અદ્ભુત હોવો જોઈએ, તોપણ સંલલિત અને યોગ્ય લંબાણવાલો હોવો જોઈએ. આ કાવ્યમાં આ સઘલા ગુણો છે; તેથી તે કાવ્ય તો છે પણ તેમાં વળી મહાકાવ્ય છે. આ મહાકાવ્યમાં વ્યાકરણપક્ષ અને ચરિત્રપક્ષ બંને મિશ્રિત હોવાથી તે ‘ દુર્ગ-વૃત્તિષ્ટ્યાશ્રયમહાકાવ્ય ’ પણ કહેવાય છે. એકંદર તેના અઠાર સર્ગો છે. દરેક સર્ગોમાં સંસ્કૃત વ્યાકરણનાં જુદાં જુદાં પ્રકરણોનાં ૩૫ દર્શાવી મગધ દેશના પ્રખ્યાત શ્રેણિક રાજનું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે.

આ મહાકાવ્યનો પ્રથમ ભાગ સાત સર્ગ સુધી આપેલો છે. પ્રથમ સર્ગમાં મગધ દેશ, તેની રાજધાની અને કાવ્યના નાયક શ્રેણિક રાજનું વર્ણન આપેલું છે, તેમાં સંસ્કૃત વ્યાકરણનો સંધિપાદ આપી પાંચ સંધિનાં જુદાં જુદાં ૩૫ દર્શાવ્યાં છે. બીજા સર્ગમાં શ્રેણિક રાજની પટરાણી દેવી તથા કુમારના વર્ણનસાથે સંસ્કૃત વ્યાકરણનો લિંગપાદ આપી નામનાં જુદાં જુદાં સિદ્ધ ૩૫ આપેલાં છે. ત્રીજા સર્ગમાં વનપાલે આપેલી શ્રીવીરપ્રભુની વધામણીનું વર્ણન કરવા સાથે ગુષ્મદાદિપાદ ના ૩૫ દર્શાવ્યાં છે. ચોથા સર્ગમાં પ્રભુના સમવસરણનું અને રાજ શ્રેણિકના પ્રયાણનું રસિક વર્ણન આપેલું છે, તેમાં સંસ્કૃત વ્યાકરણનો કારકપાદ આપી કારક વિલકિતનાં જુદાં જુદાં ઉદાહરણો દર્શાવ્યાં છે. પાંચમાં સર્ગમાં તીર્થંકરના તીર્થની સ્તુતિનું વર્ણન કરી સંસ્કૃત તદ્ધિત પ્રકરણના સિદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યાં છે. છઠા સર્ગમાં પ્રભુનીદેશનાનું વર્ણન આપી આખ્યાત (ધાતુ) પ્રક્રિયાનાં પ્રથમ પાદનાં ૩૫ દર્શાવ્યાં છે. અને સાતમા સર્ગમાં દર્દુરાંક દેવનું દર્શન

અને તેના વચનની અમત્કૃતિ વર્ણવી આલ્યાત (ધાતુ) પ્રક્રિયાનાં બીજાંપાદનાં રૂપ દર્શાવ્યાં છે. આ પ્રમાણે પ્રથમ ભાગનું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે, આ કાવ્યની ઉત્કૃષ્ટતા યથાયોગ્ય અને મધુર શબ્દ રચનામાં રહેલી છે. એટલું જ નહીં પણ ચરિત્રના સત્ય વિષયની રસજ્ઞતામાં, ઉમદા અને ઉત્તમ ભાવોમાં અને વ્યાકરણ પક્ષને અવલંબી તે ભાવોનું પ્રતિપાદન કરવાની સ્વાભાવિક, કામલ તથા જૈન શૈલીની રીતિમાં પણ આ કાવ્યની ઉત્કૃષ્ટતા રહેલી છે.

આ મહાકાવ્યના કર્તા શ્રી જિનપ્રભસૂરિ શ્રી જિનસિંહસૂરિના શિષ્ય હતા. શ્રી જિનસિંહસૂરિ લઘુ ખરતરગચ્છના સ્થાપક અને શ્રી જિન વલ્લભસૂરિના શિષ્ય હતા. શ્રી વિક્રમ સંવત્ ૧૩૩૫ ના વર્ષમાં તેમણે આ ગ્રંથ રચેલો છે. તે મહો-થકારી સૂરિવર્યે અનેક ગ્રંથો રચેલા છે. જ્યાં તે ગ્રંથકાર હતા, તેવાજ ઉત્તમ ટીકાકાર હતા. લયહરસ્તોત્ર તથા નંદીષેણુ આચાર્યના રચેલા અજિતશાંતિ સ્તવ-નપર તેઓએ સુબોધક ટીકા કરેલી છે. સૂરિમંત્રપ્રદેશ વિવરણ, તીર્થકલ્પ, પચ-પરમેષ્ટિસ્તવ, સિદ્ધાંતાગમસ્તવ વિગેરે અનેક સ્તોત્રો કાવ્ય અમત્કૃતિવાલા તેમણે રચેલાં છે. તેઓને સ્તોત્રકાવ્ય કરવા ઉપર ઘણી પ્રીતિ હતી. તેમને એવો નિયમ હતો કે, હંમેશા એક નવીન સ્તોત્ર રચીનેજ આહારપાણી કરવાં. આ યોગીંદ્ર કવિની પાસે ઘણા મુનિઓ અભ્યાસ કરતા અને ઉત્તમ ગ્રંથકારોને તે પોતાની કુશાચ યુદ્ધિની સહાય આપતા હતા. ન્યાયકંદલિપંજિકાના કર્તા રત્નશેખરસૂ-રિએ આ સૂરિરાજની પાસેઅભ્યાસ કર્યો હતો. શ્રીહેમચંદ્રસૂરિએ કરેલી અન્યયોગ વ્યવચ્છેદિકા નામની ખત્રીશી ઉપર શ્રી મલ્લિષેણુસૂરિએ જે સ્યાદ્વાદમંજરી નામે ટીકા રચેલી છે, તેમાં આ સમર્થ વિદ્વાને ઘણી સહાય આપી હતી, જેને માટે શ્રી મલ્લિષેણુ સૂરિએ તે સ્થલે જણાવેલું છે.

આ શ્રેણિકચરિત્રની પ્રશસ્તિમાં પોતાનો સંક્ષિપ્ત વૃત્તાંત આપી ગ્રંથકાર પોતાનું નામ જિનપ્રભ એવું ગોઠવી એક ચિત્રકાવ્ય આપે છે અને તેમાં શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુની સ્તુતિ કરે છે. તે શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે—

તત્તત્કર્મપરા જિતિક્ષમગિરં મઘ્યાંબુજાહસ્કરં
વંદેવિષ્ટપમા નનીયમચિરામ્નું સતાં કામદમ્ ।
સચ્ચારિત્રનિધિં પ્રભાવમથિતારિષ્ટં જિનં વ્યેનસં

સંસારે જ્ઞહરિં વરેણ્યસમતારંગં વિદંભૌજસમ્ ॥ ૧ ॥

“તે તે કર્મને પરલવ કરવાને સમર્થ જમની વાણી છે, ભવ્ય પ્રાણીરૂપ કમલમાં જે સૂર્ય સમાન છે, જે જગતમાં માનવા યોગ્ય છે, સત્પુરૂષોના વાંછિતોને જે આપનારા છે, જે સત ચારિતના નિધિરૂપ છે, પોતાના પ્રભાવથી જેમણે અરિષ્ટ-અંતરાયનો નાશ કરેલો છે, જે પાપ રહિત છે, આ સંસાર રૂપ હસ્તીમાં જે સિંહ સમાન છે, જેમનો સમતાનો રંગ પસંદ કરવા યોગ્ય છે અને જેમનું પરાક્રમ દંભ રહિત છે એવા અચિરામાતાના પુત્ર શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુનેહું વંદનાકરછું,” ૧

આ અંથનું ભાષાંતર કરવામાં માત્ર અક્ષરાર્થનો આધાર લીધેલો છે. પ્રથમ ભાવાર્થ આપી વિશેષાર્થમાં વ્યાકરણ પદ્ધતિનાં રૂપ દર્શાવવા પ્રયત્ન કરેલો છે. આવા શિક્ષણ કાવ્યના અંથો ઉપર ટીકા હોતતો અભ્યાસીઓને વિશેષ લાભ થાત અને ભાષાંતર કરવામાં વિશેષાર્થની અંદર વધારે ખુલાસો આપી શકાત પણ તેવી ઠાઈ ટીકા ઊપલબ્ધ થઈ નથી, તેથી માત્ર મૂલને આધારે આ ભાષાંતર કરવામાં આવ્યું છે. વળી બીજી મુસ્કેલી એ આવી કે, આ અંથની કોઈ શુદ્ધ પ્રત મળી શકી નહીં, માત્ર એકજ પ્રતને આધારે ભાષાંતર કરવામાં આવ્યું છે. તે પ્રત ઘણી અશુદ્ધ હોવાથી કોઈ કોઈ સ્થલે શંકા રહી છે. તથાપિ અનતા પ્રયત્ને શુદ્ધ કરવા પ્રયાસ કરેલો છે. તે છતાં દ્રષ્ટિદોષ કે બુદ્ધિદોષને લીધે રહી ગયેલી અશુદ્ધિને માટે વાચકવર્ગ ક્ષમા કરશે અને જે કોઈ સાક્ષરવર્થ અમને સૂચના આપશે તો અમે તેમનો અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીશું એજ.

કંઈ કોઠારાના રહીશ સ્વર્ગસ્થ શેઠ કેશવજી શામળના સ્મરાર્થે આ અંથ તેમના સુપુત્રોએ છપાવ્યો છે અને તેની છપામણી વિગેરેના ખરચના રૂા. ૪૦૦) ચારસો શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગને આપ્યા છે.

સત્પુત્રો પોતાના વડીલો પ્રતિ પોતાની પૂજ્ય બુદ્ધિ કેવી ઉત્તમ રીતે બતાવી શકે તેનું ઉત્તમ દૃષ્ટાંત સ્વર્ગવાસી શેઠ કેશવજી શામળના પુત્રોએ પુરું પાડ્યું છે. બીજા શુદ્ધસ્થોના પુત્રો પણ આવીજ રીતે પોતાના વડીલોનું સ્મારક કરવામાં પોતાનું કર્તવ્ય બજાવશે તો તેઓ લોકોના ખરેખરા ધન્યવાદને પાત્ર થશે.

છવટે પ્રસિદ્ધ કર્તા અભિલાષા રાખે છે કે ઉક્ત પ્રતિના સ્મારકો કરનારા સત્પુત્રો જૈનકોમમાં સંખ્યાબંધ ઉદ્ભવે, અસ્તુ.

વીર સંવત ૨૪૩૨. }
વિક્રમ સંવત ૧૯૬૧, ભાદ્રપદ કૃષ્ણ એકાદશી. } પ્રસિદ્ધ કર્તા.

श्री जिनप्रभसूरि विरचितं

श्री

श्रेणिकचरितम्

अनुष्टुप्.

सिद्धो वर्णसमाम्नायः सर्वस्योपचिकीर्षता ।

येनादौ जगदे ब्राह्म्यै स नन्द्यान्नाजिनन्दनः ॥ १ ॥

भाषार्थ—

सर्वने। उपकार करवानी छच्छा वाला जे प्रभुजे आद्वीने वर्णने। समाम्नाय (भर्यादा) सिद्ध करी कहेला छे, जेवा नासि राजना पुत्र श्री ऋषभदेव भगवत ज्ञानसमृद्धि साथे आनंद पाओ. १

विशेषार्थ—

अही “ सिद्धो वर्णसमाम्नायः ” जे सिद्धदेभयंद्र व्याकरणुं सूत्र दर्शाव्युं छे, अने जेभां वर्णनी भर्यादा सिद्ध करवानुं कथन सूचव्युं छे.

देशोऽस्ति मगधान्निख्यो यत्र मंजुस्वरा नराः ।

समानश्रीसवर्णास्त्रीयुक्ता ह्रस्वेतराशयाः ॥ २ ॥

भाषार्थ—

मगध नामे जेक देशछे, जेभां सुंदर स्वरवाला, समान लक्ष्मी वाला, समान वर्णनी स्त्रीओके युक्त अने मोटा दिशना पुरुषो रहैता हुता. २

विशेषार्थ—

अही स्वर, समान, सवर्ण. अने ह्रस्व जे शब्दो उपरथी व्याकरणु पक्षे स्वरोनी समानसंज्ञा, सवर्णसंज्ञा अने ह्रस्वसंज्ञा दर्शावी छे.

दीर्घदर्शीं गुरौ नामी तत्र संध्यक्षरोऽजवत् ।

१ अ शिवायना अधा स्वरोने व्याकरणुभां नामी कहेछे. ते उपर सारस्वतभां “अवज्जा नामिनः” जेवुं सूत्र छे. २ “ ए ऐ ओ औ ” जे चार स्वरोने संध्यक्षर कहे छे.

રાજલોકો નયાઘ્વાન્નિવ્યંજનો વૈરિવર્ગજિત્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં દીર્ઘ દૃષ્ટિવાલો, યુરને નમનારો, સંધિ કરવામાં અકર, નીતિના માર્ગને પ્રગટ કરનાર અને શત્રુઓના વર્ગને જિતનારો રાજ લોક હતો. ૩
વિશેષાર્થ—વ્યાકરણ પક્ષે—સ્વરોમાં દીર્ઘસંજ્ઞા, નામી સંજ્ઞા અને સંધ્યક્ષર, સંજ્ઞા હોય છે, અને વર્ણોમાં વ્યંજન અને વર્ગની સંજ્ઞા છે.

ઘોષવંતોઽપ્યઘોષાઃ સ્યુસ્તત્રૈવ પ્રતિવાદિનઃ ।

જિત્વ તાન્વાદિનો વિવ્રત્યુચ્ચતામનુનાસિકમ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં પ્રતિવાદીઓ ઘોષ-નાદ વાલા છતા અઘોષ-નાદ વિનાના, તેઓના પરાભવ કરી તે દશના વાદીઓ પોતાની નાસિકાને ઊંચી રાખે છે. ૪
વિશેષાર્થ—વ્યાકરણ પક્ષે વ્યંજનોની ઘોષ, અઘોષ અને અનુનાસિક એવી સંજ્ઞાઓ છે.

પ્રિયાંતસ્થાસ્ત્ર દીપ્તસ્મરોષ્માણો મૃગીદૃશઃ ।

વિસર્જનીયોપધ્માનીય જિઘ્હામૂલીયમધ્યકાઃ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં પોતાના પ્રિયની સમીપ રહેનારી, કામદેવની ગરમીથી પ્રદીપ્ત વિસર્ગ, ઊપધ્માનીય અને જિઘ્હા મૂલીય અક્ષર જેવા મધ્ય ભાગવાળી મૃગાક્ષી સ્ત્રીઓ હતી. ૫

વિશેષાર્થ—અહિં અંતસ્થ (ય્સ્) ઉષ્માક્ષર (શ, ષ, સ્) વિસર્ગ (:) ઊપધ્માનીય (= ક ઽક) અને જિઘ્હા મૂલીય (= ક ઽપ) એ અક્ષરો દર્શાવ્યા છે. ૫

સોપધ્માનીયાનુકુંજૈ વિવ્રજ્જઘટાં યુધિ ।

યાનત્ર રાજાનુસ્વારં પદં ચક્રે જયશ્રિયઃ ॥ ૬ ॥

૧ ક વર્ગ વિગેરે પાંચ વર્ગ કહેવાય છે. ૨ જિઘ્હામૂલીય અક્ષરની આકૃતિ જેવી કમાન વાળી સ્ત્રીઓના મધ્ય ભાગની આકૃતિ વર્ણુવેદી છે.

भाषार्थ—

ज्यां कुंलस्थलवडे जखे उपध्मानीय^१ अक्षर वादी होय जेवी गणे^२ दनी धराने रजुमां धारणु करतो राज प्रयाणु करतां जयलक्ष्मीतु स्थान अनुस्वार^३ रूप करतो हतो. ६

विशेषार्थ—अर्ही उपध्मानीय (=क ङ) अने अनुस्वार संज्ञादर्शावीछे. ६

धनं तज्जच्छति स्फातिं यदत्रोपार्जितं जनैः ।

कश्चनत्यार्यमर्यादा कल्पत्युद्यमोऽत्र नुः ॥ ७ ॥

भाषार्थ—

अहिं लोकोजे उपार्जन करेनुं द्रव्य विस्तार पाभतुं हतुं. अर्थ मर्यादा दृढ थती हती अने पुरषने उद्यम कल्पलतानी जेभ आयरणु करतो हतो. ७

ये गुणास्तेत्र सर्वेऽपि यजंतेऽत्र जिनं जनाः ।

कस्को नाम न जूम्नात्र वैयाकरण उच्चकैः ॥ ८ ॥

भाषार्थ—

जेगुणु होयते सर्वे अहिं हता. अहिंना लोको जिनने पूजता हता. अर्ही आहुद्वयपणु उींयुं व्याकरणु ज्ञानुनार कोणु नहतुं. अर्थात् सर्वे व्याकरणु ज्ञानुनार हता. ८

विशेषार्थ—सर्वे×अपि, यजंते×अत्र, कः×कः, जूम्ना×अत्र—जे सर्वरूपमां संधि दर्शावेळ छे.

कः पंचालाजनपदो वरणानगरं च किम् ।

कानि वा स्युः खलत्तिकवनान्यस्य श्रियां पुरः ॥ ९ ॥

भाषार्थ—

जे नगरनी शाला आगल पंचालदेश, वरणानगर अने अलतिक वन कोणु मात्रछे! ९

१ उपध्मानीय अक्षरनी आकृति हाथीना कुंलस्थल जेवी होयछे.

२ अनुस्वारतुं चिन्ह स्थानता जेवुंज होयछे.

હરિતકાઃ ફલાન્યામ્નાદિવાસ્માદ્ યુશ્રિયોઽવમાઃ ।

લોકોપચારાઽઽબ્દાનામિવ સિદ્ધિશ્ચ શર્મણામ્ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ—

આમ્રશ્લથી હરડનાફલનીજેમ એ નગરથી સ્વર્ગની શાલા ઊતરતી હતી.
લોકોપચારથી શબ્દથી જેમ ત્યાં સુખની સિદ્ધિ થતી હતી. ૧૦

વિશેષાર્થ—શબ્દની સિદ્ધિ લોક-વ્યાકરણના ઉપચાર. (પ્રયોગથી) થાય છે. ૧૦

જીયંતે ધનિના દારાઃ કલત્રેણાત્ર નાતનોઃ ।

જલેનાંજ્નોધિજ્ઞાર્યાયા નાર્યોઽજય્યાઃ સુધાંબુધેઃ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

અહીં કામદેવની સ્ત્રીથી ધનવંતની સ્ત્રીઓ જિતી શકાતી ન હતી.
સમુદ્રની સ્ત્રી સરિતાના જલથી અમૃતના સમુદ્રની સ્ત્રી સરિતા જિતી શકાતી નથી. ૧૧

इति प्रथमः संधिः ।

વીતારાતૌ કલાધારે સત્પૃથ્વીશે પૃથ્વીદયે ।

સ્વર્વધૂહાસ્યદસ્રૈણે કઃ સદાત્ર ન મોદતે ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

શત્રુને નાશ કરનાર, કલાનો આધાર રૂપ, મોટા ઊદ્યવાલા, અને જેની સ્ત્રીઓ સ્વર્ગની સ્ત્રીઓનું હાસ્ય કરેછે, તેવા તે પૃથ્વીપતિ ઊપર હંમેશા કોણ હર્ષ નપામે ? ૧૨

વિશેષાર્થ—અહિં વીત×અરાતૌ, કલા×આધારે પૃથ્વી×ઈશ, પૃથુ×દયે એ સર્વ રૂપમાં સ્વરસંધિ દર્શાવેલ છે.

માતાપિતૃષિવાક્રમ્વહે અત્ર દુર્વાક્યકૈતવે ।

પ્રાયઃ પ્રયુંજતે ધીરા ઋલ્લકારસ્વરાવિવ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

માતા, પિતા, અને રૂપિના વચનમાં નમ્ર અને દુર્વાક્યમાં કપટ કરનાર એવા એ રાજની ઉપર ઋ, લૃ, સ્વરની જેમ ધીર લોકો પ્રાયે કરીને બેડાઈ જતા હતા. ૧૩

વિશેષાર્થ—અહિં પિતૃ×ઋષિ એ વાક્યમાં સ્વરસંધિ દર્શાવેલા છે. ઋ લૃ સ્વરનો પ્રયોગ પ્રાયે કરી થાય છે. તેમ તે રાજમાં પ્રાયે કરી ધીર લોકો યોગ્ય છે.

ઋજુકૃતે દ્રોહકર્તૃકારકૌટિલ્યજૃન્મનાઃ ।

વાચેહુરસમાધુર્યમત્રેરયતિ સજ્જનઃ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

દ્રોહ કરનાર અને કુટિલતાથી જેવું મન ભરેલું છે એવો પુરુષ પણ આ સરલ કાર્ય વાલા રાજની પાસે સબજન થઈ વાણીમાં ઇશુરસના જેવું માધુર્ય પ્રેરે છે. ૧૪

વિશેષાર્થ—અહિં દ્રોહકર્તૃ+ઋકાર, એ પદમાં સ્વર સંધી દર્શાવેલ છે.

અત્ર પ્રિયહલીષાનાં લાંગલીષે ચતુષ્ટયે ।

પુણ્યસાધનસામગ્રી મનીષાશાલિનાં જવેત્ ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં જેને હલ્લીષ (ખેડુતો) પ્રિય છે અને જેઓ યુદ્ધિથી શોભિત છે, તેવા પુરુષોને હલ વિગેરે ચાર પદાર્થમાં પણ પુણ્ય સાધનની સામગ્રી થતી હતી. ૧૫

વિશેષાર્થ—અહિં હલ×ઈષા, લાંગલ×ઈષા મનસ્+ઈષા—એ સંધિનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગંગોદકોજ્વલં શીલમત્રોરીકુરુતે જનઃ ।

મહર્ષિન્નિઃ પ્રસિદ્ધોઽપિ ન કારકુટિલાશયઃ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં લોકો ગંગાના જલ જેવું ઊજ્વલ શીલ અંગીકાર કરે છે. મોટી સમૃદ્ધિથી પ્રસિદ્ધ છતાં પણ કોઇનું દુઃખ ઋ અક્ષર જેવું કુટિલ નથી. ૧૬

વિશેષાર્થ—અહિં ગંગા×ઉદક×ઉજ્જ્વલં, એ સંધિરૂપ દર્શાવેલ છે ઋ અક્ષરની આકૃતિ કુદિલ વાંછી હોવાથી તેની ઉપમા આપેલી છે.

ઋણાર્ણ વસનાર્ણ ચ કંબલાર્ણ દશાર્ણવત્ ।

પ્રાર્ણવત્સતરાર્ણ વા વિદ્યંતે નાત્ર કસ્યચિત્ ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

કરણ માટે કરેલું કરણ, વસનું કરણ, કાંબલાનું કરણ, દશાર્ણ દશની જેમ ઊત્કૃષ્ટ કરણ અને નાના વાછડાનું કરણ ત્યાં કોઈને હલું નહીં. ૧૭

વિશેષાર્થ—

ઋણ+ઋણં, વસન+ઋણ, કંબલ+ઋણં, દશ+ઋણં, પ્ર+ઋણં, વત્સતર+ઋણં એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નયાર્ત્તરક્ત્વી દિકપ્રાર્ત્ત્વીત્તિર્નાપિરમર્ત્તવાક્ ।

ગતપાત્રપ્રર્ષન્નન્ન ધર્મધુરાયાં પ્રાર્ષજાયતે ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજા ન્યાય પીડિતને રક્ષણ કરનાર, દિશામાં કીર્તિને પ્રેલાવનાર, પરમ સત્ય વાણી બોલનાર, પ્રાપ્ત થયેલ પાત્ર ઊપર ઊત્કૃષ્ટ દયાલુ અને ધર્મની ધુરામાં શ્રેષ્ઠ વૃષભનું આચરણ કરનારો હતો. ૧૮

વિશેષાર્થ—અહિં નય×આર્ત્ત, પ્ર+ઋચ્છત્, પરમ×ઋત, પ્ર+ઋપમાયતે એ સ્વર સંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

રાજન્યવીરાઃ પ્રાલ્કારાયિતવેણીલતા ઇહ ।

પ્રલ્કારયંતિઃ સ્વે શસ્ત્રત્વિષા સૂર્યાશુપ્રક્લયઃ ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમની વેણીલતા ઝલકી રહી છે એવા વીર રાજાઓ અહિં પોતાના શસ્ત્રોની કાંતિવડે સૂર્યના કીરણોને પ્રતિબિંબિત કરી ઝલકાવે છે. ૧૯

વિશેષાર્થ—અહિં પ્ર+લ્કારાયિત, પ્ર+લ્કારયંતિ, સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દૃષ્ટૈશ્વર્યાતિરેકેઽપિ ધર્મૈકનિરતં જનમ્ ।

અચૈવકૃતમિત્યૂહઃ કસ્યાન્ન હૃદિ ન સ્ફુરેત્ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

અનિક ઐશ્વર્ય છતાં પણ કેઇ ધર્મ પરથણ એવા માણસને જોઇને
'આજે કૃતાર્થ થયા' એવો તર્ક કેના. હૃદયમાં સ્ફુરતો નથી? ૨૦

વિશેષાર્થ—દૃષ્ટા+એશ્વર્ય, ધર્મ+એકનિરતં, અચ+એવ એ સ્વર સંધિના ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

इहैव नूनं धर्मोऽस्त्राद्यन्नाप्योऽत्र पतिव्रताः ।

કોત્તિરેવ સતાં ત્વેકા સ્વૈરિણી સ્વૈરચારતઃ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ—

અહિંજ ધર્મ રહેલો છે, એમ ખાત્રી થાય છે કારણ કે, ત્યાં અધી સ્ત્રીઓ
પતિ વ્રતા હતી માત્ર સત્પુરુષોની કીર્તિ એકજ સ્વેચ્છાચારથી સ્વૈરિણી હતી. ૨૧

વિશેષાર્થ—અહિં સ્વ+ઈરિણી એ સંધિ ૩૫ દર્શાવેલ છે.

दृष्टौदार्यं नृणामत्र शाखिनस्ते दिवोकसाम् ।

પ્રેલિતા ત્રપયા મન્યે પ્રૌઘંતિ સ્માન્યહૃદયતામ્ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ—

અહિંના પુરુષોની ઊદારતા જોઇને દેવતાના કટ્ટપવૃક્ષ લક્ષ્મણી સંતાપ
ગયા હોય તેમ અને લાગે છે, કારણ કે તે અન્યને દૃશ્ય થતાં નથી. ૨૨

વિશેષાર્થ—દૃષ્ટા+બૌદાર્ય, પ્ર+એલિતાઃ, પ્ર+એઘંતિ, એ સ્વર સંધિના ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

यदुपेकायते धर्मो यदुपेकायते श्रुतम् ।

તદુપૈતિ યત્નાસ્ફાતિ ધીરત્નોપૈઘતે ચ તત્ ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં એકજ ધર્મ વર્તતો હતો, એક શાસ્ત્રજ વર્તતું હતું. ત્યાં જ્યાં
વિસ્તારે ત્યાં યુદ્ધિ વધતી હતી. ૨૩

વિશેષાર્થ—ઉપ+एकायते, ઉપ+एति, ઉપ+एषते એ સ્વરસંધિના
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आर्त्तेषु प्रौषधीयत्सु धर्मोऽत्र प्रौषधीयते ।

इतीदोपदिशत्याप्ते जनतोमित्यवोचत ॥ ૨૪ ॥

ભાવર્થ—

“આર્ત-પીડિતજન દુઃખી થાય છે ત્યારે ધર્મ ઐષધીનું કામ કરે છે ”
આ પ્રમાણે આપ્તજ ઉપદેશ કરતા તે લોકો સ્વીકારી લેતા હતા. ૨૪

વિશેષાર્થ—અહિં પ્ર+ઓષધીયતે, જનતા+ઓસ્ એ સધિ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इहोष्टपीयूषरसं विबोष्टीनामपि जृशम् ।

प्रपद्यते सौमनस्यं विबोष्टस्तरुणव्रजः ॥ ૨૫ ॥

ભાવર્થ—

ખિંબ શ્લના જેવા હોઠવાલો અહિંના તરૂણ પુષ્કિનો સમૂહ, ખિંબ
જેવા હોઠવાળી સ્ત્રીઓના અધરામૃતના રસને અત્યંત પાન કરી દેવતાપ
જ્ઞાનું સુખ સંપાદન કરતો હતો. ૨૫

વિશેષાર્થ—અહિંંહ+ઓષ્ટ, વિંબ+ઓષ્ટીનામ્, વિંબ×ઓષ્ટ, એ સ્વરસંધિ-
ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

अत्र नाज्ञानदुग्धौतुर्नौतुनेत्रजयंकरः ।

न वृद्धौतुकूरबुद्धिर्नौंकारविमुखोऽर्थेषु ॥ ૨૬ ॥

ભાવર્થ—

અહિં કોઈ અજ્ઞાન ૩૫ દૂધને પીવામાં માર્ગર જેવો નહોતો, બીલાડાના
નેત્ર જેવો ભયંકર કોઈ નહોતો, વૃદ્ધ માર્ગરના જેવી કૂર બુદ્ધિવાલો નહોતો
અને કોઈ યાચકોની યાચનાને સ્વીકાર કરવામાં વિમુખ નહોતો. ૨૬

વિશેષાર્થ—દુગ્ધ×ઓતુઃ, ન×ઓતુ, વૃદ્ધ×ઓતુ, ન×ઓંકાર, એ સ્વરસંધિ
ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કામસ્યાક્ષૌહિણી સેના સ્ત્રિયોઽત્ર પ્રૌઢવિઞ્નમાઃ ।

મનાંસિ પ્રૈઘ્યતાં તાસુ પ્રૌઢિં વિઞ્નતિ કામિતામ્ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

અહિંની પ્રૌઢ વિલાસવાળી સ્ત્રીઓ કામદેવની અક્ષૌહિણી સેના રૂપ છે તેઓ ઊપર પ્રેરેલા મન પ્રૌઢ કામીપણાને ધારણ કરે છે. ૨૭

વિશેષાર્થ—અક્ષ+ઝહિણી, પ્ર×ઉઢ પ્ર×ઐઘ્યતાં, પ્ર×ઝહિમ્ એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इह प्रैष्याः कलानिष्णाः प्रियप्रेषपुरःसराः।

कुर्वन्त्यधिपतेः प्रेषं मूर्ध्नि शेषामिवामरीम् ॥ २८ ॥

ભાવાર્થ—

અહીં ઉત્તમ કલાવાન પુરૂષો પ્રિય એવા આજ્ઞાકાર ને આગલ કરી રાજાની આજ્ઞા દેવતાની શેષા (પ્રસાદી) ની જેમ મસ્તકપર ધારણ કરે છે. ૨૮

વિશેષાર્થ—પ્ર×ૐષ્યાઃ, પ્ર×ૐષ, પ્ર×ૐષમ્ એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

स्मरवध्वा विजेष्योऽञ्जनयना लाकृतिचुजाः ।

नायिकाः पेशलारावा रोचन्तेऽत्र स्तवोचिताः ॥२९॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં કામદેવની સ્ત્રી રતિને જિતનારી, કમલ જેવા નેત્રવાળી લૃ અક્ષરના જેવી વાંકડી આકૃતિવાલી હુળને ધરનારી, કોમલ સ્વર બોલનારી અને સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવી નાયકાઓ રહે છે. ૨૯

વિશેષાર્થ—લૃ×આકૃતિ, એ સ્વરસંધિ પદ છે.

गवाश्विनीर्गर्वेजंसा गवाहात्सीमञ्जूमिकाः ।

गोअश्वाप्यायिनीर्गोश्वप्रीत्येकंतेऽत्र सप्रियाः ॥३०॥

ભાવાર્થ—

ત્યાંના લોકો પોતાની પ્રિયાઓ સાથે રહી ગાય તથા અશ્વવાલી,

મારા ઘૃષ્ણોની જેવી કોંઠવાડી, અને ગાયો તથા અશ્વોને તુષ્ટિ આપનારી સીમની ભૂમીને ગાય તથા અશ્વની પ્રીતિવડે ગોખમાં રહી બુલે છે. ૩૦
વિશેષાર્થ—ગો×અશ્વની; ગો×ઈંદ્ર, ગો×અક્ષાત્, ગો×અશ્વ ઓ×અશ્વપ્રીલા ગવાદિ ગણના રૂપ સંધિથી દર્શાવ્યા છે.

ત ઈશ્વરતયારાધ્યા યેઽસ્મા આતન્વતે નતિમ્ ।

તસ્માયિંદ્રઃ સ્પૃહયતિ બંધવેનં સ્તવીત યઃ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ—

હું બંધુ, જેઓ તેમને (અર્હંતને) નમન કરે છે, તેઓ ઇશ્વરની જેમ આરાધવા યોગ્ય છે. જે તેમની સ્તુતિ કરેછે તેની ઉપર ઈંદ્ર સ્પૃહા રાખે છે. ૩૧

ધર્મો વંદ્ય ઇતઃ પ્રાજ્ઞૂ દેષ અર્હન્નિતિ સ્મૃતઃ ।

યજ્ઞો દધ્ય તિજોત્યસ્ય વચ્ચો મધ્વન્નિજ્ઞાવુકમ્ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—

એમનાથી વંદવા યોગ્ય ધર્મ થયેલો છે. તેઓ અર્હંત એવા નામે કહેવાય છે અને તેમનો યજ્ઞ દ્વિધી અતિશય છે અને તેમના વચન મધુ-મધને પરાભવ કરે તેવા મધુર છે. ૩૨

વિશેષાર્થ—ઘૃષ+અર્હન્ ઈત્યાદિ સંધિરૂપ છે.

તદસાવેવ દેવોઽસ્તુ નયનં નાયકશ્ચ તે ।

આગંતાવપિ શિક્ષેત્યં શ્રૂયતેઽત્ર તમોપહા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે એજ તમારા દેવ, તમારા નેત્ર રૂપ અને નાયક હો, આ પ્રમાણે ત્યાં આગંતુક (મિજમાન) માણસને કરાતી અજ્ઞાનને નાશ કરનારી શિક્ષા સાંભળવામાં આવતી હતી. ૩૩

તત્રાસ્તિ વિબુઘૈઃ સ્તુત્યં શ્રીનિવાસકુશોષયમ્ ।

સૌઘરૈવિષ્ણુરૈપૂર્ણગૃહં રાજગૃહં પુરમ્ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં દેવતાઓને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય અને લક્ષ્મીનાં વિલાસથી ભર-

પૂર એવું રાગ્યશુદ્ધ નામે નગર છે. જેની અંદર આવેલા ધર મહુલની લક્ષ્મી અને વાસુદેવની લક્ષ્મીથી પરિપૂર્ણ છે. ૩૪

વિશેષાર્થ—અહિં કુશેષયમ્, સૈ એ વ્યાકરણના અણવાયોગ્ય રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિચ્યે પક્ષ ઇવ શ્રાદ્ધવહુલેઽત્ર તદાનઘાઃ ।

દ્વિગવ્યૂતિસ્પૃશો જૈન્યઃ કસ્મૈ નો અરુચન ગિરઃ ॥૩૫॥*

ભાવાર્થ—

પિતૃઓના* પક્ષની જેમ બહુ શ્રાદ્ધવાલા એ નગરમાં નિર્દોષ અને એક યોગ્ય સુધી સંભલાય તેવી જેન વાણી કોને રૂચિ કરે તેવી ન હતી. ૩૫
વિશેષાર્થ—અહિં ગો+વ્યૂતિ, નો+અરુચન, એ સંધિનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति द्वितीयः सर्गः ।

अ अपेहि दृशो मार्गादि ईहा जातु मास्तु ते ।

उ उत्तिष्ठ त्वमीदानीं मा एवं किल मन्यसे ॥ ૩૬ ॥

ईषतुः पितरौ यौ त्वामूषतुर्नस्के हि तौ ।

आदुस्ते जीविते द्वेदं त्वां स्तोतुं ये ननूद्यताः ॥ ૩૭ ॥

अमज्जयस्त्वं स्वकुलं सिद्धोज्ज्वलमपन्बिव ।

इत्यन्निषंगपरुषं श्रूयते नात्र ज्ञापितम् ॥ ૩૮ ॥

ભાવાર્થ—

‘તું દૃષ્ટિનામર્ગથી દૂર જા’ ‘તારી દૃષ્ટિ હુશો નહી’ ‘અહિંથી હુમ-
ણાજ ઊડી જા’ ‘આવી રીતે તું માનીશ નહી’ ‘જે માતાપિતાએ તારી
દષ્ટિ કરી હતી તે માતા પિતા નરકે પડ્યા છે’ જે તારી સ્તુતિ કરવાને
ઉજમાલ થયા છે, તેઓએ જીવતમાં એર આધું છે’ ‘તે તારા ઉજવલ કુલને
ડુખાવી દીધું છે’ આ પ્રમાણે કઠોર ભાષણ જે નગરમાં સાંભલવામાં આવતું
ન હતું. ૩૬-૩૭-૩૮

* અહિં અન્યમતિઓના પિતૃઓનો પક્ષ લેવાનો છે. તેઓ ભાદરવા માસના કૃષ્ણપક્ષને શ્રાદ્ધપક્ષ કહે છે. ખીજે પક્ષે શ્રાદ્ધ એટલે શ્રાવક લેવા.

વિશેષાર્થ—અ+અપેહિ, ઇ+ઈક્ષા, ઉ+ઉત્તિષ્ઠ, મા+एवं, એ લુક્સંધિના૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નાવાયુદ્યંતિ મિચ્યાત્વં બંધવિષ્ટાર્થસિદ્ધયઃ ।

તત્સમ્યક્ત્વં જ્ઞજેત્યત્ર બોધ્યતે બંધુતા બુધૈઃ ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ—

“ હે બંધુ, મિથ્યાત્વ અને ઈષ્ટ અર્થની સિદ્ધિઓ તને બાધા કરે નહીં, તેથી તું સમ્યક્ત્વને લાજીતે ” આ પ્રમાણે જેમાં પ્રાજ્ઞ પુરુષોજ પોતાના બંધુને બોધ કરેછે. ૩૯

વિશેષાર્થ—બંધો+ઈષ્ટાર્થ, એ સંધિનું વિકલ્પ દર્શાવ્યું છે.

શ્રિયાશ્રયાવહ્યાવાં શ્રીકૃષ્ણયોરુપમામહો ।

ઈતિ બ્રૂતો નુ સરવ્યત્ર સૌજ્ઞાગ્યાદ્વંપતી મિથઃ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ હેસખી, આપણ બંને શોભાવડે લક્ષ્મી અને કૃષ્ણની ઉપમાને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ,” એ પ્રમાણે જ્યાં સ્ત્રીપુરુષ પરસ્પર સૌભાગ્યથી વાર્તા કરેછે. ૪૦

દ્વશાવેતે ન્તપલાન્ને બાહૂ એતૌ વિષોપમૌ ।

પાદાવિમૌ પદ્મકાંતી અમી આદર્શજ્ઞા નરવાઃ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ—

‘ આખે આંખો કમલ જેવી છે ’ આખે બાહુ બિંધ પુષ્પના જેવા કોમલ છે; ‘ આ બે પગ કમલના જેવી કાંતિવાલા છે અને આ નખ ઈર્ષણ જેવા છે. ૪૧

વિશેષાર્થ—એતે×ઉત્પલાખે, બાહૂ×એતૌ, અમી×આદર્શ. એ લુક્ સંધિ-ના ૩૫ છે.

एहि ज्ञो धिषणंअत्र शंसैतानि यदम्यसि ।

स्तोतुमित्यंगनानि कया हुतेह वाक्पतिम् ॥ ૪૨ ॥

भाषार्थ—

हे वृहस्पति, अहिं आवो आणे छे ते वभाणो. आ प्रभाणो नगरभां वृहस्पतिने कडे छे. ४२

विशेषार्थ—धिषण+अत्र, धियादि लुङ्संधिना इप दर्शाव्या छे.

इति तृतीयः संधिः

जनता पुत्रजागत्र स्थिता सङ्गुरुशासने ।

अर्च्यार्चति वाङ्मत्याक्लिप्तवाक्पतिवाग्मतिः ॥ ४३ ॥

भाषार्थ—

अहीं लोकोन्ने समूह पुत्रवालो अने सङ्गुरुनी आझाभां रहनेनारे हुते. वदी ते पोतानी वाणी तथा भतिथी वृहस्पतिनी वाणी तथा भतिने तिरस्कार करे तेवो हुते. ते ह्मेशा पूजना योग्यनी पूज करते हुते. ४३

विशेषार्थ—वाग्×मति, अे व्यंजनसंधितुं विकल्पेइप दर्शावेल छे.

षण्मुखं षड्मुखगुरुं शौर्येणात्र विगर्हते ।

जगन्मनोम्मलागस्त्यः ककुन्मंडलजिन्नृपः ॥ ४४ ॥

विशेषार्थ—

अहीं द्विशाओना भंडलेने जितनारे राज जगतना मनइप जलना भलेने दूर करवाभां अगस्त्य जेवो हुते अने ते पोताना शौर्यथी छ भुअवाला कार्तिकेय तथा तेना पिता शंकरनी पशु निंदा करावते हुते. ४४

विशेषार्थ—अहिं षट्×मुखं, षण्मुखं. जगत्×मनः, अप्×मल, ककुद्×मंडल, अे व्यंजन संधिना विकल्पेइप दर्शाव्या छे.

वाङ्मयं यस्य यन्मात्रं सत्तावहर्णयतीह ।

वाक्बूरा अप्यवाक्बूरा जायेरन्नस्य तु स्तुतौ ॥ ४५ ॥

भाषार्थ—

जे राजतुं सत्तावाहुं अने जेठला प्रभाणुतुं वाहभय वर्धन करेछे, पशु

એની સ્તુતિ કરવામ તે વાણીમાં શૂરવીર એવા પણ પુરુષો વાણીમાં અશૂ-
રવીર થઈ બધ છે. ૪૫.

જાક શ્યામિતાસુહૃદ્વક્ત્રો રાજારીનધિયુચ્ચિતઃ ।

જમચ્છ્વેતાંશુપદૈર્વાગમચ્શ્વૈત્યં ગુણૈરિહ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં રાજતા શત્રુઓના મુખ ઉપર શ્યામતા હતી અને ચંદ્રના કીરણોથી
જગતની જેમ ગુણોથી ચૈત્ય ઉજવણ હતું. ૪૬

વિશેષાર્થ—અહિં ઉત્+શ્રિતઃ, જમત્+શ્વેતાંશુ, મમચ્+વૈસં એ વ્યંજન
સંધિના રૂપ છે.

દશદિક્ક્રૂતવાક્શ્રીજ્યામાશ્રિતોઽન્નાગતો જ્ઞવેત્ ।

અવાક્શ્લક્ષ્ણોઽપિ વાચ્શ્લક્ષ્ણો નિઃસ્વોઽપિ પ્રાહ્શ્રિયા યુજઃ

॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં આવેલો પુરુષ દશદિશાઓમાં પ્રખ્યાત વાણી અને લક્ષ્મીના આ-
શ્રિત થાય છે. જે વાણીમાં ચતુર ન હોય તે વાણીમાં ચતુર થાય છે અને પ્રથમ
નિર્ધન હોય તે લક્ષ્મી સાથે જોડાય છે. ૪૭

વિશેષાર્થ—દિક્+શ્રુત, અન્નાક્+શ્લક્ષ્ણઃ, વાક્+શ્રિયા એ વ્યંજન સંધિના
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અજ્ઞલોરપિ નો વાર્તા વાગ્ધીનો યઃ પુરાઽબુધત્ ।

સોત્રાવાગ્ધીનગોષ્ઠીગોઽજ્ઞલ્લ્વઠં વેદ વાહ્મયમ્ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પુરુષ પૂર્વે વાણી વગરનો સ્વર અને વ્યંજનની વાત પણ બોલતો ન
હતો, તે અહિં વાણી બોલનારા પુરુષોની ગોષ્ઠીમાં રહી સ્વર અને વ્યંજન
સંબંધી વાહ્મય બોલતો હતો. ૪૮

વિશેષાર્થ—અચ્+જ્ઞલોઃ, વાક્+ધીનઃ, અવાક્+ધીન, એ વ્યંજન સંધિમાં
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

તુરાપ્રાહ્લ્વેઽપિ વીરાણાં રાજો હિદુતિઙ્ગં યશઃ ।

ગીયતેઽન્ન જયહર્ષિ પુનર્વિકસિતામલમ્ ॥ ૪૯ ॥

ભાવાર્થ—

જે કે વીર પુરુષોનું પરાક્રમ વિજયમાં છે તથાપિ રાજાનું વિજય સં-
બંધી યશ જયતને હર્ષદાયક અને વિકાશિત તથા નિર્મલ ત્યાં ગયાનું હતું. ૪૯
વિશેષાર્થ—તુરાપ્રાહ્+ત્વે જગન્+હર્ષિ—એ સંધિરૂપ છે.

વામ્ હ્લાદિન્નિઃ કકુહસ્તિદંતોજ્વલજલા ર્હ ।

અબ્જારિકાઃ સુઘા વાપ્યઃ કાર્યતે રાજસત્કૃતૈઃ ॥ ૫૦ ॥

ભાવાર્થ—

વાણીથી આનંદ આપનારા રાજાના સત્કાર પામેલા પુરુષો દિગ્ગજના
દંતના જેવા ઉજ્વલ જ્વલનાળી, જ્વલથી ભરપૂર, અને સખદાયક એવી વાપિ-
કાઓ અહિં કરાવે છે. ૫૦

વિશેષાર્થ—વાક્+હ્લાદિભિઃ, કકુહ્+હસ્તિ, અપ્+ખરિકાઃ, એ વ્યજન સં-
ધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

સચ્ચરિત્રલસઙ્ઘાયો દ્વિષ્જ્જોષી જગજ્જયી ।

જ્ઞાત્યત્ર જ્ઞમિજ્ઞૃહ્લોકઃ શાસઽન્નકુટિલાશયાન્ ॥ ૫૧ ॥

ભાવાર્થ—

ઉત્તમ ચરિત્રથી જેની કાંતિ પ્રકાશે છે, શત્રુઓને જે ખાલે છે અને જે
જગતનો વિજય કરે છે એવો રાજલોક જ અક્ષર જેવા કુટિલ (વક) દહ-
યવાલા પુરુષો ઊપર શાસન ચલાવતો શાલે છે. ૫૧

સર્વકૂરૈર્જગદ્ધીકિં રુયાતાવુદ્ધામરોર્જિતૈઃ ।

યશોમયધ્વનદંકૈસ્ત્રાતે ન પ્રીયતેઽત્ર કઃ ॥ ૫૨ ॥

ભાવાર્થ—

જગતમાં વિખ્યાત એવા સર્વ કૂર પુરુષોને કૂર કરનારા, વિધને દૂર કરે-

વામાં ઉચ્ચ અને જેમનાયશરૂપ વાદ્ય વાગી રહ્યા છે એવા પુરુષોથી રક્ષણ થયેલા એ નગરમાં કોણ પ્રસન્ન ન થાય? પર

વિશેષાર્થ—જગત્+ટોકિં, ઉદ્+હામર, ધ્વનત્+ટકૈઃ એ વ્યંજન સંધિના રૂપ છે.

તણકારાયિતશિશૈર્નિષ્કુટાવાસતત્પરૈઃ ।

મયૂરૈઃ કૃતતચ્છ્લક્ષણકેકા કસ્યાસ્તુ નો મુદે ॥૫૩॥

ભાવાર્થ—

જેમની શિખાઓ ણ અક્ષર જેવી છે અને જેઓ ટેકરાનો વાસ કરવામાં તત્પર છે એવા મયૂર પક્ષીઓએકરેલો મનોહર કેકારવ ત્યાં કોને હર્ષ આપતો ન હતો. ૫૩

વિશેષાર્થ—અહિં તત્+ણકારાયિત, તચ્+શ્લક્ષણ, એ વ્યંજન સંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યુદ્ધિહ પ્રેક્ષ્યતે ત્રિત્યા સુગુણત્રપવન્નિહા ।

ધીમાનિચ્ચોડધિનાં ચાત્ર કિમત્રૈકં ન ચિત્રકૃત્ ॥૫૪॥

ભાવાર્થ—

અહિં ગુણવાનને તો લબ્ધ ઉત્પન્ન થાય તેવું બુદ્ધિમાન શૃલસ્થ અને યાચકોનેજ દાન લેવા વખતે યુદ્ધ થતું હતું. અહિં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવું એક પણ શું ન હતું? ૫૪

વિશેષાર્થ—યુદ્ધ+રિહ એ વ્યંજન સંધિનું રૂપ છે.

હસંશ્રંઙ્મસં વક્ત્રે વહંભાયાં રંતેરિહ ।

પ્રશાન્નચરન્નપિમુનિષ્ટાલયેદવલાજનમ્ ॥ ૫૫ ॥

ભાવાર્થ—

મુખથી ચંદ્રને હસી કાઢતા અને રતિની છાયાને વહન કરતા તથાપિ શાંત થઈ કરતા એવા મુનિ અહિં સ્ત્રીજનને ટાળી નાખતા હતા. ૫૫

૧ ચંદ્રને હસી કાઢે તેવા સુંદર મુખવાલા અને રતિ એટલે પ્રીતિ ખીજે અર્થે રતિની છાયા કાંતિને વહન કરતા એમ વિરોધાભાસ થાય છે.

विशेषार्थ—हसन्+ चंद्रमसं, वहन्+छायां, प्रशान्+चरन्, मुनिः+टालयेत् अ
संधि३५ दर्शांया छे.

पुमांष्टगितचेतस्कः सुदृशां तत्र विन्नमैः ।

तांस्ताननुज्वन् ज्ञावविशेषं याति चात्र हि ॥५६॥

भावार्थ—

त्यां सुंदर दृष्टिवादी स्त्रीयोना विलास वडे जेतुं यित आच्छादन
थयेतुं छे अत्रो पुश्च ते ते विलास ने अनुभव करतां छतां पक्ष विशेष
भावने पात्रे छे. ५६

विशेषार्थ—पुमान्+स्थगित, तान्+तान्, अे संधि ३५ दर्शांया छे.

सूक्तिज्योत्स्नापुंश्चकोरैस्तथा पुंस्कोकिलस्वरैः ।

पुंस्खेटपर्षद्विमुखैः पुंश्छेकैर्जात्यदः पुरम् ॥ ५७ ॥

भावार्थ—

मुलापित ३५ यांदनीमां यकोर पक्षी३५, कोकिलना जेवा स्वरवाला
अने हलका पुश्चोनी पर्षदाथा विभुष रडेनारा अत्रो यतुर पुश्चोथी अ
नगर शालतुं छतुं. ५७

विशेषार्थ—पुंस्+चकोरैः, पुंस्+कोकिलैः, पुंस्+खेट, पुंस्+छेकैः अे संधिना
३५ छे.

अपुंष्टिटिन्नतान्नाग्निः काले पुंस्फलदो नृपः ।

सेव्यतेऽत्र नयी दोष्माद्धीलावूनारिपुश्चरैः ॥५८॥

भावार्थ—

नपुंसक अने टिरोडा जेवा पुश्चोमां अग्नि३५, समय परत्वे पुश्च श्लने
आपनार, नीतिमान, पराक्रमी अने आक्षुथी शत्रुयोना नगरने लीलाभात्र-
मां छेदनार अे राजतुं अहिं सेवन करवाभां आवतुं छतुं. ५८

विशेषार्थ—अपुंस्+टिटिभ, पुंस्+फलदः, दोष्मान्+लीला, पुंस्+चरैः अे सं-
धि३५ दर्शांया छे.

जयन् झाषध्वजं हिंसन्नशत्रूजन इहार्थिषु ।

અન્નાંજ ઇવ વર્ગ્યાણાં નિધીનાં દશમો નિધિઃ ॥ ૫૯ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં કામદેવને જિતનાર શત્રુઓની હિંસા કરનાર અને યાચકોમાં નહીં ભલનાર અને વર્ગના નવ નિધિઓમાં દશમા નિધિ રૂપ છે. ૫૯
વિશેષાર્થ—જયન્+જ્ઞપધ્વજં, હિંસન્+શત્રુન્+જનઃ એ સંધિનારૂપદર્શાવ્યા છે.

તન્વન્શ્રીલાશ્રિયાં રાગં જાનન્શાસ્ત્રાર્થવિસ્તરમ્ ।

રાજૃશક્ર ઇવ શ્રીન્નિર્નિઘ્નિંભં ધનવ્યયૈઃ ॥ ૬૦ ॥

ગુણં ઋશં વશીકુર્વણકારકુટિલાલકઃ ।

રંરમ્યતે જનોઽમુષ્મિણ્ઠૌકમાનાશિલેપ્સિતઃ ॥ ૬૧ ॥

યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

શીલાલક્ષ્મી ઉપર રાગ વિસ્તારનાર, શાસ્ત્રાર્થના વિસ્તારને બાણનાર, ઈંદ્રની જેમ લક્ષ્મીવડે ત્રિરાજમાન, ધનનો વ્યય કરી દારિદ્રને નાશ કરનાર, ગુણને અતિશે વશ કરનાર, જે અક્ષર જેવા વાંકડીયા કેશ રાખનાર અને સવ વાંછિતને સંપાદન કરનાર એવા લોક અહિં અતિશે કીડા કરે છે. ૬૦-૬૧

ભાવાર્થ—તન્વન્×શીલાશ્રિયાં, જાનન્+શાસ્ત્રાર્થ, રાજન્×શક્રઃ, નિઘ્નન્×
દિંભં, વશીકુર્વન્×ણકાર, અમુષ્મિણ્+ઠૌક૦ એ વ્યંજન સંધિનારૂપ છે.

અલંચકેઽત્ર સામ્રાજ્યં સેવ્યઃ પુન્નિઃ પ્રિયંકરૈઃ ।

નૈકો નૃપઃ શંકરૌજાઃ સમ્યન્નૌબલસંચયૈઃ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

પ્રિય કરનારા પુરૂષોને સેવવા યોગ્ય એવો, અને ઉત્તમ પ્રકારના નૌકા સૈન્યના સંચયવડે શંકર જેવો પરાક્રમી તે રાજા પોતાના સામ્રાજ્યને અલંકૃત કરતો હતો. તેવો જેવો ખીજે કોઈ રાજા ન હતો. ૬૨

વિશેષાર્થ—સમ્યક્ નૌબલ૦ એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યું છે.

॥ ઇતિ ચતુર્થઃ સંધિઃ ॥

निश्चित्यार्थमिहास्तेन्यद्वान्नाणां पुरतः श्रुती ।

निष्ठंकयति निस्तंङ्घियो व्याख्यानवेदमसु ॥ ६३ ॥

भावार्थ—

अहिः व्याख्यात शाणाओभां अख्यास करता विद्यार्थीओना इन आसः
जन पासेथी अर्थनो निश्चय करी अुद्धिने ज्ञमत करी भीलावे छे. ६३

विशेषार्थ—निस्+चिख, आप्तेभ्यः+छान्नाणां, निस्+टंकयति, अे विसर्ग सं-
धिनाइप दर्शाव्या छे.

अत्राश्वोऽयं क्षुवः पृष्ठं खुरन्यासैष्ठकारयन् ।

निरीक्ष्य श्रीमदं सोऽपि हयंस्थुडति वज्जिणः ॥ ६४ ॥

भावार्थ—

अहीनो अथ पातानी अरीओ भुडी पृथ्वीना पृष्ठने ठाकारतो ते पशु
लक्ष्मीना मइ जेष्ठ छदना ओयैःअथा अर्थनो तिरस्कार करे छे. ६४

विशेषार्थ—खुरन्यासैः+टकारयन्, हयं+थुडति, अे संधिइप दर्शाव्याछे.

हृष्येत्कः खलु नालोक्य लताः कारस्करानपि ।

व्यभ्रुवानाः दिशः खं चामोदैः सुमनजैरिह ॥ ६५ ॥

भावार्थ—

दिशाओ अने आकाशभां व्यापी रहेली लताओने तथा मोहारने जेष्ठ
तेभना पुष्पना सुगंधवउ अहि कोस अुशी नथी थवुं? ६५

विशेषार्थ—कारः+करान्, अे संधिइप दर्शाव्युं छे.

इतः फणिलताः पश्यत्वितः पुष्पमितः फलम् ।

वासः क्षौममितः प्सानपानानीतः सखे ज्वान ॥ ६६ ॥

इतः शाला रथाश्चेजा इतः शरुकधन्विनः ।

इतः गृणूच्चैः षड्जाषा इतो मंजूदयाः स्वराः ॥ ६७ ॥

इतोङ्गनाः पश्य मनोहरं किं पुनरत्र न ।

इत्यागंतून् रमयते पौरवर्गः स्वकानिह ॥ ६८ ॥

ભાવાર્થ—

“હું સખા, આ તરફ નાગરવેલ જીવો, આ તરફ પુષ્પ જીવો, આ તરફ ફલ જીવો, આ રેશમી વસ્ત્ર જીવો અને આ સુંદર વાહન જીવો, આ તરફ શાલા જીવો, આ રથ તથા હાથી જીવો, આ ચતુર ધનુષ્યધારી જીવો, આ તરફ સુંદર સ્વરવાલી છ ભાષાઓ સાંભળો, અને આ તરફ સુંદર સ્ત્રીઓ જીવો, અહિં મનોહર વસ્તુ શી નથી ? ” આ પ્રમાણે જ્યાં નગરના લોકો યાતાના મિજમાનેને આનંદ આપતા હતા. ૬૬-૬૭-૬૮

વિશેષાર્થ—અહિં વિસર્ગસ ધિના કેટલાએક ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

क इहास्ति न यो वाग्मी क इहास्ति न यो बुधः ।

कोऽयं कोऽत्र न गंजीरः क इहात्र न वत्सलः ॥ ६९ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં વાગ્મી કોણ ન હતો. ? અહિં પડિત કોણ નથી ? અહિં ગંજીર કોણ નથી ? અને વત્સલ કોણ નથી. ૬૯

अग्निरत्राहिताग्नीनां गृहेष्वन्वहमिज्यते ।

जिह्वा अज्युक्तामंत्रैर्हिरण्याद्या उदीरयन् ॥ ७० ॥

ભાવાર્થ—

અહિં અગ્નિ પૂજકોના ધરમાં મંત્રથી યાતાની હિરણ્યાદિ જિહ્વાને ઊછાલતો અગ્નિ પ્રત્યેક ગૃહમાં હૃદયેશા પૂજાય છે. ૭૦

વિશેષાર્થ—અગ્નિઃ×અત્ર,જિહ્વાઃ×અખ્યુઃ હિરણ્યાદ્યાઃ×ઉદીરયન્ એ સંધિ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ज्ञो अहस्कर ज्ञोयिंदो ज्ञगो इंद्र ज्ञगो अज ।

अघो अनंताघो अग्ने ज्ञो गंधर्व ज्ञगो हर ॥ ७१ ॥

अघो धनेश ब्रूतायं कतमो वो यदत्र वः ।

गुणा दश्यंत इत्यत्र सुधीर्व्वदति राजनि ॥ ७२ ॥

भाषार्थ—

हे सूर्य, हे चंद्र, हे इंद्र, हे अज-अह्न, हे अनंत, हे अग्नि, हे गंधर्व, हे शंकर, हे कुपेर, तमे कहे तमाराभांथी डोना गुल्ल अमारा राब्जभां जेवाभां आवे छे? अम ज्यां सद् बुद्धिमान् लोक इहे छे. ७१-७२

विशेषार्थ—भोस्+अहस्कर, भोस्+इंदो, भगोस्+इंद्र, भगोस्+अज, अघोस् अनंत, अघोस्+अग्ने, भोस्+गंधर्व, भगोस्+हर, अघोस्+धनेश, सुधीः+वदति अ संभोधनवाला संधिश्प दर्शाव्या छे.

सद्युतिः स्त्रीजनो दीक्षापटुरत्र सुपी सुतुः ।

तत्पतीनां गिरःपतिः स्यात् स्याद्वादगीर्यतिः ॥ ७३ ॥

भाषार्थ—

अहिं स्त्री लोक संतिवालो, दीक्षा विलासभां यतुर अने सारीरीते प्रसन्न करनार हुतो, तेमना पतिज्यानी वाणी उत्तम हुती अने जैनमुनि स्या द्वाद वाणीने भोसनार हुता. ७३

विशेषार्थ—सुपीसुतुः गिरः, ×पतिः, स्याद्वादगीर+यतिः अ संधिश्प छे.

धूःपते मातराशास्व पितर्दृष्टिं शुजां तनु ।

इति धूर्पतयोऽप्यादुस्तनयाः पितराविद् ॥ ७४ ॥

भाषार्थ—

'हे शृङ्गार वहन करनारी माता, आशीष आयो' हे पिता सारी नजर करे, आ प्रभाषे शृङ्गुराने वहन करनार पुत्रे, अहिं पितानां माता पिताने कहेता हुता. ७४

विशेषार्थ—धूः+पते, मातः+आशास्व, पितर्+दृष्टि, धूः+पतयः, अ संधिश्प शोऽव्या छे.

जीयाश्चिरं हे प्रचेता राजन् दुष्टनियंत्रणात् ।

वीरस्त्री घासि प्रचेतो राजन्नाह्वादकृचया ॥ ७५ ॥

भाषार्थ—

હે ઊત્કૃષ્ટ દૃઢ્યવાલા, રાજા, હુષ્ટ પુરૂષોને નિયમમાં રાખવાથી તમે ચિરકાલ જય પામેા. હેવીર સ્ત્રી વાલા રાજા, આદહાદક પણાથી તમે ઊત્કૃષ્ટ ચિત્તને ધારણ કરનારાછો. ૭૫

વિશેષાર્થ—જીયા:×ચિરં, પ્રવેતા:×રાજન્, એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

उषर्बुधाहर्षतिन्न प्रजांनोजिन्यहःपते ।

अहरन्नास्य जीव त्वमगणोयानहर्गणान् ॥७६॥

ભાવાર્થ—

અગ્નિ અને સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા, પ્રભરૂપ કમલિનીમાં સૂર્ય સમાન અને ક્લિવસના કમલના જેવા મુખવાલા હે રાજા, તમે અસંજ્ય દિવસ સુધી છવો. ૭૬

વિશેષાર્થ—उषस्×बुध, अहर×पतिभ, अहर×पत अहर+अब्जास्य, એ સર્વ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

एष स द्यौरवातारित्कल्यदुसंनिज्जाद्भुवम् ।

अहोरात्रः सको मात्रूत्रैषको यत्र ते स्तवः ॥ ७७ ॥

ભાવાર્થ—

તેઓ કલ્પવૃક્ષ સમાન સ્વર્ગમાંથી પૃથ્વી ઉપર અવતર્યો છે. જેમાં તમારી સ્તુતિ નથી થઈ એવો તે એક અહોરાત્ર ગયો નથી. ૭૭

વિશેષાર્થ—एषः+सः सः+कः, एषः+कः એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

एषोप्यनेषो यस्येह गुणौधस्तव ज्ञासते ।

देवः कमलिनीजानिः सोऽप्यसो ज्ञासि सांप्रतम् ॥७८॥

ભાવાર્થ—

હે રાજા, જે તમારા ગુણનો સમૂહ કે જેના જેવો ખીજાને નથી તે વો શોભે છે, જેની સ્ત્રી કમલિની છે એવો સૂર્યદેવ પણ તેવો નથી એવા તમે હુમણા પ્રકાશો છો. ૭૮

વિશેષાર્થ—एष×अपि, सो×आपि×असः, એ સંધિરૂપ છે.

पर्वगर्वित इंदुः क एष उत्रस्य ते पुरः ।

स्वाराज्य उच्चै रज्यामश्वायामाश्रित्य तस्य न ॥७९॥

हे राज, तभारा छत्रनी आगल पर्वणीमां गर्व करतारो अंद्र कोणु भात्र छ. तेथी ते छत्रनी छावानो आश्रय करी अमे स्वर्गना राज्यामां पणु आनंद प्राप्तता नथी. ७९

विशेषार्थ—क+एषः+उत्रस्य, स्वाराज्ये+उच्चैः+रज्यामः+ छायां अे संधिरूप दर्शांथा छे.

इति न्यायरतो राजा पुरेऽत्र च्छद्मना विना ।

गच्छंतीन्निः परां प्रीतिं प्रजान्निरन्निनंद्यते ॥८०॥

षड्भिः कुलकम् ।

भावार्थ—

એવી રીતે આ નગરમાં કપટ વિના ન્યાયમાં પ્રીતિવાલા તે રાજાને પરમ પ્રીતિ પામનારી પ્રજા અલિનંદન આપે છે. ૮૦

विशेषार्थ—न्यायरतिः×राजा, अे संधिरूप दर्शांतेल छे.

कलाठेकैरनाच्छिन्ना माच्छिदत्कोपि नः कलाम् ।

कलाइतिहाज्यसंति कलाठेकतरा नराः ॥ ८१ ॥

भावार्थ—

કલામાં પ્રવીણ પુરૂષોએ નહીં ખોંચી લીધેલી અમારી કલાને કોઈ પણ ખોંચી લે નહીં એમ ધારી કલામાં અતિ પ્રવીણ પુરૂષો અહિં કલાનો સતત અભ્યાસ કર્યા કરે છે. ૮૧

विशेषार्थ—मा+अच्छिदत्, अे संधिरूप छे.

॥ इति पंचमसंधिः ॥

शब्दरूपं यथा धातुविज्ञक्तिन्यक्तमर्थवत् ।

લિંગતાં ચિત્રકર્મેતિ શ્રિયોઽત્ર જનવેશ્મસુ ॥ ૮૧ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં લોકોના ધરમાં શબ્દરૂપ સાત ધાતુઓ વિભાગથી રંગિત અર્થ દ્રવ્યવાલું અને લિંગ-ચિન્હવાલું ચિત્રકર્મ હોવાથી લક્ષ્મીઓ રહેલી છે. ૮૨
વિ૦—અહિં શબ્દરૂપ, ધાતુ, સાત વિભક્તિ, અર્થવાણું લિંગ સહિત નામ સૂચ્યું છે. એથી “અર્થવદધાનુરપસયઃ પ્રાત્તિપાદિકમ્” એ સૂત્રાર્થ સૂચિત થાય છે.

આખ્યાયંતેઽત્ર શબ્દજ્ઞૈઃ સપ્ત સ્યાદિવિજ્ઞક્તયઃ

પ્રથમાદ્યાઃ શ્રુતધરૈરિવ નારકન્નૂમયઃ ॥૮૩॥

ભાવાર્થ—

અહિં શબ્દશાસ્ત્ર જાણનારા પંડિતો જેમ જૈનશાસ્ત્રજ્ઞ પુરૂષો સાત નારકીની વ્યાખ્યા કરે તેમ પ્રથમાદિ સ્યાદિ સાત વિભક્તિઓની વ્યાખ્યા કરે છે. ૮૩

વિ૦—વ્યાકરણમાં સ્યાદિ સાત વિભક્તિઓની વ્યાખ્યા કહેલી છે.

કોપ્યપ્યાકારવુટ્ પુંસાં તત્ત્વસંબુદ્ધિરાગમાત્ ।

અત્રૈનોઽગ્નિનદીશ્રદ્ધોપધા શુદ્ધાનુસંગતા ॥૮૪॥

ભાવાર્થ—

અહિં પુરૂષોને આગમથી તત્ત્વનો સારો યોધ થાય છે અને પ્રાપરૂપ અગ્નિમાં નદી સમાન શુદ્ધ શ્રદ્ધા અનુસંગત રહે છે. ૮૪

વિ૦—અહિં સંબુદ્ધિ-સંબોધન, આગમ, ઉપધા વિગેરે વ્યાકરણની શબ્દ સંજ્ઞાઓ દર્શાવી છે.

અત્ર શબ્દાગમ ઇવ વ્યંજનાનામિવાર્હતામ્ ।

ન ચતુર્વિંશતેર્નાર્ચા ધુટ્સંજ્ઞૈવ પ્રવર્તતે ॥ ૮૫ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં વ્યંજનોને શબ્દના આગમની જેમ ચોવીશ તીર્થંકરોની પૂજા ધુટ્ સંજ્ઞાની જેમ નથી પ્રવર્તતી એમ નથી અર્થાત્ પ્રવર્તે છે. ૮૫

વિ૦—અહિં આગમ, ધુટ્ સંજ્ઞા એ વ્યાકરણની સંજ્ઞા દર્શાવી છે.

વીક્ષ્ય સ્ફટિકવૈરૂર્યજ્યોતીંષ્યત્રાઢયવેદમસુ ।
પૃક્તે સ્મરંતિ સ્ત્રૈણાનિ ગાંગયાંમુનવારિણી ॥૭૬॥

ભાવાર્થ—

અહિં ધનાઢય લોકાના ધરમાં સ્ફટિક વૈરૂર્ય મહિના તેજ જોધ સ્ત્રીઓના સમૂહ ગંગા અને યમુના નદીના મલેલા જલનું સ્મરણ કરે છે. ૮૬

વિ०—સ્ફટિક શ્વેત હોવાથી ગંગાજલ જેવું અને વૈરૂર્ય શ્યામહોવાથી યમુના-જલ જેવું લાગે છે. અહિં ચારિણી, એ પ્રથમનું દ્વિવચન દર્શાવ્યું છે.

પયાંસીવ સપદ્માનિ વિદ્યુઘંત ઇવાંબુદાઃ ।
શ્રિયઃ સદાના જ્ઞાંત્યાર્યેત્યાપ્તાન્ કંન્યાત્ર શંસતિ ॥૭૭॥

ભાવાર્થ—

“ હું આર્ય, પદ્મ સહિત જલની જેમ અને વિદ્યુતવાલા મેઘની જેમ લ-ક્ષ્મીઓ ઢાનસહિત શોભે છે ” આ પ્રમાણે અહિં કન્યા પોતાના આસજન ને કહે છે. ૮૭

વિ०—પયાંસિ, પદ્માનિ, વિદ્યુઘંતઃ વિગેરેપ્રથમાવિલકિતના અહુવચન દર્શાવ્યાં છે.

સિંધુગણાનાં સર્વેષાં સર્વસ્યાઃસુખદં જીવઃ ।
સેનાન્યમિવ શત્રુહ્વં નૈત્યત્રોચ્યાઃ પતિં જનઃ ॥૭૮॥

ભાવાર્થ—

અહિં સર્વ સિંધુ ગણોને તથા સર્વ પૃથ્વીને સુખ આપનાર અને સેના-પતિની જેમ શત્રુઓને છેદનારા એવા રાજાની લોકો સ્તુતિ કરે છે. ૮૮

વિ०—અહિં સર્વસ્યાઃ, સેનાન્યં, શત્રુહ્વં એ બીજી વિલકિતનારૂપ દર્શાવ્યાં છે.

અગ્રાણ્યરતિર્ગર્વહ્વાં પરવધ્વૈ શ્રિયૈ નૃણામ્ ।
નાત્ર પ્રવર્ત્તે કીર્તિપ્રાસકીલ્લાલપાઃ સ્પૃહા ॥૭૯॥

ભાવાર્થ—

અહિં અગ્રણી જનની અપ્રીતિ તથા ગર્વને છેદનારા પુરુષોને પરસ્પરી

તથા પર લક્ષ્મીને માટે પોતાની કીર્તિ રૂપ આસના ફિરને પાન કરનારી સ્પૃહાથતી નથી. ૮૯

વિ૦—અગ્રણી, ગર્વલ્લાં, પરવધ્વૈ, શ્રિયૈ, કીલાલપાઃ એ અર્થો વિભક્તિ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

રાજવે દ્યુસદામડીન્ જ્ઞેત્તા લોકોઽત્ર શાત્રવાન્ ।

વિદુષામૂર્ઘિરપ્યત્ર વ્રસ્યતે દુઃખરાશિન્નિઃ ॥૯૦

ભાવાર્થ—

જેમ દેવતાઓનો રાજા ઇંદ્ર પર્વતોનો ભેદનાર છે તેમ અહિંના લોકો શત્રુઓના ભેદનાર છે. અહિં વિદ્વાનોનો નિવાસ દુઃખના સમૂહથી રહિત છે. ૯૦

વિ૦—દ્યુસદામ્, જ્ઞેત્તા, શાત્રવાન્ વિદુષામ્ એ શબ્દરૂપ દર્શાવ્યા છે.

દિઙ્મુખાનિ ચૈત્યજ્ઞાંજિ કુર્વેશ્ચત્વારિ કીર્તિન્નિઃ ।

નૃપોઽત્ર દ્વિષતાંપક્તેર્નીતેશ્વામંસ્ત જીવિતમ્ ॥ ૯૧ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં પોતાની કીર્તિઓથી ચારે દિશાઓના મુખને ચૈત્યવાલા કરતો રાજા શત્રુઓને પચવાથી અને નીતિના વર્તનથી પોતાના છવિતને સફલ માનતો હતો. ૯૧

વિ૦—ચૈત્યજ્ઞાંજિ, ચત્વારિ, પક્તેઃ એ વિભક્તિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અમ્યાહિતાય લોકાનાં દૃશિતોઽધ્વેતિ કોવિદાઃ ।

અનલ્પશો ગુણાન્ વોદુરિહાર્ચંતિ ગુરોઃ પદૌ ॥ ૯૨ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં “લોકાના હિત માટે જેમણે માર્ગ બતાવ્યો છે” જેમ ધારી વિદ્વાનો ધણા ગુણને વહન કરનારા ગુરૂના ચરણને પૂજે છે. ૯૨

વિ૦—અધ્વા, વોદુઃ એ વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વં યુષ્મદધિકં નીતિવિજ્ઞવૈર્યોઽન્નિમન્યતે ।

મૂઢઃસન્નશનેત્યત્ર વર્ણ્યતે વિબુઘૈર્નૃપઃ ॥ ૯૩ ॥

भावार्थ—

“ जे नीतिना वैभवधी पोताने तभाराथी अधिकमाने छे, ते सुक भूछे ” जेभ अहिं विद्वाना राजने वर्णवे छे. ६३

वि०—उशाना जे विभक्तितुं ३५ छे.

आर्यैरप्राप्तजरसैरपि प्राप्तजरैरिव ।

तपस्यतेऽत्र चूतेच्यो हितै ज्ञांगेषु निःस्पृहैः ॥ ए४ ॥

भावार्थ—

जेभने जरावस्था प्राप्त थछ नथी जेवा आर्य लोकें प्राणीना हितकारी अने-लोगमां निस्पृह थछ जन्मे जरा प्राप्त थछ होय तेवा थछ अहिं तपस्या करे छे. ६४

वि०—जरसैः, जरैः जे विकल्पे थयेला शब्दरूप दर्शाव्या छे.

जनानां नेत्रयोः प्रीतिदातुः स्वर्णस्य सिद्धयोः ।

प्राप्तोऽतिजरसः सिद्धदुपदेशोऽत्र कल्पते ॥ ए५ ॥

भावार्थ—

सुवर्ण सिद्धिवाला लोकाना नेत्रने प्रीति आपनार अने अति वृद्ध जेवा सिद्धधी प्राप्त थयेल उपदेश अहिं प्रवर्ते छे. ६५

वि०—दातुः, अतिजरसः जे शब्दना प्राप्त रूप दर्शाव्या छे.

कुलेनातिजरसिनां धास्यते योगिनामदः ।

हितं लोकाय सर्वस्मै विश्वस्मै प्रियकारिणां ॥ ए६ ॥

भावार्थ—

सर्व विश्वने प्रिय करनार अने अतिवृद्ध जेवा योगिजानुं कुल अहिं लोकानुं हित चिंतवे छे. ६६

वि०—अहिं अतिजरसिनां, सर्वस्मै, विश्वस्मै जे शब्दरूप दर्शाव्या छे.

प्रतापेनातिसर्वायाद्विषीयाय महासिना ।

द्वितीयस्मै महेंद्राय तृतीयायार्कचंद्रयोः ॥ ए७ ॥

नासत्ययोस्तृतीयस्मै सर्वस्मादधिकर्षये ।

विश्वस्मान्नयनिष्ठाय कोऽत्रत्येशायनानमत् ॥एण॥ युग्मं॥

भावार्थ—

प्रतापथी सर्वने अनिकमण् करनार, महाअर्जथी अद्वीतीय, भीम
महोद, सूर्य अंभमां त्रीण, अग्निनी कुमारमां त्रीण, सर्वथी अधिक समृद्धि-
वाला अने सर्वथी न्यायनिष्ठ अवेवा अहिना राजने डोण नथी नमतुं ६७ ६८

न नीतिर्नवतोऽन्यस्मिन्नसमेऽपि श्रिया पुरे ।

स्तौतीत्यदो मरुच्चैत्यपताकाकिंकिणीकणौ : ॥ एण ॥

भावार्थ—

“ लक्ष्मीथी अतुद्य अवेवा आ नगरमां तारा जेवी नीति भीम नगरमां नथी
अेम पवन जिन चैत्यनी पताकानी धुधरीअोना ध्वनिथी नगरनी स्थिति करे
छ. ६८

वि०—‘ अन्यस्मिन् ’ अे शब्द ३५ दशोव्युं छे.

संज्ञायामिव सन्नीतौ सर्वनामत्ववत्कृमः ।

सर्वादीनामिव नृणां शब्दशास्त्र इवात्र ना ॥१००॥

भावार्थ

संज्ञामां जेम सर्व नाम पणुं तेम अहि उतम नीतिमां हानि हुती
अर्थात् भीम कुल हुती नही अने सर्वादिनी जेम पुत्रोने अहि शब्द
शास्त्रनी जेमना हुतो. अर्थात् शब्द शास्त्रमां जेम ना अेइपछ तेम त्यांज
वाणीमां डोणने ना निषेध नहुतो. १००

वि०—संज्ञा नाममां सर्वादि पणुं प्रवर्तें नही. तेम नीतिमां हानि प्रवर्त-
तीण नहुती. ना अे शब्द शास्त्रमां मात्र हुतो. डोणने निषेध करवामां नही,
अथवा ना अे जेम अन्वय डोवाथी शब्दशास्त्रमां नथी गणुतो तेम डोध पुत्र-
पमां ते हुतो नही.

पूर्वस्माच्च परस्माच्च राजकादधिको गुणैः ।

नृपः श्रीश्रेणिकस्तत्र राजलक्ष्मीमपावयत् ॥१०१॥

भाषार्थ—

पूर्वना अने परना राजसमूहधी गुणवडे अखिक जेवो श्रीश्रेणिक राज ते नगरमां राज लक्ष्मीने पालतेह हतो. १०१

वि०—पूर्वस्मात् परस्मात् जे सर्व नामना ३५ दर्शाव्या छे.

मंत्रिजिः सदसच्चास्य शास्त्रनीत्योपदर्शितम् ।

अन्वरज्यत पूर्व एवं पक्षेऽसौ न पुनः परैः ॥१०१॥

भाषार्थ—

जे राजने मंत्रीज्ये नीति शास्त्रवडे सत् (साङ्) अने असत् (नडाङ्) जेम जे पक्ष अताव्या हता. तेमां राज श्रेणिक पेला पक्ष (सतना) भाण्ड अनुसजी हतो. भीज (असत्) पक्षमां अनुसजी न हतो. १०२

विशेषार्थ—पूर्व, परे, जे सर्व नामना समीता ३५ छे.

पूर्वाभ्नायादप्रमाद्यन्नरेः कर्षेन् श्रियं रणे ।

जीमन्नातरि पूर्वस्मिन् परस्मिन्श्च तुलां ययौ ॥१०२॥

भाषार्थ—

पूर्वनी भयाङ्गमांथी प्रभाद न करवाथी अने पर-शत्रु पांसेधी रणमां लक्ष्मी आकर्षण करवाथी ते राज लीमना पूर्व लार्थ युधिष्ठरनी अने नाना लार्थ अर्जुननी तुलनाने पाभतेह हतो. १०३

विशेषार्थ—पूर्वस्मिन्, परस्मिन्, जे सप्तमीना ३५ दर्शाव्या छे.

हृदि द्वितीये लोकानां तृतीयस्मिन्विलोचने ।

पुरंदरे द्वितीयस्मिन्स्तृतीये पुष्पवंतयोः ॥ १०४ ॥

कत्रियुगात्तृतीयस्मा द्वितीयस्मात्तथादिमात् ।

घरित्री द्वियमाणेऽस्मिन्नेने श्लाघां सुराजनि ॥ १०५ ॥

भाषार्थ—

सोडोनुं भीष्मं हृदय, त्रीष्मं लोचन, भीष्मे ईद्र अने सूर्य चंद्रमां त्रीष्मे

એવે એ રાજ્ય પૃથ્વીને ધારણ કરતાં કલિયુગ ત્રીજા યુગથી, બીજા યુગથી અને પેલા યુગથી પણ પ્રશંસાને પામતો હતો. ૧૦૪-૧૦૫.

વિશેષાર્થ—તૃતીયાસ્વિન્, દ્વિતીયાસ્વિન્, તૃતીયાસ્માત્, દ્વિતીયાસ્માત્ એપાંચમી વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિતીયાચ્ચ તૃતીયાચ્ચ વિષ્ટવાવતિશાયિતામ્ ।

પ્રાગ્જારૈઃ સંપદાં પ્રાપ્ત્વા રાજન્વત્યમુના મહી ॥ ૧૦૬ ॥

ભાવાર્થ—

એ રાજ્યવડે રાજ્ય વાલી અથવા પૃથ્વી બીજા અને ત્રીજા જગતથી પણ અધિક એવી સંપત્તિને પ્રાપ્ત થતી હતી. ૧૦૬.

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયાત્, તૃતીયાત્ એ પાંચમીના વિકલ્પ ૩૫ છે.

ગુણાનાં ધામ સર્વેષાં સર્વાસામુત્સવં શ્રિયામ્ ।

ત્વાં નાથંતે પ્રજાઃ સર્વા ઇત્યૌત્સ્યુક્યેન તુષ્ટુઃ ॥ ૧૦૭ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ ગુણોના ધામ ૩૫ અર્થ લક્ષ્મીઓના ઉત્સવરૂપ એવા સ્વામીત્વ તમારી સર્વ પ્રજા ઉત્કંઠાથી એવી રીતે સ્તુતિ કરતી હતી. ૧૦૭.

વિશેષાર્થ—સર્વાઃ, એ વિભક્તિરૂપ દર્શાવ્યું છે.

પ્રજાયા ગીઃપતેર્નાલ્પે નાલ્પાઃ સત્ત્વેન મંત્રિણઃ ।

સ્વીકૃતાસ્તેન કુલ્યાનાં પ્રથમઃ પ્રથમે ડુમાઃ ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

શુદ્ધિ વડે વૃહસ્પતિથી અલ્પ નહીં તેવા અને સત્ત્વ-બલથી પણ અલ્પ નહીં તેવા મંત્રીઓ નીકળા પ્રથમ વૃક્ષની જેમ સ્વીકાર કરેલા હતા. ૧૦૮.

વિશેષાર્થ—નીકથી ઉછરેલા પ્રથમના વૃક્ષો સારા ફલ આપે છે. તેમ પ્રથમથી કુલ પરંપરાએ ઉછરેલા મંત્રીઓ સારી સેવા કરે છે. અલ્પે, અલ્પાઃ, પ્રથમે, પ્રથમાઃ એ સર્વ નામના વિકલ્પ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

सुराः कतिपये स्थालं स्तुत्यै कतिपया नराः ।

ये कवीनामचरमाश्वरमे च न वाग्मिनाम् ॥ १०९ ॥

भावार्थ—

ते राज्ञी स्तुति करवाने केधक देवता अने केधक मनुष्या समर्थ थता हुता तेमज जे कविओभां अने वायाल पुरषोभां अत्रसर हुता तेओ समर्थ थता हुता. १०९

विशेषार्थ—कतिपये, कतिपयाः चरमाः, चरमे अे सर्व नामना प्रथमाना विकल्प ३५ छे.

द्वया अपि गुणास्तेन त्रीमाःकांताश्च दधिरे ।

आन्यंतराश्च बाह्याश्च द्वयेपि विजिता द्विषः ११० ॥

भावार्थ—

ते राज लीम-लखंकर अने कांत भनोहर ओया अने शुशु धारणु करते। हुता अने तेणु अंदरना अने आहुरना अने शत्रुओ नित्या हुता. ११०

विशेषार्थ—द्वयाः द्वये अे सर्व नामना प्रथमाना विकल्प ३५ दर्शाव्या छे.

स्थाम्ना तेन समं कांता द्वितीयेऽपि महीभृतः ।

लब्धलक्ष्याः कृताः स्वस्य द्वितीया अपि मार्गणाः ॥१११॥

भावार्थ—

तेणु पोताना अलथी अने महीभृत अटले राजओ तथा पर्वतो ओडी साथे ह्यात्र्या हुता अने अने मार्गणु पणु लक्ष्यने प्राप्त कर्या हुता. अहिं ओक मार्गणु अटले आणु निशानने प्राप्त करनारा कर्या हुता अने थीज मार्गणु अटले याचके लक्षसंख्या वाला द्रव्यने प्राप्त करनारा कर्या हुता. १११

विशेषार्थ—द्वितीये द्वितीयाः अे सर्व नामना प्रथमाना ३५ छे.

अर्द्ध अपि गजा अर्धे प्यश्वाः सन्नेहिरे यदा ।

तदैवास्थारयो नेमुर्नेमे नेमास्तु संस्थिताः ॥ ११२ ॥

ભાવાર્થ—

જ્યારે એ રાજાએ અર્ધા હાથી અને અર્ધા અશ્વ તૈયાર કર્યાં ત્યાંજ તેના અર્ધા શત્રુઓ નથી પડ્યા અને અર્ધા એમજ રહ્યા. ૧૧૨

વિશેષાર્થ—અર્ધા: અર્ધે, નેમા: નેમે એ સર્વ નામના પ્રથમાના વિકલ્પરૂપ દર્શાવ્યા છે.

पूर्वाः पराश्च दातारो नृपाः पूर्वे परेचये ।

उन्नयेप्यमुना दानकीर्तित्रयां ते तिरस्कृताः ॥ ११३ ॥

ભાવાર્થ—

જે પૂર્વના અને પર દાતાર થઈ ગયા અને જે પૂર્વ પર રાજાઓ થઈ ગયા તે અને આ રાજાએ દાન અને કીર્તિ વડે તિરસ્કાર કરેલા છે. ૧૧૩

વિશેષાર્થ—पूर्वाः पराः पूर्वे, परे, उभये, એ સર્વ નામના વિકલ્પરૂપ દર્શાવ્યા છે.

न जानीमोद्य कतरकतमे सुन्नटा हताः ।

रथा हया वा कतरकतमाश्चूर्णिताश्च न ॥ ११४ ॥

जग्ना अवयवा दंतः कतमे नो विषाणिनाम् ।

वस्तुतो दंतः कतमा नास्माकं पातितः परैः ॥ ११५ ॥

इत्युक्तदीनं नश्यंतो विदामासुर्न तद्विषः ।

दक्षिणोत्तरपूर्वाणां प्रतीच्याश्चांतरे रणे ॥ ११६ ॥

विशेषकम् ।

ભાવાર્થ—

“આજે અમારા ક્યા ક્યા સુભદો માર્યા તે અમે જાણતા નથી. તેમ રથ અશ્વ ક્યા ચૂર્ણ કરી નાખ્યા? તે પણ જાણતા નથી. અમારા ગજોદ્રોના અવયવ તથા દાંત ક્યા ભાંગ્યા? વસ્તુતાએ અમારા દાંત શત્રુઓએ ક્યા નથી ખાડ્યા?” આ પ્રમાણે દીનતાથી બોલતા અને રણમાં દક્ષિણ, ઉત્તર, પૂર્વ

અને પશ્ચિમમાં નાશી જતાં તે રાજાના શત્રુઓ કાંઈ પણ જાણી શકતા ન હતા. ૧૧૪-૧૧૫-૧૧૬

વિશેષાર્થ—કતરકતમે, કતરકતમાઃ કતમે કતમાઃ એ સર્વ નામના પ્રથમાના વિકલ્પ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શક્ત્યા પૂવાપરાયાઽવેસ્તટૌઘાયાદિશંશ્રમઃ ।

જિગીષુર્નિવહાત્પૂર્વાપરેદેશેઽત્યરિચ્યત ॥ ૧૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

વિજ્યની ઇચ્છા વાલો તે રાજા પેતાની શક્તિ વડે પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રના કાંઠા પર સેનાને આજ્ઞા કરતો ત્યારે તે એટલી સેના હતી કે, જે પૂર્વ અને પશ્ચિમના દેશ ઊપર ઊભરી જતી હતી. ૧૧૭

વિશેષાર્થ—પૂર્વાપરાય, પૂર્વાપરે એ વિભક્તિના વિકલ્પરૂપ દર્શાવ્યા છે. !

કતરકતમકાન્ન રાજચક્રાઙ્ગુણવિજ્ઞવૈરતિશાયિતાં પ્રપેદે ।

ગુણિનિ ચ દિવસાવૈર વિપક્ષાવર ઇવ ચૈષ સહોદરેઽન્વર-
જ્યત્ ॥ ૧૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજા પેતાના ગુણુ વૈભવ વડે કયા રાજાઓના સમૂહથી અતિશયપણાને નથી પામ્યો? અને એ રાજા ગુણી જનને વિષે સહોદર બંધુની જેમ અનુરાગ કરતો હતો. ૧૧૮

સન્ન્યાયપૂર્વાય વજ્ઞાણ તસ્મૈ સત્વેન પૂર્વાય ન કઃ પ્રશંસેત્ ।

ઞૂતિઃ પ્રજાનાં ત્વયકા કૃતેયં ત્વકત્કૃતાસૌ નયપદ્ધતીતિ
॥ ૧૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

સત્યવડે મુખ્ય એવા રાજાની કોણુ પ્રશંસા ન કરે? તે ન્યાય પૂર્વ એવા રાજાને કહેતાં કે, આ પ્રજાની સમૃદ્ધિ તમેજ કરેલી છે અને ન્યાય પદ્ધતી તમારીજ કરેલી છે. ૧૧૯

વિશેષાર્થ—સન્નાયપૂર્વાય પૂર્વાય, ત્વયકા, ત્વકત્કૃતા એ સર્વનામને લગતા

૩૫ દર્શાવ્યા છે. “ સર્વનામ્નામકચ્ પ્રાક્ટે: ” એ સૂત્રના મિથ્યમથી થતાં ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ત્વત્કજ્જર્તૃક જપૈતિ પીવરા: સંપદ: પ્રતિપદં નિરાપદ: ।

ન પ્રિયેતરનતેતસા નરા હત્યસૌરિપુજ્જનૈરપિસ્તુત: ॥૧૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ તમારા જેવા સ્વામી આમ થતાં પ્રત્યેક સ્થાને આપત્તિ વગરની સંપત્તિઓ રહેલી છે અને કોઈ અપ્રિય અને અનન્ન પુરૂષો રહ્યા નથી ” આ પ્રમાણે જે રાજાની શત્રુઓ પણ સ્તુતિ કરતા હતા. ૧૨૦

વિશેષાર્થ—પ્રિયેતર, નતેતર એવા ૩૫ इतर શબ્દની સાથે બેડી દર્શાવ્યા છે.

દર્શાંતિપ્રાવુત્તરપૂર્વસ્યૈ ગંત્રીવાસ્યક્ષયમરિજાતિ: ।

દિક્પાલસ્યોત્તરપૂર્વાયા દૃષ્ટો નિવસતિ વાગચ્છત્યામ્ ॥ ૧૨૧ ॥

ભાવાર્થ—

એ રાજાના શત્રુની જાતિ અમાવાસ્થ્યાની તિથિએ ઇશાન દિશામાં ક્ષય પામે છે . અને ઇશાન દિક્પાલની આવતી દૃષ્ટિમાં તે વસે છે. ૧૨૧

વિશેષાર્થ—અમાવાસ્થ્યાએ ઇશાનદિશામાં શૂલ કે કાલ હોવાથી ક્ષય પમાય છે એને ઇશાનદિક્પાલથી દૃષ્ટિમાં પણ રહેવાથી ભય હોય છે. ઉત્તરપૂર્વસ્યૈ, ઉત્તર-પૂર્વાયા: એ સર્વનામ વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દક્ષિણપૂર્વાયૈ વ્યામોહાન્મૃગવનિતાવન્નશ્યંત્યૈ ડાક્ ।

વિપિને શબરાસ્તદરિમૃગાક્ષ્યૈ માર્ગં કૃપયા દર્શિતવંત: ।

॥ ૧૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

વનની અંદર મૃગલીની જેમ સત્વર માહુથી દક્ષિણ અને પૂર્વની વચ્ચે નાશી જતી તે રાજાના શત્રુની સ્ત્રીને લિલ્લ લોકો દયાથી માર્ગ ખતાવતા હતા ૧૨૨

વિ०—દક્ષિણપૂર્વાયૈ એ સર્વનામતું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

नंदात्रिधा तस्य विजोर्धराज्जुजो देवी विवैकामृतपा अ-
जायत ।

वाग्देवताक्षीरसमुष्कन्यया मैत्रीविधौ तीर्थतयार्चिता बुधैः

॥ १९३ ॥

भावार्थ—

ते राजने विवेकश्च अमृतसुं पान करनारी नंदा नामे राणी हृती अने सरस्वती अने लक्ष्मीनी मैत्रीनी विधिमां जेने विद्वानाये तीर्थश्च पूजेडी हृती. १९३

इति श्री जिनप्रभसूरिविरचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गवृत्तिध्यात्रयमहाकाव्ये
देशमगरनायकवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

द्वितीयः सर्गः ।

अंब नारत्यंबिके श्रीरक्व राज्याधिदेवते ।

अंबाडेऽङ्घ्रिसुतेऽब्राजे शन्येषा कतमा नु वः ॥ १ ॥

अनगाते मनोयोने प्रिये अजरसीजिते ।

इत्यस्या मृगनेत्राया वर्णनायां न कोऽसजत् ॥ २ ॥ युगमम्

भावार्थ—

हे अंब, हे लारति, हे अंबिका, हे श्री, हे अक्वा, हे राज्याधिदेवता, हे अंबाडे, हे पार्वति, हे अंबाला, हे धंदाणी, हे मनोयोनिदेवी, हे नरा-
वस्था रहित प्रिया, तमाराभांठी आ कोणुछे? अर्थात् आ नंदा राणी तमा-
सभांठी कोणु छेय अम लाजे छे. आ प्रभाणु अ मृगाक्षीनुं वर्णु कोणु
नधी करतुं? १-२

વિ૦—અહિં અંબ ત્રિગેરે અથા આકારાંત સ્ત્રીલિંગ નામતા સર્વોધનના રૂપા દર્શાવ્યા છે.

अस्यै रूपेण रंजाया अन्धूनायै जनोऽनमत् ।

अस्याःपत्युर्मदोऽस्या धीःशुजास्या विशदा गुणाः ॥ ૩ ॥

ભા૦—

૩૫૫૩ રંજાથી ન્યન નહીં એવી એ દેવીને લોકો નમતા હતા એ સ્ત્રીના પતિને મદ હતા એની બુદ્ધિ શુભ હતી અને એતા ગુણ ઉજવણ હતા ૩

વિ૦—અસ્યૈ અસ્યાઃ એ સ્ત્રીલિંગે રૂપમ્ શબ્દનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

राज्ञोऽस्या अद्वितीयस्या द्वितीयाया यशोऽस्फुरत् ।

आजगत्यास्तृतीयस्यास्तृतीयस्याः शचीत्वयोः ॥ ૪ ॥

ભા૦—

અદ્વિતીય એવા રાજની અદ્વિતીય પત્ની અને દંદિણી અને ધલામાં ત્રીણ એવી એ દેવીનું યશ ત્રણ જગતમાં સ્ફુરી રહ્યું હતું ૪

વિ૦—અદ્વિતીયસ્યાઃ અદ્વિતીયામઃ તૃતીયસ્યાઃ, એ સ્ત્રીલિંગે સર્વનામના રૂપ દર્શાવ્યા છે. ૪

स गंगायां द्वितीयायां द्वितीयस्यां तनाविह ।

रेमे दृशि तृतीयस्यां तृतीयायां रमागिरोः ॥ ૫ ॥

ભા૦—

બીણ ગંગા રૂપ, બીણ પોતાની મૂર્તિ રૂપ, ત્રીણ દૃષ્ટિ રૂપ અને લક્ષ્મી અને સરસ્વતીમાં ત્રીણ એવી તે નંદા રાણીમાં રાજ રમતા હતા ૫

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયાયાં, દ્વિતીયસ્યાં, તૃતીયસ્યાં, તૃતીયાયાં, એ સર્વનામના સુપતમીના લિંગરૂપ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

द्वितीयस्यै नु जानक्यै द्वितीयायै नृपश्रिये ।

तृतीयस्यै रतिप्रीत्योस्तृतीयायै शिताश्रियोः ॥ ૬ ॥

સહ્યાવણ્યમુધાનદૌ કૌમુદ્યા અધિકત્વિષે ।

કેપ્રસેનજિતો વધ્વૈતસ્યૈ નાસ્પૃહ્યન્ સુરાઃ ॥ ૭ ॥ યુગ્મમ્

ભા૦—

બહે બીજી બતકી હોય; તેવી બીજી રાજ્ય લક્ષ્મીરૂપ, રતિ પ્રીતિમાં ત્રીજી, શિતા લક્ષ્મીમાં ત્રીજી લાવણ્યરૂપ અમૃતની તદ્દી અને અંદિકાથી અધિક કાંતિવાલી એવી પ્રસેનજિતની વહુની ક્યા દેવતાઓ સ્પૃહા કરતા નહતા? ૬-૭

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયસ્યૈ, દ્વિતીયાયૈ, તૃતીયસ્યૈ તૃતીયાયૈ—એ સર્વ નામના સ્ત્રી લિંગરૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વર્વધ્વા અતિશાયિન્યાં લક્ષ્મ્યા વિશ્રામધામનિ ।

કરજોર્વાં ગુણા યેઽન્ન કસ્તાન્વક્તુમિદેશ્વરઃ ॥ ૮ ॥

ભા૦—

સ્વર્ગની સ્ત્રીથી અતિશયવાલી, લક્ષ્મીને વિશ્રામ કરવાનું સ્થાનરૂપ અને કરભ (હાથેલીના નીચેના ભાગ) જેવા જેવા ઉડે છે એવી તે સ્ત્રીમાં જે ગુણો રહેલા છે, તેઓને કહેવાને કોણુ સમર્થ છે. ? ૮

વિશેષાર્થ—વધ્વાઃ, લક્ષ્મ્યાઃ કરજોર્વામ્—એ સ્ત્રીલિંગના જુદી જુદી વિલક્ષિતના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞવત્યઃ હેસુપુલોમિ હે યોષિદ્ગ્રામણીરુમે ।

અપ્સરઃકુલજૂર્મેને સ્પર્દતાં મા સતીમમૂમ્ ॥ ૯ ॥

સાસ્યા લક્ષ્મીર્યયાત્યેતિ જ્ઞવતીઃ સ્વર્વધૂરપિ ।

ઈતિ સ્તુતિકરી તસ્યાસ્તનુયાચ્ઠીત્વૈજ્ઞવમ્ ॥૧૦॥ યુગ્મ

ભાવાર્થ—

હે ઈંદ્રાણી, સ્ત્રીઓમાં અગ્રેસર એવી હે ઉમા, અપ્સરાઓના કુળમાં થયેલી એવી હે મેના, તમે એ નંદા સતીની સાર્થે સ્પર્ધા કરે નહીં. એ સ્ત્રીની એવી લક્ષ્મી છે કે જે તમારા જેવી સ્વર્ગની સ્ત્રીઓનું પણ ઊલ્લંઘન કરે છે. આ પ્રમાણે તેની સ્તુતિ લેણીના શીલના વૈભવને વિસ્તારતી હતી. ૯-૧૦

વિ०—ગ્રામણીઃ, અમૂમ્, વધૂઃ એ સ્ત્રીલિંગ નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અગ્નિવાયુમૃગેન્દ્રાહીન્ સૂર્યેદૂ અવધૂનરીન્ ।

સિંધૂરુપ્રાકૃતીશ્વાસ્યાસ્તનુયાચ્ઘીલવૈન્નવમ્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

અગ્નિ, વાયુ, મૃગેન્દ્ર, સર્પ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને સિંધુ એ ઉગ્ર આકૃતિવાળા શ્વાસ્યા સ્તનુઓ પ્રત્યે પણ એ સ્ત્રીના શીલનો વૈભવ વિસ્તાર પામતો હતો. ૧૧

વિશેષાર્થ—સિંધુઃ ઉગ્રાકૃતીઃ, એ સ્ત્રી લિંગના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલરત્યામુયા તન્વ્યા શુચિના વિન્નુનામુના ।

મોદિતા મુનયો વૃત્તૈ રહો કેડ્પ્યણવસ્તયોઃ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

શીલરતિવાળી એ નાબુક સ્ત્રીવડે અને પવિત્ર એવા એ રાજા વડે હર્ષ પામતા કેટલાએક મુનિઓ તેમના સદ્વૃત્તથી અણુ માત્ર થતા એ આશ્ચર્યની વાત છે. ૧૨

વિશેષાર્થ—અમુયા, અમુના, એ પુલિંગ તથા સ્ત્રીલિંગતા અદમ્ શબ્દના વૃત્તીયાના લિન્ન લિન્ન ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જજ્ઞેડ્ઞયકુમારાણ્યો વિનયી તનયોડ્નયોઃ ।

ત્રૈલોક્યે यस્ય વિખ્યાતા બુદ્ધયઃ કામધેનવઃ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે અને સ્ત્રી પુરુષને અલયકુમાર નામે વિનયી પુત્ર થયો હતો. જેની બુદ્ધિ કામધેનુની જેમ ત્રણ લોકમાં વિખ્યાત થયેલી છે. ૧૩

વિશેષાર્થ—અનયોઃ, બુદ્ધયઃ કામધેનવઃ એ બુદ્ધ બુદ્ધ વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નતનાજ્ઞે મૃદુતનો તન્વિ વામોરુ કામિનિ ।

સ્મ્યે તે સ્પૃહયામીતિ નોચેડ્ઞ્યસ્ત્રીં હૃદાપિ સઃ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

“ હે નયેલી નાલિવાલી, હે કોમલાંગી હે નાબુક, હે સુંદર ઉરવાલી
હે કામિની, હે રમ્યે, હું તારી ઇચ્છા કરું છું. ” આ પ્રભાણે તે કુમારે
દ્વયથી પણ પર સ્ત્રીને કહ્યું નહતું. ૧૪

વિશેષાર્થ—નતનામે, ઇત્યાદિ સ્ત્રીલિંગે સંબોધનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સુખશ્રિયાં કામધેન્વૈ, મુક્તયે સ્પૃહયાલવે ।

મુનયે પ્રણનામૈષ દેશનાદુઘધેનવે ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

સુખલક્ષ્મીના કામધેનું, મુક્તિની સ્પૃહાવાલા અને દેશના રૂપ દૂધની ગાય
રૂપ એવા મુનિને તે કુમાર પ્રણામ કરતો હતો. ૧૫

વિશેષાર્થ—કામધેન્વૈ, સ્પૃહયાલવે, દેશનાદુઘધેનવે, એ સ્ત્રીલિંગે ચતુર્થીના
વિકલ્પ રૂપ બતાવ્યા છે.

સ્વેર્વિધોશ્ચ સદ્દશેઽધિકેવા તેજસાત્ર કે ।

ગોરનૂનધુરીયત્વે ગોઃપ્રીત્યૈ નાઙ્ગવન્ ગુણાઃ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

તેજથી સૂર્ય ચંદ્રના જેવા અથવા તેથી અધિક અને વૃષભથી જેનું
ધુર્ય પણ ન્યૂન નથી એવા તે કુમારને વિષે રહેલા કયા ગુણ ઇન્દ્રિઓની પ્રીતિ
આરે નથી થયા ? અર્થાત્ થયા છે. ૧૬

વિશેષાર્થ—ગોઃ ગોઃપ્રીત્યૈ, એ પુલિંગ અને સ્ત્રીલિંગના એક બંધનના રૂપ
દર્શાવ્યા છે.

ન ગુણોઽત્ર શુચૌ વંધો સખ્યૌ મત્યૌ ચ નૂસ્પૃશામ્ ।

સખ્યુઃ પત્યુઃ પિતુસ્તુલ્કયેઽધિકેવાર્હતિ વત્પરે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

મનુષ્યોને વિષે પવિત્ર બંધુમાં, સખામાં અને છુદ્ધિમાં તે ગુણ માનતા
નહીં પણ સખા, પતિ અને પિતાની તુલ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ અહિંત પ્રભુમાંજ
ગુણ માનતો હતો. તેના જેવો ગુણ બીજો માનતો ન હતો. ૧૭

વિશેષાર્થ—શુચૌ, સખ્યૌ, મયૌ, સચ્ચુઃ પત્યુઃ પિતુઃ એ બુદ્ધ બુદ્ધ સપ્તમી અને ધર્મીના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્તૃઘાતોરિવ તસ્યાસીદ્ધતિરાઞ્ઞાદનાથિકા ।

પરકીયાપરાધાનાં યશસાં ચારિસંહતે : ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

સ્તૃ ધાતુની જેમ તે કુમારની વૃત્તિ ધીજના અપરાધને અને શત્રુઓના સમૂહના યશને આઞ્ઞાદન કરવાના અર્થવાદી હતી. ૧૮

વિશેષાર્થ—‘સ્તૃ આઞ્ઞાદને એ ધાતુનો અર્થ ઢાંકવું થાય છે. તેમ તે કુમાર ધીજના અપરાધને અને શત્રુના યશને ઢાંચી દેતો હતો.

મેને તાન્ દુર્ધિયઃ પિદૈઃ પિતરસ્તર્પયન્તિ યે ।

સ સદાચરિતૈરેવ વેદિતા તર્પયન્પિત્વન્ ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

જે યોગ્યાના પિંડ વડે પિતૃઓને તર્પિત કરતા હતા, તેઓને તે દુર્બુદ્ધિવાલા માનતો હતો. અને જ્ઞાતા એવો પોતે હંમેસા શારા ચરિત્રો વડે પિતૃઓને તર્પિત કરતો હતો. ૧૯

વિશેષાર્થ—દુર્ધિયઃ પિતરઃ, પિત્વન્ એ શબ્દના તથા ઋદ્ધ કારાંતે નામના બુદ્ધ બુદ્ધ વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પદ્યન્માતૃરિવાન્યસ્ત્રીર્જ્ઞિક્તિં શાસ્તરિ શીલયન્ ।

અન્વહાર્ષીત્સ પિતરં પિતરૌ પ્રીણયન્ગુણૈઃ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

પરસ્ત્રીઓને માતાને જેમ જોતો અને ગુરૂજન ઉપર ભક્તિ રાખતો તે કુમાર ગુણવડે માતાપિતાને પ્રસન્ન કરતો થકો પોતાના પિતાને અનુસરતો હતો. ૨૦

વિશેષાર્થ—માતૃઃ, શાસ્તરિ, પિતરં, પિતરૌ, એ વિભક્તિના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

यातरो रेवतीलक्ष्म्योर्जेत्रीलक्ष्म्या ननांदरम् ।

अनेन जनिकर्त्तारौ पर्यणाययतां कनीः ॥ ११ ॥

भावार्थ—

रेवती तथा लक्ष्मीनी देवाष्टी जेठाष्टी समान अने लक्ष्मीनी नक्षत्रने जित्तारी अची इत्याख्या आता पिताअे ते अख्य कुमारने परष्ठापी. २१

विशेषार्थ—यातरः, ननांदरम्. अे स्त्रीलिङ्गे ऋ धारांत नामना विलक्षितना ३५ दर्शांया छे.

पुत्रदारादि हित्वारिवारस्तस्योदयेऽनशत् ।

क्रोष्टा क्रोष्ट्री शिशुक्रोष्टून्मुक्ताह्यर्कोदये ड्वेत् ॥ १२ ॥

भावार्थ—

ते कुमारने उदय थतां शत्रुओने समूह पीताना स्त्री पुत्र विगेरे भुङ्गी नाशी जतो हुतो. शीयाल अने शीयालडी सूर्यने उदय थाय त्यारे पीताना अन्धाने छोडी नाशी जय छे. २२

विशेषार्थ—क्रोष्टा, क्रोष्ट्री, क्रोष्टून्—अे क्रोष्टु शब्दना ३५ दर्शांया छे. क्रोष्टु शब्दने अर्थ झुडि थाय छे.

महज्जिरेव तस्यासीदजर्यं महतः स्वयम् ।

क्रोष्टोर्मैत्र्यं क्रोष्टुरेव राजते न तु दंतिनः ॥ १३ ॥

भावार्थ—

ते महान् पुत्रने महापुत्रेानी साथेज मैत्री थती हुती. शीयालनी मैत्री शीयालनी साथेज शोले हाथीनी साथे शोले नही. २३

विशेषार्थ—क्रोष्टो, क्रोष्टुः, अे क्रोष्टु शब्दना ३५ दर्शांया छे.

प्रसेनजिन्नसारं तं पृष्ट्वापायं नृपोऽवधीत् ।

क्रोष्टूनिवारीन्वोढेव स्वसारं शार्ङ्गिणो रणे ॥ १४ ॥

सप्त प्रसेनजित् ते पीताना पौत्रने उपाय पुछी शीयालनी जेभ रण

માં શત્રુઓને મારતો હોતો અને વાસુદેવની એનને જેમ તેનો પરણનાર હશે તેમ હરી લેતો હોતો ૨૪

વિશેષાર્થ—નસારં, ક્રોષ્ટૂન્ બોઢા, સ્વસારં, એ જુદા જુદા વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાત્વષ્ટારં પ્રજ્ઞાસ્તારં ક્ષત્તારં પૃષ્ટજ્ઞાસને ।

અમું હોતારઃ પોતારો યષ્ટારશ્વાશિષૈઘયન્ ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થ—

કાંતિથી સૂર્યરૂપ, શિક્ષા કરનાર અને શાસનમાં પ્રવર્તાવનાર એવા એ કુમારને હોમ કરનારા, પવિત્ર કરનારા અને યજન કરનારા આશીષવડે વધારતા હોતા ૨૫

વિ०—જ્ઞાત્વષ્ટારં, પ્રજ્ઞાસ્તારં, ક્ષત્તારં, હોતારઃ, પોતારઃ એ અર્થા ક્રમ કારાંત નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઘાતર્દેવ હરે શંભો ત્રિપુરે પુરન્નિદ્ધુ ।

ગોત્રદેવિ ક્વ વઃ સ્ફૂર્તિરિત્યમુષ્યારટન્ દ્વિષઃ ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ—

“હે ઘાતા-બ્રહ્મા, હે દેવ, હે શંકરની વધુ ત્રિપુર, હે ગોત્રદેવી, તમારી સ્ફૂર્તિ ક્યાં ગઈ?” આ પ્રમાણે એના શત્રુઓ આક્રંદ કરતા હોતા ૨૬

વિશેષાર્થ—ઘાતઃ હરે, શંભો, ત્રિપુરે, પુરન્નિદ્ધુ, અમુષ્ય, એ સંબંધન તથા વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્ત્રીણાં ગુણાનાં જૂમનામપરિત્યાગલોલુપઃ ।

અસૌ બહૂનાં વિદ્યાનાં વધૂનાં ચાન્નવહરઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

એ કુમાર સ્ત્રીઓ, ગુણો અને ભૂમિઓનો ત્યાગ કરવામાં લોલુપ હોતો નહીં તે ઘણી વિદ્યાઓનો અને ઘણી વધૂઓનો વર થયો હોતો ૨૭

વિ०—સ્ત્રીણામ્, મૂર્ખીનામ્, વધૂનામ્, એ સ્ત્રીલિંગના પદીના બહુ વચન નો ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વાર્જનૃણામતિત્રીણાં જેતા ગાંઝીર્યસંપદા ।

ત્રયાણાં જગતાં શસ્તૈશ્વરિત્રૈશ્ચિત્રમાદઘે ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ—

પોતાના ગાંભીર્યની સંપત્તિથી ચાર સમુદ્રને જિતનાર તે કુમાર પોતાના શ્રેષ્ઠ ચરિત્રોથી ત્રણ જગતને આશ્ચર્ય પમાડતો હતો. ૨૮

વિશેષાર્થ—મર્દૃણામ્, અતિત્રીણામ્, ત્રયાણામ્, એ વિભક્તિ ભિન્ન ભિન્ન ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પુમર્થાનાં સ પરમત્રયાણામવિરોધતઃ ।

ત્રયાણાં ચ પરમઃ ચતુર્ણાં સેવિતાઽન્નવત્ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—

પરમ એવા ત્રણ પુરુષાર્થ-ધર્મ, અર્થ, કામનો અને શામ, દાન, ભેદ અને દંડ એ ચાર ઉપાગ્રહો તે અવિરોધથી સેવન કરનાર હતો. ૨૯

વિશેષાર્થ—પરમત્રયાણામ્, ચતુર્ણામ્, એ વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ત્રાતા ચતુર્ણાં વર્ણાનાં ષણ્ણાં જેતાંતરદ્વિષામ્ ।

રોદ્ધતિચતુરાં રવાનાં સોષ્ટાનાં કર્મણાં ચ વિત્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ—

તે ચાર વર્ણનો રક્ષક, અંતરના કામ ક્રોધાદિ છ શત્રુઓનો જિતનાર, પાંચ ઇંદ્રિયોનો રોધનાર અને આઠ કર્મોનો બાણનાર હતો. ૩૦

વિ०—ચતુર્ણામ્, ષણ્ણામ્, અતિચતુરામ્, અષ્ટાનામ્, એ ૫૫૧ વિભક્તિના બુદ્ધ બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ષટ્કાયાન્સોઽનુધદ્ ધ્યાતા પંચાનાં પરમેષ્ઠિનામ્ ।

મિથ્યાત્વજ્ઞેદાન્ પંચોજ્ઞાન્ કતિવાસ્ય નયાંસ્તમઃ ॥૩૧॥

ભાવાર્થ—

તે છકાયને બાણતો હતો, પાંચ પરમેષ્ઠીને ધ્યાતો હતો, અને મિથ્યાત્વના

પાંચ ભેદને ઠાડતો હતો, એના કેટલાક નયને અમે વખાણીએ. ૩૧

વિ०—ધયાતા, પંચાનામ્, પંચ, કતિ એ નામના બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કલ્પસ્ય તુલ્યા ધૈર્યેણાનેન સપ્તાઙ્ગો જિતાઃ ।

મુક્તેર્નિયાં જિનાગ્રણ્યાં રેમિરેઽસ્યૈંડિયાણિ ષટ્ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—

ધૈર્યમાં તેની સમાન કેટલા છે? તેણે ધૈર્યથી સાત કુલ પર્યતોને જિતી લીધા હતા, શ્રી જિન ભગવંતના અગ્રણી ૩૫ મુક્તિના માર્ગમાં તેની છ ઇંદ્રિયો રમતી હતી. અર્થાત તેની વૃત્તિ મુક્તિ મેલવવામાંજ હતી. ૩૨

વિશેષાર્થ—કતિ, સપ્ત, નિયામ્, અગ્રણ્યામ્, ષટ્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इति लिंगपादः समाप्तः ।

સરખ્યા-સરખ્યેઽધિપતયે સ્પૃહાન્નાજાં સતાં સુતે ।

ધૂર્ન્યસ્તાઽત્રાધિપતિના ન્દૃણાં સેવ્યોચિતાસ્ત્રિયઃ ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ—

સખા ૩૫ અધિપતિને માટે સ્પૃહા કરનારા સત્પુરુષોના મિત્ર એવા રાજ્યએ તે પુત્રને વિષે રાજ્યધુરા આરોપણ કરી, પુરુષોને સ્ત્રી સેવા યોગ્ય છે. અર્થાત ધુરા એ સ્ત્રી છે માટે તે યુવાન પુરુષને સંવવા યોગ્ય છે. ૩૩

વિ०—સરખ્યા, સરખ્યે, ધૂઃ સ્ત્રિયઃ એ નામના બુદ્ધી બુદ્ધી વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ત્રુવાં વિલાસૈઃ સુત્રૂણાં શ્રીણામિવ ત્રરૈઃ શ્રિયામ્ ।

અહોન્યઃ સ્ત્રીરશાદેસ્ત્રિ પત્યે ત્રક્તા ત્રવેતિ સઃ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ—

સુંદર બ્રહ્મીવાલી સ્ત્રીઓના લક્ષ્મીના બેવી શેભાથી ભરપૂર એવા બ્રહ્મીના વિલાસથી નહીં દેશભ પામતો તે કુમાર 'હું સ્ત્રી, તું પતિની ભક્ત થા' એમ સ્ત્રીઓને શિક્ષા આપતો હતો. ૩૪

વિ૦—ધ્રુવામ્, સુધ્રૂણામ્ શ્રીણામ્, શ્રિયામ્, સ્ત્રીઃ દે સ્ત્રિઃ આ. બધાં સ્ત્રીલિંગે નામના જુદી જુદી વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

एवंक्रियामरिस्त्रीणां दशां नद्यां कटप्रुवाम् ।

दृष्ट्वास्यास्पृहयन् बुद्ध्यै कामधेन्वायिव प्रजा : ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ—

એવી રીતે રાક્ષસી નદીમાં તેના શત્રુઓની દશા જોઈ તેની પ્રજા કામ-ધેનુની જેમ તેની જુદી ઉપર સ્પૃહા કરતી હતી ૩૫.

વિ૦—કટપ્રુવામ્ બુદ્ધ્યૈ, કામધેન્વૈ, એ સ્ત્રીલિંગે નામના જુદી જુદી વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

स यत्नातिशयं मेने बुद्ध्यै कामधेनवे ।

जुवे न चातींद्रजुवे नचातींद्रश्रिये श्रिये ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ—

તે જુદીરૂપ કામધેનુને માટે અતિશય યત્ન કરવો તે યોગ્ય માનતો હતો. ઇંદ્રની ભૂમિને ઉદ્ધાર કરે તેવી ભૂમિ માટે અને ઇંદ્રની લક્ષ્મીને ઉદ્ધાર કરે તેવી લક્ષ્મી માટે અતિશય યત્ન કરવો યોગ્ય માનતો નહતો. ૩૬.

વિ૦—બુદ્ધ્યૈ, કામધેનવે, જુવે, અતીંદ્રજુવે, શ્રિયે, અતીંદ્રશ્રિયે, એ બધાં સ્ત્રીલિંગ નામના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

पद्वै रतौ श्रीपटवे निःस्पृहः स परस्त्रिये ।

लोकेभ्योऽस्य यशश्चिक्येऽतिजरं सुसखीदुना ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ—

રતિવિલાસમાં ચતુર અને શાલાથી પૂર્ણ એવી પરસ્ત્રી ઉપર નિઃસ્પૃહ એવો તે ચંદ્રના જેવું ચિરકાલ સ્થાયી યશ લોકથી જુદું સંપાદન કરતો હતો. ૩૭.

વિ૦—પદ્વૈ, શ્રીપટવે, પરસ્ત્રિયે, અતિજરમ્ સુસક્ષિ એ બધાં નામના અનિય-મિત વિકલ્પ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દેશ્રીર્હા પુરઞ્જૂનૂયઃ કવાં વીક્ષેતિ તદ્વિપુઃ ।

યદૂચે યાન્વનં સાશ્રુ તથશસ્તસ્ય વિસ્તૃતમ્ ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ—

હે લક્ષ્મી, હે નગરલુભી, હવે ફરીથી તમારા દર્શન કયાં થશે? એ પ્રમાણે વનમાં જતા તેના શત્રુ અશ્રુ સહિત કહેતા તેથી તેણે યશ વિસ્તાર પામતું હતું. ૩૮

વિ. — હે શ્રીઃ હે પુરઞ્જૂનૂયઃ, યાન્ એ ખધા નામના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

મત્પુરઃ કતરન્નાકં કતમદ્ભોગિનાં પુરમ્ ।

તયોરન્યતરન્મિથ્યા વાંર્ય ઠી હીતરત્તઃ ॥ ૩૯ ॥

હેન્યત્પુર મયા સ્પર્શ કા તવેતિ ચલદ્ધ્વજૈઃ ।

પુરાંતરાણ્યતર્જીત પુરં તેન સુખીકૃતમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભા. —

“ મારી આગલ સ્વર્ગ કોણ છે? નાગદેવતાનું નગર શા હીસાખમાં છે? તેઓમાંથી એકનું પણ વર્ણન મિથ્યા છે તો હે ખીજા નગર, તમારાથી મારી સાથે સ્પર્શ કેમ થઈ શકે? ” આ પ્રમાણે તે કુમારે સુખી કરેલું તે નગર પોતાની ચલાયમાન ધ્વજઓથી ખીજા નગરોને તિરસ્કાર કરતું હતું. ૩૯-૪૦

વિ. — કતરત્, કતમત્, અન્યતરત્, એ સર્વ નામના નપુંસકે રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રતાપયશ્મી સ્તોતું તદીયે કોઽત્ર નોન્મનાઃ ।

તસ્યૌજાંસિ ચ ગોરંક્ષિ ન શ્રીમંતિ સ્તુતાનિ કૈઃ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ—

તેના પ્રતાપ અને યશનું વર્ણન કરવાને કોણ ઊત્સુક મતવાલો થયો નથી? તેમજ ગાયત્રી રક્ષા કરનાર અને શોભાવાલા તેના પરાક્રમોની સ્તુતિ કોણે નથી કરી? ૪૧

વિ. — અહિં ગોરંક્ષિ એ શબ્દના ખીજા અર્થ થઈ શકે છે. ગો એટલે ઇન્દ્રિય

અથવા વાણી તેને રક્ષણ કરનારા એવો અર્થ પણ થાય. પ્રતાપયશસી, ઓજાસિ, ગોરીક્ષ, શ્રીમંતિ એ અંત્રા નપુંસક નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સુસખીનિ નૃપસ્યાસૌ સ્વીકર્તૃણિ જયશ્રિયઃ ।

સૈન્યાન્યપાલયહ્ણ્યા પ્રાકપાશ્વાત્યાવ્ધિવારિણિ ॥ ૪૨ ॥

ભા૦—

રાજાને ઉત્તમ સખાની જેમ સહાય કરનારા અને જયલક્ષ્મીને સ્વીકાર કરનારા સૈન્યાને એ કુમાર પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રના જલની યુદ્ધિએ પાલન કરતો હતો. ૪૨

વિશેષાર્થ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ સમુદ્રના જલ જેમ મર્યાદા રહે તેમ તે સૈન્યને મર્યાદામાં રાખતો હતો. સુસખીનિ, સ્વીકર્તૃણિ, એ નપુંસક નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિપાં બદ્ધૈર્જિ સુકૂંચિ સાધ્યાનિ સમરાજિરે ।

અશ્વીયાનિ ચકારૈષોઽનુર્જિવિક્રમધીવલાત્ ॥ ૪૩ ॥

સ્થાવાર્થ

તે કુમાર ઊંચ પરાક્રમની યુદ્ધિના બલથી શત્રુઓના ઊંચ અર્થે સૈન્યને રણમાં સાધ્ય કરતો હતો. ૪૩

વિ૦—દ્વાજ્ઞત, સુકૂંચિ, અશ્વીયાનિ એ નપુંસક નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સોઽતિદધ્નાં ગુણાનાં ઝૂવિશુઠૈઃ કુલયોઠ્ઠયોઃ ।

સ્વાદુત્વેનાધિકાં દધનો મધુનશ્ચ ગિરં જગૌ ॥ ૪૪ ॥

ભા૦—

ઊંચ કુલની શુદ્ધિને લીધે દધિ (દહી) થી અધિક ઊંચલ ગુણનું સ્થાન ૩૫ એ કુમાર સ્વાદમાં દધિ અને મધથી અધિક એવી મધુર વાણીને બોલતો હતો. ૪૪

વિ૦—અતિદધ્નામ્, દધનાઃ, મધુનઃ, એ નપુંસક નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સકથા ચિત્તેન નષ્ટાજે રક્ષણા મુક્તાશ્ચ તદ્દિષઃ ।

અસ્થાં સ્વજાં મંદિતાંગાન્નેજુઃ કાપાલિકં વ્રતમ્ ॥ ૪૫ ॥

ભા૦—

રજુ ભૂમિમાંથી નાશી જવાથી સાથેલ ખિન્ન થતાં નેત્રમાંથી અશ્રુ પાડતા તેના શત્રુઓ અસ્થિની માલાવડે અંગને અલકૃત કરી કાપાલિક વ્રતને સેવતા હતા. ૪૫

વિ૦—સકથના, અક્ષણા, અસ્થનામ્ સ્વજામ્, આ બધા નામના જુદીજુદી વિ-ભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અનસ્થા સ કૃપાણેન ત્રિદાં ચક્રે રણાંગણે ।

દ્વિષામસ્થિન્યમૃદુનિ ન વૈ તસ્યાસ્થિ ચામૃદૌ ॥ ૪૬ ॥

ભા૦—

તે કુમાર રજુભૂમીમાં અસ્થિ વગરના અર્જવડે શત્રુઓના કંઠજુ અસ્થિ ઉપર છેદ કરતો હતો, તેના પોતાના કંઠિન અસ્થિ ઉપર છેદ કરતો ન હતો. ૪૬

વિશેષાર્થ—અનસ્થના, અસ્થિનિ, અસ્થિન, અમૃદુનિ, આ તપુંસકના વિ-કલ્પના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કલ્પ્યાણ્યાઃ સ્વગુરોર્નક્તેઃ કર્ત્રે પ્રાદિશતોઽજ્ઞયમ્ ।

જ્ઞયં ચાકર્તૃણે તસ્યા જૂજ્ઞર્ત્વદાં કુલાયશઃ ॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ—

ગુરૂની કલ્પ્યાણકારી ભક્તિને કરનાર પુરૂષને અભય આપનાર અને ગુરૂની ભક્તિ નહીં કરનારને ભય આપનાર એવા તે કુમારના શત્રુરાજ્યોના કુલનું અપયશ થતું હતું. ૪૭

વિશેષાર્થ—કર્ત્રે, અકર્ત્રણે, એ પુ'વહ્ભાવ થવાથી વિકલ્પે ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સોમપેનાશાસ્યમાનોઽપ્યૃત્વિહ્નદેને તડિપુઃ ।

સ્પૃહ્યન્ પીલુનેઽરણ્યવારિણે ચામુચત્પુરમ્ ॥ ૪૮ ॥

भावार्थ—

सोमवल्कीना रसने पीनार यज्ञना आह्वाणानां संभूहे आशीष आपेल तेनो शत्रु पीलुना वृक्षनी अने जंगलना जलनी स्पृहा करतो नगरने छोडी-
दतो हुतो. अर्थात् तेने नगर छोडीने नाशी जध जंगलना पीलुवृक्ष अने
जलनी स्पृहा करवी पडी. मिथ्यात्वी यज्ञना आह्वाणानी आशीषनुं श्ल
तेषुंज् हाय. ४८

विशेषार्थ—सोमपेन, पीलुने, अरण्यवारिणे, अे नामना भास नियमथी
सिद्धयतां ३५ दशांया छे.

पंचानां तेजसाग्नीनां तुल्यःशल्यं दुरात्मनाम् ।

कुर्वन्सामानि राजानं जनं चायमरंजयत् ॥ ४ए ॥

भावार्थ—

तेज वडे पांथ अग्निना जेवो अने दुष्ट पुत्रोने शल्यश्च अेवो अे
कुमार साम करतो राजाने अने प्रजाने राछ करतो हुतो. ४९

विशेषार्थ—पंचनाम्, सामानिं, अे नामनी जुदी जुदी विभक्तिना ३५ द-
शांया छे.

सुहिसं द्विषतां हंसं गत्या श्रेयांसमेत्य तम् ।

श्रीमहांतं वियः सर्वा आपोऽर्णवमिवाश्रयन् ॥ ५० ॥

भावार्थ—

शत्रुओंनी द्विंसा करनार, गतिवडे हंसं समान, अतिशे श्रेष्ठ अने
शोभाशी महान अेवा ते अलय कुमारने प्राप्त थध सर्व पुद्गिआ जल जेम
समुद्रने आश्रय करे तेम तेनो आश्रय करी रहुी हुती. ५०

विशेषार्थ—सुहिसं, श्रेयांसम् श्रीमहांतम् अे पुंलिग नामनी जीञ्च विभ-
क्तिना जुडा जुडा ३५ दशांया छे.

सरांसि स्वांपि दीर्घाहो निदाघ इव विद्विषाम् ।

यशांसि सोऽन्यतेजोग्राः श्रीमान् स्वोजा अशोषयत्

॥ ५१ ॥

ભાવાર્થ—

લાંબા દિવસવાલો ગ્રીષ્મ રતુ જેમ સુંદર જલવાલા સરોવરોને શોષી લે તેમ અન્યના તેજને આશ કરનાર અને ઉત્તમ પરાક્રમવાલો તે શ્રીમાન કુમાર શત્રુઓના યશને શોષી લેતા હતા. ૫૧

વિશેષાર્થ—સરાંસિ, સ્વાંપિ, દીર્ઘાહઃ, યશાંસિ, અન્યતેજોગ્રાઃ સ્વોજાઃ એ જુદા જુદા ખાસ નિયમથી બનેલા નામના ૩૫ છે.

અત્યર્યમાણિ તેજાંસિ પ્રસારીણ્યઘહાનિ ચ ।

વજ્રારા ઝૂચ્ચ પૂષેવ વર્જીવ ચ સ વૃત્રહા ॥ ૫૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે સૂર્યથી અધિક પ્રસરતા અને પાપને (દોષને) નાશ કરનારા તેજને ધારણ કરતો હતા અને સૂર્યના જેવો તથા વૃત્રાસુરને નાશ કરનાર ઈંદ્રના જેવો તે થયો હતા. ૫૨

વિશેષાર્થ—અત્યર્યમાણિ, તેજાંસિ, પ્રસારીણિ, અઘહાનિ, પૂષા, વૃત્રહા એ જુદા જુદા નિયમથી બનેલા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રાવૃત્ત તત્ર નાધર્મઃ સૌઽસ્થાદ્યત્ર કુલાર્યમા ।

જગંતિ ન તમઃપૂરસ્તપ્ત્વૂષાણિ વાઘતે ॥ ૫૩ ॥

ભાવાર્થ—

કુલમાં સૂર્ય૩૫ એવો તે કુમાર જ્યાં રહેતો હતા ત્યાં અધર્મ પ્રવર્તે તે નહીં જેમાં સૂર્ય તપતો હોય એવા જગતને અધિકારનો સમૂહ આધા કરતો નથી ૫૩

વિશેષાર્થ—કુલાર્યમા, જગતિ, તપ્ત્વૂષાણિ, આ જુદા જુદા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નશના દંઢનીત્યાં સ પુરુદંશાઃ પરાક્રમે ।

લોકકેકિઘનાનેહા વજ્રૂવ જગતઃ સખા ॥ ૫૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દંડનીતિમાં શુક્ર હતા, પરાક્રમમાં ઈંદ્ર હતા. લોક૩૫ મયૂરનો વર્ષા

કાલ હલો અને બધા જગતનો મિત્ર હલો. ૫૪

વિશેષાર્થ—ઉશના, પુરુદંશા, અનેહા, સખા, એ ખાસ નિયમવાલા જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મહાત્મન્ શ્રીમહાવિદ્મન્ ગાંઝીર્યાસ્તસરસ્વદપ્ ।

ધીમન્ પ્રતાપિન્ ધ્વસ્તૈના ઝંઝાસારઝૃગૂશના ॥૫૫॥

દંઠુપ્રણીતાવુશન પ્રઝયાત્યુશનઝજયે ।

પુરુદંશઃ શ્રિયારીણાં દુરનેહઃ સતાં સઘે ॥૫૬॥

હત્યુઠ્ઠ્યાઃ પૂષણં ધીરા અસઘાયંતમેનસઃ ।

સઘીનિવારીનપ્યર્હઠ્ઠર્મં શાસતમસ્તુવન્ ॥૫૭॥ ત્રિઝિર્વિ
શેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

“ હે મહાત્મા, હે મહાવિદ્વાન, હે ગાંઝીર્યથી સમુદ્રના જલને પર-
સ્ત કરનાર, હે બુદ્ધિમાન, હે પ્રતાપી, હે પાપને નાશ કરનાર, હે ભૃગુ અને
શુકને ભ ભાવાધની જેમ અસાર કરનાર, હે દંડનીતિમાં શુક, હે વિજયમાં
કાંતિથી શુકના તારા૩૫, હે લક્ષ્મીવડે ઈંદ્રિસમાન, હે શત્રુઓના દુષ્ટ કાલ૩૫
અને હે સત્પુરુષોના સખા, ” આ પ્રમાણે ધીર પુરુષો પૃથ્વીના સૂર્ય૩૫,
દ્વાપ રહિત, અને મિત્રની જેમ શત્રુઓને જેન ધર્મની શિક્ષા આપનાર
એ કુમારની સ્તુતિ કરતા હતા. ૫૫-૫૬-૫૭

(વિશેષાર્થ—અહિં મહાત્મન્ વિગેરે સંબોધનના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.
તેમાં ઉશનસ્ શબ્દના સંબોધનના જટલા ૩૫ થાય છે તે ખાસ અભ્યાસીને
ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે.

મંત્રિણં શ્રીવૃત્રહણં તમત્યર્યમણં ત્વિષા ।

તુષ્ટુવુર્દઘતઃ પ્રીતિં સઘાય ઈવ શત્રવઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

લક્ષ્મીવડે ઈંદ્ર જેવા અને કાંતિથી સૂર્યને ઊદ્ધરણ કરનારા તે અભય

કુમાર મંત્રીને મિત્રની જેમ પ્રીતિ ધારણ કરતા શત્રુઓ પણ વખાણતા હતા. ૫૮
વિ०— શ્રીવૃત્રહણમ્, અત્યર્યમણમ્ સસ્વાયઃ, એ નામના બુદ્ધી બુદ્ધી વિ-
ભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દરદાનં નયેજાગ્રદ્ જક્ષૂપેણ મન્મથમ્ ।

લિહન્ યશાંસિ હિષતાં સ મંત્રિપદમન્વશાત્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

દાન આપતો, નીતિમાં જાગતો, ૩૫૫૩ કામ દેવને હસતો અને શત્રુઓના
યશને ભૂંસી નાખતો તે કુમાર પોતાના મંત્રિપદને શાસનથી પ્રવર્તોવતો
હતો. ૫૯

વિ०—દધન્, જાગૃન્, જક્ષન્, લિહન્, એ નિયમવાલા શત્રુ પ્રત્યેના ૩૫ દ-
ર્શાવ્યા છે.

સૌરાજ્યેઠ્ઠાર્થમાયદ્વિર્યુસન્નિઃ પ્રેજ્ઞિતદ્યુજિઃ ।

હે દ્યૌઃ કા ત્વમિતિદ્યાં નૂરહસત્તત્ર મંત્રિણિ ॥૬૦॥

ભાવાર્થ—

તે કુમાર મંત્રી ૫૬ ઊપર આવતાં સુરાજ્યને જેવા માટે આવતા દેવ-
તાઓ નિસ્તેજ થઈ જતાં જેમ ભૂમિ ‘ હેસ્વર્ગ, તું કોણ છું? ’ એમ કહી
તેવું હાસ્ય કરતી હતી. ૬૦

વિશેષાર્થ—આયદ્વિઃ, પ્રોજ્ઞિતદ્યુમિઃ, હંદ્યૌઃ, ઘામ્, આ બુદ્ધી બુદ્ધી વિભ-
ક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે,

તન્વન્નતિદિવં કીર્તિમતિદ્યાં પરિમાણતઃ ।

સ વમાર ગુણશ્રેણિં દ્યૌરિવોરુપરંપરામ્ ॥૬૧॥

ભાવાર્થ—

પરિભાણથી આકાશને ઊદ્ગ્રંથન કરનારી અને સ્વર્ગનું અતિક્રમણ કર-
નારી કીર્તિને વિસ્તારતો તે કુમાર આકાશ જેમ તારામંડલની પંક્તિને ધારણ
કરે તેમ ગુણોની પંક્તિને ધારણ કરતો હતો. ૬૧

વિ૦—અતિદિવમ્, અતિચામ્, ચૌઃ આ બુદ્ધા બુદ્ધા નિયમવાલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દિવં વિહાય દિવ્યસ્ત્રીજનો યુદ્ધ દયિતૈર્જીવમ્ ।

તસ્ય રૂપશ્રિયં દૃષ્ટું કૌતુહલયુગાગમત્ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાય—

દિવ્ય સ્ત્રીઓના સમૂહ પોતાના પતિઓની સાથે સ્વર્ગને છોડી તે કુમારની રૂપ લક્ષ્મી જોવાને કૈતુક સહિત પૃથ્વી ઊપર આવતો હતો. ૬૨

વિશેષાર્થ—યુદ્ધ, કૌતુહલયુગ, એ વ્યંજનાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દઘત્યલંકૃતીર્વિચ્છ્રત્યોજઃ કાંત્યા ચકાસતિ ।

જાગ્રંતિ કવિવાક્યાનિ તસ્યાંગાન્યન્નિતુષ્ટુવુઃ ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

અલંકારને ધારણ કરતા, ઓળખને ગ્રહણ કરતા, કાંતિથી પ્રકાશતાં, અને જાગ્રત એવા કવિઓના વાક્યો તે કુમારના અંગતું વર્ણન કરતા હતા. ૬૩

વિશેષાર્થ—કવિના વાક્ય— કાવ્યમાં અલંકાર, ઓળ (એક જાતની છટા) કાંતિ (અર્થની મહત્તા), વિગેરે ગુણ હોય છે. અહિં દઘતિ, વિચ્છ્રતિ, ચકાસ-તિ, જાગ્રંતિ એ નપુંસકના આસ નિયમવાલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નેત્રે તનુશ્વાસ્ય મદં નુદંતી તુદતી સ્મરમ્ ।

જ્ઞાતી સ્ત્રિગ્વતયા જ્ઞાંતિ શાંત્યાત્મા કસ્ય નો મુદે ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

તે કુમારના નેત્ર મદને ખેરતા હતા, અને તેનું શરીર કામદેવને પીડતું હતું નેત્ર સ્નિગ્ધ પણાથી શોભતા હતા અને શરીર શાંતિ રૂપે શોભતું હતું તે કોને હર્ષ ન આવતા? ૬૪

વિશેષાર્થ—નુદંતી, તુદતી, જ્ઞાતી, જ્ઞાંતી—એ નપુંસક નામની પ્રથમાના દ્વિ-વ્યયના વિકલ્પરૂપ અને સ્ત્રીલિંગના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શત્રૂન્પચંતી દીવ્યંતી કાયકાંતિં સમંતતઃ ।

પ્રતાપયશસી ચાસ્ય કેષાં ન સ્તુતિગોચરઃ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

શત્રુઓને પચાવતી અને ચારે તરફ પ્રકાશતી તેની કાયાની કાંતિ તથા પ્રતાપ અને યશ કોની સ્તુતિના વિષયમાં આવ્યા નહતા? અર્થાત્ સર્વે તેમની સ્તુતિ કરતા હતા. ૬૫

વિ०—પચંતી, દીવ્યંતી; આ ૩૫ સ્ત્રીલિંગે પ્રથમાનું એક વચન થાય અને નપુંસકે પ્રથમા દ્વિતીયાનું દ્વિવચન થાય છે.

ગુરું વૃત્રહયન્ ઋત્યા વૃત્રઘ્નેતિ સ વર્ણિતઃ ।

ગાવસ્તે ત્રાતગોચાંઙિગોઃ પ્રીણંત્યો જયંતિ ગાઃ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

સમૃદ્ધિવડે ગુરૂને ઈદિની જેમ અચરણ કરતાં તે કુમારને ઈંદ્ર આપ્રમાણે વર્ણવતો હતો કે, ગાય અને પંડિતાની રક્ષા કરનાર એવા તમારી વાણીઓ સ્વર્ગને પ્રસન્ન કરતી જ્ય પામે છે. ૬૬

વિશેષાર્થ—વૃત્રના, ગાવઃ, ગોઃ, ગાઃ એ નામના ખાસ નિયમ સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

હે પંથાઃ સર્વનીતીનાં હે મંથાઃ સર્વપાપ્મનામ્ ।

હે ઋમુક્તાઃ શ્રિયાનંદત્યાશાસ્તૈનં ન કસ્ય ગૌઃ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ—

“ હું સર્વ નીતિના માર્ગરૂપ, હું સર્વ પાપના મથન કરનાર અને લક્ષ્મીથી ઈંદ્ર જેવા કુમાર, તું આનંદ પામ. ” આ પ્રમાણે એ કુમારને કોની વાણી આશીષ આપતી ન હતી? ૬૭

વિશેષાર્થ—હેપંથાઃ, હેમંથાઃ, હેઋમુક્તાઃ, આ સંબોધનના જુદા જુદા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ન્યાયસ્ય જંગમઃ પંથા મંથાઃ પરબલાંબુઘૌ ।

ઋમુક્તા ગુરુણા વા સ શ્રેણિક સ્તેન મંત્રિણા ॥૬૮॥

भाषार्थ—

युश्वते धृदनी जेम ते अक्षय कुमार मंत्रीवते श्रेणिक राज न्यायने
जगम मार्ग इप अने शत्रुओना सैन्य इप समुद्रने भयन करवामां रवे, इप
थतो हुतो. ६८

वि०—पंथाः, मंथाः, ऋभुक्षाः अे नियम सिद्ध अेवा नामना इप दर्शाव्याछे.

मिथ्यात्वदधनां मंथानं पंथानं जैनमेव सः ।

पथां धुरि क्रतुचुजामृचुकाणमिवाबुधत् ॥ ६९ ॥

भाषार्थ—

ते कुमार मिथ्यात्व इप दधिने भयन करनार अेवा जैन मार्गने देवता-
ओमां धृदनी जेम सर्व मार्गमां अत्रेसर जणुतो हुतो. ६९

विशेषार्थ— दधनाम्, मंथानम्, पंथानं, पथाम्, ऋभुक्षणम् अेनामना जुदी
जुदी विभक्तितना इप दर्शाव्या छे.

पथ्युत्तमे जैनपथे पथिकः प्रथयन् सताम् ।

सुकुंचानेन विद्वत्सु ऋचुहु इव चूचुजः ॥७०॥

भाषार्थ—

उत्तम जैन मार्गने मुसादर अने सत्पुरुषोने मार्गदर्शक ते कुमार
राजओमां धृदनी जेम विद्वानोमां प्रथ्यात थयो हुतो. ७०

वि०—पथि जैनपथे, विद्वत्सु, ऋभुक्षः, अे जुहा जुहा नामना इप दर्शाव्याछे.

स्तुत्वास्यनीतेः पथितां पथिस्थैर्नापरः स्तुतः ।

मथ्येर्माथितावित्को मथयेन्मथिकान्मथः ॥७१॥

भाषार्थ—

अे कुमारनी नीतिना मार्गनी स्तुति करी मार्गस्थ पुरुषोअे जीजनी
स्तुति करी न हुती पर्वतना रवेनु' भयन करवाने जणुनार कयो पुरुष जीज
भयन करवाना रवेनु' भयन करे. ? ७१

વિ૦—પથિતામ્, પથિસ્થૈઃ, મથિતાવિત્, મથિકાન્, મથઃ એ પથિન્ અને મથિન્ શબ્દના બુદ્ધી બુદ્ધી વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પુંસ્ત્વં સુપુંસોઽસ્યાશંસન્ પુમાંસઃ પૌસ્નપાવનમ્ ।

મહત્સુ મહતશ્વાસ્ય વૈદુવ્યાદ્વિદુષી ન ગીઃ ॥૭૩॥

ભાવાર્થ—

ઉત્તમ પુરૂષ રૂપ એવા એ કુમારના પુરૂષ સમૂહમાં પવિત્ર એવા પુરૂષ પશુને પુરૂષો વખાણતા હતા. મોટામાં મોટા એ કુમારની વિક્રતા આગલ સરસ્વતી પણ વિદ્વાન્ ન હતા. ૭૨

વિશેષાર્થ—પુંસ્ત્વમ્, સુપુંમઃ, પુમાંસઃ પૌસ્નમ્ એ પુંમ્ શબ્દના બુદ્ધી બુદ્ધી રૂપ દર્શાવ્યા છે. મહત્સુ, મહતઃ, વૈદુવ્યાદ્ વિદુષી - એ મહત્ અને વિદ્મ્ શબ્દના બુદ્ધી બુદ્ધી રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નેત્રૈઃ સુમત્તૈઃ સુક્રુઙ્ઙિર્નાશ્વૈર્નો પુંજિરુઙ્ઙૈઃ ।

તન્મંત્રૈરેવ સોઽમિત્રાન્નજૈષીન્નૃપપુંગવઃ ॥૭૩॥

ભાવાર્થ—

ઉન્મત્ત હાથીઓ વંડ, કોષ કરતા અધોવંડ અને ઉર્ધ્વવંડ પુરૂષોવંડ તે રાજ શત્રુઓને જિતતો નહોતો; પણ તે અભય કુમારના મંત્રો-વિચારોવંડ શત્રુઓને જિતતો હતો. ૭૩

વિશેષાર્થ—સુક્રુઙ્ઙિઃ, પુંખિઃ. એ નામના ત્રીજીવિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જયન્કષાયાંશ્વતુરઃ સર્વર્તુજિઃ ક્રમાદિજિઃ ।

ચત્વાર્યેવં દિગંતાનિ પુંસામેકઃ પુમાનન્નૃત્ ॥૭૪॥

ભાવાર્થ—

સર્વ વસ્તુઓથી તથા ક્ષમા વગેરેથી ચાર કષાયને અને ચાર દિશાઓના અંતને જિતતો તે કુમાર પુરૂષોમાં એકજ પુરૂષ હતો. ૭૪

વિશેષાર્થ—ચતુરઃ, ચત્વારિ એ ચતુર્ શબ્દના બુદ્ધી બુદ્ધી અતિના રૂપ દર્શાવ્યા છે. અને પુંસામ્, પુમાન્, એ પુંમ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જિજ્ઞતુર્થકષાયસ્યોપાયૈશ્વાતુરિકશ્ચ સઃ ।

વૃષરક્ષાનડુહિકો વિદ્યા અર્ચિતયત્સત્તામ્ ॥૭૫॥

ભાવાર્થ—

એકાઠકષાય-મોહનો છુતનાર, આરે ઉપાયમાં ચતુર અને વૃષની રક્ષામાં ખેડુત સમાન તે કુમાર સત્પુરુષોની વિદ્યાને એકઠી કરતો હતો. ૭૫

વિશેષાર્થ—જિજ્ઞ, ચાતુરિકઃ, આનડુહિકઃ એ નામના અને નામ ઉપરથી અનેલારૂપ દર્શાવ્યા છે. અહિં વૃષ શબ્દના એ અર્થ થાય છે વૃષ એટલે પદલ અને ધર્મ તે અનેની રક્ષામાં પ્રવીણ હતો.

અનડુત્સુ હરાનઙ્ગાનિવાન્નૂત્પુંસુ સોઽપ્રણીઃ ।

ધીશ્વગ્રયા તસ્ય ધીઃ કામાનડુહ્યનડુહીશ્વિવ ॥૭૬॥

ભાવાર્થ—

અલંદોમાં શંકરના નંદીની જેમ તે પુરુષોમાં આપ્રણી-મુખ્ય હતો અને તેની બુદ્ધિ, ગાથોમાં કામધેતુની જેમ બુદ્ધિઓમાં મુખ્ય હતી. ૭૬

વિશેષાર્થ—અનડુત્સુ, અનડવાન, અનડુહી, અનડુહીષુ, એ અનડુહ શબ્દના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અમુષ્માત્રાવૃત્તઃકર્મોઽમુષ્મિન્ જ્ઞાનમનશ્વરમ્ ।

અદઃપુત્રાઃ પુનંતિ ક્ષમાં વાયુવત્સંગવર્જિતાઃ ॥૭૭॥

નામુષ્ય રાગદ્વેષાદ્યા દોષા નાદસ્યતોઽશુન્નમ્ ।

સુદુર્લજ્ઞમિહાદસ્ત્વં દુર્લજ્ઞોદમુયઙ્ જનઃ ॥૭૮॥

અમુઙ્યઙ્ ત્રિયતે શ્રીન્નિર્વચ્યતેઽમુમુયન્ સુરૈઃ ।

નાદઙ્યઙ્ દુઃસ્વજ્ઞાગીતિ જૈનેઙ્યઃ સોઽસ્તવીજ્ઞિનાન્ ॥ ૭૯ ॥

ત્રિન્નિર્વિશેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

“ આ પ્રભુથી ધર્મ પ્રવર્તે છે, એમને વિષે શાંચિત જ્ઞાન રહેલું છે.

એમના પુત્રો વાયુની જેમ નિઃસંગ થઈ પૃથ્વીને પવિત્ર કરે છે, એમને રાગ દ્વેષાદિદોષ નથી, એમનાથી અશુભ થતું નથી, આ લોકમાં એ દુર્લભ છે, એમનો પૂજનાર જન પણ દુર્લભ છે, લક્ષ્મીઆ એમના પૂજકનો આશ્રય કરે છે, એમના પૂજકને દેવતા વાંદે છે અને એમનો પૂજનાર દુઃખી થતો નથી ” આ પ્રમાણે તે કુમાર જૈનોની આગલ શ્રી જિન ભગવંતની સ્તુતિ કરતો હતો. ૭૭-૭૮-૭૯

વિશેષાર્થ—અમૃષ્માત્ અમૃષ્મિન્, અદઃપુત્રાઃ, અમૃષ્ય, અદસ્યતઃ, અદઃ, અદમુ યદ્ અમુદ્રચદ્, અમુમુયન્, અદદ્રચદ્, એ બધા અદસ્ શબ્દ ઉપરથી અનેલા બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આસેદુષઃ પરાં રુયાતિં વિદુષઃ શાસ્ત્રવિસ્તરમ્ ।

અમોઘં તસ્ય પૈચુષ્યં વૈદુષ્યં ચ સુરૈઃ સ્તુતમ્ ॥ ૮૦ ॥

ભાવાર્થ—

પરમખ્યાતિને પ્રાપ્ત થયેલ અને શાસ્ત્રના વિસ્તારને જાણનાર એવા તે કુમારની પાચકતા અને વિદ્વતાની દેવતાઓએ સ્તુતિ કરેલી હતી. ૮૦

વિશેષાર્થ—આસેદુષઃ, વિદુષઃ, વૈદુષ્યં, એ આસેદિવસ્ અને વિદ્મ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પૈચુષં વૈદુષં ચાનુકર્તું વ્રતમિવોચતા ।

તત્કીર્તિઃપેચુષી શત્રૂન્ વિદુષી વિદુષોઽજયત્ ॥ ૮૧ ॥

ભાવાર્થ—

પાચકતાનું અને વિદ્વતાનું વ્રત અતુ સરવાને જાણે ઊદમ વંત થઈ હોય તેમ તે કુમારની કીર્તિ શત્રુઓને પકવતી અને વિદ્વાનોને જાણતી એવી થઈને જ્ય પામતી હતી. ૮૧

વિશેષાર્થ—પેચુષં, વૈદુષં પેચુષી, એ પેચિવસ્ અને વિદ્મ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દુર્નીત્યજારણ્યશુનિ મંત્રિણ્યત્રારયો વને ।

શૌવસંકોચનાજોઽસ્થુસ્ત્યક્તશૌવનમસતા : ॥ ૮૨ ॥

भाषार्थ—

दुर्नीतिरूप अकरीमां जगदी शान (वर) जेवो जे कुमार मंत्री पद
आवतां तेना शत्रुओ वतनां शाननी जेम सकीय पाभी अन्ये शान जेवुं
जिन्मत पछुं छोडीछं रहेता हुता. ८२

विशेषार्थ—अरण्यशुनि, शौव, शौवन, जे श्वन् शब्द उपरथी जनेला रूप
दर्शाव्या छे.

स्थालीपाके माघवने विदा होत्रापि चिंतितः ।

तस्माद् द्विषो विच्यति स्मोपशुनादिवविद्धराः ॥ ७३ ॥

भाषार्थ—

विद्वान् होताजे (होमकरनारे) इंद्र संबन्धी स्थालीपाक होममां चित्त
वेलाशत्रुओ शानथी जेम दुकर लयपामे तेम तेनाथी लय पामता हुता. ८३

विशेषार्थ—माघवने, विदा, होत्रा, द्विषः, उपशुनात्, विद्धराः आ अधा
जुदा जुदा नाम उपरथी थयेला रूप दर्शाव्या छे.

मघोनीव मघोनोऽनूयूनी तस्यावनीजुजः ।

महिषी चेद्धणेत्यन्यान्नन्यपुंजोग्ययौवना ॥ ७४ ॥

भाषार्थ—

इंद्रने इंद्राणीनी जेम ते राजने णीछ येदसला नामे सुवान भी हुती,
जेवुं यौवन णीज पुत्रने भोगववा योग्य नहुतुं. ८४

विशेषार्थ—मघोनी, मघोनः, यूनी, जे मघवन् अन्ये युवन् शब्दना जुदी
जुदी जतिना रूप दर्शाव्या छे

अप्रतीचार्हतो गोचां पृष्टौहा कार्यवस्तुषु ।

शुनीपुच्छधियां यूनां संगो येनौज्झिप दूरतः ॥ ७५ ॥

भाषार्थ—

श्री अर्हंतनी वाणीने पूजनाराओने अनुकूल रहेनार अन्ये कार्य वस्तुओ.

ને માથે લેનાર એવા જે કુમારે ધ્યાનના જેવી વક્ષ યુદ્ધિવાલા યુવાન પુરુષોનો સંગ દૂરથી છાડી દિધો હતો. ૮૫

વિશેષાર્થ—અપ્રતીચા, ગોચામ્, પૃષ્ઠૌહા, યૂનામ્, એ જુદા જુદા નામની વિભક્તિના નિયમ સિદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રાષ્ટૌહ્યજ્ઞાજો ધર્મનાસ્ત્યેકેષુરૂપણાત્પરમ્ ।

પૃષ્ટૌહીવદ્વધ્યોઽન્નૂદ્યસ્યારિરપિ સંયુગે ॥ ૮૬ ॥

ભાવાર્થ—

એક ખાણ નાખવા પછી જે પૃષ્ઠ ખતાવે તેની ઉપર મારવાનો ધર્મ નથી તેથી જે કુમારનો શત્રુ પૃષ્ઠ ખતાવતાં સ્ત્રીની જેમ રણમાં અવધ્ય થયો હતો. ૮૬

વિશેષાર્થ—પ્રાષ્ટૌહ્ય, પૃષ્ટૌહી એ પૃષ્ઠવાહ, શબ્દ ઉપરથી સિદ્ધ થયેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અપ્રાતીચ્યન્નૃદાયણાં પ્રતીચીશોઽસતાં દમાત્ ।

યો ગુરોર્ગોચ્યન્નૃજોર્ચીં જનતાં વદ્ધમન્યત્ ॥ ૮૭ ॥

ભાવાર્થ—

આર્ય પુરુષો પ્રત્યે અનુકૂલતા ધારણ કરનાર, અનાર્ય પુરુષોને દમન કરવાથી વરુણ દેવના જેવો, અને ગુરુની વાણીના પૂજક પણાને ધારણ કરતા જે કુમાર વિદ્વાન્ જનોના સમૂહને બહુ માન આપતો હતો. ૮૭

વિશેષાર્થ—અપ્રાતીચ્ય, પ્રતીચીશઃ, ગોચ્યમૃત્, ગોચામ્ એ પ્રત્યચ્ અને ગોચ્ શબ્દ ઉપરથી બનેલા જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યોઽન્નૂદુરિ પ્રાચ્યાપાચ્યપ્રતીચ્યોદીચ્યન્નૃજામ્ ।

પ્રાચીશ ઇવ દેવતાનામ્ તિરશ્ચામિવ કેશરી ॥ ૮૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે કુમાર દેવતાઓમાં ઈદ્રની જેમ અને તિર્યંચોમાં કેશરીસિંહની જેમ પૂર્વ, પશ્ચિમ, દક્ષિણ અને ઉત્તરના રાજાઓમાં અગ્રણી થયો હતો. ૮૮

विशेषार्थ—प्राच्य, अपाच्य, प्रतीच्य, उदीच्य, ऐ प्राच्, अपाच्. प्रत्यच्
अने उदीच् शब्द उपरथी अनेला ३५ दर्शाव्या छे. प्राचीशः, तिरश्चाम् ऐ प्राच्
अने तिर्यच् शब्दना ३५ दर्शाव्या छे.

धीस्तैरश्च्यं तिरश्चीवोदीचीवौदीच्यमात्मनः ।

अजिनं विज्जरामास यस्य ज्ञाषितमार्हतम् ॥ ८९ ॥

भावार्थ—

जेम तिर्यचनी पृद्धि तिर्यच्य पणाने अने उत्तर दिशा उत्तरपणाने
अभिन्न रीते धारण करे तेम ते कुमारतुं सापित आर्हतपणाने. पितार्थी
अभिन्न रीते धारण करतुं हतुं. ८९.

विशेषार्थ—तैरश्च्यम्, तिरश्ची, उदीची, औदीच्यम्, ऐ तिर्यच् अने उदच्
शब्द उपरथी अनेला ३५ दर्शाव्या छे.

यस्य निष्णापदां पाके द्विपदीत्तिर्जगुर्गुणान् ।

वैरीज्ञाष्टपदं पुण्यप्रतिदीवो द्युमागधाः ॥ ९० ॥

भावार्थ—

स्वर्गना चारणुकारो. पितानी आपत्तिना नाश थवाथी शतु ३५ हस्ती-
ओभां अष्टापद ३५ अने पुण्यना कीडा स्थान ३५ ऐवा जेना गुणो द्विपदी
सगवडे गाता हता. ९०

विशेषार्थ—अष्टपदः, प्रतिदीवः ऐ अष्टापद् अने प्रतिदीवन् शब्दना ३५
दर्शाव्या छे.

राज्ञस्तस्यात्मजायाः श्रीचेटकस्यास्तपाप्मनः ।

किमिव स्तुमहे तस्या महितायाः सुपर्वणाम् ॥ ९१ ॥

भावार्थ—

लक्ष्मीना उपासक अने जेना पाप अस्त थड गया छे ऐवा ते राज्ञे
देवताओऐ पूजित ऐवी ऐक पुत्री हती तनुं शुं वर्णन करीऐ ? ९१.

वि०—पाप्मनः, सुपर्वणाम् ऐ अष्टुवा योज्य नामना ३५ दर्शाव्या छे.

દેવસ્યૈકપદો વ્યાઘ્રપદ્યા વ્યાઘ્રપદો મુને : ।

અપિ વૈ વ્યાઘ્રપદ્યસ્ય વર્ણ્યા શીલેન સાન્નવત્ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજપુત્રી એક ચરણવાલા દેવ અને વ્યાઘ્રપાદ મુનિને વ્યાઘ્રપદીના ઝીતથી શીલવડે વર્ણન કરવા યોગ્ય હતી. ૯૨

વિ०—૧કપદઃ, વ્યાઘ્રપદ્યા, વ્યાઘ્રપદઃ, વ્યાઘ્રપદ્યસ્ય આ ૧કપાદ અને વ્યાઘ્રપાદ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

તસ્યાઃ સુપદ્યાઃ પુરતો રતિઃ કુંજપદીનિન્ના ।

આવન્નૌ પરિપૂર્ણા યા ગુણૈર્દધ્નોઽધિકોજ્જ્વલૈઃ ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

સારા આચરણવાલી તે રાજપુત્રીની આગલ કામદેવની સ્ત્રી રતિ કદગી ભાગતી હતી. ૬૩થીથી અધિક ઊજ્જ્વલ એવા ગુણવડે જે પરિપૂર્ણ થઈ શકતી હતી. ૯૩

વિ०—સુપદ્યાઃ, કુંજપદી, એ પદ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. દધ્નઃ એ દધિ શબ્દનું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

કલ્પવૃધામની નામ્ની દેવગુવૌરનર્વણી ।

ધ્યાત્રિ શ્રી વેદમનિ યુત્યા રાજ્ઞિ રાજન્યરંસ્ત સા ॥ ૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

કલ્પવૃક્ષના સ્થાનરૂપ એવા દેવ અને ગુરુના શુદ્ધ નામનું ધ્યાન કરનાર, લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ અને કાંતિથી ચંદ્ર સમાન એવા રાજને વિષે તે રમતી હતી. ૯૪

વિ०—ધામની, નામ્ની, અનર્વણી, વેદમનિ, રાજ્ઞિ, રાજનિ એ નકારાંત નામના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

રાજ્ઞઃ શ્રુતસુધાપોઽસ્યાઃ શંખધમેવાંહિયોલુવઃ ।

અપ્રધ્યા સુધિયા ચૌચૈર્યશઃકંબુરવાચત ॥ ૬૫ ॥

भाषार्थ—

राज्य पाँसेधी शास्त्ररूप अमृतने पान करनारी अने लज्जवादी अने श्रीना यश रूप शंभ उद्कृष्ट शुद्धिवगरना पुश्चे अने उत्तम शुद्धिवाला पुश्चे शंभ वगाडनारनी जेम वगाडयो हुतो. ९५

वि०—श्रुतसुधापः, शंखध्मा, अहियोद्धवः, अप्रध्या, सुधिया अने नामना बुद्ध बुद्ध रूप आस नियमवाला दर्शाव्या छे.

अगुणेषु कृतद्वयार्थान्वर्थकन्मनसः शमे ।

श्रेयः प्रतिभुवि स्वायंभुवे धर्मे ससंज सा ॥ ए६ ॥

भाषार्थ—

शुद्धवगरना लोक उपर प्रयोजन वगरनी अने शमतामां मनने सार्थक करनारी ते आला कल्याण आपवामां जमीनरूप अने स्वयम्भू जैन-धर्ममां आसक्त थती हुती. ९६

वि०—कृतद्वु, प्रतिभुवि, स्वायंभुवे, अने आस नियमवाणा नामना बुद्ध बुद्ध रूप दर्शाव्या छे.

पांसुलानां पुनर्न्वाश्च व्यवहारेष्वधत्त सा ।

सादृश्यं कूपवर्षाञ्चिवाः कलाकौशलञ्चूरपि ॥ ए७ ॥

भाषार्थ—

ते राजपुत्री कला कौशल्यनी लूमि रूप छतां हाषवादी-व्यभिचारी स्त्रीअना अने पुनर्न्वा करनारी स्त्रीना व्यवहारमां कुवानी दडडीनी जेम वर्तती हुती. ९७

वि०—पुनर्न्वाः, कूपवर्षाञ्चिवाः, अने आस नियमवाला नामना रूप दर्शाव्याछे.

पापानां परमंलुवं दृशोः प्रीतेर्महानियम् ।

अविद्याद्वो बुधाग्रण्यस्तामस्तुवत सुब्रुवम् ॥ ए८ ॥

भाषार्थ—

पापने परम छेदनारी अने दृष्टिनी प्रीतिने दारनारी ते सुंदर अशु-दीवादी स्त्रीने अविद्याने छेदनारा अग्रणी विद्वानो स्तवता हुता. ९८

વિ૦—પરમલુવમ્ મહાનિયમ્ અવિચાલ્લ્વઃ, બુધાગ્રણ્યઃ, સુધ્રુવમ્ એ છૂ, ની, અગ્રાણી, સુધ્રૂ એ નામ ઉપર સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યામાહુસ્તપસા ઋત્તૃક્રિયં દેવીં કટપ્રુવઃ ।

સા તાં જિગાય સૌજ્નાગ્યશીલેનાઢયા નિયાંલુવામ્

॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

મહાદેવની સ્ત્રી પાર્વતી કે જે તપથી પોતાના સ્વામીને ખરીદ કરનારી કહેવાય છે તેને નિર્ભયના શીલવડ યુક્ત એવી તે સ્ત્રી પોતાના સૌભાગ્યવડે પરા ભવ કરતી હતી. ૯૯

ભાવાર્થ—

વિશેષાર્થ—ઋત્તૃક્રિયમ્, કટપ્રુવઃ, નિયાં લુવામ્ એ ખાસ નિયમથી એવા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્મરસ્ત્રિયં સ્ત્રિયં વિષ્ણોરિંદ્રીં સ્ત્રીં સ્વેચરસ્ત્રિયઃ ।

નાગસ્ત્રીર્જગવન્ વિદ્મન્ જોવાગ્મિન્ સ્તુદિ મૌચ્ચકૈઃ

॥ ૧૦૦ ॥

ત્વયા સર્વે જિતા દોષા ગુણાસ્ત્વયકિ સર્વકે ।

સ્તુત્વેત્યુચ્ચૈરિમાં સ્વાંહશ્ચિંદિ ભિન્ધિ કિમુ ગ્રહઃ ॥ ૧૦૧ ॥

અસ્તુત્યસ્તુતિકામિસ્ત્વં પંકકેનાસિ દિગ્ધકઃ ।

દાંતેંદ્રિયાશ્વિકાયાસ્તસ્તુત્યાસ્યાઃ ક્ષાલય સ્વયમ્ ॥ ૧૦૨ ॥

ઇત્યેણકાઠ્ઠીં તાં સ્તોતું નરવાંશુજિતયાવકામ્ ।

વલિત્રયાઢયોદરકાં પૌરાઃ સંપ્રેરયન્ કવીન્ ॥ ૧૦૩ ॥

કલાપકમ્.

“ હે ભગવાન હે વાચાલ, તમે કામદેવની સ્ત્રીને, વિષ્ણુની સ્ત્રીને, ઈંદ્રની સ્ત્રીને, ખેચર-વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓને અને નાગ કુમારની સ્ત્રીને વખાણુશો નહીં તમે યથા દાષ જિત્યાં છે અને તમારામાં સર્વ ગુણુ છે તો આ સ્ત્રીની ઊંચે પ્રકારે સ્તુતિ કરી તમે તમારા પાપને છેદી નાખો આગ્રહ રાખો નહીં. નહીં સ્તુતિ કરવા યોગ્યની સ્તુતિ કરીને તમે પંકથી લીંપાયા છો, તેથી ઇંદ્રિયરૂપ ઘોડીઓને દમન કરનાર એ સ્ત્રીની સ્તુતિ કરીને તે પંક-કાદવને ઘોષ નાખો.” આ પ્રમાણે નખના કીરણોથી અલતાના રંગને જિતનારી અને જેના ઉદરમાં ત્રિવલ્લી છે એવી તે મૃગાક્ષીની સ્તુતિ કરવાને નગરના લોકો કવિઓને પ્રેરતા હતા. ૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩

વિશેષાર્થ—સ્ત્રિયમ્. સ્ત્રીમ્, સ્ત્રિયઃ સ્ત્રીઃ, એ સ્ત્રી શબ્દના દ્વિતીયાના વિકલ્પ રૂપ દર્શાવ્યા છે. ત્વયકિ, સર્વકે, પંકકેન, દિગ્ધકઃ, અશ્વિકા એ યથા અકચ્ અને ક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે. ણક, ઉદરકામ્ એ સ્વાથમાં ક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ન યુષ્મામિર્જઘૈષા ન ચાસ્માન્નિર્વપુઃશ્રિયા ।

યુષ્મામિરસ્મકાન્નિશ્ચ તદ્ઘૈષા પતિવ્રતા ॥ ૧૦૪ ॥

ઇત્યન્યોન્યકૃતાલાપાનંદનંદાદવેદનાઃ ।

પદ્મ્યાં જગત્પાવકાન્ન્યાં નેમુસ્તસ્યાઃ સુરાંગનાઃ ॥ ૧૦૫ ॥

યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

“એ સ્ત્રી શરીરની શોભાવડે તમારાથી કે અમારાથી જિતી શકાય તેવી નથી, તેથી એ પતિવ્રતા સ્ત્રી તમારે અને અમારે વંદના કરવા યોગ્ય છે.” આ પ્રમાણે પરસ્પર આલાપના આનંદથી વેદના રહિત થયેલી દેવતાઓની સ્ત્રીઓ તે આલાપના જગતને પવિત્ર કરનાર અરણ્યમાં નમતી હતી. ૧૦૪-૧૦૫

વિ०—યુષ્મકાભિઃ અસ્માભિઃ, યુષ્માભિઃ અસ્મકાભિઃ એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના અકચ્ પ્રત્યયના વિકલ્પે રૂપ દર્શાવ્યા છે. પદ્મ્યામ્ એ પાદ શબ્દનું રૂપ છે.

સર્વિકાસાં શ્રિયાં ધામ મૂર્ત્યા વિજિયિકા સખી : ।

તકાઃ સ્વચ્છતયા ગંગાવારાં સા નાયિકાચકાત્ ॥૧૦૬॥

ભાવાર્થ—

સર્વ લક્ષ્મીનું ધામ, મૂર્તિવડે તે સખીઓને અને સ્વચ્છતાથી ગર્ભ નદીના જલને વિભ્ય કરનારી તે નાયિકા શોભતી હતી. ૧૦૬

વિશેષાર્થ—સર્વિકાસામ્ વિજયિકા, તકાઃ નાયિકા, એ અકચ્ પ્રત્યય અને અક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ધનકામ્યાજુષાં કલ્પવલ્લરીવ યકા સકા ।

જીવકાનંદકાસ્ત્વેષેત્યૂચુસ્તાં ચારુચેતનાઃ ॥ ૧૦૭ ॥

ભાવાર્થ—

‘હે ખાલા ધનની ઇચ્છા રાખનારને કલ્પવલ્લી હોય તેવી છે તે આ ખાલા હોવાને આનંદ આપનારી થાઓ.’ એમ ઉત્તમ ચેતનવાલા લોકો તે કહેતા હતા. ૧૦૭

વિશેષાર્થ—યકા, સકા, આનંદકા, એ અકચ્ અને અક પ્રત્યયના રૂપ શીંવ્યા છે,

સખિપાદઃ સંપૂરય વેદમ જ્ઞવ્યં યુષ્મજ્ઞ્યં સ્તાન્ન યુષ્માક

મિષ્ટં યાત્વર્હન્ યુષ્માન્ નાથ્ચસ્માન્ પ્રણીથ ।

ઈં દત્થાસ્મજ્ઞ્યં લુંપયાસ્માકમાર્ધીનિત્યૂચે નિત્યં જ્ઞર્તૃપાદ

ન્ સતી સા ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

“હે મિત્ર રક્ષક પતિ, હે ભવ્ય, તમારે માટે આ ધર સારી રીતે થાઓ. તમારું ઇષ્ટ થાઓ. અરહંત પ્રભુ તમારું રક્ષણ કરે, હે નાથ, અમે પસન્ન કરે, અમેને સુખ આપે. અને અમારી આધિ (મનની પીડ) નાશ કરે.” આ પ્રમાણે એ સતી હંમેસા પોતાના પૂજ્ય પતિને કહે હતી. ૧૦૮

વિશેષાર્થ—સખિપ, યુષ્મજ્ઞ્યમ્ યુષ્માકમ્ અસ્માન્ અસ્મજ્ઞ્યમ્, અસ્માકમ્, યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ સંબંધના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યથાયમીષ્ટે પ્રદદાતિ પાતિ વસ્તથાયમીષ્ટે પ્રદદાતિ

પાતિ નઃ ।

નૃણામમૂષાં વિષયો મિથ્રો ગિરામશોકચંદ્રોઽજનિ નંદ-

નસ્તથા ॥ ૧૦૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ આ તમને નિયમમાં રાખે છે, આપે છે અને પાલે છે, તેમ આ અમને નિયમમાં રાખે છે; આપે છે અને પાલે છે આ પ્રમાણે આ લોકની વાણીના પરસ્પર વિષય થતા એવા અશોકચંદ્ર નામે પુત્ર થયા હતા. ૧૦૯

વિ૦—વઃ, નઃ, અમૂષામ્ એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના આદેશ ૩૫ તથા અદસ્ ૧૫૬ ૩૫ ખતાવેલ છે.

યો વાં દર્શનમાતનોતિ નમતે સંસ્તૌતિ સત્યં સ ના

નાનાત્વં ન યદાવયોર્ન યુવયોર્નો નશ્વતુર્ણામપિ ।

હંતાવામસૃજ્યુવામપિ મહારૂપૌ વિદ્યોતેત્યુજ્ઞા-

વાસ્તાં હૃદ્યવિહૃદ્યકાવવરજૌ યસ્યાશ્વિનાચ્યાં સ્તુતૌ

॥ ૧૧૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ જે તમારા બંનેના દર્શન કરે, તેમને નમે અને તમારી સ્તુતિ કરે, તેમ બંનેને પણ તેમ કરે છે, અમારા બંનેમાં નાનાત્વ વિવિધ પણ નથી તમારા બંનેમાં નથી-એટલે આપણુ ચારેમાં તેમ નથી વધી વિદ્યાતાએ આ બંનેને મહારૂપવાલા સૂચ્યા છે, તેમ તમે બંનેને પણ તેવા સૂચ્યા છે ” પ્રમાણે અધિની કુમાર જેની સ્તુતિ કરે છે એવા હૃદ્ય અને વિહૃદ્યક જે અશોક ચંદ્રને એ નાના ભાગ્યો થયા હતા. ૧૧૦

વિશેષાર્થ—વામ્, નૌ, આવયોઃ, યુવયોઃ, નઃ, યવમ્ આવ. ય એ યુષ્મદ્ અને અદ્ ૧૫૬ના બુદ્ધિ બુદ્ધિ વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુણૌર્વિધ્યાવાવાં જગતિ ન યુવાં ક્ષમા પ્રણમતે

યુવાઞ્ચ્યાં નાવાઞ્ચ્યાં યુતરુસુરઞ્જિઞ્ચ્યામિતિનુતૌ ।

રુચિ શ્રીરેકા દૃક્ તવ ચ મમચેતિ સ્તુતિમિતામ્

પ્રવાલાદ્વિઞ્ચાણૌ નચતતિમજ્ઞાતાં તવ પદૌ ॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

“ અમે જે જગતમાં ગુણરહિત છીએ અને તમે જે ગુણરહિત નથી, તમે ખનેને બધી પૃથ્વી નમે છે અને અમાને નમતી નથી ” એ પ્રમાણે કટપ વૃક્ષ અને કામધેનુએ સ્તુતિ કરેલા, “ તમારે અને મારે કાંતિરૂપ એકજ દષ્ટિ છે ” એમ પ્રવાલાથી સ્તુતિને પ્રાપ્ત થયેલી નખની શ્રેણીને ધારણ કરતા તમારા ખને ચરણ શોભે છે. ૧૧૧

વિશેષાર્થ—પ્રવલાની કાંતિ રાતી હોય છે, તેવી કાંતિ નખની હતી. આવામ્ યુવામ્, યુવામ્યામ્, યુવામ્યામ્ તવ, મમ, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિશ્વશ્લાઘ્યં યશસ્તે ગુરુમહિમ તવ ક્ષેમકામોઽચતિત્વત્
ત્રાણં કસ્ત્વાં નચૈતિ સ્પૃહયતિ જગત્તાદેવ તુમ્યં નમસ્તો
ત્વત્સેવાયાં રતિર્મે શમય મમ ઞ્જિયઃ પાહિ માપશ્યતાન્મ
શ્રીર્મે રુચ્યા ન મહ્યં વિતર ઞ્જૃતકતામિત્યરિયં યદૂચ્ચે ॥૧૧૧

ભાવાર્થ—

“ તમારું યશ વિશ્વમાં પ્રશંસનીય છે તમારો, મહિમા મોટો છે. કુશલની ઇચ્છાવાલો માણસ તમારાથી રક્ષણ પામે છે. જગતમાં કયો પુરૂષ તમારી પાસે આવતો નથી ? અને તમારી સ્પૃહા કરતો નથી ? હું દેવ, તમને નમસ્કાર હો, તમારી સેવામાંજ મારી પ્રીતિ છે મારો ભય સમાવેશ મારું રક્ષણ કરો. મારા સામું જીવો. મારે લક્ષ્મી ઉપર રુચિ નથી મને તે તમારું દાસપણું આપો ” આ પ્રમાણે જેને શત્રુ કહેતો હતો. ૧૧૨

વિશેષાર્થ—તે, તવ, ત્વન્, ત્વામ્, તુમ્યમ્ તે, મા, મામ્, મહ્યમ્, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

राज्यं युष्माकमेव हवमवनिविधौ सृष्टवान् वो विधाता
 ज्ञाग्यैरस्माकमेव स्फुरति पृथुयशो धीश्व वः प्रीतये नः ।
 युष्माकं वैज्रवं वाक्पतिरपि न पटुः शंसितुं का तु वार्त्ता
 स्माकं पौरैरितीढ्यः स नृपतिरशिसत्तकुटुंबान्वितः ह्रमाम्

॥११३॥

भाषार्थ—

“ राज्यतो तमनेज योज्य छे. छे पृथ्वीयद्र, अमारा लाज्यने लीधे विधा-
 ताये तमने स्रज्या छे. तमाइं विशाल यश अने छुद्धि अमारी प्रीतिते माटे
 स्फुरे छे अने तमारे वैभव वआशुवाने वृत्तस्पति पञ्च समर्थ नथी तो अमारी
 शी वात? आप्रभाछे नगर जनोये स्तुति करवा योज्य ते राज कुटुम्ब सहित
 पृथ्वी छेपर राज्य यलावतो छुतो. ११३.

विशेषार्थ—

युष्माकम् वः, अस्माकम्, वः, नः, युष्माकम्, अस्माकम्, अये युष्मद्,
 अस्मद् शब्दनाइप दर्शाव्याः छे.

इति श्री जिनप्रभमूरिविरचिते दुर्गवृत्तिद्वयाश्रयमहाकाव्ये
 देवीकुमारवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥

तृतीयः सर्गः ।

स्वस्ति युष्मन्न्य मस्मन्न्यं द्वितेन्न्य इति वाग्नृपम् ।
 वनपालोऽन्यदागत्य नत्वोचे चास्थसूचितः ॥१॥

भाषार्थ—

अेक वज्रते वनपाले द्वारपालना सूत्रववाधी आवी राजने अेवी वाष्ठी
 इही के, ‘ तमाइं’, अमाइं अने तेमनुं इत्याशु छे. १

વિશેષાર્થ— યુષ્મદ્ અસ્મદ્, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાગ્યૈરતિત્વાન્નૈવાદ્ય મન્યે ત્વદિતરાનૃપાન્ ।

યુસ્મત્પ્રિયાખ્યાનચિકીર્નાતિમાંશ્વ પ્રિયંવદાન્ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—

આજે તમારા શિવાય બીજા રાજાઓને ભાગ્ય વડે તમારાથી ચડતાં હું માનતો નહીં. અને તમને પ્રિય કહેનાર હું મારાથી ચડતા એવા પ્રિય કહેનારને માનતો નથી. ૨

વિ०— અતિત્વાન્, અતિમાન્, એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના અતિ અન્યથ સાથે સમાસાંત ૩૫ છે.

અત્યાવાં ન યુવા શ્રીન્નિ એવં ત્વતિયુવામિતિ ।

ત્વદીયે તેજોયશસી રવીંદ્વોરદ્ય નિંદકે ॥૨૨॥

ભાવાર્થ—

તમે એ શોભાવડે તમારા બેથી ચડીઆતા નથી. એમ તમારા તેજ અને યશ સૂર્ય અને ચંદ્રની આજે નિંદા કરે છે. ૩

વિ०— આત્યાવામ્, અતિયુવામ્, એ ખાસ સમાસાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાગ્યૈરસ્યાતિયુવાન્નિ રત્યાવાન્નિઃ સુખીકૃતે ।

જગજ્જને કિં યુવાન્ન્યાં કિમાવાન્ન્યાં પ્રયોજનમ્ ॥૨૩॥

યુસ્મદ્યશોઽસ્મદ્યશશ્ચ જહેઽનેનેતિ તુ ત્વયિ ।

રત્નાદિચિંતારત્ને સ્વર્ઘ્નેનૂ અદ્ય જલ્પતઃ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

“ તમે બંનેથી અને અમે બંનેથી ચડીઆતા એવા આ રાજાના ભાગ્યે આ જગતના લોક સુખી કરેલા છે, તેથી તમારા બંનેનું અને અમારા બંનેનું શું પ્રયોજન છે ? તમારું અને અમારું યશ હુરી લીધું છે ” આ પ્રમાણે આજે રત્નગિરિ અને ચિંતામણિ કલ્પવૃક્ષ અને કામધેનું ને કહે છે.

૪-૫

नातित्वां तेजसाकेन्दू त्वामिव श्रीर्न मां श्रिता ।
 अतित्वमत्यहं राजन् अतित्वं नाहमस्मि तु ॥६॥
 अधिमन्न गुणाः केचिदधित्वन्निखिला गुणाः ।
 इत्थंकारं किलायं त्वां प्रशंसति दिवस्पतिः ॥ ७॥

भावार्थ—

“ सूर्य अने चंद्र तेजवडे तभारथीं यडीआता नथी, तभारी जेअ अने लक्ष्मी आश्रित थई नथी. हे राज, तमे भारथी यडीआता छे. अने हुं तभारथी यडीआता नथी. भाराभां कंई गुण नथी अने तभाराभां अधा गुणा छे ” आ प्रभाळे आजे धंद्र तभारी प्रशंसा करे छे. ६७

वि०—अतियुवाभिः, अत्यावाभिः, अे सभासांत ३५ दर्शोऽप्या छे. युष्मद्यशः अस्मद्यशः, अे पणु सभासांत ३५ छे.

अत्यस्मामतियुष्मां च राज्ञोऽस्य नयविक्रमौ ।
 युस्मदीयांगसौंदर्यदर्पं दस्तौ दलत्ययम् ॥७॥

युस्मानस्मानस्य जेतुः के यूयं के वयं स्तुतौ ।
 अतियूयमतिवयं यदस्य गुणसंपदः ॥८॥

सुरासुराणां संलाप इति त्वद्वर्णनासु यः ।

प्राप्तः सफलतां सोऽथ तुच्यं मह्यं च रोचताम् ॥९॥ त्रि-
 निर्विशेषकम्

भावार्थ—

“ आ राजना न्याय अने पराक्रम अभारथी अने तभारथी यडीआता छे. हे अश्विनी कुमार, आ राज तभारा शरीरना सौंदर्यनेो गर्व तोडी नाअे छे. तमेने अने अमेने अतनार अेवा राजनी स्तुतिभां तमे अने अमे कोणु मात्र छीअे ? कारण के अे राजनी गुणसंपति तभारथी अने अभारथी यडीआती छे. ” आ प्रभाळे सुर असुरेनेो आलाप जे तभारा पणुनभां सफल थयो छे, ते आलाप तभने अने अमेने इचिकर थाअे.

८-९-१०

વિશેષાર્થ—અતિત્વામ્, ત્વામ્. અતિત્વમ્, અત્યહમ્, આ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના સમાસાંત ૩૫ છે. અધિમત્, અધિત્વત્ એ અન્યથી ભાવ સમાસ ૭૫૨થી અનેશા૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્વસ્તિ પાલિતમહ્યં તે પ્રિયતુચ્યં ચ જાયતામ્ ।

ગુરોઃ પ્રિયતવેત્યાશીરઘ્યાન્નૂત્સફલા તવ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

“ મને પાલન કરનાર અને અને પ્રીય એવા તમારું કલ્યાણ થાઓ ’ આ પ્રમાણે તમે જેને પ્રાય છે એવા તમારા ગુરૂની વાણી આજે સફળ થઈ છે. ૧૧

વિશેષાર્થ—પાલિતમહ્યમ્, પ્રિયતુચ્યમ્, પ્રિયતવ, એ ૩૫ યુસ્મદ્ અસ્મદ્ ના સમાસાંત છે.

અર્થિશ્રેણ્યાઃ પ્રિયમમાન્નીષ્ટવાનાત્પરંહતમ્ ।

યુવકાચ્યાં મમેત્યાહ કલ્પદુસ્ત્વત્પદૌ પ્રતિ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

“ મને પ્રીય એવા યાચકોની શ્રેણીને મનવાંછિત આપવાથી તમેએ મારી ઉત્કૃષ્ટતા હરી લીધી છે ” આ પ્રમાણે કલ્પવૃક્ષ તમારા અને ચરણને કહે છે. ૧૨

વિ०—પ્રિયમમ, યુવકાભ્યામ્ એ પણ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના ૩૫ છે.

ચિંતામણે ત્વદ્યુસ્મન્ન સ્વ આવાં નિધયોઽધિકૌ ।

સ્પર્શવિકામ્યાં વઃ કેતિ ત્વત્ક્રમૌ વદતઃ સ્વયમ્ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

“ હું ચિંતામણી, તારાથી અને નિધિઓ, તમારાથી અમે એ અધિક છીએ અમારા અનેની સાથે તમારી સ્પર્શ શા કામની છે ? આ પ્રમાણે તમારા એ ચરણ સ્વયમેવ કહે છે. ૧૩

વિ०—ત્વત્, યુષ્મત્, એ પાંચમી વિભક્તિના એકવચન તથા બહુવચન ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. આવામ્, આવકામ્યામ્, ત્વત્ક્રમૌ એ બુદ્ધ બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

निषेवतेऽसकौ योऽदःस्वामिकोऽस्य क्रमावमू ।

अमू आगच्छतोऽवैमि सर्वतः श्रीन्नरानमून् ॥ ४३ ॥

भाषार्थ—

એ પ્રભુ જેના સ્વામી છે એવો જે એમના એ ચરણની સેવા કરે છે, અને એમના ચરણ પ્રત્યે આવે છે, તેઓને હું લક્ષ્મી. (ભોક્ષ લક્ષ્મી)ના ભારથી ભરપૂર બહુ'હું. ૪૩

विशेषार्थ—असकौ, अमू, अमून् એ અદસ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

अमी अमीच्यः पादेच्यो नमस्यंत्यस्य योगिनः ।

ददाते नामुकेच्योऽमू नरामरसुखे स्पृहामू ॥ ४४ ॥

भाषार्थ—

આ યોગિઓ એ. પ્રભુના ચરણમાં નમે છે, તે ચરણ તે યોગિઓને મનુ-
ષ્ય તથા દેવતાના સુખમાં સ્પૃહા કરવા દેતા નથી. ૪૪

विशेषार्थ—आमी, अमीच्यः, अमुकेच्यः, अमू, એ અદસ્ શબ્દના ૩૫ છે.

गौरत्वेरितगंगाच्यां चामराच्यां सुरैरसौ ।

अत्रिरब्जान्मवन्नक्तया स्वात्मा संपूर्य वीज्यते ॥ ४५ ॥

भाषार्थ—

ગૌરવથી ગંગાને અનુસરનારા ચામર વડે દેવતાઓ જલવડે જલના
પાત્રની જેમ ભક્તિ વડે પોતાનો આત્મા ભરીને તેમને વીજે છે. ૪૫

विशेषार्थ—अद्विः अब्जान्भवत् એ આર્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

कल्पशेर्जग्मिवत्कक्षां विनामुष्यांघ्रिसेवनम् ।

अनद्भुतेव विद्वत्ता विद्वद्भिर्मन्यते निजा ॥ ४६ ॥

भाषार्थ—

કલ્પવૃક્ષની તુલનાને પામતું એ પ્રભુના ચરણનું સેવન કર્યા વિના વિદ્વાનો
પોતાની વિદ્વતાને અદ્ભુત^૧ વિનાની હોય તેમ માને છે. ૪૬

૧ અહિં અનુદ્ભૂત એવો પાઠ હોય તેમ લાગે છે. તે તેનો અર્થ-જાણે પોતાની
વિદ્વતા યદજ નથી એમ માને છે એમ યાપ તે અર્થ સંગત છે.

उपानदिव पादाधो लुठंत्यस्य जगच्छ्रुयः ॥

गत्यासौ जितजत्तेजराजहंसमहानडुत् ॥ ४७ ॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુના ચરણની નીચે જગતની લક્ષ્મીએ ઊપાનની જેમ અથડાય છે અને એ પ્રભુએ પોતાની ગતિથી મહાન્મત્ હાથી, રાજહંસ અને મોટા વૃષભ (નદી) ને જિતી લીધા છે. ૪૭

વિશેષાર્થ—ઉપાનત્, અનડુત્ એ નવા શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

अथोपानत्सूपानत्ता विना कंठकरक्षणम् ।

अनडुत्स्वानडुह्यं च यथा धूर्वहनं विना ॥ ४८ ॥

तेजस्ता तिमिरध्वत्तां विना तेजःसु वा यथा ।

तथा नृबु नृता व्यर्था स्वाम्यંघ્રિपૂजनं વિના ॥ ૪૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ ઊપાનતું ઊપાનપણું કાંટાથી રક્ષણ કર્યા વિના વ્યર્થ છે, જેમ બસદતું બલદપણું ધુરાતું વહન કર્યા વિના વ્યર્થ છે, અને જેમ તેજતું તેજ પણું અધિકારને નાશ કર્યા વગર વ્યર્થ છે તેમ તે પ્રભુના ચરણના પૂજન વિના મનુષ્યતું મનુષ્ય પણું વ્યર્થ છે. ૪૮-૪૯

વિશેષાર્થ—ઉપાનત્સુ, ઉપાનત્તા, અનડુત્સુ, આનડુહ્યમ્, એ ઉપાનત્ અને અનડુત્ શબ્દ ઉપરથી બનેલા છે.

नरेन्द्राणां शिरःश्रद्धिरर्च्यं मंदारदामजिः ।

मनस्रत्क्रियते नास्य मोहध्वनिः पदांबुजम् ॥ ૫૦ ॥

ભાવાર્થ—

રાજાઓના મસ્તકને આશ્રય કરનારા મંદારના પુષ્પની માલાઓથી પૂજવા યોગ્ય એવું એ પ્રભુતું ચરણ કમલ મોહને નાશ કરનારા પુરૂષો પોતાના મનમાંથી દૂર કરતા નથી. ૫૦

વિશેષાર્થ—શિરઃશ્રદ્ધિઃ, મનસ્રત્, મોહધ્વનિઃ એ નામ ઉપરથી બનેલા પ્રત્યયાંત ત્તામતા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

आत्मप्रदेशस्रत्कल्पघातिकर्माणुरव्यसौ ।

वृत्रघ्नदेश्यतां मूर्त्या नयत्याराधकान्नरान् ॥ ५१ ॥

भाषार्थ—

आत्माना प्रदेशमांथी घाति कर्म इय अखुने जसेउनार पणु अे प्रलु; योताना आराधक पुश्चाने संपत्तिमां उंदना जेवा करे छे. ५१

विशेषार्थ—अहिं कल्प अने देश्य अे प्रत्ययांत इय दर्शांया छे.

इति वंद्यः सुधाविद्धिः सतां हृदि सुविदूतरः ।

अन्योन्यस्य पुरोविद्धिः स्तूयते योऽस्य हर्षरुट् ॥ ५२ ॥

भाषार्थ—

द्वेवाअेने वंदन करवा योअ्य अने सत्पुश्चाना हृदयमां प्रवेश करनार अे हर्षदायक प्रलुनी विद्वाना अेक णीजनी आगल अेवी रीते स्तुति करे छे. ५२

विशेषार्थ—सुधाविद्धिः, सुविद्, विद्धिः, हर्षरुट्, अे प्रत्ययांत नामना इय दर्शांया छे.

निपुणः षट्सु ज्ञावासु तत्वप्राद्धिरुपास्यते ।

श्रुतोत्फुल्लाङ्गमधुलिट् शिष्यौघो यस्य पुण्यसृट् ॥ ५३ ॥

भाषार्थ—

छ भाषाअेमां निपुण श्रुत-आगम इय प्रफुल्लित कर्मसमां लभरा समान अने पुश्य संपादन करनार जेमना शिष्याना समूहनी तत्वने पुण्यनाराअे उपासना करे छे. ५३

विशेषार्थ—तत्वप्राद्धिः, मधुलिट्, पुण्यसृट्, अे हसंत नामना जुहा जुहा इय दर्शांया छे.

निःसंशयितसर्वप्राट्, कुतीर्थमार्गसृट् सुराट्

ज्ञावयज्ञे द्विरिज्योऽस्तहिंसायज्ञे इन्द्रकामधुक् । ५४ ॥

ગોધુક્તમો નીતિગવ્યાં પ્રજ્ઞામિર્ધ્વાતદામલિટ્ ।

સુવગ્નિર્મુક્તિતૃષ્ણાગ્નિરતૃષ્ણાગ્ન્યોઽગ્નિનંદ્યવાક્ ॥ ૫૫ ॥

વિશ્વરક્ષાધ્વરત્વિગ્ન્યોઽસદ્ગમુગ્નિરનીમિતઃ ।

મુગ્નિઃ કુદ્ગ્નિરાકીર્ણં મુનમુત્કુરુતે જગત્ ॥ ૫૬ ॥

ત્રિજ્ઞિર્વિશેષકમ

ભાવાર્થ—

સર્વ જાતના પ્રશ્ન કરનારને સંશયરહિત કરનાર, કુતીર્થ-મિથ્યાત્વના માર્ગે ચાલનારાને શિક્ષા કરનાર, ભાવયજ્ઞના કરનારાને પૂજવા યોગ્ય, અહિસા યજ્ઞ કરનાર પુરુષોની સર્વ કામના પૂરનાર, નીતીરૂપી ગાયને અતિશે દાહન કરનાર, કાંતિવડે અધકારની શ્રેણીને દૂરકરનાર, મુક્તિને તૃષ્ણાવાલા ઉત્તમ વક્તાઓને વખાણવા યોગ્ય વાણી બોલનાર, વિદ્યની રક્ષા કરવા રૂપ યજ્ઞમાં વરેલા વિપ્ર સમાન અને અસમાન પુરુષોએ નહીં સ્તુતિ કરાએલા એવા જે પ્રભુ કુદૃષ્ટિ વાલા કુમતિઓથી વ્યાપ્ત એવા આજગતને દુઃખમાંથી મુક્ત કરે છે. ૫૪-૫૫-૫૬

વિશેષાર્થ—સર્વપ્રાદ્, માર્ગસૂદ્, ભાવયજ્ઞોદ્ગિઃ, યજ્ઞેદ્, કામધુક્ એ હલં તનામના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે. ગોધુક્, લિટ્, સુવગ્નિઃ, તૃષ્ણાગ્નિઃ, કલ્તિવક્, મુક્તિઃ, કુદ્ગ્નિઃ, એ 'મધા' હલં તનામના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વજ્ઞતાત્રિષ્ટુદ્ગિઃ સ્વૈર્ગુણૈરન્યયશોનિષ્ટુદ્ ।

ત્રિલોકજ્ઞત્તત્ત્વજ્ઞુદ્ગિઃ સ્મર્યતે યો જ્ઞવાગણદ્ ॥ ૫૭ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ પ્રાણીઓથી અધિક યોતાના ગુણવડે બીજાની કીર્તિને અંખી કરનાર અને સંસારને નહીં ગણનાર એવા જે પ્રભુનું ત્રણ લોકને જાણી શકે તેવા તત્ત્વવેતાઓ સ્મરણ કરે છે. ૫૭

વિશેષાર્થ—ત્રિષ્ટુદ્ગિઃ, ત્રિષ્ટુદ્, તત્ત્વજ્ઞુદ્ગિઃ, જ્ઞવાગણદ્, એ વ્યંજનના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કામગર્હ્ષ્ કુદેવાનાં કામગર્હ્ષ્વિજ્ઞરીહિતૈઃ ।

વિત્કુમોહસ્ય યસ્તીર્ધકામધુક્કર્મદર્પલિટ્ ॥ ૫૮ ॥

भाषार्थ—

जे कामनी धन्विथी लरेल वांछनापडे कामने दूर करनार, कुमोदने लक्ष्मनार, तीर्थेनी कामनाने परिपूर्ण करनार अने कामदेवना गर्वने तोडनार छे. ५८

विशेषार्थ—कामगर्दप्, कामगर्दब्भिः कामधृक् कामदर्पलिट्, ये नामना लुदा लुदा ३५ दर्शाव्या छे

सजृःष्वब्देषु संतापशातौ यजुषाराशिषु ।

अनवाप्तदुराशीः षुः कैराशीर्नोच्यते सजृः ॥ ५९ ॥

भाषार्थ—

संतापनी शांति करवाभां भेक्ष समान अने दुष्ट आशीपने नही प्राप्त करनार अथा जे प्रलुना गुण समूहनी उपर कोणु साथेज आशीप नथी योलतु? ५९

विशेषार्थ—सजृःषु, आशीःषु, आशीः, सजृः, ये आशिष् अने सजृष् शब्द ना ३५ दर्शाव्या छे.

धृताशीस्ता सतां कर्णेऽहस्त्वज्जाक् तमसः कृतौ ।

सजूस्ताढयां दधौ यस्य गीस्तरा न्यायधूस्तरां ॥ ६० ॥

भाषार्थ—

सत्युद्घेना कामनां आशीष आपनार, अंधकारना नाश करवाभां दिवस ३५ अथी जेनी वाणी पोता नी साथेज न्यायनी धूसरीने धारणु करती हती. ६०

नैव गीर्भिः कुतीर्थीनां जीयते कापि यस्य गीः ।

धूर्वत्तमा धूर्द्धर्मस्य येनोहेऽहस्त्वांशुता ॥ ६१ ॥

भाषार्थ—

जेमनी वाणी उदि पणु कुतीर्थीअनी वाणीअथी जिताती नथी अने दिवस किरणने जेम वलन करे तेमजे धुराअभां उत्तम अथी धर्मनी धूराने वलन करता हता. ६१

विशेषार्थ—गीर्भिः, गीः, धृःषु, धूर्ः, ये गिर् अने धुर् शब्दना ३५ दर्शाव्या छे.

અસંખ્યૈરપ્યહોઞ્નિર્યઃ સ્તોતું પુંઞ્નિર્ન શક્યતે ।

મુક્તિયાનચિકીર્વિદ્વાન્ ત્રૈકાલ્યં ઋવ્યકર્મતદ્ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

મુક્તિમાં પ્રયાણ કરવાને ઇચ્છનાર, વિદ્વાન્ અને ત્રણેકાલ ભવિજનના કર્મ તેડનાર જે પ્રભુની પુરૂષો અસંખ્ય દિવસોએ પણ સ્તુતિ કરી શકતા નથી. ૬૨ વિશેષાર્થ—અહોમિઃ, પુંમિઃ, ચિકીઃ, વિદ્વાન્ મવ્યકર્મતદ્ એ વ્યજનના બુદ્ધા બુદ્ધા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

એનોદારૌ કાષ્ટતદ્ધિઃ સ્તોત્રૈરાનંદવાર્ધિકમ્ ।

કર્મારીણાં માંસપીપક્વ વિશ્વરક્તં સ્તવીતિ યમ્ ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

કર્મ રૂપી શત્રુઓનો મારનાર પુરૂષ વિશ્વની રક્ષા કરનાર અને આનંદના સમુદ્રરૂપ જે પ્રભુની પાપ રૂપ કાષ્ટને છેદવામાં સુતાર રૂપ સ્તોત્રોવડે સ્તુતિ કરે છે. ૬૩

વિ०—કાષ્ટતાદ્ધિઃ, માંસપીપક્વ, એ વ્યજનાંત નામના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અહંસ્તપઃ કર્મઞ્નિર્યો મહાત્મા કર્મજાતમુક્ ।

રાજન્ શ્રીધામવીધામન્ અસ્ત્રૈસ્ત્વમિવ શાત્રવાન્ ॥ ૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ અને બુદ્ધિવાલા હેરાજ, કર્મના સમૂહને છાડી દેનારા જે મહાત્મા પ્રભુ તમે અસ્ત્રોથી શત્રુઓને જેમ હણાછો તેમ તે તપથી કર્મને હણે છે. ૬૪

વિ०—કર્મજાતમુક્, રાજન્, ધામન્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઋગ્નિઃશમસુધામગ્નિઃ પાપતાદ્ધિર્મહર્ષિઞ્નિઃ ।

રાજતાયૈ મુક્તિપુર્યા ધ્યાતો યઃ પરમઃપુમાન્ ॥ ૬૫ ॥

ભાવાર્થ—

શમતારૂપ અમૃતમાં મગ્ન અને પાપને છેદનારા એવા મોટા મહાર્ષિઓએ

સુકિત નરરીણું શબ્દપણું મેલવવાને માટે જે પરમ પુરૂષનું ધ્યાન કરેલું છે ૬૫
વિ०—ક્રમિભઃ, મગ્મિભઃ, પાપતન્નિઃ, એ વ્યંજનના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

દ્વિષાં સુહિન્નિઃ સેવ્યસ્ત્વં યથા રાજન્સુ રાજન્નિઃ ।

સદ્દોર્નિર્નયચક્ષુર્નિઃ શક્તૈર્દોષ્ણુ ધનુઃષુ ચ ॥ ૬૬ ॥

રોચિન્નિર્કરોચિન્નિઃ સર્વકૈઃ સેવ્યતે તથા ।

દેવાનામધિ દેવૈર્યોમજ્જદ્ધિઃપ્રતિવીચિષુ ॥ ૬૭ ॥ યુગ્મમ્

ભાવાર્થ—

હેરાજ, શત્રુઓને હુણનારા, ઉત્તમ ભુજવાલા, નીતિ ૩૫ નેત્રવાલા અને ભુજ તથાધનુષ્યમાં શક્તિવાલા એવાસારા રાજાઓને જેમ તમે સેવવા યોગ્યછો તેમ કાંતિવડે સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા અને પ્રીતના તરંગમાં સજ્ન થતા એવા સર્વજ્ઞ પુરૂષોને અને દેવના પણ દેવને જે સેવવા યોગ્યછે. ૬૬ ૬૭

વિ०—સુહિન્નિઃ, સદ્દોર્નિઃ, ચક્ષુર્નિઃ, દોષ્ણુ, ધનુઃષુ એ નામના બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ છે.

યસ્ય રૂપં સ્ફુટં શક્યં ચિત્રલિગ્નિર્ન લેખિતુમ્ ।

દૈવ્યપ્યલં ન વાક્ સ્તોતુમિચ્છેદ્વિદ્વત્સુ કસ્ય વાક્ ॥૬૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુનું સ્વરૂપ ચિત્રકારોથી સ્ફુટ રીતે આલેખી શકાતું નથી અને જેમની સ્તુતિ કરવાને દેવી વાણી પણ સમર્થ નથી તે બીજા વિદ્વાનોમાં કોની-વાણી સ્તુતિ કરવા ઇચ્છા કરી શકે ? ૬૮

વિ०—ચિત્રલિગ્નિઃ, વાક્, વિદ્વત્સુ, એ વ્યંજનાંત નામના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

ઋજ્જત્યલજ્ઞાં ગીર્યસ્ય ષટ્કાયેષુ નો વિધપ્ ।

ઋચ્છત્યઘસ્રત્પૂજ્યત્વં યસ્ય તીર્થં ચ નોવિધક્ ૬૯

ભાવાર્થ—

૭ કાય જીવની રક્ષા કરવામાં જેની વાણી પૂલબ્ધનો નાશ કરેછે અને અષ્ટમે નાશ કરતાર જેનું તીર્થ ઉત્તમ પૂજ્યતાવે પામે છે. ૬૯

સજૂઃષુ ગીર્ષુ ધર્મ્યાસુ ધૂર્ષુ દક્ષાસુ યસ્ય કઃ ।

મહોઞ્ઞિર્નાશિતૈનઃસુ દધૌ નાશીઃષુ કૌશલમ્ ॥ ૭૦ ॥

ભાવાર્થ—

ધર્મ સંગ્રહી વાણીઓમાં અને ધુરાઓમાં દક્ષ તથા તેજથી ખાપને નાશ કરનારી એવી જેમની આશીષોમાં કેણુ કુશલતા નથી ધારણુ કરતો ? ૭૦

વિ०—સજૂઃષુ, ગીર્ષુ, ધૂઃષુ આશીઃષુ, એ વ્યજનાંત નામના સપ્તમીના બહુવચન દર્શાવ્યા છે.

સુવાક્ સુવિદ્સુ પથિ દાનાદ્યૈઃ સુચનુઃસુચ ।

અતિદ્યુ દેવેદ્ યસ્યેદં વિહારૈર્વિદધે જગત્ ॥ ૭૧ ॥

ભાવાર્થ—

ઉત્તમ વાણી વાણી વિદ્વાનોને માર્ગમાં સુવચનના દાન વિગેરે કરવાવાલા જે પ્રભુના વિહારોથી આ જગત સ્વર્ગથી ચડીઆતું અને દેવતાને પૂજવા યોગ્ય થયેલું છે. ૭૧

વિ०—અતિદ્યુ, દેવેદ્, એ ખાસ બણવા યોગ્ય રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति युष्मदादिपादः समाप्तः ।

સોડયં શ્રીમાન્મહાવીર ઉપવૈજ્ઞારપર્વતમ્ ।

અલંચક્રે ગુણશીલં ચૈત્યં કષ્ટશ્રિતાનવન્ ॥ ૭૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે શ્રી મહાવીર સ્વામીએ કષ્ટવાલા પ્રાણીઓની રક્ષા કરતા વૈભાર પર્વતની પાંસે આવેલા ગુણશીલ ચૈત્યને અલંકૃત કરેલું છે. ૭૨

વિ०—ઉપવૈજ્ઞારપર્વતમ્, એ નામ ઉપરથી અવ્યયીભાવ સમાસનું રૂપ છે.

નપાજવં જવીજ્ઞાવાજ્ઞતસ્તત્ર સુરવ્રજઃ ।

ચક્રે સમવસરણં સ્પૃહ્યન્નુપસિદ્ધતામ્ ॥ ૭૩ ॥

भाषार्थ—

त्यां उपरा उपर वेजथी आवेला दयताओना समूहे सिद्ध पणानी स्पृ-
हाथी समोसरणु रवेळुं छे. ७३

वि०—उपाजवं, उपसिद्धताम्, अे नाम उपरथी अव्ययीभावना ३५
दर्शाव्या छे.

किमुपस्त्रीजनेनालमुपराज्यं रसोऽस्तु नः ।

उपतीर्थमुपार्यंचेतीयुषां यत्र धीः स्फुरेत् ॥ ७४ ॥

भाषार्थ—

क्यां जतारा पुत्रोनी शुद्धि आ प्रभावे स्फुरे छे-स्त्रीओनी पासे रहे-
वातुं शुं काम छे? राज्यथी अभावे सधुं! अभावे तो ते तीर्थमां अने ते प्रभु
पासेज रस हजे. ७४

वि०—उपस्त्रीजनेन, उपराज्यम्, उपतीर्थम्, उपार्यं, अे अथा नाम उपथी अ-
व्ययी भावना ३५ दर्शाव्या छे.

नाधिश्चि नोपरंजोरु नोपबंधु व्रजेन्मनः ।

नाकांकति स्वर्मोक्तंच यत्र स्थितवतां नृणाम् ॥ ७५ ॥

भाषार्थ—

क्यां रहेला पुत्रोतुं मन लक्ष्मी; सुंदर स्त्री अने अंधुओ तरेइ जतुं
नथी तेमज स्वर्ग अने मोक्षनी धच्छा पणु करतुं नथी. ७५

वि०—अधिश्चि, उपरंभोरु, उपबंधु, अे नाम उपरथी थयेला अव्ययी
भावना ३५ छे.

विदेहा अस्मका बंगा अंगे सूरमसास्तथा ।

प्रत्यग्रथाः कालकूटाः कालिंगा मगधा अपि ॥ ७६ ॥

पंचालाश्च सपांचाला द्वारावलगकास्तव ।

द्वारं यत्रामी नोज्जन्ति तथा यस्य सुरासुराः ॥ ७७ ॥

युगम्

ભાવાર્થ—

વિદેહ, અસ્મક, અંગાલા, અંગ દેશ, સૂરમસ, પ્રત્યગથ કાલ હંલ, કલિંગ મગધ, પંચાલ, પાંચાલ અને દ્વારાવલગ દેશના રાજાઓ જેમ તમારા દ્વારને છોડતા નથી તેમ જે સમવસરચુના દ્વારને દેવતાઓ અને અમુરો છોડતા નથી. ૭૬-૭૭

ત્વદ્ગટૌર્જિતકલિંગેઃ કાલિંગ્યો રોદિતા યથા ।

યસ્ય શોઝ્નાઝરૈર્મોહં જિત્વા તત્પૃતનાસ્તથા ॥ ૭૬ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ તમારા સુભદ્રાએ કલિંગ રાજાને જિતી તે કલિંગ રાજાની રાણી-ઓને રોવરાવી હતી, તેમ જે સમોસરણી શાલાના સમૂહે મોહને જિતી તેની સેનાઓને રોવરાવી છે. ૭૮

યાં ન રામો વ્યધ્વાદામ ઇવ રોચિષ્ણુ ચંપકઃ ।

સા શ્રીરુદ્રધે યેન ઝૂમેર્વૈઝારઝૂઝૃતઃ ॥ ૭૭ ॥

ભાવાર્થ—

અંબેલીના પુષ્પની જેમ સુશે ભિત એના રામે જે શાભા અપરાધની જેમ કદી નહતી, વૈભાર પર્વતની ભૂમિની તે શાભા જે સમોસરણે ધારણ કરી છે. ૭૯

ગર્ગા વત્સા વિદા નર્વા યસ્કા લહ્યાસ્તથાત્રયઃ ।

ઝૂગર્વોઽગિરસઃ કુત્સા વશિષ્ઠા ગૌતમાશ્ચ યે ॥ ૮૦ ॥

પ્રિયગર્ગઃ પ્રિયયસ્કઃ પ્રિયોર્વા પ્રિયવિજ્ઞનઃ ।

કુદ્દગ્ગાર્ગ્યકુલં યઞ્ચ પ્રિયગર્ગકુલશ્ચ યઃ ॥ ૮૧ ॥

વાસિષ્ઠીનાં વરેણવાવા વાગ્નિરગઝુવઃ પ્રજ્ઞો ।

અપૈતિ યત્રોપૈતેઝ્યસ્તેઝ્યો મિથ્યાત્વવાસના ॥ ૮૨ ॥

ભાવાર્થ—

ગર્ગ, વત્સ, વિદ, ઊર્વ, યસ્ક, લહ્ય, અત્રિ, ભગુ, અંગિરા, કુત્સ, વશિષ્ઠ, અને

ગૌતમ ગોત્રના, તેમ વલી પ્રિયગર્ગનું, કુલ-એ બધા, વશિષ્ઠ ગોત્રવાસી ગણ-
ધરેની વાણીથી પવિત્ર થયેલી એ પર્યતની ભૂમિ છે તે સભ, જેમાં ઊપરના
સર્વે જવાથી તેમની મિથ્યાત્વની વાસના ચાલી જાય છે. ૮૦-૮૧-૮૨

યો વિન્નેત્યાંતરારિચ્ચો મૃત્યોરુદ્ધિજતે યઃ ।

યશ્વાધીતે મુરોસ્તત્ત્વં સ સર્વો યત્ર વીક્ષ્યતે ॥ ૮૩ ॥

ભાવાર્થ—

જે અંતર-શત્રુ-કામ ક્રોધાદિથી ભય પામે છે, જે મૃત્યુથી ઊદ્ધેગ પામે
છે અને જે ગુરૂ પાસેથી તત્ત્વ શીખે છે, તે સર્વ પ્રભુ જે સમવસરણમાં
જેમામાં આવે છે. ૮૩

જુગુપ્સમાનોઽવિરતિમાન્ પ્રમાદંશ્ચ જ્ઞવાન્નરઃ ।

ક્લેશોચ્ચ્યોંતર્દ્ધત્પાપાત્પરાજિણ્ણુરુપૈતિ યત્ ॥ ૮૪ ॥

ભાવાર્થ—

નિંદા પામતો, વિરતિ રહિત, ભવથી પ્રમાદ કરતો, કલેશ અંદર ધારણ
કરતો અને પાપથી પરાભવ પામતો એવો પુરૂષ જેની આગલ આવે છે. ૮૪

યસ્માત્તીર્થં પ્રજ્ઞવતિ જાયતે ચ રતિર્દ્દશામ્ ।

યદ્દેષી વિંદતિ ક્લેશં ધાવતોઽશ્વાત્પતન્નિવ ॥ ૮૫ ॥

ભાવાર્થ—

જેનાથી તીર્થ ઊત્પન્ન થાય છે; જેથી દૃષ્ટિને પ્રીતિ થાય છે અને જેનો
દ્દેષી-દાહતા ધોડા ઊપરથી પડનારો તોય તેમ કલેશને પામે છે. ૮૫

વિઃ— અહિં યસ્માન્, ધાવતોઽશ્વાત્ એ અપાદાન કારકનું ઉદાહરણ
પતાવ્યું છે.

યત્ર દુંદુન્નિર્હાદેષ્વલ્દગર્જિન્નમોન્મુદામ્ ।

પૌર્યઃ સૌધાદાસનાચ્ચ નૃત્યં પશ્યંતિ બર્હિણામ્ ॥ ૮૬ ॥

ભાવાર્થ—

જેમાં દુંદુલિના નાદમા મેઘની ગર્જનાના ભ્રમથી હર્ષ રૂપે એવા

મધુર 'પક્ષીઓતુ' નૃત્યે નગરની સ્ત્રીઓ મેહુલડીપર ચડી આસન ડીપર બેસી બુધે છે. ૮૬

વિ—સૌધાત્, (સૌધમારુહ) આસનાત્, (આસનેડપાવિદ્ય) એ “ વ્ય-પ્લોપે પંચમી ” એ નિયમથી ઉપાદાન કારક બતાવ્યું છે.

મિથઃ કુતો જ્ઞવાન્ સ્વર્ગાદિતિ વાચઃ શ્રયંતિ યત્ ।

સ્વાત્કામાદીન્નિષેધંતો રક્તઃ સ્વમધાન્નરાઃ ॥ ૮૭ ॥

ભાવાર્થ—

તમે ક્યાંથી? સ્વર્ગથી એમ પરસ્પર વાણી જેને આશ્રય કરે છે અને પોતામાંથી કામાદિકનો નિષેધ કરનાર અને પાપથી પોતાની રક્ષા કરનારા પુરૂષો જેને આશ્રય કરે છે. ૮૭

વિ૦—કુતઃ, સ્વર્ગાત્, સ્વાત્, અઘાત્ એ અપાદાનકારકના રૂપ છે.

દ્વાપિ કાંતિસર્વસ્વં યસ્મૈ જ્ઞામંમલચ્છલાત્ ।

ધારયન્નૃણશોષં નુ દેવઃ પંકજિનીપતિઃ ॥ ૮૮ ॥

જગદ્ન્યો રોચમાનોડપિ યેન ગુપ્તગુહાંતરે ।

અધારિ રત્નબહોર્વ્યાઃ પ્રતિબિંબાપદેશતઃ ॥ ૮૯ ॥

ભાવાર્થ—

કમલિની પતિ સૂર્ય ભામંડલના મિષથી જેને પોતાની સર્વસ્વકાંતિ આપી પણ તેને તેનું કરજ બાકી રહ્યું, તેથી જગતને પ્રકાશિત કરતા પણ જેને રત્ન જડિત પૃથ્વીના પ્રતિબિંબના મિષથી ગુપ્તગુહાની અંદર ધારણ કરેલું છે. ૮૮ ૮૯

વિ૦—યસ્મૈ, જગદ્ન્યઃ, એ સંપ્રદાનકારક દર્શાવેલ છે.

શાલત્રયીધર્મચક્રચ્છલાશોકધ્વજાદિન્નિઃ ।

વિશ્વાદ્રુતાય સ્પૃહયન્ શર્માસ્મૈ સ્પૃહયેન્ન કઃ ॥ ૯૦ ॥

અષ્ટાદશન્નિઃ કુલકમ્ ।

भावार्थ—

त्रय किंला, धर्मयुक्त, छत्र, अशोक वृक्ष अनेध्वज विगरेथी विश्वमां
अद्भूत अेवा अे सभयसरणी रपृहा कयो सुभेच्छु पुरष न करे? ६०

विशेषार्थ—अस्मै अे स्पृह् धातुना योगे संप्रदानकारक अतावेस छे.

परस्परास्मा अक्रुध्यन्ननीर्ष्यन्ननसूयकः ।

अद्भुतत्रय तत्राविरजूहृतुगणः समम् ॥ ए१ ॥

भावार्थ—

परस्पर कोध, छर्था, असूया अने द्रोह नही करतो छद्भुतयोना गण
त्यां अेडी साथे प्रगल्भ थयो हुतो. ६१

वि०—अङिं, क्रुध्, ईर्ष्य्, असूय्, ह् अे धातुना योगे संप्रदानकारक इशा-
वेस छे. शुशुभां दोष अतावेस ते असूया कहेवाय छे.

पिकाकूजितमाकर्ण्य त्यक्तमानाग्रहा मधौ ।

मृगाक्षी श्लाघते पत्ये तिष्ठते शपते ज्ञे ॥ ए२ ॥

भावार्थ—

वसंतमां केडिलानो शण्ड सांलक्षी मान-रीसना आग्रह छोडी इध
मृगाक्षी श्री जिला रहुला अने गालो आपता अेवा पतिने वभाबुछे. ६२

वि०—अङिं पत्ये अे संप्रदान कारक छे.

ईक्षेऽहं नापरर्तुज्यो मह्यं राध्यतु माधवः ।

इतीव वक्ति वासंती पुष्पलग्रालिगुंजितैः ॥ ए३ ॥

भावार्थ—

‘हुं’ थीछ इतुअेने जेती नथी वसंत इतुअे भारी आराधना करे।
अेभ वासंती लता पुष्प जेपर लभ थयेला अमराना गुंजर शण्डथी कहेती
ह्वाय तेभ इभाती हुती. ६३

विशेषार्थ—अपरर्तुर्भ्यः, मह्यम्, अे संप्रदान कारकना उदाहरण अताव्या छे.

સૌહૃદં પ્રતિશ્રુશ્રાવ સ્મરાયાલિરવૈર્મધુઃ ।

આશુશ્રાવ ચ તત્કાર્યં ત્રિજગજ્જયલક્ષણમ્ ॥ ૧૫૪ ॥

ભાવાર્થ—

વસંતઃ ભ્રમરના શબ્દોથી કામદેવને પોતાની મિત્રતા જણાવતો હતો. અને ત્રણ જગતને જિતવાકું તેનું કાર્ય પણ જણાવતો હતો. ૯૪

વિશેષાર્થ—સ્મરાય, એ સંપ્રદાન કારકનું ઊદાહરણ દર્શાવેલું છે.

નવસ્ય રાજઃ સુરજ્ઞેઽર્ચિતસ્ય જગજ્જયે ।

પુષ્પવર્ષ્વ્વલાટ્કં દદતીવ વને ડુમાઃ ॥ ૧૫૫ ॥

ભાવાર્થ—

જગતનો જય કરવામાં પ્રવૃત્ત થયેલા બસંત રૂપ નવા રાજાને પુષ્પની વૃષ્ટિના મિત્રથી વનમાં વૃક્ષો દેડ આપતા હોય તેમ દેખાય છે. ૯૫

લતાઃ પश्य ત્વગગ્રેઽમૂર્ગેવઃ પુષ્પેષ્વયં શુન્નઃ

ત્વન્મનઃ પ્રીયતામત્ર ગંગાયામિવગોકુલમ્ ॥ ૧૫૬ ॥

ભાવાર્થ—

આ તમારી દ્રષ્ટીની આગલ લતા આવે છે, તે જુઓ આ પુષ્પની અંદર કેવી સુગંધ છે? તે ગંગા નદીમાં ગાયોના યૂથની જેમ તેમાં તમારું મન પ્રસન્ન થાઓ. ૯૬

વિશેષાર્થ—ગંગાયામ્, એ આધારકરક દર્શાવેલું છે.

બ્રહ્માણં યોઽર્વયેત્પુષ્પૈઃ મુકુંદં મનસા સ્મરેત્ ।

પશુના યજતે રુદ્ધં તસ્યાસ્ત્યત્યંતદુલ્લભઃ ॥ ૧૫૭ ॥

ગોત્રેણ કાશ્યપઃ સ્પર્શપ્રિન્નાવાન્મલયાનિલઃ ।

પ્રકૃત્યા મધુરઃ સોઽયં પ્રાયેણ પ્રીયયેન્ન કમ્ ॥ ૧૫૮ ॥

ભાવાર્થ—

એ પુષ્પથી બ્રહ્માની પૂજા કરે, મનથી વિષ્ણુનું સ્મરણ કરે અને પશુથી

૩૬ શંકરનો યજ્ઞ કરે તેને તે અતિ દુર્લભ છે વહી જે ગોત્રવડે કાર્યપછે (કાર્ય-પગોત્રના છે) સ્પર્શના પ્રભાવથી મલય પવન જેવાં છે અને પ્રકૃતિવડે મધુર છે, આ પ્રભુ કોને પ્રન્ત નકરે? ૯૭ ૯૮

વિ०—ગુષ્પૈઃ, મનસા, પશુનાં, ગોત્રેણ, પ્રકૃત્યા. એ કરણુકારકતા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દૃઢાંગો ધાવિતું શક્તઃ સમેન વિષમેણ ચ ।

ધાન્યં ક્રેતા દ્વિદોષોન ડમ્મેણાતિ સુજ્ઞકિતઃ ॥ ૧૦૧ ॥

દાતા કરપદે ડમ્માન્વંચકેન ગણં ગણમ્ ।

ગાતું ગ્રામ્યજનો રમ્યં પ્રવૃત્તશ્વાત્ર ચર્ચરીઃ ॥૧૦૦॥ યુગ્મમ્ ॥

ભાવાર્થ—

મજ્જ્યુત અંગવાલો હોવાથી સમ અને વિષમ રીતે ઢાડવાને સમર્થ એક દ્રમતુ એ દ્રોમ ધાન્ય ખરીદ કરનાર, ખાવા પીવામાં સુખી અને અણુ સમૂહ પાંચ પાંચ દ્રામનો કર આપનાર એવો ગામડીઆ લોકોનો સમૂહ અહિં રમણીય એવા ચર્ચરી રાગ ગાવાને પ્રવર્ત્યો છે. ૯૯ ૧૦૦

વિશેષાર્થ—દ્વિદોષોન, ધાન્યમ્, દ્રંમાન્ દાતા, એ કારક૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ચંપકૈઃ કિં પારિક્રીતાઃ સહસ્રેણાયુતાય વા ।

ન ત્યજંતેડલિનઃ સેવાં તેષાં યત્કણમપ્યમી ॥ ૧૦૧ ॥

ભાવાર્થ—

શુ હુઝર દશહુઝર ચંપેડીના પુષ્પોથી તે ખરીદ કરાયા છે? તેમ જે ભમ-રાએ એક ક્ષણવાર પણ તે ચપકના પુષ્પોની સેવા છોડતા નથી. ૧૦૦

વિ०—સહસ્રેણ, અયુતાય, ચંપકૈઃ, એ વિભક્તિના બુદા બુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શિરીષે કુરુતે પુષ્પં યા સ્મેરયતિ મદ્ધિકાઃ ।

ગ્રીષ્મશ્રિયં સાધ્વપશ્યં તાં દ્વશોરરતિં ઘનતીમ્ ॥ ૧૦૨ ॥

ભાવાર્થ—

જે ગ્રીષ્મની રૂતુની લક્ષ્મી શડસડાને પુષ્પ આપે છે અને જે મદ્ધિકાના

પુષ્પને વિકસિત કરે છે તે દ્રષ્ટિની અરતિને નાશ કરનારી શીખ્મ રૂતુની લક્ષ્મી સારી રીતે મારા જોવામાં આવી. ૧૦૨

વિશેષાર્થ—શિરીષે. એ અધિકરણકારક વિભક્તિ દર્શાવી છે.

દુમૂલાન્યુપસર્પદ્રિર્ગિરિનિર્જરશીકરૈઃ ।

ધારાગૃહસુખં તત્રાયત્નસિદ્ધિમનારતમ્ ॥ ૧૦૩ ॥

ભાવાર્થ—

વૃક્ષોના મુક્તીઆમાં પ્રસરતા પર્વતના ઝરણાના બિંદુઓવડે ત્યાં યત્ન કર્યા વગર સિદ્ધ થયેલા દુઃખારાતુ સુખ હોમેસા મળતું હતું. ૧૦૩

વિશેષાર્થ—દુમૂલાનિ ઉપ૦, એ કર્મકારક દર્શાવ્યું છે.

યત્ર જ્યોતિર્વિમાનાનિ ઘનૌઘોહ્યરુણદિ સ્વમ્ ।

પ્રજા ગા ગોગ્ધિ સસ્યં વાર્યાચિતે ચાતર્કોજ્બુદમ્ ॥ ૧૦૪ ॥

નયત્તત્તત્કદંલાનાં પ્રિયં નામાનિ પૃચ્છતિ ।

યત્ર જંબૂર્જનઃ પક્વફલાન્વવચિનોતિ ચ ॥ ૧૦૫ ॥

ત્રિક્ષતેઽસૂત્રવાંજોદં યસ્યાં વિરહિણીજનઃ ।

જાતિર્વયતિ યોદ્ધાસં સ્ફૂર્તિં વહતિ ચાપગા ॥ ૧૦૬ ॥

બ્રુવતી વર્હિણાં નાદૈઃ સોત્કર્ષમૃતુષુ પ્રજાઃ ।

સા તત્તોપસ્થિતા પ્રાવૃટ્ કેતકીઃ શાસતી સ્મિતમ્ ॥૧૦૭॥

કલાપકમ્

જેમાં મેઘનો સમુદ્ધ જ્યોતિષીના વિમાન અને આકાશને રૂંધતો હતો પ્રજાઓ પૃથ્વી પાસેથી ધાસતું દોહન કરતા હતા અને ચાતક પક્ષી તેમની પાસે જલની યાચના કરતો હતો. જેમાં લોકો તે કાલે ઉગતા અંકુરના ના પાતાના પ્રિયજનને પુછતા હતા અને જંબુ વૃક્ષના ફલ ચુટી એકઠા કરતા હતા. જેમાં વિરહિણી સ્ત્રીઓ મેઘ પાસે પ્રાણુ યાચે છે દરેક જાતિ ઉલ્લાસ પામે અને નદી સ્ફુર્તિ પામેછે મયૂરના નાદથી સર્વ રૂતુઓમાં પાતાનો ઉત્કર્ષજ પ્રભા જણાવતી અને કેતકીના પુષ્પને હાસ્યતુ' શાસન કરતી એવી વર્ષા રૂતુ પ્રાપ્ત થઈ. ૧૦૪-૧૦૫-૧૦૬-૧૦૭.

वि०—प्रजागा दोग्धि शस्यं, चातकः अंबुदं वार्याचते, पृच्छति, अवचिनोति
मिक्षते, नयति, वहति, व्रजती शासती अे अथां द्विकर्मक धातुयोना प्रयोग दर्शा
या छे.

पद्मदंभितवत्पद्मा यत्प्राक् चंङ्गुचोऽजयत् ।

युतौ तस्यांगनास्यस्य हरेते स्वांतिकं श्रियम् ॥ १०८ ॥

हंसोऽधिसेते यत्पद्मं पयोऽध्यास्ते यदच्छताम् ।

मदोक्तैःसह यत्क्रौंचान्मदश्रीरधितिष्ठति ॥ १०९ ॥

इक्षूनज्जिनिविष्टा यद्सः काष्ठान्यनूषिवान् ।

सप्तच्छदानध्यवात्सीत्पुष्पश्रीर्यदतीकिता ॥ ११० ॥

दीव्यन्ति हंसाः किंजल्कैर्यद्विसानि च तद् ध्रुवम् ।

विश्वस्योपवसन्तिद्रुन्तद्रुनं शरदावसत् ॥ १११ ॥ कलापकम्

भावार्थ—

पद्मना दंडवादी पद्मा (लक्ष्मी अने स्त्री) अे पूर्वे भुज्जथी अंद्रनी
कान्तियोने छती लीधी लती तेथी अत्यारे ते पद्म अने अंद्र साथे मदी ते
सभीना भुज्जनी शोभा योतानी सांनिध्य हरण करता लता. हंस पद्म उपर
रहेता लता, जल निर्भताने धारण करतु लतुं, मद् लक्ष्मी महान् वृषलोनी
साथे द्वैय पक्षीयोमां आवी लती. अथा रस हाष्टने छोडी छक्षु हंसमां पेसतो
लतो पुषोनी लक्ष्मी अकस्मात् सप्तपर्शुना वृक्षोमां अधिवास करती लती.
हंस पक्षीओकिजल्कनी साथे डोडा करता लता, जेना गिस-रेसाओ जगतना
वृक्षोमां आवी रहेला लता अवी रीते शरद इतुपउ ते वन वृक्षोमां निवा-
सकरी रहुं लतुं. १०८-१०९-११०-१११

विशेषार्थ—अहिंथी शरद् इतुतुं वर्णन दर्शाने छे पद्म, अच्छताम्, क्रौंचान्,
इक्षून, काष्ठानि, सप्तच्छदान्, किंजल्कैः, विसानि विश्वस्य द्रुन् अे धरक विभ-
कितना गुदा गुदा उदाहरण आपेला छे.

अंगरागीकृतस्याढयैर्दिने कश्मीरजन्मनः ।

क्रोशं विस्तारयत्येष सौगंध्यं हैमनोऽनिलः ॥ ११२ ॥

ભાવાર્થ—

ધનાદય પુરુષોએ દિવસે અંગરાગ કરેલા કેશરના સુગંધને હિમંત રૂપે
ધવન એક કોશ સુધી ફેલાવતો હતો. ૧૧૨

વિ०—ક્રોશં, સૌગંધ્યં, એ દ્વિકર્મક પ્રયોગનું ઉદાહરણ દર્શાવ્યું છે.

રત્યૈ કુપિત્વા વિશ્લિષ્ટ શ્વેદાની સ્મરઃ શરાન્ ॥

રતિપ્રિયેષુ દ્વંદ્વેષુ મૃદુના ધનુષાક્ષિપત્ ॥ ૧૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

રતિ ઊપર કોપ કરીને જુદા પાડ્યા હોય તેમ કામદેવ રતિપ્રિય એ
જોડણાની ઊપર પોતાના કોમલ ધનુષ્યવડે બાણ ફેંકવા લાગ્યો. ૧૧૩

વિશેષાર્થ—રત્યૈ, દ્વંદ્વેષુ, ધનુષા, એ કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

શિશિરે લવલીપુષ્પાણ્યવાચિન્વત કામિનઃ ।

કામે ચોપાત્તપુષ્પાસ્ત્રે ધન્વિનોઽન્યેઽત્યજન્ ધનુઃ ॥ ૧૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

શિશિર રૂપમાં કામીઓ લવલી (ચારોળી) ના પુષ્પને એકઠા કરી
હતા જ્યારે કામદેવે પુષ્પ રૂપ અસ્ત્રો લીધા એટલે બીજા ધન્વીઓએ પોતા
ધનુષ્ય છોડી દીધું હતું. ૧૧૪

પુષ્પાંતરાણિ સંત્યજ્ય હિમક્ષિપ્તાનિ ષટ્પદાઃ ।

મધૂનિ વિકચે કુંદપાત્રે ઝૂઘૃતે ઝુંજતે ॥ ૧૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

ભમરાઓ હિમ પડવાથી કરમાઇ ગયેલા બીજા પુષ્પને છોડી પ્રકૃતિ
ડાલર પુષ્પ રૂપ પાત્ર કે જેને ભૂમિએ ધરીરાખેલું છે તેમાંથી મધુ-મકર
પીતા હતા. ૧૧૫

નૈવૈર્ઋતુગણઃ સોઽયં વને તત્ર મયેક્ષિતઃ ।

નૈકો ન ઘૌ ન બહવઃ સ્તોતું યં કવયઃક્લમાઃ ॥ ૧૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

તે વનમાં તે સર્વ રતુગણને ઊંચે પ્રકારે જોયો હતો. જોઈને વર્ણન કરવાને બેઠો, બે, કે બહુ કવિઓ પણ સમર્થ નથી. ૧૧૬

સુરાઃસર્વેનરાઃ સર્વે તિર્યંચઃ સંજ્ઞિનોઽપિ ચ ।

દેવં સેવંત્યહંપૂર્વં વયં પૂર્વમિતીરિણઃ ॥ ૧૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ દેવતા, સર્વ મનુષ્યો, તિર્યંચ અને સંજ્ઞિઓ હું પેલો 'અમે પેલા' ભાગ યોગ્યતા દેવની સેવા કરે છે. ૧૧૭

વિશેષાર્થ—અહંપૂર્વં વયંપૂર્વં, એ પ્રયોગ દર્શાવ્યો છે.

હા કામ ધિગ્રાગદ્વેષૌ હેકષાયાઃ ક વઃ સદ્વક્ ।

જ્ઞત્તયા ગુરુષુ દ્વચ્ચોઽન્યશ્ચારટતિ મોહરાટ્ ॥ ૧૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

હે કામ, તને ધિકાર છે. હેરાગ દ્વેષ, હેકષાયા, તમને ધિકાર છે. તમારા વિષાગુરુને વિષે ભક્તિવડે બીજા જોવા યોગ્ય ક્યાં છે ? આ પ્રમાણે મોહ અને ઊંચે સ્વરે પેકાર કરે છે. ૧૧૮

વિશેષાર્થ—અહિં વઃ એ પદ્યર્થમાં દ્વિતીયા દર્શાવી છે.

દેવાંઘ્રી સ્વર્ણષદ્ભેષુ ન્યસ્યન્ દ્વચ્ચો દિશન્મુદમ્ ।

અપેતોઽધાદ્દેશનોર્વ્યાઃ પૂર્વદ્ધારાવિશત્પ્રજ્ઞુઃ ॥ ૧૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

સુવર્ણના કમલ ઊપર બેચરણ મુક્તા, દષ્ટિઓને હર્ષ આપતા, અને પા-
શી દૂર થતાં એવા પ્રભુ દેશનાની ભૂમિના પૂર્વ દ્વારવડે પ્રવેશ કરતા હવા. ૧૧૯

ચૈત્યદ્રું ત્રિઃ પરીત્યાધામાતં ત્રિભુવનાવનેઃ ।

તીર્થં નત્વાસ્તપૂર્વાસ્યઃ સિંહપીઠે ચતુર્મુખઃ ॥ ૧૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

ત્રણ ભુવનની પૃથ્વીમાં ન સમાય તેવા ચૈત્યવૃક્ષને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પછી તીર્થને નમી પૂર્વ તરફ મુખ રાખી અને સિંહાસન ઊપર ચામુખ થઈ પ્રભુ રહેતા હતા. ૧૨૦

વિશેષાર્થ—ચૈત્યદ્રું, અમાંતં, એ કારકના ઉદાહરણ છે.

અસાધવઃ કલૌ દેવે સાધવો નિપુણા ગુરૌ ।

સત્ત્યા ફહૂનિવાચર્વન્ વાચઃ શાંતરસાઃ પ્રજ્ઞોઃ ॥ ૧૨૧ ॥

ભાવાર્થ—

કલિ-કલહમાં અસાધુ, દેવમાં સાધુ અને ગુરુમાં નિપુણ એવા સભ્યજને પ્રભુની શાંતરસવાલી વાણીને ધક્કુ (સેતડી) ની જેમ ચુંસતા હતા. ૧૨૧

વિ०—કલૌ, દેવે, ગુરૌ એ અધિકરણ કારકના ઉદાહરણ છે.

પરિ ઐવેયકેન્ચોપાનુત્તરેન્ચો દિવૌકસઃ ।

આ લોકાંતાત્પ્રજ્ઞોર્વાપિ યદાસ્તત્રાગતા જમુઃ ॥ ૧૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

ઐવેયક વિમાન તથા અનુત્તર વિમાનમાંથી ત્યાં આવેલા દેવતાઓ લોકાંતાં સુધી વ્યાપ્ત થયેલા પ્રભુના યજ્ઞને ગાતા હતા. ૧૨૨

વિ०—પરિ, અપ અને આ એ ઉપસર્ગ યોગે અપાદાન કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

અર્થાદિ નત્તરો યસ્ય પૂર્વોગ્રીષ્માદૃઢઃસ્રવા ।

પુષ્પેન્ચો નેતરચ્ચાપં યસ્ય નાન્યા રત્તેઃ પ્રિયા ॥ ૧૨૩ ॥

જિન્નો યઃ સર્વદેવેન્ચો નર્ત્તે યં મંરુનક્રમઃ ।

ઋતે મુનિન્ચ્યસ્ત્રૈલોક્યં યેન જિગ્યે ચરાચરમ્ ૧૨૪ ॥

નત્તરસ્યામિતો યેષાં વાસઃ સ્વનિકષા ધ્રુવમ્ ।

મહર્ષયસ્તેઽપિ લોકે પ્રથિતા યેન નિર્જિતાઃ ॥ ૧૨૫ ॥

વૈજ્ઞારં સમયા સ્વર્ગિમુક્તપુષ્પોત્કરચ્છલાત્ ।

પતંતીવેષવસ્તસ્ય હસ્તાત્પ્રજ્જનયશ્ચ્યાત્ ॥ ૧૨૬ ॥

ભાવાર્થ—

જે અર્થથી ઉત્તર (અર્ધની પછી) આવે છે, શ્રીમદ્મરુતી પેલાનો રૂતુ (વસંત (જેનો મિત્ર છે, પુષ્પ શિવાયનું જેને બીજું ધનુષ્ય નથી. રતિથી બીજી જેને પ્રિયા નથી, જે સર્વ દેવતાથી લિપ્ત છે, જેના સિવાય મંડન (શૃંગાર) નો ક્રમ નથી, જેણે મુનિઓ શિવાય આ ચરાચર (સ્થાવર જંગમ રૂપ) ત્રૈલોક્ય છૂટી લીધું છે અને અહિંથી ઉત્તર દિશામાં આકાશની નજીક જેમના નિશ્ચે નિવાસ છે એવા તે મહર્ષિઓ પણ જેણે જિતી લીધેલા પ્રસિદ્ધ છે એવા કામદેવના પ્રભુતા ભયથી શિથિલ થયેલા હાથમાંથી વૈભાર-પર્વતની નજીક દેવતાઓએ નાખેલા પુષ્પ રાશિના મિષથી જાણે બાણ પડી જતા હોય તેમ લાગે છે. ૧૨૩-૧૨૪-૧૨૫-૧૨૬

વિ०—ઉત્તર, પૂર્વ, ઇતર, અન્ય, મિત્ર, ઋતુ, એ શબ્દના યોગે અપાદન કારકના ઉદાહરણ આપ્યા છે. ઇતર, નિકષા, સમયા, હસ્તાત્ એ કર્મ અને અપાદનકારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

ગંગાં સિંધું ચાંતરાસ્તે વૈતાઢયં દક્ષિણેન યા ।

સા જ્ઞારતોર્વીં સર્વાપિ તત્રાગાત્સ્વામિસેવયા ॥ ૧૨૭ ॥

ભાવાર્થ—

ગંગાનદી અને સિંધુનદીની અંતરમાં અને વૈતાઢય પર્વતની દક્ષિણમાં જે ભરતક્ષેત્રની ભૂમિ છે, તે સર્વ ભૂમિ (તેના લોકો) ત્યાં પ્રભુની સેવા માટે આવી હતી. ૧૨૭

વિ०—ગંગાં, સિંધુમ્, વૈતાઢયમ્, એ અંતરા અને દક્ષિણેન એ શબ્દને અંગે થયેલા કર્મ કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

(હરણીવૃત્તમ્.)

અક્રશયશસં હા પ્રાણેશ વિધેર્લલિતાનિ ઘિક્

વિગલિતફલૈઃ પ્રાણૈરર્થાંતરેણ તમશ્ચ કઃ ।

इतिरटदरिस्त्रैणे विज्ञापनात्र ज्वत्यसौ

व्यरचि मयका देवे देवः प्रमाणमतः परम् ॥ १७७ ॥

ભાવાર્થ—

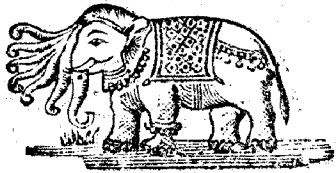
“ મોટા યશવાલા પ્રાણનાથને અને વિદિ દેવની લીલાને ધિક્કાર છે. આને નિષ્કલ પ્રાણવડે શું વલવાનું છે? ” આ પ્રમાણે જેના શત્રુઓની સ્ત્રીઓ પોંકાર કરે છે એવા આપ દેવ-મહારાજાની આગલ મેં આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિ કરી, હવે તેનું શું કરવું તે આપની ભરણ. ૧૨૮

વિશેષાર્થ—હા, અન્તરેણ એ અન્યથા યોગે કરકના ઉદાહરણ દર્શાવેલ છે.

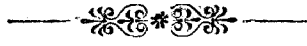
इति श्री जिनप्रभसूरिविरचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गवृत्तिद्रव्याश्रयः

महाकाव्ये वनपालवचनो नामः

तृतीयः सर्गः ।

चतुर्थः सर्गः ।

इत्थमुद्यानपालस्य महीपालो निशम्य गाम् ।

साधुर्जिनमन्निस्वांतमन्निप्रीतिं परामधात् ॥ १ ॥

भाषार्थ—

आ प्रभाषे उद्यानपालना वचन सांभली राज्ञ श्री जिन खगवन्त प्रत्ये दृश्यमां परम प्रीतिने प्राप्त थयो.

विशेषार्थ—अभिस्वांतं, अभिप्रीतिम् अे उपसर्ग अभि थोये उर्भक्षरक दर्शावेल छे.

सौंगमंगमन्निव्यंजन्पुलकं स्फारतां पुनः ।

बन्तार प्रतिचेतोनु नेत्रं परि मनोरथान् ॥ २ ॥

भाषार्थ—

ते राज् अंगमां पुलकावदीने विस्तारथी प्रगट करतो थके यित् अने नेत्र प्रत्ये मनोरथ धारणु करवा लाओ. २

वि०—अंगम्, अंगम्, प्रति, परि, अे वीभसा, अने अन्वययोगे कारकना उदाहरणु दर्शाओया छे.

वर्णं वर्णं प्रति प्रीतः सोऽञ्जूत्परि पदं पदम् ।

वाक्यं वाक्यं चानु तस्य वचः सुप्रियशांसिनः ॥ ३ ॥

भाषार्थ—

ते प्रत्येकवर्णु अने द्वरेक पद प्रसन्न थअ गयो. प्रिय कहेनारा अेवा तेना प्रत्येक वचन प्रत्येक वाक्यने प्रियथी अनुसरता ह्यता. ३

वि०—प्रति, परि, अनु, अे अन्वययोगे वीभसा (द्विर्भाव) ना इप दर्शाओयाछे.

अदारिद्यमनुप्रीतिं प्रतिज्ञोगं विधिं परि

साधु तस्मै ददौ दानं पार्थिवः पारितोषिकम् ॥ ४ ॥

દારિદ્ર્યનો નાશ કરે તેવું; પ્રીતિ સંપાદન કરનાર અને ઉભોગ વિધિ-
માં ઉપયોગી એવું પારિતોષિક (ધનામ) નું ઉત્તમદાન રાજાએ તે ઉદાન
પાલને આપ્યું. ૪

વિ०—અનુ, પ્રાપ્તિ, પરિ એ અવ્યય યોગે થતાં કર્મ કારકના ઉદાહરણ દર્શા-
વ્યા છે.

યદ્ગટાન્ પ્રતિ યદ્ગ્જસ્થાન્ પરિ સ્યાત્તદ્વદૌ સતુ ।

રાજ્ઞઃ પ્રસાદલઘ્ચંતા નનુ સ્યાદિતિ હિ સ્થિતિઃ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—

સુભગને અને ક્ષારપાલોને જે ઘટે તેવું રાજાએ આપ્યું કારણ કે, રાજાની
સ્થિતિ પ્રસાદ (મહેરબા) ની લલિત-લાલ સુધી હોય છે. ૫

વિ०—પ્રતિ, પરિ એ અવ્યય યોગે કર્મકારક દર્શાવેલ છે.

વદાન્યાઃ શ્રેણિકમનૂપકલ્પદુમિવ ડુમાઃ ।

નત્વાનિર્યાન્ સ ઇત્યૂચે વસિતોઽનુ નવાં શ્રિયમ્ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—

નવીન લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયેલા અર્થો રાજાને નમીને નીકલતાં આ પ્રમાણે
કહેતો હતો કે, કલ્પવૃક્ષની આગલ જેવા બીજા વૃક્ષ છે, તેમ શ્રેણિક રાજાની
આગલ બીજા ઉદાર પુરૂષો છે. ૬

વિ०—અનુ, ઉપ, એ અવ્યય યોગે કર્મકારક રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જિનેંજાગમનોત્પ્રાયાં મુદિ દાનન્નવોઽન્નવત્ ।

ઉપસ્વાર્યામિવ જોણો રાજ્ઞો હર્ષસ્તદાધિકઃ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રીજિનેંદ્રના આગમનથી થયેલા હર્ષમાં ખારીના માપ ઉપર જેમ
દ્રોણનું માપ થાય તેમ રાજાને અધિક હર્ષ થયો હતો ૭

વિ०—ઉપસ્વાર્યામ્, એ ઉપ યોગે કારકનું ઉદાહરણ દર્શાવ્યું છે. ખારી અને
દ્રોણ એક જાતના ધાન્યના માપ છે.

નૃત્યા અધિશ્રેણિકે તમાગમોદંતમર્હતઃ ।

મગધેષ્વધિ તસ્યાજ્ઞાવિજ્ઞાઃ પૌરાનજિજ્ઞપન્ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રેણિક રાજના સેવકો તે અર્હુતના આવવાનો ઘુતાંત તેની આજ્ઞા બાણી મગધ દશમાં સર્વ લોકોને જણાવતા હતા. ૮

વિશેષાર્થ—અધિ શ્રોણિકે, મગધેષુ અધિ, એ અધિ અભ્યયના યોગે અધિ-કરણ કારક દર્શાવેલ છે.

અધોષયંસ્તે સર્વેઽધ્ય માગાદ્ગ્રામં પુરાય વા ।

ગચ્છેઙ્ગણશિલાધ્વાનમન્યસ્થાનં હૃદાપિ મા ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ—

“ આજે સર્વને ગામ કે નગર જવાનું નથી, સર્વને ગુણસિલ ઊઘાનને માર્ગે જવાનું છે. તે શિવાય ખીજે સ્થાને દૃઢ્યથી પણ જવું નહીં ” આ પ્રમાણે તેઓએ આધોષણ કરવા માંડી. ૯

વિશેષાર્થ—ગ્રામં, પુરાય, અધ્વાનમ્, એ કર્મ અને અપાદાન કારકના વિકલ્પે ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

ત્યક્તસિંહાસનો ગત્વાઽન્નિનાથં કતિચિત્કમાન્ ।

બોધિરત્નં મન્યમાનસ્ચિર્નત્વેણં નૃપોઽસ્તવીત્ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ—

સિંહાસન છોડી પ્રભુની તરફ કેટલા એક પગલા ચાલી બોધિરત્નને માનતો એવો રાજા પ્રભુને ત્રણવાર નમી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ૧૦

વિશેષાર્થ—અભિનાથમ્, કમાન્, એ કર્મકારકના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કુમુરૂન્નતૃણં મન્યે ન તૃણાય કુદૈવતાન્ ।

ન શ્વાનં મોહરાજં ચ ન શુને તદ્જનટવ્રજમ્ ॥ ૧૧ ॥

નાન્નં નાવં શ્ટંગાલંવા મન્યેઽધ્યાહં દુરાગમાન્ ।

ત્વદાગમાય સ્વસ્ત્યસ્તુ મોહાયાલં નમોઽસ્તુ તે ॥ ૧૨ ॥

હે સ્વામી, હું કુચુરને અને કુદેવને તૃણના જેવા પણ ગણતો નથી, મોહ રાજાને અને તેના મુલંદોને ધ્યાન જેવા પણ માનતો નથી, આજે હું દુષ્ટ શાસ્ત્રોને અન્ન, નાવ કે શીયાલ જેવા પણ માનતો નથી. તમારા આગમનુ કલ્યાણ છે. અને મોહથી શર્ચું. હે પ્રભુ, તમને નમસ્કારહો. ૧૨-૧૨

સ્મૃતા અપ્યગ્નયે સ્વાહા વષટ્ પ્રાચીનવર્હિષે ।

સ્વધા પિતૃન્ય ઇત્યેતે મંત્રાસ્ત્રાણાય ન ક્રમાઃ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

અગ્નયે સ્વાહા, પ્રાચીનવર્હિષે (ઇંદ્રાય) વષટ્ પિતૃભ્યઃ સ્વધા, એ મંત્રો સ્મરણ કર્યા હોય તો પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ થતા નથી. ૧૩

વિશેષાર્થ—સ્વાહા, વષટ્, સ્વધા, એ શબ્દ યોગે સંપ્રદાન કારકતા ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

સ્યાત્પુંસાં શ્રેયસે દારુ યૂપાયેવ જિનેંઙ્ યત્ ।

તસ્મૈ સચેતાઃ કો નામ ત્વત્તીર્થાય ન મન્યતે ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

હે જિનેંદ્ર, યજ્ઞના સ્તાંભને જેમ કાષ્ટ તેમ જે પુરૂષોને કલ્યાણ અર્થે છે, તેવા તમારા તીર્થને કો સચેત પ્રાણી માન આપે નહીં. ૧૪

વિ—યૂપાય, શ્રેયસે, તીર્થાય, એ સંપ્રદાન કારકતા ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

યન્ન સંપદ્યતે દુર્ગ્ધં દધ્ને તવ વચસ્તથા ।

શ્રુતાય કલ્પતે મોહયુધે સંનહ્યતાં સુતામ્ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

જેમ દુધ દહીને માટે થાય છે, તેમ તમારું વચન મોહની સાથે યુદ્ધમાં તૈયાર થતાં એવા સત્પુરૂષોને શાસ્ત્રને માટે થાય છે. ૧૫

વિ—દધ્ને, શ્રુતાય, મોહયુધે એ સંપ્રદાન કારકતા ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

तपस्यत्यपि मोक्षाय त्यागस्यैकाश्रये त्वयि ।

कृतावज्ञा लोहिनीव तप्ततापाय जायते ॥१६॥

भावार्थ—

मोक्षने भाटे तपस्या करता अने त्यागना ओक आश्रय रूप अयेवा तभारे विषे, जखे अयज्ञा करअयेली होय तेम राती विजली तापने अर्थे थाय छे. १६
वि०—तपस्यति, एकाश्रये त्वयि, तापाय, अे अघिकरणे अने संप्रदान कर-
कना उदाहरण रूप दर्शोव्या छे.

समित्कुशाय गंतारोऽप्युषयस्त्वन्मतातिगाः ।

पाठाय मुक्त्यै चोद्युक्ता अप्यज्ञाः प्रतिज्जांति मे ॥१७॥

भावार्थ—

समित् कुशाय अने दर्शने भाटे वनभां जनारा अने पाठ तथा भुक्तिने भाटे उजभावे अयेवा पणु रुपिअो तभारा मतने उद्वेगधन करनारा होवाथी भने अज्ञानी लागे छे. १७.

वि०—समित्कुशाय, पाठाय मुक्त्यै, मे प्रतिज्जांति, अे अथा जुदा जुदा करकना उदाहरण आयेवा छे.

न तैः सह सुराः सार्द्धं न तैर्दैत्या न तै नराः ।

स्पर्द्धन्ते प्रथते लोके येषां त्वद्विद्यया यशः ॥१८॥

भावार्थ—

जेमनुं यश तभारी विद्यथी लोकभां प्रख्यात थाय छे, तयोनी साथे देवताओ, दैत्यो अने मनुष्यो स्पर्द्धा करी शक्ता नथी. १८

विशेषार्थ—अडिं सह अन्येय योगे करण करक दर्शावेव छे.

अहस्या काणः पदा खंजो न स स्यात्त्वयि यो नतः ।

नाकि काणं किमप्यस्य चाक्षुषोर्नानार्यसंगयोः ॥१९॥

ભાવાર્થ—

જે તમને નમ્યો નથી, તે આંખે કાણો અને પગે લુલો છે. જે તેના જે નેત્ર અનાર્થ સંગ વાલા હોય તે તેની એક પણ આંખ કાણી નથી એમ નહીં-અર્થાત કાણી છે. ૧૯

વિ०—અક્ષણા કાણઃ, પદાસંગઃ, એ અંગવિકારે તૃતીયાના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

શિશ્વાયા યે પરિત્રાજો જરાત્રિસ્તાપસાશ્ચ યે ।

મુક્તિં પ્રતિ શ્રમો વ્યર્થસ્તેષાં ત્વન્મતવિદ્ધિષામ્ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ—

જે શિખાથી પરિત્રાજ-સંન્યાસીઓ છે અને જે જરાથી ઓલખાતા તાપસ છે, તેઓ તમારા મતના દ્રેષી હોવાથી તેઓનો મુક્તિ પ્રત્યેનો શ્રમ વ્યર્થ છે. ૨૦

વિ०—શિશ્વાયાઃ, જટામિઃ, એ કરણ કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

इहस्थस्यापि मे त्रक्तिश्चेत्त्वयेश प्रतीष्यते ।

पुण्यानि तद्विपक्कानि विषक्काश्च शाक्यः ॥२१॥

ભાવાર્થ—

હો ઈશ, હું અહિં રહ્યો છું, તે છતાં તમે જે મારી ભક્તિ પ્રહણ કરશો તે પાકેલી શાક્યની જેમ મારા પુણ્ય પકવ થયા છે. ૨૧

स्तुत्वेति देवं नत्वाच बंदिष्वग्रे पठत्सुच ।

नदत्युत्सवतूर्यौघेऽचाक्षीन्मज्जनमंरुપम् ॥२२॥

ભાવાર્થ—

એવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ કરી અને નમસ્કાર કરી, અંદી જન આગળ ઓલતાં અને ઉત્સવના વાજિત્રોનો સમૂહ વાગતાં તે રાજા સ્નાનમંડપ પ્રત્યે ચાલ્યો. ૨૨

વિ०—બંદિષુ પઠત્સુ, તૂર્યૌઘે નદતિ, એ આધકરણ કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

યચ્છત્રેણ તમીક્ષસ્વ યો માણિક્યકિરીટ્યજૂત્ ।

સ રાજેતિ જનૈર્ગચ્છન્નન્યોન્યસ્યૈષ દર્શિતઃ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—

“જેને છત્ર છે અને જેને માથે માણિક્યનો મુગટ છે, તેને જુઓ, તે રાજા છે.” આ પ્રમાણે ચાલતા રાજાને લોકો પરસ્પર ખતાવતા હતા. ૨૩

વિ—છત્રેણ, એ ઉપલક્ષણે તૃતીયા વિભક્તિનું ઉદાહરણ છે.

શિશૂનાં કંદતાં સ્ત્રીષુ સુદતીષુ ચ યદ્વિષઃ ।

જગમુર્વનં સોઽયમિતિ શ્રુતીઃ શ્રુશ્રાવ સ વ્રજન ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

“જેના શત્રુઓ ખાલકો અને સ્ત્રીઓ રેતાં છતાં તેમને અનાદર કરી વનમાં ચાલ્યા ગયા છે, તે આ રાજા” એમ સાંભળતો તે રાજા ચાલતો હતો. ૨૪

વિશેષાર્થ—શિશૂનામ્, સ્ત્રીષુ, એ અનાદરે પછી અને સપ્તમીના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

તતઃ સ્નાનગૃહં પ્રાપ્ય વિધિવત્કૃતમજ્જનઃ ।

દ્યોસ્વામીવ ઋવઃ સ્વામી સોત્કર્ષામપુષત્તિવષમ્ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ—

પછી સ્નાનગૃહમાં આવી વિધિથી જેણે સ્નાન કરેલું છે એવો તે રાજા સૂર્યની જેમ ઉત્કર્ષવાલી કાંતિનું યોષણ કરતો હતો. ૨૫

ચંદ્રચંદનલિપ્તાંગો વસાનઃ શુદ્ધવાસસી ।

નિશીશ્વર શ્વોર્વીજ્ઞાક્ ઋજુજામીશ્વરો વન્તૌ ॥૨૬॥

ભાવાર્થ—

ચંદ્ર જેવા ચંદનથી અંગને લેપ કરી એ શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરતો તે શુભઓનો રાજા ચંદ્રની જેમ શોભતો હતો. ૨૬

લક્ષિતોઽધિપતિઃ પૃથ્વ્યાઃ સેવ્યો નૃપતિન્નિર્નૃષુ ।

દાયાદ શ્વ કલ્પજેરિંદો વા રત્નઋષૈઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

તે પૃથ્વીતા અધિપતિ અને સમગ્રજાતે સેવવા યોગ્ય એવો રાજા જાણે કલ્યાણ-
વૃક્ષનો ભાગદાર હોય અને રત્નાભૂષણથી ઘડેલ હોય તેવો દેખાવા લાગ્યો. ૨૭

શ્રિયાં શ્રિયઃ પ્રસૂતો વુ પ્રતિજૂરજ્જયે સતામ્।

અન્વિતૌ મંત્રિસામંતૈઃ ધર્મે નીતૌચ સમ્પ્રક્રિન્નિઃ ॥૨૭॥

પ્રસૂતસ્યાત્રિનેત્રે શ્રીમુખશ્ચત્રેણ શોજિતઃ ।

પ્રતિજૂર્નયમાર્ગસ્ય મંત્રપાત્રિરગાહ્વહિઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

જાણે લક્ષ્મીઓની લક્ષ્મીથી પ્રસવ્યો હોય તેવો, સત્પુરુષોને અભય કરવામાં
જામીન રૂપ, ધર્મ તથા નીતિમાં સાક્ષી એવા મંત્રી સામંતવડે યુક્ત; અત્રિના
નેત્રમાંથી જન્મેલા ચંદ્રની શોભા મુખમાં ધારણ કરનાર, છત્રથી શોભિત, અને
નીતિ માર્ગનો જામીનરૂપ એવો તે રાજા મંડપની બાહરે નીકળ્યો. ૨૮-૨૯.

નાકિષ્વિંઙ્ગ ઇવ શ્રેષ્ઠો નૃણાં સેચનકલ્પિપમ્ ।

આરુહ્યાર્હઠ્ઠનસ્ય હેતોઃ પ્રાસ્થિત પ્રાર્થિવઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓમાં ઈંદ્રની જેમ પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ એવો રાજા સેચનક નામના હાથી
ઉપર બેસી અર્હુતને વાંદવાને ચાલ્યો. ૩૦

વિ૦—નાકિષ્ણ, નૃણામ્, હેતોઃ એ ઝરક વિભક્તિઓના ઉદાહરણ છે.

શ્રીષ્વિવ ત્યાગજ્જોગાઢ્યાઃ સ્ત્રીણાં શ્લાઢ્યાઃ પતિવ્રતાઃ ।

તાદૃશ્યોઽમૂરિતિ સ્તુત્યાઃ ધૌરૈર્દેવ્યોઽસ્ય ચાચલન ॥૩૧॥

ભાવાર્થ—

“જેમનો ત્યાગ (દાન) અને ભોગ થાય તેવી લક્ષ્મીઓ જેમ લક્ષ્મી-
ઓમાં શ્લાઢ્ય છે, તેમ સ્ત્રીઓમાં પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ શ્લાઢ્ય છે, તેવી આ સ્ત્રીઓ
છે” આ પ્રમાણે નગરના લોકોથી સ્તુતિ કરવા યોગ્ય એવી શ્રેણિક રાજાની સ્ત્રીઓ
પણ સાથે ચાલતી હતી. ૩૧.

અણ્ણી સેવમાનાનાં યુધ્યમાનેષુ જિત્વરઃ ।

શ્લાઘ્યઃ સ્યાત્તુણાશ્વામી સ્તીઙ્ઘૈઃ પ્રથિતં જટૈઃ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—

“ સેવા કરનારની ઉપર દ્રોહ ન રાખે અને યુદ્ધમાં વિજય મેલવે તે શ્લાઘા કરવા યોગ્ય થાય અને તેના ગુણ આવે છે ” આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય સુભેદો પ્રખ્યાત કરવા લાગ્યા. ૩૨

યેષાં રૂપં જના દૃષ્ટ્વા ધિયાતીઙ્ઘં સ્મરસ્ય ચ ।

યૈર્ગુરૌઃ સ્મર્યતે ધર્મશ્ચેજાતે યે નૃપશ્રિયઃ ॥૩૩॥

રણેઽરિર્યત્પ્રહારાત્તો જાનાતિ સ્મ દિવં નિશઃ ।

શૌર્યં દયંતે નીતેશ્ચ યે નાથંતે જગંતિ યાન્ ॥૩૪॥

નાથંતે યકુળૌઘસ્ય જનતા તેઽજ્ઞયાદયઃ ।

કુમારાસ્તત્સમીપસ્યોપસ્કર્તુમુપતસ્થિરે ॥૩૫॥ વિશેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેમનું રૂપ જોઈ લોકો ઈંદ્ર અને કામદેવને યાદ કરે છે, જેઓ ગુરુનો ધર્મ સ્મરણ કરે છે, જેઓ રાજ્યલક્ષ્મી ઉપર સત્તા ભોગવે છે, જેના પ્રહારથી પીડિત એવો શત્રુ રણમાં દિવસને રાત્રિ બાણે છે, જેઓ નીતિ પાસેથી શૌર્ય મેલવે છે, જેની પાસે જગત યાચના કરે છે, અને સમૂહ જેમના ગુણ સમૂહની પ્રાર્થના કરે છે, એવા તે અભય કુમાર વિગેરે કુમારો તેમની પ્રભુની સમીપ જવા તૈયાર થઈ આવ્યા. ૩૩-૩૪-૩૫

ન રોગા અરુજન્ યસ્યા યંતોપસ્કુરુતે ચ યામ્ ।

કીર્ત્તિરબ્રમુજ્જર્તુર્ન કીર્ત્તિરુજ્જાતિ નાપિ યામ્ ॥૩૬॥

પ્રતિજ્ઞાન્ દ્વિઙ્ઘ જટાનાંચ પટ્ટી નાટયિતું રણે ।

નજ્ઞાસયતિ હસ્તાથ્રૈર્વીરુધઃ શાઝિનાં ચ યં ॥૩૭॥

નર્વીપૃષ્ઠં પાદપાતૈર્ધાનાં ઇવ પિનષ્ટિ યા ।

જયાશાયાશ્ચ શત્રૂણાં સાનેકા ગજતાચલત્ ॥૩૮॥

ભાવાર્થ—

જેને રોગ પીડતા નથી, મહાવત જેની માવજત કરે છે, જેની આગલ ઐશવત હાથીની કીર્તિ છોડતી નથી, રણમાં શત્રુઓના સમાવડિયા હાથી ઓને નયાવવામાં જે ચતુર છે જે પોતાની સોંઠના અગ્રભાગથી લતાઓને અને વૃક્ષોના સમૂહને ઊખેડે છે અને જે ચરણના પાતથી ધાણીની જેમ પૃથ્વીના પૃષ્ઠને અને શત્રુઓની જયની આશાને દહી નાખે છે, તેવા અનેક હસ્તિઓના સમૂહ ચાલવા લાગ્યાં ૩૬-૩૭-૩૮

વિ०—રુજ્ ઉપસ્ક્રુ, ઉજ્જામ્ પિષ્ એ ક્રિયાપદ યોગે જે કારક વિલક્તિ મુકાય છે, તે દર્શાવી છે.

સંતાપયંત ઇવર્યાઃ સંતાપયંતઃ ક્રમાં સુરૈઃ ।

વર્ષાસુ કર્કટ ઇવ રણેડરીન્ જ્વરયંતિ યે ॥૩૬॥

યેડ્વં પ્રહર્તુમિંદ્રશ્વં નિપ્રહર્તુમિનાર્વતામ્ ।

નિહંતુમરતિં ઋતુઃ પ્રક્તિ હંતું દ્વિષાં રતેઃ ॥૩૭॥

યાનારુહ્યોત્ક્રાથયંતિ યોદ્ધારો યુધિ વિદ્ધિષામ્ ।

યશસાં તમિવાશ્વૌઘાસ્તે સંનદ્ધાઃ પ્રતસ્થિરે ॥૩૮॥ વિશે-

ષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે પોતાની ખરીઓથી પૃથ્વીને સંતાપ કરે છે, જે વર્ષાકાલમાં કાકડીની જેમ રણમાં શત્રુઓને જ્વર લાવે છે, જે ઇંદના અધિને, સુર્યના ઘોડાઓને, પોતાના સ્વામીની અરતિ (પીડા) ને અને શત્રુઓની રતિ (પ્રીતિ) ને હુણવાને સમર્થ છે, યુદ્ધમાં જેમની ઊપર આરુઢ થઇ યોદ્ધાઓ શત્રુઓને હણે છે એવા જાણે યશના સમૂહ હોય તેવા અશ્વોના સમૂહ તૈયાર થઇને ચાલવા લાગ્યાં. ૩૯-૪૦-૪૧

આસિકા યત્ર યોધાનાં જેત્વણાં વૈરિસંહતેઃ ।

શસ્ત્રૈઃ શસ્ત્રાણ્યૂઠવદ્વિર્યુત્ક્રીનાં કૃતપૂર્વિણામ્ ॥૩૯॥

स्थाः प्रस्थितंवतस्ते रचिताश्चारुकारुजिः ।

कुर्वतः केकेनो नेमिस्वनैरुद्ग्रीवनादिनः ॥४३॥ युग्यम् ।

भाषार्थ—

जेभां शस्त्रोने वदुन करनारा, शस्त्रोथी पूर्वें युद्ध क्रीडा करनारा शत्रुओना समूहुने जितनारा घोदाओनी जेभां जेउक छे अने जे उतम कारीगनेअ रचेला छे ओरा रथा पोताना ध्वनिथी भयूर पक्षीओने उंथी श्रीवा करी ओजायता यादता थया. ४२-४३

स्तुवानस्तद्धिनं प्रीतिं जग्मिवान् सुशमादधिः ।

अधीरैर्दुर्जयं मोहं जित्वा ब्रह्माज्जिलाषुकः ॥४४॥

निनंसुरर्थं इव्याणां षष्णां वेत्तारमीश्वरम् ।

द्विंतमाधेर्व्याधिं च प्रौक्तैकाधिकषड्दनयम् ॥४५॥

सुजन्मानः सौम्यदैवा यैरयकः प्रणंस्यते ।

वार्त्तयन्निति सर्वद्व्या पौरवर्गः प्रचेलिवान् ॥४६॥

भाषार्थ—

ते द्विसनी स्तुति करते, प्रीतीने धारण करते, सुख पाभतो, अधीर पुश्चोथी दुःखे जित्ती शकाय तेवा मोहुने छती अह (अहयर्थ) नी अलि-लापा करते, छ द्रव्यना अर्थने कहुनारा, व्याधि तथा व्याधिना द्वेष करनारा अने सात नयने कहुनारा ध्विर-प्रभुने नयनानी ध्वशा करने, “जेओ अे प्रभुने प्रशाम करे, तेओना जन्मने धन्य छे.” अेम वार्त्ता करते नगरना लोकोना वर्ग पोतानी सव समृद्धि साथे त्यां यादयो ४४-४५-४६

वि०—स्तुवानः, जग्मिवान्, आदधिः, अभिलाषुकः, निनंसुः, अयकः, प्रचे-लिवान्—अे नाम उपरथी अनेला जुदा जुदा प्रत्ययांतना ३५ दर्शाव्या छे.

अन्यपुंतामगम्यो युद्ध स्वपुंजिः पुद्गिरंजितैः ।

प्रशान् कम्प्रेतरानंदो वांठन् शांतिं निजैनसाम् ॥४७॥

સલજ્જઃ સજ્જિતાકલ્પઃ સુધાલિટ્તરુણીનિજ્ઞઃ ।

ગુરુષ્વાસેષુ તઙ્ગીર્ષુ ઋક્તયા પૌરીજનોઽચલત્ ॥૪૬૭॥યુગ્મમ્ ।

આવાર્થ—

પર પુરુષોને અગમ્ય, ઊત્તમ પુરુષોએ પૂજિત એવા પોતાના પતિઓની સાથે જોડાએલો, શાંત, ઊત્તમ આનંદવાલો, પોતાના પાપની શાંતિની ઇચ્છા કરતો, ક્ષમણવાલો, પોતાના વેષમાં સજ્જ થયેલો અને દેવતાઓની સખીઓના જેવો નગરની સ્ત્રીઓનો સમૂહ આમ એકા ગુરુ અને તેમની વાણી તરફ ભક્તિથી ત્યાં આદ્યો. ૪૭-૪૮

વિ०—પ્રશાન્, કમ્પેતર, વાંછન્, સુધાલિટ્, એ નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વિઘ્નાપાકૃતિ રાઙ્ગીહ યાઙ્ગ્ચાકૃત્કલ્પપાદપે ।

અહિતેતરશબ્દાનિ નેદુસ્તૂર્યાણ્યનેકથા ॥૪૬૮॥

આવાર્થ—

વિઘ્નને નાશ કરનાર અને કલ્પવૃક્ષ જેની યાચના કરે તેવો રાઙ્ગ આલેખ ઊંચા શબ્દવાલા વાજિત્રો અનેક રીતે વાગવા લાગ્યા. ૪૯

તેષાં સૈષધ્વનિર્દિહુ સજૂઃષુ પ્રતિશબ્દિતૈઃ ।

રોમાંચિતાનિ સંમૂર્ઠન્કેષાંચક્રે વપૂંષિ ન ॥૪૬૯॥

આવાર્થ—

તે વાજિત્રોનો એ ધ્વનિ દિશાઓમાં સાથે ઊઠેલા પ્રતિધ્વનિઓથી વ્યાસ ઘર્ષ કેના શરીરને રોમાંચિત ન કરતો હોતો? અર્થાત્ સર્વના શરીરને રોમાંચિત કરતો હોતો. ૫૦

વિ०—સ+ણ સૈષ એ સંધિરૂપ દર્શાવેલ છે.

ધનુષ્ણુ કુશલૈર્જૈત્રૈરઙ્ગીરુસ્થાનસંયુગે ।

જ્યાઘાતોત્પ્રાંગુલિસ્વંગકાર્કરયૈઃ પર્યવારિ સઃ ॥૪૭૦॥

ભાવાર્થ—

ધતુષ્યમાં કુશલ, અલી૩ (બીકણ નહીં તેવા) લોકોનું સ્થાન ૩૫ યુદ્ધમાં વિજય મેળવનારા અને ધતુપત્ની પશુચના ધાતથી જેમની આંગલીઓમાં કંઠા રતા થઈ ગઈ છે એવા પુરૂષોથી તે પરિવારિત થયા હતા. ૫૧

અગ્નિષ્ટોઽગ્નિષ્ટોમં યે યજંતે સ્વર્ગકામ્યયા ।

આયુષ્ટોમં ચાયુષ્યાય જ્યોતિષ્ટોમં ચ તેજસે ॥૫૨॥

સ્વર્ગાયુર્વૃદ્ધિજાંસિ તૃણયંસ્તાન્ જમાનસૌ ।

મેનેઽગ્નીષોમરુગ્ જૈનં જ્યોતિષ્ટોમં શ્રિયા વિદન્ ॥૫૩॥ યુ-

ગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

અગ્નિની સ્તુતિ કરનારા જેઓ સ્વર્ગની ઇચ્છાથી અગ્નિષ્ટોમ યજ કરે છે, આયુષ્યને માટે આયુષ્ટોમ યજ કરે છે અને તેજને માટે જ્યોતિષ્ટોમ યજ કરે છે, તેઓને, સ્વર્ગ, આયુષ્યની વૃદ્ધિ અને તેજને તૃણની જેમ ગણતો અને લક્ષ્મી વડે અગ્નિ તથા ચંદ્રના જેવી કાંતિવાલા જૈનના તેજના સમુદ્ભવે ગણતો તે સખા બૃહ માનતો હતો. ૫૨-૫૩

વિ०—અગ્નિષ્ટુતઃ, અગ્નિષ્ટોમં, આયુષ્ટોમં, જ્યોતિષ્ટોમં, અગ્નીષોમરુગ્ એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામ ઉપરથી બનેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઋષીણાં સ્મરણીયેનં દર્પેણાર્યેણ કર્મણામ્ ।

મુણ્ણુતોચ્ચમૃણં નૃણાં પાત્રાઘર્યેણ સુપર્વણામ્ ॥૫૪॥

સુખિતસ્તોતૃકેણાર્કેણારિઘ્વાંતેઽયવંહણે ।

જગજ્જહુઃકેણ રૂપોત્કર્ષેણ જયતા સુરાન્ ॥૫૫॥

મોદરાજસ્ય જૈત્રેણ શ્રીપૂર્ણેનોત્સુકોઽર્હતા ।

જહો મેરુશિરષ્કેણ ધૈર્યવાદે પતિર્નૃણામ્ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

મુનિઓને સ્મરણ કરવા યોગ્ય, ગર્વથી કર્મવડે પૂજવા યોગ્ય, લોકોના ઊંચા ઋણને નાશ કરનાર, દેવતાઓને પૂજના પાત્ર રૂપ, સુખીની સ્તુતિ કરનાર, પાપ-શત્રુરૂપ અધિકારમાં સૂર્યરૂપ, જગતના નેત્રરૂપ, રૂપના ઉત્કર્ષથી દેવતાઓને જિતનારા, મોહરાજને જિતનાર, લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને ધૈર્યના વાકમાં મેરૂપર્વતના મસ્તક જેવા શ્રી અહૈત પ્રભુમાં રાજા ઉત્સુક થયો. ૫૪-૫૫-૫૬ વિશેષાર્થ—અહિં અર્હતા એ તૃતીયા કારકના નિયમથી દર્શાવી છે.

મિષ્ટ્યાદૃશાં મુખચ્છાયામૃહ્યા ગચ્છન્ વજ્રંજ સઃ ।

મખક્રિયાં મરુત્તસ્ય યથા સૂર્પણખાગ્રજઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

સમૃદ્ધિથી ચાલતો તે રાજા મરુત્ત રાજાના યજ્ઞની ક્રિયાને જેમ સૂર્પણખાને મોટા ભાઈ રાવણ ભાંગે તેમ મિથ્યાત્વીઓના મુખની છાયાને ભાંગતો હતો. ૫૭ વિ०—ઋહ્યા, એ કારક નિયમથી તૃતીયા આવેલી છે.

વિષ્વમૃદ્ધીચી નદીવોર્ધીજનન્નર્તુઃ પ્રચેલુષી ।

આશાપૂર્તૌ દૃશાં કામાનઢ્ઢાહી સાન્નવચ્ચમૂઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

ચારે તરફ ફેલાતી નદીની જેમ તે રાજાની ચાલતી તે સેના દૃષ્ટિઓની આશાઓ-દિશાઓ પૂરવામાં કામધેનુ રૂપ થતી હતી. ૫૮ વિશેષાર્થ—વિષ્વમૃદ્ધીચી, પ્રચેલુષી, કામાનઢ્ઢાહી એ સ્ત્રીલિંગના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શ્રીમતી ધ્વજિની તસ્ય ધર્ત્રી સિંધોઃ સખીપદમ્ ।

અજીજનજ્જનાનંદં યાંતી ઢાહ્નીનપાસિનિમ્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

સિંધુ નદીની સખીના પદને ધારણ કરતી અને વેગથી ચાલતી તે રાજાની સેના લોકોને અતિશે આનંદ આપતી હતી. ૫૯

વિ૦—સિંધોઃ સસ્વીપદમ્ એ કારક વિભક્તિ સાથે અલુક્ સમાસ દર્શાવેલ છે.

खरुज्जिर्मजुज्जिर्वाजिपंक्तिज्जिर्लिरुद्धता ।

मधुधूलीव मेनेहः पित्तशांतिपटुर्जनैः ॥६७॥

ભાવાર્થ—

લોકો તીવ્ર અને સુંદર એવા અશ્વોની પંક્તિઓએ ઊડાડેલ ધૂલિ મધુ-
મકરંદની ધૂલિની જેમ પાપરૂપ પિત્તને શાંત કરવામાં સમર્થ એવી. માનવા.
દ્શ્યા. ૬૦.

नो ननांदा नदुहिता न याता नापि च स्वसा ।

न माता न पिता तादृग्यादृग् ज्ञातसुतस्य गीः ॥६८॥

श्रोतव्या तद्रियः सप्त चतस्रश्च गतीर्घृती ।

समितीः पंच तिस्रश्च गुप्तीर्वक्त्री कदानु सा ॥६९॥

इति जलपन्मृगाक्षीणां गणो नुन्नः शुभ्रेहया ।

गत्यालस्योऽग्नि वेगेनाचालयच्चरणोत्पले ॥७०॥

ભાવાર્થ—

જ્ઞાતપુત્ર શ્રી વીર પ્રભુની જેવી વાણી છે, તેવાં નણંદ, દીકરી, દરાણી-
જેઠાણી, એન્ક, માતા અને પિતા પણ નથી. સાત ભય અને ચાર ગતિને
હણનારી તથા પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિને કહેનારી તે વાણી ક્યારે
સાંભલી શુ? આ પ્રમાણે શુભ ઈચ્છાથી પ્રેરાએલો મૃગાક્ષી-સ્ત્રીએનો સમૂહ
ચાલવામાં આજસુ હોતો તથાપિ વેગવડે પિતાના ચરણ કમલને ચલાવતો
હોતો. ૬૧-૬૨-૬૩

વિશેષાર્થ—ગતીઃ ઘૃતી, સમિતીઃ ગુપ્તીઃ વક્ત્રી એ કારકવિભક્તિના હિદાહરણ
દર્શાવ્યા છે.

अतिश्रि सुब्रु कंठास्तहाहं वक्त्रजितग्लु तत् ।

कांत्यातिरि स्वैरामीहामासुः खे सस्पृहं सुराः ॥७१॥

ભાવાર્થ—

અતિશય લક્ષ્મીવાહુ; સુંદર ભ્રુવુટી ધરનારૂં, કંઠના માધુર્યથી હાહર ગાધર્યને પરાસ્ત કરનારૂં, મુખથી ચંદ્રને જિતનારૂં અને કાંતિથી લક્ષ્મીને ઉદ્ધ-
ધન કરનારૂં તે સ્ત્રીઓનું વૃંદ દેવતાઓ આકાશમાં સ્પૃહાથી જોતાં હતા. ૬૪.
વિશેષાર્થ—અતિશ્રિ, સુધુ, વિગેરે સ્ત્રેણ ના વિશેષણો સમાસાંત પદના ઉદા-
હરણ રૂપે દર્શાવ્યા છે.

ગચ્છન્મહોત્સવે નાથ પૌરકૈરવશીતગુઃ ।

સસેનઃ સહવામોરૂર્નિષ્પત્તોલિરન્નૂનૃપઃ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

નગર જનરૂપ પોયણામાં ચંદ્ર સમાન અને સેના અને સ્ત્રીઓની સાથે
મહોત્સવવડે ચાલતો એ રાજા દોઢી વગરનો થયો હતો. ૬૫.
વિ०—શીતગુઃ, સસેનઃ, સહવામોરૂઃ, નિષ્પત્તોલિઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા
છે અહિં દોઢીવગરનો એટલે સર્વ પરિવાર સાથે લેવાથી તેના સજદારમાં દોઢી
રહી ન હતી.

इति कारकपादः समाप्तः ।

સૈન્યાનામિતિ બાહુલ્યે સંમર્દઃ પુરનિર્ગમે ।

બન્નૂવ નામ્ના યુક્તાર્થઃ સમાસ ઇવ લક્ષણે ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

એવી રીતે સૈન્ય ધણું હોવાથી જેમ ધણાં નામનો ધરિત અર્થવાલો સમાસ
(સંક્ષેપ અથવા સમાસ) થાય તેમ નગરમાંથી નિકલવામાં સંમર્દ (ભીડ)
થતો હતો. ૬૬.

વિ०—અહિં સમર્દને સમાસનું દર્શાવ્યું છે. ધણાં નામનો ધરિત અર્થ-
માં સમાસ થઈ જાય છે. તેમ ધણાં સૈન્યના લોકાનો નગરમાંથી નીકલવામાં
સંમર્દ થાય છે.

कैठेकालवलैस्तत्र कलेरुरसिलोमज्जिः ।

न्यषेधि जनता राजपुरुषैर्नयकाम्यया ॥६७॥

भावार्थ—

कैठभां काल लावे तेवा अलवाला अने कलहृथी छाती ठीपर इवांठीवाला राज पुरुषा न्यायनी आतर त्यां लोकेने अरकावता हुता. ६७

विशेषार्थ—कैठकालः, उरसिलोमज्जिः अे अत्रुक् सभासना उदाहरणु दर्शा-
ण्या छे.

सखिप्राप्त इवानंदो विद्वदीड्यो द्विदंतकः ।

हित्वा युवासं चूत्याज्जादेवज्ञो नु स गोगतः ॥६८॥

भावार्थ—

सभा-भिन्नने प्राप्त थयो ह्याय तेम आनंदेवालो, विद्वानेने स्तुति करवा योग्य अने शत्रुआने मृत्यु रूप अवे। ते राज स्वर्गने वास छोडी पृथ्वी ठीपर आवेलो छेद्र ह्याय तेम समृद्धिथी शोभतो हुतो. ६८

वि०—सखिप्राप्तः, विद्वदीड्यः, द्विदंतकः, गोगतः, अे सभासांत पदना उदा-
हरणु दर्शाण्या छे.

दीर्घश्रारायणो व्यासः पारासर्यश्च नेश्वरौ ।

नीलोत्पलदृशोऽस्यारिकृष्णसर्पौषधेः स्तुतौ ॥६९॥

उर्वरायां कृष्टमतीकृतायामस्य नैकशः ।

विन्नप्ररूढा भुज्यंते जनैर्लोहितशालयः ॥७०॥

धाम्नार्जुनःकार्तवीर्य एष ज्ञानचुदाश्रयः ।

स्थाम्ना रामो जामदग्न्य इति पौरास्तमस्तुवन् ॥७१॥वि-

शेषकम् ।

ભાવાર્થ—

‘ નીલકમલ જેવા નેત્રવણા અને શત્રુ રૂપ કાલા નાગના ઐષધ રૂપ એ રાજાની સ્તુતિ કરવામાં મોટા ચારાયણ (નારાયણ) વ્યાસ અને પરાશરના પુત્ર વ્યાસ તે અને રામર્થ નથી. ’ હલથી ખેડેલી એ રાજાની પૃથ્વીમાં છેદીને ઊગેલી અનેક લોહિત (રાતી) શાગિને લોકો ખાય છે. એ રાજા તેજ વડે સહસ્રાર્જુન જેવો છે, જ્ઞાન બચુનારાઓના આશ્રય રૂપ છે અને બલવડે જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામ જેવો છે ”—આ પ્રમાણે નગર જનો તેની સ્તુતિ કરતા હતા. ૬૬-૭૦-૭૨

વિશેષાર્થ—નીલોત્પલદ્વજાઃ, અરિકૃષ્ણસર્પૌષધેઃ, છિન્નપરુઢાઃ, ઇત્યાદિ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

નરેન્દ્રકૃષ્ણસર્પેવા નીલોત્પલમિવાંશુમાન્ ।

ક્ષાત્રં રામજામદગ્ન્ય ઇવૈષ ન્યગ્રહીન્મદમ્ ॥૭૧॥

ભાવાર્થ—

વાદી જે મકૃષ્ણ સર્પને, સૂર્યજેમ નીલકમલને અને પરશુરામ જેમ ક્ષત્રિય સમૂહને અહણ કરે તેમ તે મદને અહણ કરતો હતો. ૭૨

વિશેષાર્થ—કૃષ્ણસર્પ, નીલોત્પલમ્ એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે. અહિં વાદી વિગેરેના દ્રષ્ટાંતથી મદને અહણ કરવામાં એવો અર્થ થાય છે કે, તે મદને દયાવતો હતો.

દૃષ્ટનષ્ટીકૃતારાતિર્ધર્મવીરો નવાર્કરુક્ ।

સર્વાર્થિનાં કલ્પવૃક્ષઃ કેવલજ્ઞાનશાલિજ્ઞાક્ ॥૭૩॥

જરત્કૂર્મ ઇવોર્ધીઘૃક્ પુરાણપુરુષોપમઃ ।

તૃતીય ઇવ સપ્તર્ષિઃ પ્રજ્ઞૂતધીવણો નૃપઃ ॥૭૪॥

પૂર્વેષુ કામસંપાદી ગ્રામેશાહ્લુવતઃ પુરઃ ।

સંજ્ઞાવચન્ દૃશા પાપદૈવતેષુ પરાહ્મુખઃ ॥૭૫॥

याज्ञिककितवप्रायान् मन्वानोऽणकनापितान् ।

शस्त्रीश्यामैश्वन्नदिको मायूरातपवारणैः ॥७६॥

नृव्याघ्रपूर्वपुरुषनिष्णवर्त्मनिदेशकः ।

मध्यलोकपतिर्वीरपुरुषैः परिवारितः ॥७७॥

वपुषापरकंदर्पः स्त्राम्ना मध्यमपांशुवः ।

विभ्रत्प्रथमकल्पेऽश्वाङ्गां चरमार्हतः ॥७८॥

जघन्यपुरुषैःसंगमसमानधिया त्यजन् ।

पश्यन् श्रेणीकृतांस्तूर्यत्रिकनिष्णान् ययौ पथि ॥७९॥

सप्तजिः कुलकम् ।

भावार्थ—

शत्रुञ्जाने दृष्ट नष्ट (जेधेला अने तरत नाश पावेल) करनार, धर्मवीर, नवीन सूर्यना जेवी कांति वालो, सर्व आयुकेने कल्पवृक्ष समान, केवल ज्ञानीञ्जाने लज्जनार, वृद्ध कूर्म (कायभा) नी जेम पृथ्वीने धरनारो, पुराण पुत्र (पिण्ड) ना जेवो, त्रीज सप्तर्षि (अंगिरा-भृगु) ना जेवी धर्षी शुद्धि वालो, पूर्व पुत्रेषामां मनोरथसंपादन करनारो, पातानी आगल आलो-रता ग्राम पतिञ्जाने द्रष्टिथी संलावना करतो, पापी देवताञ्जोथी विभुअ रखे-नारो, याज्ञिक तथा कपटी ज्जुगारीञ्जाने नीचनापितना जेवा माननारो, शस्त्र जेवा श्याम मयूर छत्रोथी दिशाञ्जाने आच्छादन करतो, पुत्रेषामां व्याघ्र जेवा पूर्व पुत्रेषाना मार्गने दर्शावतो, मध्य लोक (भूलोक) ना पति, वीर पुत्रेषाना परिवार वालो, शरीर वडे कामडव जेवो, अलवडे अर्जुन जेवो, पैला देव लोकना छंदनी जेम चरम-छेदला तीर्थंकर श्रीवीर प्रभुनी आज्ञाने धारण करतो, नीच पुत्रेषाना संग असमान शुद्धिथी छोडतो अने श्रेष्ठिअ'ध थयेला नृत्य, जीत अने वाघ वगाडनारा लोकेने जेतो ते राज मार्गमां आसतो हतो. ७३-७४-७५-७६-७७-७८-७९

(વિશેષાર્થ—દૃષ્ટનષ્ટીકૃતારાતિઃ, જરત્કૂર્મઃ, પુરાણપુરુષોપમઃ, પ્રમૂતધર્ષિણઃ, યાજ્ઞિકકિતવપ્રાયાન્, અગકનાપિતાન્, નૃવ્યાઘ્ર, એ બુદ્ધ બુદ્ધ વિચિત્રવાલા સમાસાંત મદ દર્શાવ્યા છે.

કેચિત્કૃતાકૃતસ્નાનાઃ કૃતાપકૃતમંરુનાઃ ।

ચુક્તાપચુક્તાંબૂલા અશિતાપાશિતૌદનાઃ ॥૮૦॥

ગતપ્રત્યાગતં કેચિદ્દૃષ્ટા વંદારુમન્વગુઃ ।

ક્ષિષ્ટાક્લેશિતમોહાસ્તં ક્ષણાચ્ચાતાનુયાતિકાઃ ॥૮૧॥યુગમમ્ ।

ભાવાર્થ—

કોઇએ સ્નાન કર્યું અને ન કર્યું અને કોઇએ આભૂષણ પહેર્યું અને ન પહેર્યું, કોઇએ તાંબૂલ ખાધું અને ન ખાધું, કોઇ ભાત જમ્યા અને ન જમ્યા તેમ કોઇ વંદાર (વંદના કરનાર) ને ત્યા જઇ પાછો આવેલો જોઇ મોહને નાશ દેશે ન કર્યો તેમ ક્ષણમાં તેની પછવાડે જવા લાગ્યા. ૮૦-૮૧

વિ०—કૃતાકૃતઃ કૃતાપકૃતઃ ચુક્તાપચુક્તઃ અશિતાપાશિતઃ ગતપ્રત્યાગતમ્ ક્ષિષ્ટાક્લેશિતઃ ચાતાનુયાતિકાઃ, એ સમાસાંત માકયો દર્શાવ્યા છે.

ક્રયાક્રયિકયા નાર્યઃ ફલાફલિકયા કૃતમ્

કિં નઃ પુટાપુટિકયા માનોન્માનિકયાપ્યત્તમ્ ॥૮૨॥

ઈતિ બ્રૂવાણા વિપણીમુત્કાન્વીયુર્વણિક્સુતાઃ ।

પૃતનાં સજ્જના નંતું મહર્ષિં પરમેશ્વરમ્ ॥૮૩॥ યુગમમ્ ।

ભાવાર્થ—

“અરીદી અઅરીદી કરવાથી અર્થનથી, ડુલાડુલી કરવાથી સર્થ, પડીએ પડીઆ કરવાનું આપણે શું કામછે? માપમાં આછા વધુ કરવાની જરૂર નથી, એમ બોલતા વણિકના પુત્રો બજાર છોડી સેનાને સજ્જ કરતાં મહર્ષિ પ્રભુને વંદના કરવા પાછલ ચાલ્યા. ૮૨-૮૩-

वि०— ऋयाक्रयिकया, फलाफलिकया, पुटापुटिकया, मानोन्मानिकया,
अे सभासांत पढ दर्शाव्या छे.

उत्तमांगोद्यमानाङ्गैः पुत्रागैः पुरुषोत्तमाः ।

उत्कृष्टौत्सौक्युतः प्रापुरकिंराजानमाशु ते ॥७४॥

भावार्थ—

भस्तक उपर आझाने वहुन करुनाश उत्तम पुत्रो हाथीओ वउ उत्कृष्ट
उत्साहथी ते उत्तम राजनी आगल सत्वर आवता हुता. ८४

वि०—उत्तमांगो० पुत्रागैः, अकिंराजानम्, अे जुदा जुदा विप्रहुवाला स-
भासांत पढ दर्शाव्या छे.

रजश्च कुंजरखुरोद्धूतं दिक्षु प्रसृत्वरम् ।

मदांजोत्तिः शमं निन्युर्जनवृंदारकांबुदाः ॥७५॥

भावार्थ—

हाथीआनी जरीआथी उडी दिशाओभां प्रसवेसी रजने गजेद्र ३५
अेध पीताना भदना जलथी शअवी देता हुता. ८५.

वि०—कुंजरखुरोद्धूतम् गजवृंदारकांबुदाः अे सभासांत पढ दर्शावेल छे.

अस्तीह विद्वान् कतरकठः कतमकौथुमः ।

इत्थं परीक्षितारोऽग्रे पेटुः स्वस्त्ययनं द्विजाः ॥७६॥

भावार्थ—

अहिं कठ शाजाने अने कौथुमी शाजाने कौथु विद्वान् छे? अेभ परीक्षा
करतां आहारे आगल स्वस्ति वाचन लक्षता हुता. ८६

वि०—कतरकठः, कतमकौथुमः, अे सभासांत पढ दर्शाव्या छे.

अथ तटेन्ययुवतिप्राया देव्योऽपि यत्पुरः ।

सोऽपिद्वैः कतिपयैर्वृता राड्यो ययुः पश्चि ॥७७॥

भावार्थ—

રાણીઓ પણ ધનાઢ્ય લોકોની સખીઓ જેવી પ્રાયે લાગતી હતી પણ આગલ ચાલતા કેટલાક એક નપુંસક પુરુષોથી વીરાઇને માર્ગમાં ચાલતી હતી ૮૭

વિ૦—યુવતિપ્રાયાઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

ગોઘૃષ્ટિગોવષ્કયિણીગોવેદજ્ઞોવશાકુલાન્ ।

સગોધેનૂન્ વ્રજાન્ વીદ્યાહૃપ્યન્નૃપમતલ્લિકા ॥૮૮॥

ભાવાર્થ—

એક વેતરી, એ વેતરી, દુઝણી અને ઉત્તમ એવીગાયોથી આકુલ એવા અને ગાયના ધણ સહિત એવા નેહુડાને જોઇ રાજઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા શ્રેષ્ઠિક રાજ હુર્ષ પામ્યો. ૮૮

વિ૦—ગોઘૃષ્ટિ, ગોવષ્કયિણી, ગોવેદજ્ઞ, ગોવશા, એ ગો સબ્દ સાથે સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

સ્ફાયતેંડહઃ કુદ્દક્સંગૈરગ્નિસ્તોક ઈવેંધનૈઃ ।

દીપ્તદિગ્જૈર્નયમિવ મૃગધૂર્ત્તવધૂરુતૈઃ ॥૮૯॥

કઠશ્રોત્રિયકાલાપાધ્યાપકેષુ પ્રવક્તૃષુ ।

મિષ્ટ્યાદૃષ્ટિષુ દત્તાશીઃ ષ્વપિનાપ્રીયતૈષ તત્ ॥૯૦॥ યુ-
ગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

ધંધણાથી જેમ અગ્નિનો સમૂહ વધે અને પ્રદીપ્ત દિશાઓમાં થયેલ શગાલની સખીઓના શબ્દથી જેમ ભય વધે તેમ કુદ્દષ્ટિ મિષ્ટ્યાત્વના સંગથી પાપ વધે છે. તેથી કંઠ શાખાના વેદ લખેલા કલાપ વ્યાકરણ જાણનારા અધ્યાપક અને ઉત્તમ વક્તાઓ આશિષ આપતા હતા પણ તેઓ મિષ્ટ્યાત્વી હોવાથી રાજ ખુશી થતો નહોતો. ૮૯-૯૦

વિ૦—દીપ્તદિગ્જૈઃ, મૃગધૂર્ત્તવધૂરુતૈઃ, કઠશ્રોત્રિય૦ દત્તાશીષ્ણુઃ, એ સમાસાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

तत्सैन्ययुपलसति युवजने युवजरन्नकोऽप्यासीत् ।

जनता युवपलिताञ्जूत्केवलमुच्छलितवदरजसा ॥९१॥

ध्यायार्थ—

ते विलास करता युवान लोकोना सैन्यभां कोष्ठ पशु युवान वृद्ध बहुतो.
अने जनसमूहभां जे युवानना पलिया भेला थया हुता ते मात्र उडता
सैन्यना रज वड करीनेज थया हुता. ९१

विशेषार्थ—युवजने, युवजरन्, युवपलिता अे समासांत पद दर्शय्या छे.

वीरप्रकांक्षैरिप्रतापज्ञोज्योष्णञ्जुक् चिरं जीयाः ।

युग्यायतञ्जुजयुगलडुतकांचन पीतरक्तरुचे ॥९२॥

जय शुक्ल शुक्लगुणगण कुमारपंक्तिवरेण्यसचिवयुत।

जंजासारकुमार श्रमणाशापोग्रशरविसर ॥९३॥

त्वयि नृपतौ निःस्वानस्वनगलिततुरगगर्जिणीगर्जे ।

नोञ्चावचरिपुकुलमुञ्चनीचविधुराय नवति नुवः ॥९४॥

न मयूरव्यंसकतां न च्छात्रव्यंसकत्वमुद्दहति ।

कांबोजमुद्भवन्नचकुरूपतां देव कोऽपि नृत्यस्ते ॥९५॥

समरेषु पूर्वकायेऽपरकाये विधिषा निशितशस्त्रैः ।

मध्यमकायाधरकायोत्तरकायेषु तवन्नदैर्व्रणिताः ॥९६॥

ईश्वराकिंचनकुलमध्याहार्कद्युतेऽर्जजरतीयम् ।

न तव न्नदैर्युधिकृत्तमर्द्धपिप्पलीव द्विषः क्रमैः ॥९७॥

आर्यार्द्धमपिस्तुतये तव कृतमघनाशिकवितुरीशः स्यात् ।

कुंतति खलु गदविकृतिं पिप्पल्यर्द्धमपि विधिवदुपयुक्तम्

जलस्थलव्योमवरांगदायिनश्चतुर्थजिह्वां तव जुंजते द्विषः
जिह्वाचतुर्थेऽप्यशिते नवद्रुजस्मृतौ न तेषां वपुषः कचि-
त्पुषिः ॥ एए ॥

द्वितीयसैन्येन रणे रिपूणां तुरीयसेनापि न जीयते ते ।
जुनक्ति यो ज्ञारतजूद्वितीयं तस्यासि यत्स्थामतुरीयशा-
ली ॥ १०० ॥

के कोटितुर्यार्थिनि तुर्यकोटीकोटीतृतीयेप्सितृतीयकोटिम्
दातुं न शक्ता जुवने वदान्यास्त्वमेव वांगधिकवित्तदस्त-
॥१०१॥

संग्रामसीम्नि जुजयोस्तव वर्षजातज्ञोर्गीड्योरिवज्ञयं
करयोरवार्ये
वीर्यान्ले स्वमसुहृत्किंतिपाललोकः अष्टाकपालमिव देव-
हविर्जुहोति ॥१०२॥

कमलाश्रयो विधिरिवासि मुरजिदिव जैत्रचक्रचतुर ।
एकग नमापतिवद्विहितः सतं त्रिपुरुषीमयो नवान् ॥१०३॥
योगश्रितो मोह इव ह्यमागतः सते नवाज्जीत इव प्रसी-
दतु ।

अश्लीलतात्यस्तगिरः स्तुतिव्रता जोगावलीरित्यपठंस्तदग्रतः
॥ १०४ ॥

भावार्थ—

वीरपुरुषोभां श्रेष्ठ, शत्रुघोना प्रताप इय लोचनभां नडराभि उप, धींसरी
केवा लांभा सुजवाला अनेतपेला सुवलुना जेरी रीदी जतिपेला डे राज

તમે ચિરકાલ જય પામે ઊજવલ ઊજવલ ગુણોના સમૂહવાલા પંડિત અભય કુમાર મંત્રી સાથે રહેનારા, કાર્તિકેયને ભંભાવાઘની જેમ અસાર કરનારા, મુનિઓની આશાને પાલનારા અને ઊંચાણને રેંકનારા હે રાજા, તમે જય પામે નિશાનના શબ્દથી ગર્ભિણી ઘોડિઓના ગભને ગલિત કરનારા એવા તમે રાજા જાતાંજ શત્રુના ઊંચ નીચ કુલ પૃથ્વીમાં વિધુર થઈ જાય છે. હે દેવ. તમારો કેઈ સેવક મયૂરનું ધૂનું પણ અને વિદ્યાર્થીનું ધૂર્તપણું વહન કરતો નથી. તમારા મુલદોએ રણ-સંગ્રામમાં પોતાની તીક્ષ્ણ શસ્ત્રવાળા શત્રુઓની પૂર્વ કાયા, અંધર કાયા, મધ્યમ કાયા, અંધર ભાગની કાયા અને ઉત્તર ભાગની કાયા વીંધાઈ નાંખી છે. ધનાઢ્ય અને નિર્ધન લોકોના કુલમાં મધ્યાહ્ન સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા હે રાજા, અર્થી પીપડીની જેમ શત્રુઓને પોહોચવામાં સમર્થ એવા તમારા મુલદોએ યુદ્ધમાં અર્થા વૃદ્ધ જેવું કામ કર્યું નથી. હે ઈશ, કવિ તમારી સ્તુતિ માટે કવિએ અર્થી આર્યા કરી હોય તે પણ પાપને નાશ કરનાર થાય છે. એક અર્થી પીંપર વિધિથી ઉપયોગમાં લીધી હોય તો તે રોગના વિકારને છેદી નાખે છે. જલ, સ્થલ અને આકાશના ઉત્તમ ભાગ આપનારા એવા તમારા શત્રુઓ ચોથી (હલકી) ભીક્ષા ખાય છે. તે ભિક્ષા ખાતાં પણ તમારી ભુજનું સ્મરણ થવાથી તેમના શરીરમાં કાંઈપણ પુષ્ટિ થતી નથી. રણમાં તમારા શત્રુઓની ખીલ સેના (અધિસેના) થી તમારી ચોથી સેના (પેદસ સેના) પણ જીતાતી નથી. જે આ ભરતક્ષેત્રની ખીલ ભૂમિ ભોગવે છે, તેના તમે ચતુર્થ બલથી શોભનારા વીર છો. કોટ્ટીના ચોથા ભાગના અર્થી એવા યાચકને કોટ્ટીના ચોથા ભાગની કોટ્ટીના ત્રીજા ભાગને પણ આપવાને કેટલાકએક દાતાર સમર્થ નથી અને તમે તો ઈચ્છાથી અધિક દ્રવ્ય આપનારા છો. વર્ષાના થયેલા સર્પ હોય તેવા ભયંકર એવા તમારા ભુજથી અર્ચાર્ય એવો વીર્ય રૂપ અગ્નિ સંગ્રામના સીમાડામાં પ્રગટ થતાં તેમાં તમારા શત્રુઓ અષ્ટાકપાલની જેમ પોતાના આત્મા રૂપ હવિને હોમી દે છે. હે રાજા, તમે બ્રહ્માની જેમ કમલાર શ્રિત છો, વિષ્ણુની જેમ વિજયચક્ર ધરનારા છો અને શંકરની જેમ એકલા ફરનારા છો તેથી તમને ત્રિપુરૂપ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શંકર) મય રૂપે સત્પુરૂષોએ જાણ્યા છે. જે પૃથ્વીમાં

૧ એક જાતનો હોમવાનો પુરોડાસથી એલખાનો ભાગ. તે આઠ કપાલ (પોપ-રીઓ) નો બનેલો હોય છે. ૨ બ્રહ્મા કમલ-ઉપર રહે છે અને રાજા કમલા-લક્ષ્મીના આશ્રિત છે.

રહેલા મોક્ષ હોય તેવા અને જાણે સંસારથી ભય પામ્યા ન હોય તેવા પર્વ-
તનો આશ્રય કરી રહેલા તે પ્રભુ તમને પ્રસન્ન થાઓ. ” આ પ્રમાણે અક્ષીલ
(અંશ ૧૦૬) વગરની વાણીવાલા બંદીજનો તે રાજની આગલ ભોગાવકી
કહેતા હતા. ૯૨-૯૩-૯૪-૯૫-૯૬-૯૭-૯૮-૯૯-૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩-૧૦૪

વિ૦—વીરપ્રકાંઠ ઈત્યાદિ સમાસાંત પદના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. મયૂરવ્યંસક,
છાત્રવ્યંસક, કાંબોજમુઠ, પૂર્વકાય, અપરકાય, મધ્યમકાય, અધરકાય, ઉત્તર-
કાય, અર્દ્ધજરતીયમ્ અર્ધપિપ્પલી, પિપ્પલ્યર્દ્ધ, વર્ષજાત, અષ્ટાકપાલમ્, યોગ-
શ્રિતઃ ક્ષમાગતઃ, ઈત્યાદિ વ્યાકરણમાં પ્રસિદ્ધ સમાસાંતપદના ઉદાહરણ દર્શાવ્યાં છે.

કુગતિપતિતાન્ દુઃખપ્રાપ્તાન્ કૃપાતિશયેન યઃ

શિવપુરગમી સૌરવ્યાપન્નાન્ કરોતિ હિત્તોક્તિન્નિઃ ।

મધુકરતુલાગમી તસ્ય પ્રજ્ઞોઃ પદપંકજે

નૃપતિરતરન્માર્ગે વિદ્વદ્ગવાબ્ધિતિતીર્ષુતામ્ ॥૧૦૫॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુ કુર્ગતિમાં પડેલા અને દુઃખને પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાણીઓને અતિશય
દયા લાવી હિત વચન કહી મોક્ષ રૂપનગરમાં જનારા અને સુખી કરે છે, તે
પ્રભુના ચરણ કમલમાં ભમરાની તુલનાને પામતો અને આ સંસારરૂપ
સાગરને તરવાની ઈચ્છા ધારણ કરતો શ્રેણિક રાજ માર્ગને તરી ગયો. અર્થાત
માર્ગ ઊલ્લંઘન કરી પ્રભુની નજીક આવ્યો. ૧૦૫

વિશેષાર્થ —કુગતિપતિતાન્, દુઃખપ્રાપ્તાન્, સૌરવ્યાપન્નાન્, એ દ્વિતીયા તત્પુ-
રૂપના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

અથ તસ્યાહ્ન ઈવાહઃ સંક્રાંતાઃ ષટ્ ચરાચરમુદૂર્તાઃ ।

વૃદ્ધિં ક્રમાણિ કર્તું નાસીરાણ્યુપસમવસૃતિ પ્રાપુઃ ॥ ૧૦૬ ॥

૩ યોગશ્રિતઃ ના અર્ધમાં યોગ-એટલે સમાધિયોગ અથવા યઃ જ અગશ્રિતઃ
પર્વતનો આશ્રય કરી રહેલ એમ અર્થ પણ થાય.

ભાવાર્થ—

દિવસની જેમ તેના દિવસે સંક્રમણ થનાં છ'ચરાચર મુહૂર્ત વૃદ્ધિ કરવાને સમર્થ અને અગ્રેસર થઈ સમવસરણની સમીપ પ્રાપ્ત થયા. ૧૦૬

વિશેષાર્થ—અહઃસંક્રાંતાઃ ઉપસમવ્રસૃતિ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે. દિવસને મુહૂર્ત ઠોય છે. તેમ રાજને છ મુહૂર્ત ધટાવ્યા છે.

ઠત્રત્રયમીદ્વય વિજ્ઞોઃ સોઽલ્લદ્વારૂઢનૃપતિદત્તકરઃ ।

રાજાવત તાર ગજાન્માસપ્રમિતઃ શશીવ જનવંચઃ ॥૧૦૭॥

ભાવાર્થ—

પ્રભુના ત્રણ છત્ર જોઈ પાંસે ઊભેલા રાજાએ જેને હાથનો ટેકો આપ્યો છે એવો અને માસના ચંદ્રની જેમ લોકોને વંદન કરવા થોડા એવો તે રાજા હાથી ઉપરથી ઉતરી પડયા. ૧૦૭

વિ०—લ્લદ્વારૂઢ, માસપ્રમિતઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

સર્વાહઃ સ્વેલિનો યે દંતાગિરિકાશશંકુલાલંકારઃ ।

ક્રીનાં પ્રોઙ્ગિજ્ઞતર્વતો બાલા યત્પ્રેક્ષ્ય તેઽપિ શમિનઃ સ્યુઃ

॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

હંડ વડે પર્વતને સુડીથી જેમ કટકા કરે તેમ કરનારા અને આખો દિવસ ખેલનારા જે બાલકો છે તે પણ જે પ્રભુના ત્રણ છત્રને જોઈ ક્રીડા છાડી ઈશમતાવાલા થાય છે. ૧૦૮

વિશેષાર્થ—સર્વાહઃસ્વેલિનઃ, શંકુલાલંકારઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

વંધૌ વયઃ પૂર્ણ ઇવાતિનદ્રઃ શત્રાવપિસ્યાયદુવેત્ય લોકઃ ।

ધર્માર્થ ઇત્યાત્મસમાનશેષજીવાંશ્ચ પદ્યત્યવિવેકિનોપિ

॥ ૧૦૯ ॥

ભાવાર્થ—

જે સમવસરણમાં આવીને લોક વયોવૃદ્ધ બાંધુની જેમ શત્રુમાં પણ તમે થાય છે અને અવિવેકી એવા પણ સમગ્ર જીવોને ધર્મને અર્થે ધોતાની સમાન જીવે છે. ૧૦૯

વિ૦—વયઃ પૂર્ણઃ, ધર્માર્થઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

વચનાસ્ત્રકલહવિકલો ગુરુમિશ્રક્ષીરસદૃશવાગ્નિપુણઃ ।

યત્ર જનો વિષયાંચિતવિષબિશ્લેષો નપુષ્પકેતુજિત્ ॥૧૦૧॥

ભાવાર્થ—

વચન રૂપ શસ્ત્રના કલહથી રહિત, ગાલે યુક્ત દુધ જેવી વાણી બોલવામાં નિપુણ વિષય રૂપ વિષથી રહિત અને કામદેવને જિતનારા એવા જ્યાં લોકો છે. ૧૧૦

વિ૦—વચનાસ્ત્રકલહવિકલઃ, ગુરુમિશ્રૃ વિષયાં૦ નપુષ્પકેતુઃ એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

કાકૈઃ પાતવ્યા શોણિતૈર્વાહનીચૈઃ

ચક્રે ચ શ્રોતઃ કાકપેયં નૃપૌઘૈઃ ।

સંગ્રામેઽરીણાં શસ્ત્રઘાત્યંગરૂઢૈ

યદ્દૃષ્ટ્વા સદ્યસ્તેઽપિ શાંતિં વ્રજંતિ ॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

જે રાજાઓના સમૂહે રણ-સંગ્રામમાં શત્રુઓના શસ્ત્રથી હુણેલા અંગમાંથી નીઃખેણા રૂપિર વડે કાકપક્ષી પીવે તેવી નદી અને કાકપક્ષીને પીવા ચેત્ય પ્રવાહ કરેલો છે, તેવા રાજાઓ પણ જે સમવસરણ જોઈને તત્કાલ શાંતિ પામી જાય છે. ૧૧૧

વિશેષાર્થ—કાકપેયમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

દધ્યોદનગુરુધાનામોદકફલમાપ્ય મિંજરૂપમિવ ।

તત્તદ્યત્રાદ્ભુતકરમવલોક્ય નૃણાં દૃશોર્દ્યં રમતે ॥૧૧૨॥

ભાવાર્થ—

દહીં, ભાત, ગાળ, ધાણી, લાડ અને ફલને પ્રાપ્ત કરી ખાણકના રૂપની
જેમ તે તે અદ્ભુત કારક જોઈ લોકોની દષ્ટિ રમતી હતી. ૧૧૨

વિ०—દધ્યોદનગુડધાનામોદકફલમ્, એ સમાસાંત પદ છે.

વાણપચ્છેચતૃણાકૃતીકૃતરિપુસ્તદ્દેશનૌકઃ પ્રજ્ઞોઃ

કુર્વન્મોહમહીપતિં યુધિ બુસોપેધ્યાગ્નિમંદચુતિમ્ ।

નેતા નેત્રસુખં જગજ્જનહિતં ક્રીઠાર્થમેકાસ્પદમ્

શ્રીણાં પ્રાણવલીન્નવત્પરિમલૈઃ પુષ્પૈશ્ચિતં પ્રાવિશત્ ॥૧૧૩

ભાવાર્થ—

જેણે શત્રુઓને આંસુથી છેઠવા યોગ્ય તૃણના જેવી આકૃતિવાડા કરેલા
છે અને યુદ્ધમાં મોહ રાજ્યને નિર્વાણ પામેલા અગ્નિ જેવી મંદ કાંતિવાલો
કરેલા છે એવો તે રાજ્ય નેત્રને સુખકારી, જગતવા લોકોને હિતકારી, લક્ષ્મી-
આતુઃ એક કીડા સ્થાન અને નાસિકાને સુગંધ આપનારા પુષ્પોથી વ્યાપ્ત એવા
એ પ્રભુના દેશના સ્થાનમાં (સમોસરણમાં) પ્રવેશ કરતો હતો. ૧૧૩

વિશેષાર્થ—વાણપચ્છેચતૃણાકૃતીકૃતરિપુઃ, એકાસ્પદમ્ પ્રાણવલીભવસ્પીરમલૈઃ,
એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

इति श्रीजिनप्रभसूरिविरचिते श्रीश्रेणिकचरित्रे दुर्गवृत्तिद्वयाश्रय म-

हाकाव्ये समवसरणप्रयाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।

॥ પંચમઃ સર્ગઃ ॥

अथ यानानि विश्रम्य बाह्यवप्रे विशांप्रभुः ।

गोरक्षितोऽगदेवीभिः पंचधाजिगमं व्यधात् ॥१॥

ભાવાર્થ—

૨ ભ શ્રેણિક સમવસરણના બાહ્યવપ્રે શીલામાં વાહુનેને રાખીને પાતે ઇદ્રિઓથી રક્ષિત થઈ અંગ દેવીઓ સાથે પાંચ પ્રકારે અલિગમ (વિનય) કરતો હતો. ૧

વિશેષાર્થ—ગોરક્ષિતઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

पुण्यौपयिकमिच्छुः स यूपदार्विव याज्ञिकः ।

श्रियांधामार्थिदयानां मध्यशालमલंबयत् ॥२॥

ભાવાર્થ—

પુણ્યના ઉપાયને ઇચ્છતો તે ૨ ભ, યાજ્ઞિક (યજ્ઞમાં કુશલ) જેમ યજ્ઞના સ્તંભના કાષ્ટને ઉલ્લેખન કરે તેમ અર્થીઓની લક્ષ્મીનું સ્થાન ૩૫ એવા વચસા કિલ્લાને ઉલ્લેખન કરતો હતો. ૨.

વિ०—યૂપદારુ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

जिनेशाय प्रदातव्यं विमृशन् स्तुत्युपायनम् ।

परार्था गणयन्भૂतीः स्वार्थं धर्मं विज्ञावयन् ॥३॥

दधद् ज्वन्नयं मोहज्जीतिं दुःखज्जयं च सः ।

कुमार्गनिर्गतः पापज्जीतो विब्रच्छुजां धियम् ॥४॥

बंधमुक्तं ज्वापेतं सद्वावापतितः स्मरन् ।

जन्मार्णवोर्म्यपन्नस्तः शरणां जगदीश्वरम् ॥५॥

तत्सामीप्यकृतासक्तिः पिपासुस्तद्वचोरसम् ।

तद्यशः पुष्पगंधालिस्तत्पदस्पर्शालासः ॥६॥

सम्यक्कात्पत्तितान् न्यूयः स्थापयन्नार्हते मते ।

त्यक्त्वा राज्यस्य कर्त्तव्यान्यार्यकर्त्तव्यतत्परः ॥७॥

वृद्धगृहारा प्रविश्यांत्वप्राकारं परिवारयुक् ।

त्रिः प्रदक्षिणायामास श्रीद्वितीयोपमः प्रभुः ॥८॥ षड्भिः

कुलकम् ।

भाषार्थ—

श्री. जिनैः प्रभुने स्तुति ३५. लेट् आपवाते विचारः कर्तो, पीतानीः समृद्धिने परने अर्थे गलुतो, धर्मभां स्वार्थं गलुतो, संसारतो, मोहतो अने दुःखतो लय राणतो, दुर्गार्गभांथी नीकलतो, पापथी लय धरतो, शुभयुद्धिः धारणु कर्तो, सद्भाषनाभां पडेतो, जन्म ३५ समुद्रना तरंगथी त्रास पाभी अंधथी मुक्त अने ससारथी रहित जेवा जगदीशना शरणुने संभारतो, ते प्रभुनी समीप आसक्ति राणतो, तेमना वयन रसनं पान करवा धरुतो, तेमना यशःपुत्रना सुगंधभां अमर ३५ थतो, तेमना वरणु स्पर्शभां लालसा राणतो, समकितथी पडेलाजेने कुरियार आहुतमदमंरथापित कर्तो अने राज्याना कर्त्तव्येडी आर्य पवित्र कर्त्तव्यभां परायणु थतो ते लक्ष्मीथी पीजनी उपमा वातो राज उत्तर दिशाये परिवार सहित प्रवेश करि समवसरणुना छेदला क्दिदजाने तणु प्रदक्षिणु कर्तो हवे, ३-४-५-६-७-८.

वि०—भवभवम्, पापपीतः, दुर्गार्गनिर्गतः, भवापंतम्, सद्भाषापतितः, धन्यादि समासांत ५६ दर्शय्या छे.

मुदामुच्चैर्द्वहं नक्तेस्तृप्तो राजपूजितः ।

वस्त्रातेन त्रिः प्रमृष्टे न्यास्यदंघ्रो स नूतले ॥९॥

भाषार्थ—

હર્ષનું ઊત્તમ સ્થાનકે રૂપ, ભક્તિથી અતુષ્ટ, અને રાજાઓએ પુજાને તે શ્રેણિકે વચ્ચેના છેડથી ત્રણવાર પુજા પૃથ્વીતલ ઉપર ધોતાના બે ચરણ સ્થાપિત કર્યાં છે.

વિશેષાર્થ—મક્કેરત્ત્વઃ; રાજપૂજિતઃ, એ સમાસાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અક્ષઘૂર્તાક્રિતવત્તીર્થકાક્રિયોજ્જિતઃ ।

તદ્ગૃપકાગ્રધોરઘ્ઘવોવજૈત્રસ્વરો મુદા ॥૧૦॥

પ્રત્નોરાસ્યે દૃશો ન્યસ્ય લલાટઘટિતાંજલિઃ ।

ગુણસ્મૃતિપટુઃ સોઽસ્તૌદિતિ વીરં નરેશ્વરઃ ॥૧૧॥ યુગ્મમ્ ॥

ભાવાર્થ—

અક્ષઘૂર્ત (પાશામાં ધુતારા.) અક્ષકિતત્ર (પાશામાં કપટી ભુગારી) અને તીર્થક્રાંત (તીર્થમાં કાક પક્ષી જેવા) નિ ક્રિયાઓથી રહિત, તે પ્રભુના રૂપમાં એકાગ્ર ભુદ્ધિવાસી, મેધના શબ્દને ક્રિતે તેવા સ્વર વાલો રાજા હર્ષથી પ્રભુના મુખ ઉપર બે દષ્ટિ રાખી લલાટ ઉપર અંજલિ ભેડી અને ગુણનું સ્મરણ કરવામાં ચતુર થઈ શ્રી વીર પ્રભુની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ૧૦-૧૨

વિ०—અક્ષઘૂર્ત, અક્ષકિત, તાર્થક્રાંત, તદ્ગૃપકાગ્રધીઃ, અઘ્ઘવોવજૈત્રસ્વરઃ; લલાટઘટિતાંજલિઃ એ સમાસાંત પદના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

વનાંતગ્રીષ્મપક્ષાત્રમૃષ્ટવાગ્વિશ્વસિદ્ધ મામ્ ।

ત્રવચારક બંધાર્ત્તે કૃપાશૌર્ય સુસ્વીકુરુ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

વતના અંતમાં ગ્રીષ્મ ઋતુના પાકેલા આગ્ર ફૂલ જેવી મધુર વાણીવાસી, વિદ્યનાં સિદ્ધ થયેલા અને દયામાં ચતુર એવા હે પ્રભુ આ સંસાર ભ્રમણના બંધથી પીડિત એવા મને સુખી કરો. ૧૨

વિ०—વનાંતઃ, વિશ્વસિદ્ધ, કૃપાશૌર્ય, ત્રવચારકઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

યો જીવસ્તવ સેવાસુ ન તીર્થધ્વાંકતાં વ્રજેત્ ।
તસ્ય નો લુપ્યતે વીર્યં ઢાયા શુષ્કૌષ્ઠેરિવ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

જે જીવ તમારી સેવામાં રહે છે, તે તીર્થઠાક (તીર્થમાં કાકખક્ષી) પજ્ઞાને પામતો નથી, તેમજ તેનું વીર્ય શુકાયેડી ઐપધીની ઢાયાની જેમ લોપાતું નથી. ૧૩

વિ०—તીર્થધ્વાંકતામ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

પૂર્વાહ્નગેયં સામેવ પ્રાતસ્ત્વન્નામ યઃ પઠેત્ ।

માસદેયમૃણં નિઃસ્વમિવ મોહં સ વાધતે ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

પૂર્વાહ્ન કાલે (દિવસના પ્રથમ ભાગે) ગાયત્રી યોગ્ય સામ (સામવેદ) ની જેમ જે જીવ તમારા નામને પડે છે, તે માસે વ્યાપવનું કરજ જેમ નિર્ધનને વ્યાધા કરે તેમ મોહને વ્યાધા કરે છે. ૧૪

વિશેષાર્થ—પૂર્વાહ્નગેયમ્, માસદેયમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

કુતીર્થિકૈર્યદપરરાત્રાલોચિતમુત્તરમ્ ।

પુરસ્ત્વદાદીનાં ગોષ્ટયાં તત્સ્યાત્પૂર્વાહ્નવિસ્મૃતમ્ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

કુતીર્થિકૌ (મિથ્યાત્વીકૌ) જે ઉત્તર રાત્રિના પીજા ભાગે વિચારી રાખ્યો હોય, તે તમો વિગેરેની ગોષ્ટીની અંકર દિવસના પ્રથમ ભાગમાંજ તેમને વિસ્મરણ થઈ જાય છે. ૧૫

વિશેષાર્થ—અપરાત્ર, પૂર્વાહ્ન એ સમાસાંત ખાસ નિયમથી સિદ્ધ થયેલા ૩૫ છે.

પ્રાપ્ય ત્વદર્શનં પ્રોતઃ પ્રાપ્તજીવિકૃત્યવત્ ।

આપન્નમુક્ત્યૈ સિદ્ધાલ્યૈ ન સ્પૃહામુઘ્ન્યામ્યહમ્ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારું દર્શન પ્રાપ્ત કરી જેને આજીવિકા મળી હોય તેવા શ્રી કર્મો જેમ હર્ષ પામેલો હું મુક્તિને પ્રાપ્ત કરનારી સિદ્ધાંતો શ્રેણીની રાખતો નથી. ૧૬

વિ०—પ્રાપ્તજીવિકા, આપન્નમુક્તયે, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

શ્રિતસ્ત્વાં તેજસાત્યર્કો વાશ્વીયેન્નચમૂઠ્ઠતઃ ।

પરિ યુદ્ધાદ્વિષઃ કર્તું ક્ષમો નિર્ઝીર્ઝવેન્નરઃ ॥૧૭॥

ભાવાર્થ—

તમને આશ્રિત થયેલો પુરુષ તેજથી સૂર્યને ઊત્તરધન કરનાર, અર્થે આ હાથીઓની સેનથી વીંટાએલો હોય તોપણ શત્રુઓને શણગાંથી દૂર કરવા સમર્થ અને નિભય થાય છે ૧૭

વિ०—અત્યર્કઃ, અશ્વીયમ્ચમૂઠ્ઠતઃ, પરિ યુદ્ધાદ્, નિર્ઝીર્ઝઃ એ બુદ્ધ બુદ્ધાંત માસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

રાજદંતૈસ્તૃણાં ગૃહ્ણાંત્યગ્રે તેષાં કુતીર્થિકાઃ ।

યેષાં સ્વાદ્વાદમુજા તે પરિસ્કુરતિ ચેતસિ ॥૧૮॥

ભાવાર્થ—

જેઓના દૃઢ્યમાં તમારી સ્વાદ્વાદ મુજા સ્ફુરી રહી છે, તેઓની આગલ કુતીર્થિકા પોતાના રાજદંત પડે તૃણ અટકા કરે છે ૧૮

વિશેષાર્થ—રાજદંતૈઃ, એ નિયમવાળું સમાસાંત પદ છે. અને દાંતની પંક્તિઓમાં ઉપરની પંક્તિમાં જે મોઢા જે દાંત હોય છે, તે રાજદંત કહેવાય છે.

પ્રણતૈંઙઃ ક્ષતારાતિર્દત્તાશીશ્વારુચેતનૈઃ ।

ગતાંહા નોજ્યમુક્તિશ્રીસ્ત્વં જીયાઃ પૃથુસજ્જુણઃ ॥૧૯

ભાવાર્થ—

भाषार्थ—

धंद्रे जेभने नभेला छे, शत्रुओ (अंतः शत्रुओ) जेभले हलेला छे, छित्तम येतन-आत्माओओ जेभने आशीष आपी छे, जेभना पाप गया छे, भुक्तिनी लक्ष्मी जेभने सोअ्य छे अने जेभना सद्गुणो धरणां छे अेवा हे प्रभु, तमे जय पाओ. १९

वि०—प्रणेतद्रः, क्षतारातिः, दत्ताशीः गतांहाः, पृथुसद्गुणः अे षधा समासांत ३५ दर्शाओया छे.

स्वामिन्निधय आसन्नदशा उपदशा ग्रहाः ।

यांति प्रसत्तिं नंतुस्ते क्यं चागुरथो त्रियः ॥१०॥

भाषार्थ—

हे स्वामी, तभने नभस्कार करनार पुरषने नवनिधि अने नवग्रहो प्रसन्न थायछे अने लय क्षय पाओी जयछे. २०

विशेषार्थ—आसन्नदशाः, उपदशाः अे समासांत ५६ दर्शाओया छे.

श्राद्धानामधिकदशाः प्रतिमा व्रतिनामपि ।

त्रिदशान्मोहहेतूंश्चादिश त्रिदशवंदित ॥११॥

भाषार्थ—

द्वयताओओ वाहेला हे प्रभु, श्रावडोनी अजीयार प्रतिमाने अने व्रतवाला भुनियोना मोहना तेर हेतुओने आदेश करे. २१

वि —अधिकदशाः, त्रिदशान् त्रिदश, अे समासांत ५६ दर्शाओया छे.

न ते द्वित्रिगुणस्तोत्रेऽप्यलं सेंडाः सुरा अपि ।

सप्रज्ञोऽप्यखिलग्रंथप्रौढिरप्यपरोऽस्तु कः ॥१२॥

भाषार्थ—

हे प्रभु, धंद्रे सहित द्वयताओओपणु तभारा अे त्रणु गणु स्तवन करवामां समर्थ नथी तो सर्वग्रंथनी प्रौढताने प्राप्त करनार भीजे क्यो भुद्धिमान् पुरष पणु समर्थ थाय? २२

वि—द्वित्रिगुणस्तोत्रे, सेंद्राः, सप्रज्ञः अे समासांत ५६ दर्शावेल छे.

કેશાકેશિ દંદાદંતિ મુષ્ટામુષ્ટિ રણોદ્યતે ।

ત્વન્નામધ્યાનસોજસ્કા યોઃકૃવંદે જયંત્યરીન્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—

કેશે કેશ પકડીને, દંડે દંડે મારીને અને મુષ્ટિએ મુષ્ટિ પ્રહાર કરીને થતો એવા યુદ્ધમાં તત્પર થયેલા યોદ્ધાઓના વર્ગમાં તમારા નામનું ધ્યાન કરી બળવાન થયેલા પુરૂષો શત્રુઓને છતી લે છે. ૨૩

નેશો દક્ષિણપૂર્વસ્યા નાર્કશ્ચ વિનૃતસ્તુલામ્ ।

સદૈવ મહસોગ્રેણ ધર્મચક્રસ્ય તે પ્રજ્ઞો ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, તમારા ધર્મ ચક્રના ઊંચ તેજની તુલના કરવાને અગ્નિ અને સૂર્ય અર્થ નથી. ૨૪

વિશેષાર્થ—દક્ષિણપૂર્વસ્યા: એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

કુંદેંદુનલિનૈસ્તુલ્યં તવ દંતાસ્યલોચનમ્ ।

દેવદૈત્યૈઃ સ્તુતં વંદે વાક્ત્વષં ચ તમોઽપદમ્ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ—

હું નાથ, દેવ અને દૈત્યોએ સ્તુતિ કરેલા ડોલરના પુષ્પ, ચંદ્ર અને કમલ જેવા તમારા દાંત, મુખ અને લોચન તથા તમ-અધિકારને નાશ કરનાર તમારી વાણી અને કાંતિને હું વંદના કરું છું. ૨૫

વિ०—દંતાસ્યલોચનમ્ વાક્ત્વષમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે. દાંતને ડોલરના પુષ્પની, મુખને ચંદ્રની અને લોચનને કમલની તુલના આપેલી છે. તમ એટલે વાણીપક્ષે અજ્ઞાન અને કાંતિપક્ષે અધિકાર એમ બંને.

પ્લહન્યગ્રોધનંક્તાપિ ત્વદ્ધ્યાતુર્ન જિયે દ્વિપઃ ।

યસ્યોલૂચલમુશલે પાદદંતોપમાક્રમે ॥૨૬॥

ભાવાર્થ—

જેના ચરણ ખાંણીયા જેવા અને દાંત મુશલ જેવા છે, તથા જે પીંપલા

મે વડના વૃક્ષને ભાંગનારો છે એવો હાથી પણ તમારું ધ્યાન કરનારને
યને અર્થે થતો નથી. ૨૬

શ્લોક—પુલ્કન્યગ્રોથ, કલ્પલમુશલ, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવેલ છે.

શંખદુંદુભિવીણાસ્તે પુરતો વાદયંતિ ચે ।

વાસુદેવાર્જુનૌ દેવ સ્વકીર્ત્યા તેઽતિશેરતે ॥૧૭॥

માર્થ—

હે દેવ, જેઓ શંખ, દુંદુભિ અને વીણા તમારી આગળ વગાડે છે,
મા પાતાની કીર્તિથી વાસુદેવ-કૃષ્ણ અને અર્જુનને ઉદ્ધેધન કરે છે. ૨૭

શ્લોક—શંખદુંદુભિવીણાઃ, વાસુદેવાર્જુનૌ, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવેલા છે,

નરનારાયણૌ જિષ્ણોઃ શૌર્યેણાધિરણાંગણમ્ ।

તસ્ય નિઃપ્રતિપક્ષં સ્યાદ્યસ્તવોપાંઘ્રિ સેવતે ॥૧૮॥

માર્થ—

જે પુરૂષ તમારા અરજીને સેવે છે, તે પુરૂષ રણભૂમિના આંગણમાં નર-
નારાયણને શૌર્યથી જિતનારો થવાથી તેને કોઈ પ્રતિ પક્ષી રહેતું નથી. ૨૮

શ્લોક—નરનારાયણૌ અધિરણાંગણમ્, નિઃ પ્રતિપક્ષમ્ ઉપાંઘ્રિ, એ સમાસાંત
દર્શાવેલ છે

દુર્મોહરાજં ત્વહર્મં સુલોકમતિવિપ્લવમ્ ।

અનૂદિતિ મહાવીર જ્વર્યાં વિહરતિ ત્વયિ ॥૧૯॥

માર્થ—

હે મહાવીર પ્રભુ, તમે પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવાથી, મોહરાજ વગરના,
પ્રકાશવાલો અને વિદ્ય રહિત તે ધર્મ થતો હોવો. ૨૯

શ્લોક—દુર્મોહરાજમ્, સુલોકમ્, અતિવિપ્લવમ્, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવેલ છે.

સચક્રં ધત્ત મા યેનાન્યાયુધં ન સ્તીરિણઃ ।

મોહયોધાઃ પ્રણેશુસ્ત્વન્નાનુરૂપં યુધિ વ્યધુઃ ॥૨૦॥

માર્થ—

જે મોહયોધા પ્રણેશુસ્ત્વન્નાનુરૂપં યુધિ વ્યધુઃ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ—

“ચક્ર સહિત ધારણ કરે નહીં. આપણું આયુષ્ય અન્ય છે” આ પ્રમાણે કહેતા એવા મોહના યોધાઓ તમારાથી નાશી ગયા, તે યુદ્ધમાં સારું કર્યું નહીં. ૩૦

વિ૦—સચક્રમ્ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

યથાનિધિવ્રતોદ્યુક્તાઃ અનુજ્યેષ્ઠં પુરસ્સરાઃ ।

અનુતીર્થં સ્થિતાઃ સાત્મપ્રતિજીવં દયાપરાઃ ॥૬૧॥

સર્વિંદુસારાધ્યેતારઃ શિષ્યાસ્તે જગવન્નિમે ।

સ્તુતાઃ કર્વીંદ્રૈઃ સતૃણાન્ન્યવહારીતરૈર્ન કૈઃ ॥૬૨॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

હું ભગવન, યથા વિધિવ્રતમાં ઊદ્યોગી, જ્યેષ્ઠ વરરાને આગલ કરી વર્તનારા, તીર્થને અનુસરીને રહેલા, આત્મ સમાન પ્રત્યેક જીવે દયાલુ અને સમગ્રશ્રેષ્ઠ અધ્યયન કરનારા એવા તમારા શિષ્યાને લક્ષ્યસહિત સમગ્ર આઇ જનારાથી જુદા એવા કયા કર્વીંદ્રોએ નથી વખાણ્યા ૩૧-૩૨.

વિ૦— યથાવિધિ, અનુજ્યેષ્ઠમ્, અનુતીર્થમ્, સાત્મપ્રતિજીવમ્, સર્વિંદુસાર, સતૃણામ્યવહારીતરૈઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

સમાં જૂમિં પદન્યાસૈઃ કુર્વતીઃ કરિણાં ઘટાઃ ।

સમં પદાતિં વિચ્રાણસ્ત્વત્પુરો લક્ષ્મણે નરઃ ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

તમારી આગલ પદાતિ (પેદલ પણાને) ધારણ કરનાર પુરુષ ચરણ ન્યાસથી પૃથ્વી ને સરખી કરનારી હાથીઓની ઘટાને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩૩

વિ૦—તમારી આગળ પેદલ થનારો હાથીઓની ઘટા વાલી સમૃદ્ધિ ને પ્રાપ્તકરે છે.

સુષમં તસ્ય વિષમં દુઃષમં નિઃષમં તથા ।

પ્રદક્ષિણં યઃ કુરુતે ત્વન્મૂર્તિં સર્વકામદામ્ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

સર્વ કામનાને આપનારી તમારી પ્રતિમાને જે પુરૂષ પ્રદક્ષિણા કરે છે, તે પુરૂષને વિષમ, દુઃષમ અને નિઃષમ એવું કાર્ય પણ સુષમ-સુખકારી થઈ જાય છે, ૩૪

વિશેષાર્થ—સુષમમ્, વિષમમ્, દુઃષમમ્, નિઃષમમ્, એ જાણવા યોગ્ય વ્યુત્પત્તિ અર્થવાલા પદ દર્શાવ્યા છે.

પ્રરથં મુક્તિનગરપ્રાપ્તેન વિઠ્ઠવયત્ ।

વૃથા પરસમં મન્યે ન યત્ર તવ દર્શનમ્ ॥૩૫॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, ભક્તિ રૂપ નગરમાં ઘોઢોઆડવામાં મોટારથને અનુસરનારું તમારું દર્શન ધીજ દર્શનની જેમ વૃથા નથી એમ હું માનું છું. ૩૫.

વિ०—પરસમમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યું છે.

અમૃગાઃ સ્યુર્વનોદ્દેશાઃ યથા મૃગયુણાશ્રિતાઃ ।

તથા વિપન્નવિપદાસ્ત્વદ્વિહારાંકિતા ઝુવઃ ॥૩૬॥

ભાવાર્થ—

જેમ સીકારીએ આશ્રિત કરેલા વનના ભાગ મૃગ વિનાના થઈ જાય છે, તેમ તમારા વિહારથી અકિત થયેલી ભૂમિઓ વિપત્તિ વિનાની થઈ જાય છે. ૩૬.

વિશેષાર્થ—અમૃગાઃ વિપન્નવિપદાઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

પ્રત્યસ્પ્રાત્કઠકાલાપમુદગાચ્છેતિ જ્ઞાષિણમ્ ।

ધિક્કુદ્દષ્ટિં ન યઃ સ્તૌતિ ત્વત્સિદ્ધાંતાલ્લિપારગાન્ ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—

કાઠવેદની કઠશાખા પ્રતિષ્ઠા પામી છે અને ઊંચ પામી છે એમ જોલનારા કુદ્દષ્ટિ-મિથ્યાત્વને ધિક્કાર છે કે, જે તમારા સિદ્ધાંત રૂપ સમુદ્રને પાશ્પામેલા પુરૂષોની સ્તુતિ કરતો નથી. ૩૭

વિ०—કઠકાલાપમ્ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

નાર્કાશ્વમેઘં પદક્રમકાયનદક્ષિણાઃ ।

ના ચ કાશી કુરુક્ષેત્રં ન ગંગાશોણમેવચ ॥૩૬॥

ન વા ગયા મધુપક્ષં પાપઘ્નં કિંતુ તે વચઃ ।

નૃણાં તક્ષત્યઘં તક્ષાયસ્કારં કાષ્ટલોહવત્ ॥૪૦॥યુગ્મમ્ ॥૩૯

ભાવાર્થ—

સુધાર જેમ કાષ્ટને અને લુહાર જેમ લોખંડને છે તેમ મુખ્યોના પાપને નાશ કરનાર જેવું તમારું વચન છે. તેવા સૂર્ય, અર્ધમેઘયજ્ઞ, વેદનક પદ્મના કમનો પાઠ, અચન, દક્ષિણા, કાશી, કુરુક્ષેત્ર, ગંગા, શોણનદ, ગયા, મધુતીર્થ અને વગ્નદ્દ પાપને નાશ કરનારા નથી. ૩૮-૩૯

વિ૦— અર્કાશ્વમેઘમ્ પદક્રમ કાશીકુરુક્ષેત્રમ્, ગંગાશોણમ્, ગયામધુપક્ષમ્, તક્ષાયસ્કારં, કાષ્ટલોહવત્ એ સામાસાંતપદ દર્શવ્યા છે.

મિથોડમી કર્મહિત્વારાશસ્ત્રીવ વ્યઘનાત્મકમ્ ।

આદીકૃત્યાહિનકુલં શ્રિતાસ્ત્વાં નિત્યવૈરિણઃ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ—

આરા કાઠવાનું કામ કરનાર જેમ પોતાનું વીધવાનું કામ છોડી દે, તેમ આ નિત્ય વૈરવાલા સર્પ અને નકુલ વિગેરે પોતાનું પરસ્પર વૈર છોડી તમને આશ્રિત થયેલા છે. ૪૦

વિશેષાર્થ—અહિનકુલમ્ એ સામાસાંત પદ દર્શવેલ છે.

યસ્ત્વાર્ચેન્દ્રેરિશંખસ્ય નાદૈર્નૈરિકશાંશ્વિકમ્ ।

રાજ્યદૈર્લક્ષણૈસ્તસ્ય પાણિપાદં વિન્નૂષ્યતે ॥૪૧॥

ભાવાર્થ—

ભેરી અને શંખના નાદ વડે ભેરી શંખના નાદને યોગ્ય એવા તમારી જે પૂજા કરે છે, તે પુરૂષના હાથ પગ રાજ્ય ને આપનારા લક્ષણો (સામુદ્રિક રેખા)થી વિભૂષિત થાય છે. ૪૧

વિ૦—મૈરિકશાંશ્વિકમ્ પાણિપાદમ્ એ સામાસાંત પદ દર્શવ્યા છે.

યૂકાલિક્ષં તુ હસ્ત્યશ્વં વદરામલકં રિપૂન્ ।

ત્વદ્ધ્યાતા મન્યતે સ્થામ્ના ઋગેંઙ્ રુરુરોહિતમ્ ॥૪૨॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારું ધ્યાન કરનારો પુરૂષ યોતાના બલથી હાથી તથા અશ્વને જાં અને લીંબ જેવા માને છે, શત્રુઓને ધોર તથા આંમલાના જેવા ગણે છે અને કેશરીસિંહને ૩૩ તથા શેહિત જાતના મૃગ જેવા માને છે. ૪૨

વિશેષાર્થ—યૂકાલિક્ષમ્, હસ્ત્યશ્વમ્, વદરામલકમ્, રુરુરોહિતમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

કુશકાશા અપિ પુક્કન્યગ્રોધાસ્ત્વદનર્ચિતુઃ ।

પુક્કન્યગ્રોધમપિ ચ કુશકાશં ત્વદર્ચિતુઃ ॥૪૩॥

ભાવાર્થ—

જે તમારી પૂજા કરશે નથી, તેને દર્લ અને કાસડા પણ પીપલા અને વડ જેવા થાય છે અને જે તમારી પૂજા કરે છે, તેને પીપલા અને વડ પણ દર્લ અને કાસડા જેવા થાય છે. ૪૩

વિ०—કુશકાશા : કુશકાશમ્, પુક્કન્યગ્રોધા : પુક્કન્યગ્રોધમ્ એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

યેઽગૃધ્યંસ્તિલમાષે પ્રાગમી તે રુરુરોહિતાઃ ।

તિલમાષાંસ્ત્વદૈકાગ્યાન્નચ્છંતિ ફલિતાનપિ ॥૪૪॥

ભાવાર્થ—

આ ૩૩ અને શેહિત જાતના મૃગ જે પૂર્વે તલ અને અડદમાં લુબ્ધ થયા હતા, તેઓ અત્યારે તમારી સાથે એકાગ્રતા કરવાથી તે ફલેલા પણ તલ અને અડદને ઈચ્છતા નથી. ૪૪

વિ०—તિલમાષે તિલમાષાન્, એવિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

ત્વડૂપસ્તિમિતે હંસચક્રવાકેઽત્ત નોહ્યતે ।

અમી હંસચક્રવાકાશ્ચિત્રસ્થા ઇતિ કૈર્ત્ત્તમઃ ॥૪૫॥

ભાવાર્થ—

તમારા રૂપમાં સ્તબ્ધ થઈ ગયેલા હંસ તથા ચક્રવાક પક્ષીને જોઈ “આ હંસ તથા ચક્રવાક પક્ષીઓ ચિત્રમાં રહ્યા છે” એમ કોને ભ્રમ નથી થતા? ૪૫
વિશેષાર્થ—હંસચક્રવાકમ્ , હંસચક્રવાકાઃ એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના પદ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિધિઘૃતમિવ સ્નિગ્ધં ચેતસ્ત્વયીશ ચઃ ।

વાદ્માધુર્યાદ્વિધિઘૃતે હસંસ્ત્વાં સ્તૌતિ તં સ્તુમઃ ॥૪૬॥

ભાવાર્થ—

હૈદ્રશ, તમારે વિષે દહીં અને ધીના જેવું સ્નિગ્ધ (મૃદુ-સ્નેહ મરેલું) ચિત્ત ધારણ કરતો અને પોતાની વાણીના માધુર્યથી દહીં અને ધીને હસી કાઢતો જે પુરૂષ તમારી સ્તુતિ કરે છે, તે પુરૂષની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪૬

ચિં—દધિઘૃતમ્ , દધિઘૃતે એ વિકલ્પે સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

યત્ત્વદન્યજુષાં પુંસાં સુખદુઃખં જ્ઞવેત્ક્રમાત્ ।

લિહન્જલામી શીતોષ્ણૌ સુખદુઃખે જ્ઞજેન્ન કઃ ॥૪૭॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારાથી બીજાને સેવનારા પુરૂષોને અનુક્રમે સુખ તથા દુઃખ થાય છે. શીત અને ઊંબળ એવા જલ તથા અગ્નિ ચાટનારા કયો પુરૂષ સુખ તથા દુઃખને ન પામે? ૪૭

વિં—સુખદુઃખમ્ , સુખદુઃખે , એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

સ્વાદુતાં નિંદતિ દધિપયસોર્મધુસર્પિષોઃ ।

રાગદ્વેષૌ ગજાશ્વૌ વા દક્ષૌ હંત્રી તવેશ ગીઃ ॥૪૮॥

ભાવાર્થ—

હૈદ્રશ, હાથી અને અથ જેવા ગર્વિષ્ટ રાગ તથા દ્વેષને હણનારી તમારી વાણી દહીં, દૂધ, મધ અને ધીના સ્વાદને નિંદે છે. ૪૮

વિ૦—દધિપયસોઃ મધુસર્પિણીઃ, રાગદ્વૈપૌ, ગજાશ્વૌ એ દ્વંદ્વ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

પંચવ્રતાખ્યાનરૂપં તવ પંચાંગવં વિજ્ઞો ।

દશવિસ્તૌઋગમને શ્રેયઃશ્રીણાં ચતુષ્પથમ્ ॥૪૯॥

ભાવાર્થ—

હે વિજ્ઞુ, પંચમહાવ્રતનું કથન રૂપ તમારું પંચાંગ મેલક્ષજવામાં કલ્યાણની લક્ષ્મીઓના ચોક (ચૈ:રા) જેવું છે. ૫૯

વિશેષાર્થ—પંચાંગમ્, ચતુષ્પથમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

દાનાયદિદ્યતિશ્રાઙ્ગસ્ત્રિપાત્રં દેશિતં ત્વયા ।

સત્કૃતં સત્ત્રિજુવનં યત્ત્રિલોકીશ તારયેત્ ॥૫૦॥

ભાવાર્થ—

હે ત્રિજુલોકના સ્વામી, તમે અહિંત, યતિ અને શ્રાવક એ ત્રણ પાત્ર દાનને મારે કહેલા છે, તેના બે સત્કાર કરે તો તે ત્રણ જુવનને તારે છે. ૫૦

વિશેષાર્થ—ત્રિપાત્રમ્, ત્રિજુવનમ્, ત્રિલોકી એ સંખ્યાવાચક શબ્દ સાથે સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

બ્રમંતિ ચતુરાશીશ ચતુરાશં ગુણાસ્તવ ।

અષ્ટકર્મીમિવદૃષ્ટુમષ્ટકર્મકુહઃ સતામ્ ॥૫૧॥

ભાવાર્થ—

હે ચતુરાશિ (ચાર પ્રકારની જીવની ગતિના રાશિ) સ્વામી, સત્ય પુરુષોના આઠ કર્મનો દ્રોહ કરનારા તમારા શુભ જાણે આઠ કર્મને જોવાને ભમતા હોય તેમ ચારે દિશાઓમાં ભમે છે. ૫૧

વિ૦—ચતુરાશી, ચતુરાશર્, અષ્ટકર્મીમ્. એ સંખ્યાવાચક પદ સાથે સમાસના બિદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાનગ્રામણિદૃષ્ટિં ત્વામુપાસીનો વિજ્ઞાલધીઃ ।

રંજોરુજ્ઞાર્યઃ કલ્યાણીપ્રધાનો જાયતે જનઃ ॥૫૨॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, જેની દષ્ટિ જ્ઞાન વડે મુખ્ય છે એવા તમારી જે વિશાલ યુદ્ધિ વાલો પુરૂષ ઊપાસના કરે છે, તે કદલી સ્તંભ જેવા સાથાલવાલી જેને સ્ત્રી છે અને કલ્યાણ રૂપ સ્ત્રી જેને પ્રધાન છે એવો થાય છે. પર

વિ०—જ્ઞાનગ્રામણિદષ્ટિમ્, વિશાલધીઃ, રંભોરુમાર્યઃ, કલ્યાણીપ્રધાનઃ એ પુંવહ્ભાવ વાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

ये ज्ञेयीवृत्तयो ज्ञेयामिवाज्ञायां रतास्तव ।

कल्याणीपंचमाः पंचगतीः सम्यग् विदंति ते ॥५३॥

ભાવાર્થ—

દ્રોણી (કુંડી) ઊપર વૃત્તિવાલા જેમ દ્રોણીમાં તત્પર રહે તેમ તમારી આજ્ઞામાં જે તત્પર રહે છે, તે પુરૂષો પાંચ કલ્યાણ વાલા થઈ પાંચ ગતિઓ ને સારી રીતે જાણી શકે છે. ૫૩

વિ०—કલ્યાણીપંચમાઃ, પંચગતીઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

कल्याणदशमीकस्त्वं ज्ञानोत्पत्याजिनूयते ।

वलकपक्षे राधस्य महतीभक्तिभिः सुरैः ॥५४॥

ભાવાર્થ—

વૈશાખ માસના શુકલ પક્ષમાં જેના કેવલજ્ઞાનની ઊત્પત્તિના કલ્યાણ કની દશમીએ માટી ભક્તિવાલા દેવતાઓ સ્તુતિ કરે છે. ૫૪

વિ०—કલ્યાણદશમીકઃ, મહતીભક્તિભિઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

मङ्किांश्च शिवाचार्य शौर्यारूपवतीप्रियः ।

चतुर्शीबुद्धिरुद्धाघो ज्ञवेत्वदर्शनान्नरः ॥५५॥

ભાવાર્થ—

મદ્ર દેશના ત્રિશલા જેના માતા છે અને શિવા જેમના સ્ત્રી છે એવા હે પ્રભુ, તમારા દર્શનથી પુરૂષ શુરવીર અને રૂપવતી સ્ત્રીવાલો, એથા પ્રકારની યુદ્ધિવાલો, અને આનંદી થાય છે. ૫૫

વિ૦—મદ્રિકાંબ, શિવાભાર્ય, શૈર્યારૂપવતીમિયઃ, ચતુર્થીવદ્ધિઃ એ પુંવદ્ ભાવના નિયમવાલા સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

સાક્ષાદાનંદિકાવૃત્તૌ પ્રાપ્તે ત્વદર્શનેઽધુના ।

ગતીનાં પંચમીમાનિન્યચ્ચાઞ્ચૂનૃગતિર્મમ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

હુમણા સાક્ષાત્ આનંદિ વૃત્તિવાલું તમારું દર્શન થતાં આજે મારી મનુષ્ય ગતિ ચાર ગતિઓમાં પાંચમી ગતિને માનનારી થઇ છે. ૫૬

વિ૦—ગતિ ચાર હોય છે પણ તમારા દર્શનથી મારી ગતિ બીજી પાંચમી નવી ગતિ હોય તેવી લાગે છે. આનંદિકાવૃત્તૌ, પંચમીમાનિની, એ પુંવદ્ ભાવના આસ નિયમવાલા સમાસાંત ઊદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

શ્રેયસ્કરતયા જીવવારે યઃ પંચમીયતે ।

ઞ્ચવાંઞ્નોધૌ ઞ્ચેકઞ્ચાર્યાઃ સ્યુસ્તે ત્વં યૈ ન વંદિતઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, જે તમને કલ્યાણ કરક હોવાથી જીવ રાશિમાં પાંચમી ગતિ જેવું આચરણ કરેછે, એવા તમને જેઓએ વાંધા નથી તેઓ આ સંસાર રૂપ સાગરમાં દેડકા જેવા થાય છે. ૫૭

વિશેષાર્થ—પંચમીયતે, મેકઞ્ચાર્યાઃ : એ પુંવદ્ ભાવના નિયમ ત્રિષે સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

અપાકઞ્ચાર્યા અશુષ્કઞ્ચાર્યાઃ સ્યુસ્ત્વન્નતેર્મરાઃ ।

વિંબૌષ્ટીઞ્ચાર્યકાઃ પાઠે બહ્વૃચીમાતૃકાધિકાઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમને નમસ્કાર કરવાથી પુરૂષો ઉત્તમ સ્ત્રીવાલા, પુષ્ટસ્ત્રીવાલા, બિંબના જેવા હોઠવાલી સ્ત્રીઓવાલા અને ભણવામાં ઘણી ઋયાવડ અધિક એવા થાય છે. ૫૮

વિશેષાર્થ—અપાકઞ્ચાર્યા, અશુષ્કઞ્ચાર્યા, વિંબૌષ્ટીઞ્ચાર્યકા, બહ્વૃચીમાતૃકા-

ધિકાઃ એ પુ'વદ્ભાવના નિયમવાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

ये कषायवृद्धतिकाश्वानेयीवृत्तयश्च ये ।

લોહનૌકા ઇવાગાધે મગ્નાસ્તે ત્વત્પથપ્રચ્યુતાઃ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

કષાય વધારનારા અને હલકી વૃત્તિવાલા જે પુરુષો તમારા માર્ગમાંથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય, છે તેઓ લોહાના નાવની જેમ અગાધ એવા લવણાગરમાં ડૂબી જાય છે. ૫૯

વિ०—કષાયવૃદ્ધતિકા , આનેયીવૃત્તય : એ સામાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

त्वन्मातुरग्रे वासिष्ठयाः कान्या वाशिष्ठमानिनी ।

તસ્યાશ્વાગ્રેઽનવદ્યાંગ્યાઃ કાનવદ્યાંગમાનિની ॥૬૦॥

ભાવાર્થ—

વાસિષ્ઠી (વિત્તમ અથવા વસિષ્ઠ ગોત્રની) એવા તમારા માતૃશ્રી ત્રિશ્લોની આગલ પાતે વાસિષ્ઠી છે એમ માનનારી બીજી સ્ત્રી કોણ માત્ર છે અને નિર્દોષ અંગવાલા તે માતાની આગલ પાતે નિર્દોષ અંગવાલી છે, એમ માનનારી કોણ સ્ત્રી છે? ૬૦

વિ०—વાસિષ્ઠમાનિની , અનવદ્યાંગમાનિની એ પુ'વદ્ભાવના નિયમવાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

चतुर्थबुद्धिसंयुक्ता दुर्गजार्याश्रिते हरे ।

કયં રમેરંસ્ત્વાં વીહ્યાનંદિકશ્રીનિકેતનમ્ ॥૬૧॥

ભાવાર્થ—

આનંદિક (નંદિવર્ધન)ની લક્ષ્મીના સ્થાન રૂપ એવા તમને જોધને એથા પ્રકારની બુદ્ધિએ યુક્ત એવા પુરુષો દુર્ગ ભાર્યા-દુર્ગાને આશ્રિત રહેલા શંકર ને વિષે કેમ કરી આનંદ પામે? ૬૧

વિ०—ચતુર્થબુદ્ધિસંયુક્તા , દુર્ગભાર્યાશ્રિતે , એ સામાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

पीनस्तनसुरस्त्रीजिरहोन्त्यैषा विज्ञाति ते ।

त्रिजगन्नेत्रविश्रामखड्गा वृन्दारिका तनूः ॥६२॥

भावार्थ—

पुत्र स्तनवादी इयतानी ओओ क्षेण पात्रे ओधी, त्रयु जगतना विश्राम करवाभां अडा (भाटला) इप अने व'हन कराती तभारी आ भूर्ति शास्त्रे छ. ६२

वि०—पीनस्तनसुरस्त्रीभिः, त्रिजगन्नेत्रविश्रामखड्गां अे सभासांत प६ दर्शांया छे.

ब्रह्मबंधुदारिकायां श्रोत्रियो वा महात्मनाम् ।

गर्हो महाकविरपि स्यात्त्वदन्यस्तुतौ रतः ॥६३॥

भावार्थ—

ब्रह्मबंधु, वेदने लक्ष्मिनार अने महाकवि ह्याय पक्ष जे ते तभाराथी थील केडनी स्तुति करवाभां तत्पर थाय ते महात्माओने नि'दवा योग्यछे. ६३

वि०—त्वदन्यस्तुतौ अे सभासांत प६ छे.

महाविशिष्टैराज्यश्रीरिव यैः शांतिरेधते ।

ज्वयस्त्वत्प्राप्य यान् हृष्यत्यर्थावापान् महाकरान् ॥६४॥

ये ग्रसंते महामोहं महाघासमिवर्षज्जाः ।

ते जयंत्युपदेशास्ते महद्भूतैर्दुज्जामलाः ॥६५॥ युग्मम् ।

भावार्थ—

महा समर्थ पुत्रोथी जेम राज्यलक्ष्मी वृद्धि पात्रे तेम केओथी शांति वृद्धि पात्रेछे अेवा जे उपदेशने प्राप्त करी भोरा अर्थ ते द्रव्यने प्राप्त करनार अन्वयक पात्रेछे. थलह जेम भोरा घासने आस करे तेम जे महा मोहने आस करे छे, तेम पुरुषु य'दनी हांत जेवा निर्मल तभाराथी उपदेश ज्य पात्रे छे. ६४-६५

वि०—महाघासम्, महद्भूतैर्दुज्जामलाः, अे सभासांत प६ दर्शांया छे.

अविघ्नहेतुरजितोऽनंतश्रीरुजोऽनघः ।

कगागमेष्वनुदयस्त्वमन्नूर्मोक्तकृत्तिषु ॥६६॥

भावार्थ

अविघ्नना हेतु इप, केडथी नही लताओला, अनंत लक्ष्मीवाला, राज

રહિત અને પાપવર્જિત એવા તમે મોક્ષ વિષે નહારા વચન કહેનારા કુલ્સિત શાસ્ત્રોમાં ઉચ્ચ પામતા નથી. ૬૬

વિ०—અવિદ્યહેતુઃ , અનંતશ્રી , અરુજઃ , અનઘઃ , કગાગમેષુ , મોક્ષકૃત્તિષ્ઠ એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

કામ્લં કાલવણં કોણં જોજ્યં વહ્નિમિવેશ તે ।

વૃત્તં કાપુરુષાકુણં સતાં દીપયતિ શ્રુતમ્ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ

હેઘશ, જરા આમ્લ (ખાટું) જરા ખાટું અને જરા ઉતું એણું ભોજન જેમ જહરાગ્નિ ને પ્રદીપ્ત કરે, તેમ નહારા પુરુષોએ નહીં આચરેલું તમારું સદ્વૃત્ત સત્પુરુષોના શાસ્ત્રને પ્રદીપ્ત કરે છે. ૬૭

વિ०—કામ્લમ્ , કાલવણમ્ , કોણમ્ , કાપુરુષ એ સમાસના ૫૬ દર્શાવ્યા છે

કુપુરુષૈઃ સ્ત્રીણામકોજ્યઃ કાક્ષિવીક્ષિતઃ ।

રતિં કવોણનિઃશ્વાસાં કદુષ્ણાશ્રુમુચં વ્યઘાઃ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ

કુલ્સિત પુરુષોને ક્ષોભ કરનારા, સ્ત્રીઓના કરાક્ષ અવલોકનથી નહીં ક્ષોભ પામનારા એવા હે પ્રભુ, તમેએ જરા ઉબ્બુ નિઃશ્વાસ નાખતી અને જરા ઉબ્બુ અશ્રુને છોડતી એવી રતિને કરી છે. ૬૮

વિ०—કુપુરુષૈઃ, કાક્ષિવીક્ષિતઃ, કવોણનિઃશ્વાસાં, કદુષ્ણાશ્રુમુચમ્ એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

દેમેષ્ટિકચિતં સૌઘં મૃગાક્ષીર્માલધારિણીઃ ।

ઈષીકતૂલવત્યક્ત્વા ધન્યમન્યા ધનાધિધાઃ ॥ ૭૦ ॥

જવાન્ રેવતીમિત્રૈતુ ચલરોહિણી મિત્ર જોઃ ।

અસંગં ગંગદત્તૈહિ આઢ્યંતઃ સર્વીત્રિજાન્ ॥ ૭૧ ॥

चाहनैर्द्विगुणकर्णैर्दात्राकर्णैरनेकशः ।

पिष्टकर्णैरष्टकर्णैर्ध्वंगुलाकर्णकैर्वृताः ॥ ७२ ॥

त्रत्वया विमुक्तोपानत्का अनृताषट्पदा अपि ।

नानानीवृद्धवा मर्माविधो दुःकर्मविद्विषः ॥ ७३ ॥

यशः परि तद्दानांबु प्रावृषो नीरुचः श्रिया ।

श्रेयस्काम्यावशात्त्व द्गीः काम्ययोपनयन्त्यमी ॥ ७४ ॥ पंच

जिःकुलकम् ।

भावार्थ—

सुवर्णनी घंटावाला मेहेलने अने भालाना लारवाही भृगाक्षी श्रीआने धपि-
कना इनी जेम छोडी आत्माने धन्य माननारा हे देवती भीत्र आव्य, हे
शेहिणी मित्र आद्य, हे गंगदत्त अही आव्य, अम पोताना मित्राने जाला-
पता; अमला कान पगरना दातरडा जेवा कान शिवायना, पिष्ट जेवा कानवाला
आठ कानवाला अने जे आंगलना कान पगरना अनेक वाहुनोथी वीटायेला,
सक्तिथी डिपापने छोडता, असत्यमां अमर इप नही तेवां विविध देशना
रहेवासी, मर्मने नही वीधनारा दुष्ट कर्मना द्वेषी शायशने भाटे दान इप जलना
पर्षा काल जेवा अने लक्ष्मीथी कांतिवाला आ धनवतो कट्याणुने भाटे तभारी
वाणीनी धंछाथी अहि आवेछे. ७१ ७२ ७३ ७४

विशेषार्थ—हेमेष्टिकचित्तम्, मालधारिणीः, इषिकतूलवत्, धन्यमन्याः,
द्विगुणाकर्णैः, दात्राकर्णैः, पिष्टकर्णैः, अष्टकर्णैः, ध्वंगुलाकर्णैः, विमुक्तोपान-
त्काः, अनृताषट्पदाः, मर्माविधः, दुःकर्मविद्विषः, श्रेयस्काम्यावशात्, त्वद्गीः
काम्यया अ जुहा जुहा विप्रहवाला समासांत पद दर्शाव्या छे.

व्यूढोरस्क पयस्कल्पवाक्यं त्वां देवतांतरैः ।

तुल्ययंतो विदुर्नादा हेमायस्याशयो मिदाम् ॥ ७५ ॥

भावार्थ—

હે પ્રભુ, દૃઢ્યમાં ગયેલા દૂધ જેના જેવા વાક્યોછે, એવા તમને જેઓ
શીળ દેવતાની સાથે સરખાવેછે. તેઓ મુવર્ણ અને લોહાના આશયના લેદને
બાણતા નથી. ૭૫

વિ०—વ્યૂહોરસ્ક, પગસ્કલ્પ, દેવતાંતરે; એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

જગન્માનસલોહાયસ્કાંતે શ્રેયસ્કરે ત્વયિ ।

તૃષ્ણાજ્ઞાસ્વપ્પયસ્કંસે નિવિશન્તે દૃશઃસતામ્ ॥ ૭૬ ॥

ભાવાર્થ—

જગતના મનરૂપ લોહામાં અપસ્કાંત (લોહ મુવર્ણ) જેવા, કંદપાણ કર-
નારા અને તૃષ્ણા રૂપ સરોવરના જલને શોષનારા તમારે વિષે સત્પુરુષોની
દ્રષ્ટિઓ પ્રવેશ કરેછે. ૭૬

વિ०—જગન્માનસલોહાયસ્કાંતે, શ્રેયસ્કરે, તૃષ્ણાજ્ઞાસ્વાપ્પયસ્કંસે, એ સમા-
સાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

યાવત્કાંચનકુંજાયસ્કુંજયોસ્તાવદંતરમ્ ।

ત્વદાગમાન્યાગમયો ઝૃવનાંજોજ જ્ઞાસ્કર ॥ ૭૭ ॥

ભાવાર્થ—

જગત રૂપ કમલમાં સૂર્ય જેવા હે પ્રભુ, મુવર્ણના કુંભને અને લોહાના
કુંભને જેટલું અંતર છે, તેટલું અંતર તમારા શાસ્ત્રને અને અન્ય શાસ્ત્રનેછે. ૭૭

વિ०—કાંચનકુંમાયસ્કુંમયો; ત્વદાગમાન્યાગમયો; એ સામાસાંત પદ
દર્શાવ્યા છે.

જીયાદ્ગીર્મોહદત્તાશ્વયંત્રણાયસ્કશા તવ ।

અયસ્કર્ણાવ ઝહ્લીયા દુર્વાદિહૃદયવ્યધે ॥ ૭૮ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ મોહથી ગર્વીષ્ટ એવા પુરૂષ અધીને નિયમમાં રાખનારી ચાણુપ
જેવી તમારી વાણી જ્ય પામેા. જે વાણી દુટ વાદીઓના દૃઢ્યને વીંધવા માટે
લોહાના બાલા જેવીછે. ૭૮

वि०—मोहदप्ताश्वयंत्रणायस्कंशा, अयस्कणीं अे सभासांत पद दर्शांया छे.

स्वःकृतंयैर्महाश्रेयस्कामैर्वा त्वं नमस्कृतः ।

पुरस्कृता पूर्णकामैस्तैर्यशस्यात्रत्यक्षुवि ॥ ७ए ॥

भावार्थ—

महा इत्याखुनी छिंछावाला जे पुश्चांये तमने नस्कार करेलाछे, पूर्ण कामथी पूज्य अेया ते पुश्चांये यश करवा लायक अछीनी लुभिमां स्वर्ग करेला छे. ७९

वि०—महाश्रेयस्कामैः, नमस्कृतः, पुरस्कृता अे सभासांत पद दर्शांवेला छे.

इति समासपादःसमाप्तः ।

तारकं शैववत्कर्णमिव मध्यमपांशुवः ।

द्वितीयं पांडुपत्यं वा हिमंबमवधीः स्मरम् ॥ ७७ ॥

भावार्थ—

शिवना पुत्र कर्तीकेये जेभ तारकासुने भायेँ, अर्जुने जेभ कर्जुने भायेँ अने लीमे जेभ छिंडअने भायेँ, तेभ तमे कामदेवने भारेला छे. ८०

वि०—शैव, अे तद्वितना अपत्यार्थतुं ३५ दर्शांयुं छे.

पांशोरपत्यमाद्यं यः सच्चरित्रैर्निरस्यति ।

जामदग्न्य इव ह्यात्रवंशं तमपि पातयन् ॥ ७१ ॥

पाराशर्यो मुनिरिव महान्नारतमग्रथत् ।

जामदग्न्य इवाज्ञीक्षणमहत्रविधिदीक्षितः ॥ ७२ ॥

गार्ग्यवात्स्यगार्ग्यिनाम्नायनचारायणानृषीन् ।

कौंजायन्यब्राध्नायन्यौ सतीं कौंजायनीं जयन् ॥ ७३ ॥

शौत्रेयशोचेयवैष्टपुरेयात्रेयकौंजिषु ।

ઔપન્નાહવિવાહવ્યૌવેંદવાવોપવિંદવૌ ॥ ૫૪ ॥

દાકે દાક્ષાયણે પારાસરે કૌંજાયનેષુ ચ ।

પ્રજ્ઞવિબ્ણુર્યથાનક્તં કાકાપત્યેષુ કૌશિકઃ ॥ ૫૫ ॥

યસ્ત્વયા કાઙ્ગવેયોવા સૌપર્ણેયેન મારિતઃ ।

કીલાલયો દાશરથિનેવ મારીચનામકઃ ॥ ૫૬ ॥ શ્લોકઃ

કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે પાંડુના પ્રથમ પુત્રને પોતાના સમ્યચરિત્રાથી પરાસ્ત કરેછે. જે જમ-
દગ્નિના પુત્ર દુરશુરામની જેમ તે ક્ષત્ર વંશને પણ પાડીનાખેછે. પરાશરના
પુત્ર વ્યાસની જેમ જેણે મહાભારતને ગુપ્ત્યુંછે. પરશુરામની જેમ જે વારં વાર
અક્ષત્ર વિધિમાં દીક્ષિત થયેલછે. રૂષિ એવા ગર્ગના પુત્ર વત્સના પુત્ર, ગાર્ગ્યના
પુત્ર, નાડાયન, ચારાયણ, કુંભયનના પુત્ર, બ્રધ્નના પુત્ર અને સતી કુંભ-
યનની પુત્રીને જેણે જિતી લીધાછે. શુભ્રા, શુચિવિષ્ટપુરા અત્રિ, કુંજ, ઉપખાહુ,
ખાહુ, ખિંદુ, ઉપખિંદુ, દક્ષ, દાક્ષાયણ, પારાસર અને કુંભયનના પુત્રોને વિષે
રાત્રે કાકપક્ષીના અગ્નિ ઉપર છુડપક્ષીની જેમ જે સમર્થ થયાછે. ગરુડ જેમ સર્પ
ને મારે અને દશરથના પુત્ર રામ જેમ મારીચ નામના રાક્ષસને મારે તેમ તેમ
કામદેવને માર્યોછે. ૮૬

વિશેષાર્થ—જામદગ્ન્યઃ, પારાશર્યઃ, ગાર્ગ્ય, વાત્સ, ગાર્ગ્ય, નાડાયન, ચા-
રાયણ, કૌંજાયન્ય, બ્રાધ્નાયન્ય, કૌંજાયની, શૌભ્રેય, શૌચેય, વૈષ્ટપુરેય, અત્રેય
કાંજિ, ઔપન્નાહવિ, બાહવિ, વૈંદવિ, ઔપવિંદવિ, દાક્ષ, દાક્ષાયણ, પારાસર,
કૌંજાયન એ તદ્દિત પ્રત્યના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. કાઙ્ગવેયઃ, સૌપર્ણેયેન દાશરથિના
એ તદ્દિત પ્રત્યના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શ્રી ત્રૈશલેય હરિહર્યુતે કૌસુંજરુગ્નશ ।

ન યૌવેતેયસ્ત્વચુહ્ય નપસર્ગસહઃ પરઃ ॥ ૫૭ ॥

ભાવાર્થ—

હરિદ્રા (હલદલ) જેવી કાંતિવાલા અને કુસુંબી રંગના નખવાલા જે
ત્રિશલાના પુત્ર, તમારા જેવો યવતિનો પુત્ર ઉપસર્ગને સહન કરનાર નથી. ૮૭

विशेषार्थ—त्रैशलेय, कौमुंभरुग्नरव, यौवतेयः, ये तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्यां छे. ८७

ब्रह्मः पौषं निशा पौषी यथा सर्वार्थसिद्धये ।

संपनीपद्यते पुंसां नाममूर्तिश्च ते तथा ॥ ८८ ॥

भावार्थ—

जेम पौष भासनी द्विस अने पौष भासनी रात्रि सर्व अर्थनी सिद्धि भाटे थायछे, तेम तभारी मूर्ति पुइपने सर्व अर्थनी सिद्धि भाटे थायछे. ८८

विशेषार्थ—पौषम्, पौषी, ये तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्यां छे.

मघा विशाखाञ्जरणीकृत्तिकास्विव यात्रया ।

त्वदन्यसेवयात्रैव सिद्धिं नाश्रुवते नराः ॥ ८९ ॥

भावार्थ—

मघा, विशाखा, लरणी अने कृत्तिका नक्षत्राभां यात्रा इरवाधी जेम सिद्धि मलती नथी तेम पुइषा तभारीधी णीजनी सेवावउ सिद्धिने प्राप्तयतां नथी ८९

यौवनाह्निमुखा नम्र त्रैदशा नैकवृत्तयः ।

आर्षवर्त्मजुषो धन्याः शिष्टयास्ते परमार्हिताः ॥ ९० ॥

भावार्थ—

यौवनथी विभुष, देवताओअे नमेला, शिक्षावृत्ति इरनारा, अने मुनि मार्गते सेवनारा ते तभारा उत्तम परम आर्हुत ने धन्यछे. ९०

विशेषार्थ—त्रैदशाः, भैक्ष, आर्ष, आर्हिताः ये तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्यां छे.

यैः श्रितश्चाहुषो धर्मस्त्वं स लक्षणसंपदा ।

तेऽन्यानुपाहसन् वैयाकरणश्रृंगदसानिव ॥ ९१ ॥

भावार्थ—

जेओअे लक्षण संपत्तिवउ यक्षुना धर्मइपे तभने आश्रित इरेलछे अर्थात तभने नत्रना विषयभां इरेलछे, तेओ वैयाकरणा जेम वेद बाणेलाने हुसे तेम णीज देवताओअे हुसेछे. ९१

વિશેષાર્થ—વૈયાકરણાઃ , છાંસદાસ એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શબ્દસ્યેવ શ્રાવણત્વં તવાસાધારણં મહઃ ।

નલૂખલત્રીહિવચ્ચ નિસ્તુષા ગુણસંપદઃ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

શબ્દનો ધર્મ જેમ શ્રવણ કરાવા રૂપ છે, તેમ તમારૂં અસાધારણ તેજ છે. અને ખાંણીયાની ડાંગરની જેમ તમારી ગુણ સંપત્તિ નિસ્તુષ એટલે ઉજ્જવલ છે. ૯૨
વિશેષાર્થ—શ્રાવણત્વં એ તદ્વિત પ્રત્યયનું રૂપ છે. અહિં ખાંણીઆમાં ખાંડે-
લી ડાંગર જેમ નિસ્તુષ (છોલાવગરની) થાય છે, તેમ ગુણસંપત્તિ ઉજ્જવલ છે.

ત્વદ્ગત્તસૈત્સૃકં વસ્ત્રં દાર્પદં સૃચ્ચતુઃસમમ્ ।

ચાતુરિશવિકાન્નશ્વાન્ રથાંશ્વોપજ્જુનક્તિ ના ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

તમારો ભક્ત પુરૂષ કોમલ, મજબુત અને ચોરસ વસ્ત્રને, ઉત્તમ અશ્વોને
અને રથોને ભોગવે છે. ૯૩

વિશેષાર્થ—તૈસ્તકમ્ , દાર્પદમ્ , ચાતુરિશવિકાન્ , એ તદ્વિત પ્રત્યયના રૂપ
આપ્યા છે.

ચાતુર્દશં રક્ષણ્વ દુર્દશં ત્વત્પદાશ્રિતમ્ ।

આક્ષિકાશ્ચ જટાશ્વેશ ઘૂતં યુધિ ચ મન્વતે ॥ ૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

પાશામાં કુશલ એવા જુગારીઓ અને સુભટા જુગારમાં અને યુદ્ધમાં
તમારો ચરણને આશ્રિત એવા પુરૂષને ચતુર્દશના રાક્ષસની જેમ દુર્દશ (દુઃખે
દૃષ્ટી શકાય તેવો) માને છે. ૯૪

વિશેષાર્થ—ચાતુર્દશં , આક્ષિકાઃ , એ તદ્વિત પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ન દાધિકં ન સાર્પિષ્કં રુચ્યં મારિચકં ન ચ ।

સ્યાદશેચકિનાં યદ્દુર્ધિયાં ત્વદ્વચસ્તથા ॥ ૬૫ ॥

ભાવાર્થ—

અરુચિવાલા પુરૂષને જેમ દહીં, ઘી અને મરીચનો પદાર્થ રૂચે તહીં,

तेभ दुष्ट बुद्धिवाला पुत्रवाने तमाइं वचन इत्यतुं नथी. ६५

विशेषार्थ—दाधिकम्, मारिषिकम्, मारिचकम्, अरोचकिनाम्, ऐ तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्या छे.

स्तुत्वा गुणांतं कस्तेऽगात् कः कांमृष्टविकोऽ बुधिः ।

किं तु को न बज्जूव त्वां स्तोता स्तावनिकोऽहसाम्

॥ ए६ ॥

भावार्थ—

तमारी स्तुति करीने क्यो पुत्रप गुणना अंतने प्राप्त थयोछे! हाथे तर-
नारो क्यो पुत्रप शमुद्रने तरे? तमने स्तुति करनार क्यो पुत्रप पापने दूर कर-
नार नथी थयो? ६६

विशेषार्थ—स्तावनिकः, ऐ तद्धित प्रत्ययतुं ३५ छे.

त्वद्मर्मानः शाकटिकं दुःखराशिर्न पातयेत् ।

व्यग्रयत्यथवा नाथ नकफः शार्ङ्गवेरिकम् ॥ ए७ ॥

भावार्थ—

हे नाथ तमारा धर्मइप गाड उपर भेसनारने दुःखने राशि पाडी नाभते
नथी अथवा श्रृंगवेर—अपधीने सेवनारा पुत्रपने क्क पीडा करतो नथी. ६७

विशेषार्थ—शाकटिकम्, शार्ङ्गवेरिकम्, ऐ तद्धित प्रत्ययना ३५ दर्शाव्या छे.

तांबूलिको वा तांबूलीं बाणीं यः पाति यत्तव ।

जायते तद्यशःशंखवादने शांखिको न कः ॥ ए८ ॥

भावार्थ—

जेभ तांबूल आतारो पुत्रप तांबूलतुं रक्षण करे तेभ जे पुत्रप तमारी
वाणीतुं रक्षण करेछे, ते पुत्रपना यशइप शंभने वगाडवाने क्यो पुत्रप शांखिक
(शंभ वगाडवानां यतुर) थतो नथी. ६८

वि०—तांबूलिकः, शांखिकः ऐ तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्या छे.

स्यां ज्ञानारिकस्त्वद्भागमहारत्नस्य यत्परः, ।

લાક્ષિકાણ્યપિ રત્નાનિ કાર્ષાપણિકતાં દધુઃ ॥ ૧૫૬ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારી વાણીરૂપ મહા રત્નનેા હું શ્રેષ્ઠ એવો ભંડારી થાઉં તે પછી મારા લાખેની કિંમતવાલા રત્ને તેની આગલ કોટીની કિંમતના થઇ જાય. ધ
વિ०—ભાંડારિકઃ, લાક્ષિકાણિ, કર્ષાપણિક, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે. ૬૯

ન ચાક્રિકોઽપ્યૌજસિકો નચ સાહસિકો હરિઃ ।

યસિંમસ્તદન્નિનઃ કર્મ કૌદાલિક શ્વ ક્ષિતિમ્ ॥ ૧૫૭ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ કોદાલી વાલો પુરૂષ પૃથ્વીને એક તેમતમે કર્મને ભેદા છે, તે તમા આગલ ચક્રવર્તી પણ પરાક્રમી નથી અને વાસુદેવ પણ હિંમતવાન નથી. ધ
વિ०—ચાક્રિકઃ, ઔજસિકઃ, સાહસિકઃ, કૌદાલિકઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઠિજૈરાંજ્ઞસિકૈઃ કીર્ણાં નાવ્યાંજ્ઞા ઋજુવાલિકા ।

પુણ્યા નદી સા યત્રાન્નૂદતુલ્ક્યં જ્ઞાનમીશ તે ॥ ૧૫૮ ॥

ભાવાર્થ—

હે ઇશ, જે સ્થાને તમને અતુલ્ય જ્ઞાન (કેવલ જ્ઞાન) થયેલું હોય તે સ્થાને જલના પક્ષીઓથી વ્યાપ્ત, નાવથી તરવા યોગ્ય જેવું જલ છે. એવું ઋજુવાલિકા નામે પુણ્ય-પવિત્ર નદી થયેલી છે. ૧૦૧

ન વિષ્યોઽસૌ ગુડેનૈવ યોન્નિયેતે તિ નીતિમાન્ ॥

અજૈષીજયકર્મણ્ય શમેનૈવાંતરાનરીન્ ॥ ૧૫૯ ॥

ભાવાર્થ—

“ જાલથી મરે ત્યાં સુધી ઊરથી ન મારવાં ” એવી નીતિ બાહુનારા તે એ વિજય કર્મમાં પ્રવીણ એવી શમતાવડે કરીનેજ અંતરના શત્રુઓને જિત લીધા છે. ૧૦૨

વિ०—વિષ્યઃ, જયકર્મણ્ય, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

शिष्याणावपि सर्व्वीयत्वाच्छालीये प्रजल्पति ।

के नामैतिकायनीयौपगवीयादयो बुधाः ॥ १०३ ॥

भावार्थ—

सर्व्वहितकारी पञ्चाथी अथवा सर्व्व जलूनार पञ्चाथी शालतो अबो लभारे शिष्याञ्च कुटलक शिष्य न्यारे ओलेछे, त्यारे ऐतिक, आयनीय अने औप गवीय विगरे विद्वानो तेनी आगल कोञ्च मात्र छे. ? १०३

वि०—सर्व्वीय, शालीय, ऐतिक, आयनीय, औपगवीय अे तद्धितांत ३५ दर्शाव्या छे.

सप्यं गव्यं वचो मेध्यं सुगव्यो वृषकेतनः ।

राजा चमव्यश्च यथा साधव्यस्त्वं प्रज्ञो तथा ॥ १०४ ॥

भावार्थ—

हे प्रभु, जेभ गायने भाटे धास, पवित्र वचन, सारा वृषकेतलो शंकर, अने उत्तम सेताशालो राजा सारोछे, तेभ तमे उत्तम साधुवालो छे. १०४

वि०—गव्यम्, सुगव्यः, चमव्यः, साधव्यः अे तद्धित प्रत्ययना ३५ दर्शाव्या छे.

यथापि चव्यः कर्पासोऽगारियं दारु वा ज्ञेवत् ।

सतां तत्त्वावबोधाय तावकीनं वचस्तथा ॥ १०५ ॥

भावार्थ

जेभ याववा योग्य कपास अने अंगारने भाटे काष्ठ होय तेभ तमाइं वचन सत्पुश्चाने तत्व ओधने भाटे थायछे. १०५

वि०—अंगारियम्, तावकीनम् अे तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्या छे.

राजवद्वर्द्धते स्मायं स्तौतीमं देववज्जनः ।

दध्रेऽनेनाग्निवत्तेजोऽस्मै दत्तेऽर्घ्यं न कोऽर्कवत् ॥ १०६ ॥

पत्नायामास दारिड्यं जगस्मान्निधिनाथवत् ।

महर्षिवद्भुक्तमस्य स्थिता श्रीरत्र विष्णुवत् ॥ १०७ ॥

સ્થિરઃ સુમેરુવડ્ઠનાકરવડ્ઠનવાનયમ્ ।

જ્ઞાસંતેઽસ્યાંધવતત્રાંતરીયાસ્ત્વામુપાસ્તિ ય : ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ તમારી ઊપાસના કરે છે, તે ચંદ્રની જેમ વધે છે. દેવતાની જેમ લોકો તેની સ્તુતિ કરે છે. તે અગ્નિની જેમ તેજને ધારણ કરે છે. સૂર્યની જેમ તેને કોણ અધ આપતું નથી? કુબેરની જેમ તેનાથી દારિદ્ર પલાયન થાય છે. તેનું સદ્વૃત્ત મહર્ષિના જેવું છે. તેનામાં વિષ્ણુની જેમ લક્ષ્મી રહેલી છે તે સુમેરૂ પર્વતની જેમ સ્થિર છે. રત્નાકર-સમુદ્રની જેમ તે રત્ન વાલો છે અને અન્યમતવાલાઓ તેને અંધના જેવા ભાસે છે. ૧૦૬-૧૦૭-૧૦૮

વિ०—તંત્રાંતરીયાઃ, આતદ્ધિત પ્રત્યયનું ૩૫ દર્શીવ્યું છે. અહિં અયમ્ ઇત્યાદિ સાતે વિભક્તિઓના એક વચન દર્શીવ્યા છે.

શુક્લત્વં શુક્લતાજ્ઞાજા ગોત્વં ગોતાવતામિવ ।

તવૈવાન્વયવદ્ધિશ્ચે મહાવીરત્વમીદ્યતે ॥ ૧૦૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ શુક્લતાને ભજનારા પુરૂષોમાં શુક્લવપણું અને ગોપણાને ધરનારાઓમાં ગોત્વ જેવામાં આવે છે, તેમ વિદ્યમાં તમારાજ અન્વય (વંશ) વાલું મહાવીર પણું જેવામાં આવે છે. ૧૦૯

વિ०—શુક્લત્વં શુક્લતા, ગોત્વમ્, ગોતા, મહાવીરત્વમ્ એ તદ્ધિત ભાવ પ્રત્યયના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

પાઠકત્વં ત્રિદંભિત્વં બ્રાહ્મણ્યં યોગલીનતા ।

શૌક્લ્યં ચ જામયમેવ ત્વન્માર્ગનાનાત્વમીયુષામ્ ॥ ૧૧૦ ॥

ભાવાર્થ

તમારા માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારને પ્રાપ્ત થયેલા પુરૂષોમાં પાઠકપણું, ત્રિદંડી પણું, બ્રાહ્મણપણું, યોગલીનપણું શુક્લપણું અને જડપણું રહેલું છે. ૧૧૦

વિ०—પાઠકત્વમ્, ત્રિદંભિત્વમ્, બ્રાહ્મણત્વમ્, યોગલીનતા, શૌક્લ્યમ્, જામયમ્ એ ભાવ પ્રત્યયના ઉદાહરણ દર્શીવ્યા છે.

ગોમાનુત્કકુદાવર્તિંહયાદયઃ શશિનિર્મલ : ।

આયુષ્માન્ રૂપવાન્ બ્રીહિશાલી કિંવાન્નતેઽર્ચકઃ ॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમને પૂજનારો પુરૂષ ગાયોવાલો, ઊંચી કોંકવાલો અંધેથી યુક્ત, અંદરજેવો નિર્મલ, આયુષ્યવાલો, રૂપવંત અને બ્રીહિ-ડાંગરથી શોભિત એવો થાયછે. તે શુ' વાલો નથી થતો? ૧૧૧

વિ૦—ગોમાન્ , આયુષ્માન્ , રૂપવાન્ એ તદ્વિત મત્વર્થીય પ્રત્યયના ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

ઝાસ્વન્ યશસ્વન્, લક્ષ્મીવન્, મરુ ત્વત્પૂજ્ય પુણ્યવન્ ।

અમાયીત્વત્પદૌ મૂર્ધ્ના સ્પૃશન્ શીર્ષીહ નાપરઃ ॥ ૧૧૨ ॥

ભાવાર્થ

તેજસ્વી, યશસ્વી, લક્ષ્મીવાન, દેવતાને પૂજ્ય અને પુણ્યવંત એવા હે પ્રભુ, તમારા ચરણને મસ્તકથી સ્પર્શ કરતો એવો પ્રાણી આલોકમાંમાયા-કપટથી સહિત હોતો નથી. ૧૧૨

વિ૦—ઝાસ્વન્ , યશસ્વન્ , લક્ષ્મીવન્ , પુણ્યવન્ , એ તદ્વિત પ્રત્યયના સંબોધનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વજ્રી મેધાવ્યમાયાવી યશસ્વી ત્વામયં સ્તુતે ।

સ્રગ્વી કટકવલયી સ્તનકેશવતીવૃતઃ : ૧૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

બુદ્ધિમાન. માયાવી નહી, યશસ્વી, માલાવાલો, કડા તથા કંકણવાલો અને સ્તન તથા કેશવાલી સ્ત્રીઓથી વીંટાએલો આ ધંદ્ર તમારી સ્તુતિકરેછે. ૧૧૩

વિ૦—વજ્રી ,મેધાવી , અમાયાવી , યશસ્વી , સ્રગ્વી , કટકવલયી , એ તદ્વિતના અસ્ત્યર્થ પ્રત્યયના ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

સ્યાત્કાકતાલુકી કુષ્ટી પિશાચક્યતિસારકી ।

અલીકી વાતકી દુઃખી ન સુખી જાતુ તે દ્વિષન્ ॥૧૧૪॥

ભાવાર્થ—

તમારો દ્વેષ કરનારો પુરૂષ કાક પક્ષીજેવા તાલવાવાલો, ડોડીજો પિશા-
ચના વલગાડવાલો, અતિસાર (ઝાડા) ના રોગવાલો, ખોટું ચાલનારો, વાયજી
અને દુઃખી થાયછે, તે કદિપણ સુખી થતો નથી. ૧૧૪

વિ०—કાકતાલુકી , કુષ્ટી , પિશાચકી , અતિસારકી , અલીકી , વાતકર્ત્ર
દુઃખી , સુખી એ તદ્વિતાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

બાહુબલ્યપ્યુરુબલ્યજ્ઞક્તસ્ત્વયિ જ્ઞૂતલે ।

લુઘેદ્દાલઃ પંચમીવ ત્વદ્જ્ઞ ક્તેઃ પતિતો રણે ॥ ૧૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

તમારો અભક્ત અથવા તમારી ભક્તિથી પતિત થયેલો પુરૂષ બાહુબલ્ય
અલવાલો હોય તેમજ ધણું બલવાલો હોય તોપણ તે રણમાં પૃથ્વીગિપર
પંચમ બાલકની જેમ અથડાયછે. ૧૧૫

વિ०—બાહુબલી , ઉરુબલી , પંચમી એ તદ્વિત પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વી કશીવ તરુણઃ સર્વવીજીવ કર્ષકઃ ।

નૃપઃ સર્વધનીવ ત્વં જ્ઞાસિ સર્વગુણઃ પ્રજ્ઞો ॥ ૧૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, સર્વગુણવાલા એવા તમે સર્વ સંપન્ન અને આધુખવાલા તરુણ
પુરૂષની જેમ, સર્વ બાજવાલા ખેડૂતની જેમ અને સર્વ ધનવાલા રાજાની
જેમ શોભાયમાન લાગોછો. ૧૧૬

વિ०—સર્વી , કશી , સર્વવીજી , સર્વધની એ તદ્વિત પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે

સુશીલિનો વર્ણિવરાઃ શૌન્નીર્યાત્કરિધર્મિણઃ ।

બ્રહ્મવર્ણિતયા વધ્યસર્વજીવાઃ સુતાસ્તવ ॥ ૧૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારા પુત્રો ગિતમ શીલવાલા, બ્રહ્મચારીઓમાં શ્રેષ્ઠ, પરાક્રમથી
હુસ્તીનાજેવા ધર્મવાલા અને બ્રહ્મપણાવડે સર્વજીવ જે મને અવધ્યછે એવાછે. ૧૧૭

વિ०—સુશીલિનઃ , કરિધર્મિણ , બ્રહ્મવર્ણી એ તદ્વિતના અસ્ત્યર્થ પ્રત્યયના
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

रागहस्त्यंकुशं दंतिगतिं श्रीपद्मिनीरविम् ।

दयांजः पुष्करिण्याजं ज्ञानिकास्त्वामुपासते ॥ ११८ ॥

भावार्थ—

रागरूप हस्तिमां अंकुशसमान, हस्तीना जेवी गतिवाला, श्री (मेक्ष लक्ष्मी) रूप कमलिनीमां सूर्यरूप अने दयारूप जलनी वापिकाजेवा तभारी उपासना ज्ञानी पुश्पो करेछे. ११८

वि०—हस्ती , दंती , अे तद्धितना इन्नंत रूप दर्शाव्या छे.

गायाथ दामवति दामिनि सोमिनि स्वां

गीतेः कलां सफलयेति सखीर्वदत्यः ।

गायंत्यमूर्दिविषदां रसिका युवत्य

स्त्वां यामिनीशविशदैश्वरितैरुदारम् ॥ ११९ ॥

भावार्थ—

“ हेमासावाली, हेमालिनी, हेसोमिनि, आजे गायन करे अने तभारी गायनकसाने सफल करे ” अेभ सणीओने कहेती अेवी देवताओनी रसिक युवतियो अंद्रना जेवा उज्ज्वल अरित्रवउ उदार अेवा तभने गायछे. ११९

वि०—दामवति , दामिनि , सोमिनि , अे तद्धित प्रत्ययांत रूप दर्शाव्याछे.

संज्ञावद्भिरसंख्यगोचरशिवोत्साही स्तुता वीणिनि

गीतः किंपुरुषैः स्तुतौ मुखरयन् वीणावतीं देवताम् ।

मुष्ठया चूलिदशाधरीकृतसुरः कुशकितौ कर्मणाम्

संज्ञावद्भिरिधीरकर्मणि मयि त्वं वीर तन्याः कृपाम्

॥ १२० ॥

भावार्थ—

असंखी जयने अगोचर, मेक्षमां उत्साही, संज्ञावाला वीणाधारी पुश्पोअे स्तुति करेला, कित्तरोअे गाथेला वीणाधारिणी देवी (सरस्वती) ने स्तुति करान्नार, पंच मुष्टि लोचवाली दशाधी देवताने पश्च नीचा करान्ना

અને કર્મના કલેશને અપાવામાં તત્પર એવા હુવીર, પર્યત એવા દૃઢ કર્મવાલા
એવા મારી ઊપર તમે કૃપા કરો. ૧૨૦

વિ०—સંજ્ઞાવદ્ધિઃ, અસંજ્ઞી, વીગ્નિભિઃ, વીણાવતીમૂ, એ તદ્ધિત પ્રત્યયના ઉદા-
હરણુ દર્શાવ્યા છે.

સ્તુત્વા વીરજિનં ત્રયોદશગુણસ્થાનસ્થિતં શ્રેણિકઃ
સાષ્ટશ્લોકશતેન પંચમગતાવિત્યદ્વિતીયોત્સુકઃ ।

પ્રાણંસિજ્જિગતાં તૃતીયનયનં રાજચ્ચતુર્થારક

પ્રાંતં પાવિતદુષ્ટરાશિજનુષં પંચાંગસંસ્પૃષ્ટજૂઃ ॥૧૨૧॥

ભાવાર્થ—

પાંચ અંગ વડે ભૂમિને સ્પર્શ કરતો એવો શ્રેણિકરાજ તેરમે ગુણ ઠાંણે
રહેલા શ્રી વીર પ્રભુની એકસોને આઠ શ્લોક વડે સ્તુતિ કરી પાંચમી ગતિ
માં અદ્વિતીયોત્સુક થઈ જગતના ત્રીજાનેત્રરૂપ, ચોથા આરાના પ્રાંત ભાગને
શાભાવનાર અને છઠા રાશિના જન્મને પવિત્ર કરનાર એવા પ્રભુને પ્રણામ
કરતો હોયો. ૧૨૧

વિધિનાથોત્પ્રાય ચતુર્વિંશતિતમમન્વજિજ્ઞપદેવમ્ ।

મુનિજનન્નક્ત્યૈ નૃપતિઃ શુન્નદં રવિયોગમિવ વિંશમ્

॥ ૧૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

પછી રાજ શ્રેણિક વિધિથી જોડો થયો અને તે પછી શુભદાયક વીશમાં
સૂર્યયોગની જેમ ચોવીશમાં તીર્થકરને મુનિજનની ભક્તિમાટે વિરક્તિ
કરી. ૧૨૨

વિ०—વિશમો રવિયોગ શિવ નામે છે. તે અહિ સમજવો.

કથિત ઇવ યશો દિશાં દશાનાં,

ન વહતિ પૂરણમેષુ સચ્ચરિત્રઃ ।

ગુણિકતિપયથઃ સ ગૌતમાદ્યા

નિતિ વિમૃશન્નિઘિલાન્ મુનીન્ વવંદે ॥ ૧૨૩ ॥

ભાવાર્થ—

“ દશદ્વિશાઞ્ચોતુ” યશ કહેતા હોય કે, એમના સત ચરિત્રોવડે એમને વિષે પૂરણ રીતે વહન કરતું નથી તેથી તે ગુણીઓમાં કેટલામાં છે? ” આવા વિચાર કરી તે શ્રેણિકરાજા ગૌતમ વિગેરે બધા મુનિઓને વંદના કરતો હોવા. ૧૨૩.

વિ०—કર્તિપયથઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવેલ છે.

યજુણઋઢેઃ કલાકદાપ્યેકશતતમી ન ધૃતાન્યતીર્થિનાથૈઃ ।
ન સહસ્રતમી ન લક્ષતમ્યપ્યજિલીના મુનયસ્તમેનમેતે

॥ ૧૨૪ ॥

ભાવાર્થ—

બીજા તીર્થકરોએ જેમના ગુણની સમૃદ્ધિની એક સોમી, હજારમી કે લાખમી કલાપણ કદિ ધારણ કરી નથી, તે આ પ્રભુમાં મુનિઓ લીન થઈ રહ્યા છે. ૧૨૪

વિ०—શતતમી, સહસ્રતમી, લક્ષતમી એ તદ્દિત પ્રત્યયના સ્ત્રીલિંગે ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યોડયં શલાકા પુરુષસ્ત્રિષ્ઠત્રિંશઞ્જનૈઃ સ્વીકૃતસંયમોડચ્ઢેઃ ।
ત્રિંશત્તમેકેવલ લાન્નકાલો વર્ષે ગમી મોહમમી શ્રિતાસ્તં

॥ ૧૨૫ ॥

ભાવાર્થ—

જે આ શ્રીવીરપ્રભુ ત્રેંશઠમાં શલાકા પુરુષ છે, ત્રીશ પુરુષોએ જેમની પાસેથી સંયમ સ્વીકારેલો છે એને ત્રીશમે વર્ષે જેમનો કેવલ જ્ઞાનના લાભનો કાલ છે પછી એક વર્ષે મોક્ષે જવાના છે, તે પ્રભુને આ સર્વે આશ્રિત થયેલા છે. ૧૨૫

વિ०—ત્રિષ્ઠઃ, ત્રિંશત્તમે, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ફાલ્ગુનધવલનવમ્યાં ત્રિષ્ઠિરસ્યાં તિથૌ પ્રથિતતીર્થઃ ।

પષ્ટીમાબ્દગજગતિર્વિહરતિ ભુવિ યઃ શ્રિતાસ્તમમી ॥૧૨૬॥

ભાવાર્થ—

ત્રેસઃમાં શલાકા પુરૂષ એના જે પ્રભુ કાલ્ક્યુન માસની શુકલનવમી નીઃ નિથિએ તીર્થને પ્રવર્તાવી છવર્ષના ગર્ભદ્રતા જેવી ગતિવડે પૃથ્વી ઉપર સ્થિત હાર કરે છે, તે પ્રભુને આ મુનિઓ આશ્રિત થઈ રહ્યા છે. ૧૨૬.

વિ०—ત્રિપષ્ટીઃ પષ્ટીમાબ્દઃ, તદ્વિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इत इह धर्म इदानीमधुना श्रीरत्र शमत एतर्हि ।

अत्रेत्यं क्रियते स्तुतिरर्चाविधिरेतथाच सुरैः ॥१२७॥

ભાવાર્થ—

“ આ લોકમાં એમનાથીજ ધર્મ છે, હમણાં અહિં લક્ષ્મી પણ એમનીજ શમતાથી છે ” આ પ્રમાણે દેવતાઓ તેમની સ્તુતિ અને પૂજાવિધિ કરે છે. ૧૨૭

વિ०—इत, इह, इदानीम्, अधुना, एतर्हि, अत्र, इत्यम्, एतथा એ બુદ્ધા બુદ્ધા અવ્યયના પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

शिष्या स्ततोऽस्यर्त्तुर्येऽमी ते सर्वतोऽधिका न कथम् ।

हान्यांच बंधुतान्यां मुक्ता बहुतकषायतो वियुताः॥१२८॥

ભાવાર્થ—

જે આ તેમના શિષ્યો છે તે સર્વથી અધિક કેમ ન હોય ? કારણ જેઓ એ બંધુતાથી મુક્ત છે અને બહુ કષાયથી રહિત છે. ૧૨૮.

વિ०—बंधुताभ्याम् बहुतः कषायतः એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

બંધુતા એટલે બંધુનો સમૂહ તથા બંધુપણું એ એ પ્રકારે બંધુતા કહેલી છે.

न यत्र रोहंति गुणैर्निजैः क्लृणं त्तक्तेरहितान्मनसो मनी-

षिणः ।

बहुत्र चर्याचतुरा बहुश्रुताः सर्वत्रवित्तास्त इमे मुदे मयि

॥ १२९ ॥

ભાવાર્થ—

વિદ્વાનો ભક્તિ રહિત એવા મનને લીધે પોતાના ગુણવડે પણ બ્યાં દાણવાર આફઠ થતા નથી, તેવા બહુ પ્રકારે ચર્ચા કરવામાં ચતુર, બહુશ્રુત અને સર્વ જાણનારા એવા તેઓ અમારે હૃદયનેમાટે થાઓ. ૧૨૯

વિ०—વહુત્ર, સર્વત્ર, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

રાજંતિ પાર્શ્વતો ઝર્તુરાદિતો મધ્યતોઽતતઃ શુદ્ધાઃ ।

इह पृष्ठतः कृतज्ञवा हृदि मुखतश्च प्रसत्तिजाजोऽमी

॥ ૧૩૦ ॥

ભાવાર્થ—

આદિ મધ્યે અને અંતર્થી શુદ્ધ એવા આ પુરૂષો, સંસારને પૃષ્ઠે કરતા અને હૃદય તથા મુખમાં પ્રસન્નતા ધરતા થતા પ્રભુની પડખે શોભે છે. ૧૩૦

વિ०—પાર્શ્વતઃ, આદિતઃ, મધ્યતઃ, અંતતઃ, પૃષ્ઠતઃ મુખતઃ એ તસ્ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

कुत्रावाधिः कुतोऽज्ञीः कुह कुपथकथा कायमेषां प्रणा-
मान

मुक्ता रात्रेर्दियामी विदधति शयनं नान्यदा सर्वदैते ।

वृत्तिः कार्ये तदेषां जवति खलु महासद्गुणानां यदाज्ञा

संश्लिष्टाश्चैकदैते शुचिगुणनिवहैराश्रयैर्નો कदाचित्

॥ ૧૩૧ ॥

ભાવાર્થ—

“ અખોધિ ક્યાં છે ? ભીતિ કેનાથી છે ? કુમાર્ગની કથા કયે સ્થાને છે ? અને પાપ ક્યાં છે ? ” આ પ્રમાણે વિચાર અને એમના પ્રણામને છોડી રાત્રિના એ પહોર શયન કરે છે. અન્યદા તેઓની વૃત્તિ તેમના સદ્ગુણોમાંજ છે, અને જેમની આજ્ઞાને તેઓ વળગી રહ્યા છે. ઉજવણ ગુણના સમૂહ રૂપ આશ્રય વિના તેઓ કદિપણ રહેતા નથી, ૧૩૧

एतर्हि धन्योऽस्म्यधुना कृतार्थः श्रीमानिदानीमनमं
यदैतान् ।

यदा तदात्वायति साधु रक्षाप्येषां ब्रुवे किं प्रणतेस्त-
दानीम् ॥ १३२ ॥

भावार्थ—

हमल्ला हुं धन्य छुं, अधुना कृतार्थ अने श्रीमान् छुं के आ मुनिअने
हुं नभ्येछु. ज्यारे मात्र साधुने राख्या छाय तथी परिष्ठात्रे साइं छाय छे,
ते तेभने प्रक्षाम करवानी शी वात करवी. १३२

वि०—एतर्हि, अधुना, इदानीम्, यदा, तदा, अ प्रत्ययांत अन्वयेना २५
दर्शांया छे.

न परुन्न परारि तथा न चैषमोऽपीतरेद्युरन्नवदहो ।

मम मुनिपदवंदनतः शुभेदयो यादृगद्य सद्योऽन्नूत् ॥ १३३ ॥

भावार्थ—

अहो, मुनिना अरुने वंदना करवाथी मारा शुभने उदय जेवो तडा-
ण आने थयो छे, तेवो पार परार के भील द्विसे थयो नहोतो. १३३

वि०—परुन्, परारि, एषमः इतरेद्युः अहो, अद्य, सद्यः, अ प्रत्ययांत अन्व-
येना ३५ दर्शांया छे.

यत्पूर्वेद्युः स्वप्नमैक्षिष्युदारं संजातानि श्रेष्ठनैमित्तिकानि ।

न्नइं ज्ञाव्यादेशिनोचे परेद्युः काकोलोऽरौत्पूर्वदिश्युत्तरेद्युः

॥ १३४ ॥

तव ज्ञावि परेद्यविः शमित्थं दिवि वागन्यतरेरुज्जायतद्यु।

शकुनैरधरेरुद्युत्थितं यच्चुन्नदैः सर्वमिदं ममाद्य सत्यम्

॥ १३५ ॥ युग्मम् ।

साधार्थ—

मे' पूर्वं द्विवसे उत्तम स्वप्न ज्ञेयुं हतुं. भीष्म पशु भारे श्रेष्ठ शुक्ल
थया हता. परदिवसे शुभ पक्षीओअे लक्ष्म वाक्य क्ख्या हता. उत्तर दिवसे
अक्रोश पक्षी पूर्वदिशाभां ओह्युं हतुं. वली अन्यदिवसे आकाशमांथी ओवी
वाणी धर्म हती के, आवते दिवसे तारे सुभ आववातुं छे; अने भीष्म
शुभ पक्षीओअे अन्य दिवसे जे दृष्याव क्यो हतो. ओ अधुं आजे भारे
सत्य अयुं १३४-१३५

पि०—पूर्वेद्युः, उत्तरेद्युः परेद्युः, अन्यतरेद्युः, अधरेद्युः, ओ प्रत्ययांत अन्य-
थना ३५ दशांथा छे.

उन्नयेद्युरनाशुषो व्रतं जगृहे येन चित्तं च केवलम् ।

उन्नयद्युरथोपदृश्यते सुगतेर्वर्त्म शिवं यियासता ॥१३६ ॥

तमिमं प्रणमामि नक्तितोऽहं शिरसा कर्हि कदा स्तवी-
मि वा तम् ।

शरणं ब्रजितास्मि यर्हि तं चापचितिस्तर्हि ममैनसां
नवित्री ॥ १३७ ॥

महितास्मि यदामुर्नास्तदेवानघमन्यर्हि न जातु जीवि-
तं मे ।

इति ज्ञावजमेव मेऽन्यदा नूचुन्नमेतर्हिनु तत्क्रियावि-
शिष्टम् ॥ १३८ ॥

उपविश्य कृतांजलिः पुरस्ताद्सयिष्यामि तिरोयदास्य
नर्तुः ।

श्रवसी खलु तर्हि मेऽर्हणीयं कृणामिति ज्ञावयति स्म
ज्ञावनां सः ॥१३९॥ कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

જેને ઉભય કાલે વ્રત અને કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા હતા. એકાક્ષમાં જની ધૃત્તિ કરનારા જે પ્રભુને ઊભયરીતે સુગતિનો માર્ગ દેખાયા હતા પ્રભુને હું ભક્તિથી મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું. હવે તેમનું સ્તવન કર્યારે જ્યારે હું તેમને શરણે જાઉં, ત્યારે મારા પાપનો ક્ષય થશે. જ્યારે હું આંસુઓને વહના કરીશ ત્યારે નિષ્પાપ થઈશ. તે શિવાય મારું જીવિત ન મારી ભાવના અને ક્રિયા ત્યારેજ સફલ છે અન્યથા નથી. હું પ્રભુ આ અંજલિ જોડી ખેસીને મારા શ્રવણને ઉપદેશ લઈ તૃપ્ત કરીશ ત્યારે મારા સમય પૂર્ણવા યોગ્ય થશે. આ પ્રમાણે તે ભાવનાને ભાવતો હતો. ૧૩૬-૧૩૭

વિ०—ઉમયેષુઃ, ઉમયષુઃ, કહિં, કદા, યહિં, તહિં, અન્યાહિં, એ અન્યથા; શીંયા છે.

વિનયાદ્યર્થવાગથ સોઽસ્તોદ્ बहुधार्यचंदनाद्यार्याः ।

पापेन सर्वत्रानाश्वेतोद्धिधाबंधनादमूर्धन्याः ॥૧૪૦॥

ભાવાર્થ—

વિનયથી યથાર્થ વાણી વાલા તે પુરૂષ સર્વથા પાપથી રહિત અને ચિત્તને જે પ્રકારના બંધન વગરની એવી પૂજ્ય અંદન બાલા વિગેરે આર્યાની ન પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો હતો. ૧૪૦

વિ०—ચિત્તને જે પ્રકારેના બંધ સંસાર તથા સ્વાર્થને લઇને થાય છે અન્યથા અને ભાવથી પણ જે પ્રકારના થઇ શકે.

त्रैधमचटुला द्वेषा तदर्पकाः पंचधाश्रवाच्चिरताः ।

त्रिधा शब्दविमुक्तास्त्रियथा त्रैधमसमानाः ॥૧૪૧॥

एकध्यं मुनिवृत्तं जिनोक्तमशबलममूर्धुवं दधति ।

कथ मित्प्रमितरथासां कुर्युर्विनयं ह्यनेकधा विबुधाः

॥ ૧૪૨ ॥ યુગમમ્

भावार्थ—

ये प्रकारे अयपल, ये प्रकारे अर्पण करता, पांच प्रकारे आश्रवणी रहित. त्रणु प्रकारे शक्य रहित अने त्रणु प्रकारे असमान अेवी अे अंन माला विजेरे सतीअे श्री जिनलगवते कहेला निर्मण मुनिवृत्तने धारण करे छे. अन्यथा देवताअे अनेक प्रकारे तेभने विनय केम करे? १४१-१४२

वि०—अहि द्वैधम्, द्वेषा, पंचधा, त्रिधा, त्रैधम्, एकधयम्, कथम्, इत्यम्, तस्या, अनेकधा, अे तद्धित प्रत्ययांत अव्ययेना इप द्शीव्या छे. अे प्रकारे अयपल—अेटले मन तथा कायाभां यपल नहीं. आश्रव पांच प्रकारना छे अने इत्य त्रणु प्रकारना कहेला छे त्रणु प्रकारे असमान—अेटले मन, वयन अने आशी काईनी समान नहीं तेवा.

आसां स्तुति द्यतितरां कुगतिं सतांस

मुच्चैस्तरां दिशति हंतितमां तमांसि ।

ना स्याम्यहं पटुतरोऽस्मि न जातु पंगु

रारोहणे पटुतमः पृथुजा नरः स्यात् ॥१४३॥

भावार्थ—

अे महा सतीअेनी स्तुति नकारी गतिना नाशकरेछे, सत्पुश्चाने उंचु अे आषे छे, अने अधकारने हूर करे छे, हुं पणु अेथी विनाश थधश ही, सर्व रीते समर्थ थजिं हुं. तेभज तेनाथी पुश्च कटिपणु पंगु होतो अे कटिपंगु होय ते अडवाभां अतिशे समर्थ अने मोटी कंतिवाले थाय १४३

वि०—द्यतितराम्, उच्चैस्तराम्, हंतितमाम्, पटुतरः पटुतमः अे तसम्, अम्, तस् अने तम प्रत्येना इप द्शीव्या छे.

एताः प्रत्यतनुः करोतु सुन्नटोऽप्युच्चैस्तरां किंतराम्

मोहस्यापि जगज्जयैकपटिमां कुर्यादहो किंतमाम् ।

યશ્વાસાં પદપંકજં નમતિ પૂર્વાહ્નેતરાં સાદરમ્

લક્ષ્મ્યાસૌ પરિરચ્યતે સપદિ પૂર્વાહ્ને તમામહુવત્ ॥૧૪૪॥

ભાવાર્થ

એ મહાસતીઓ પ્રત્યે કામદેવરૂપ સુભટ ઊંચે પ્રકારે શું કરી શકે ? અર્થાત્ કાંઈપણ કરી શકે નહીં તેમજ જગતને છોડવાનું મોહનું ચાતુર્ય પણ તેઓને શું કરી શકે ? અર્થાત્ કાંઈપણ કરી શકે નહીં. જે પુરૂષ એ મહા સતીઓના ચરણકમલમાં પ્રાતઃકાલે નમે છે, તે પુરૂષ પ્રાતઃકાલે કમલની જેમ તત્કાલ લક્ષ્મીથી ભેટાય છે. એટલે લક્ષ્મી તેને પ્રાપ્ત થાયછે. ૧૪૪

વિ०—ઉચ્ચૈસ્તરારામ્ , કિંતરારામ્ , કિંતમામ્ , પૂર્વાન્હેતરારામ્ , પૂર્વાન્હેતમામ્.

શ્રેષ્ઠાઃ સતીનાં તપસા ગરીયસાં નિધાનકલ્પાઃ શિવદેશ્ય-
સંયમાઃ ।

ષીયૂષદેશીયગિરઃ સુધા ઝમૂર્જયંતિ રૂપં બુધરૂપવર્ણિતાઃ
॥ ૧૪૫ ॥

ભાવાર્થ—

સતીઓમાં શ્રેષ્ઠ મોટી તપસ્થાની નિધાન રૂપ, મોક્ષને યોગ્ય સંયમ-વાલી, અમૃત જેવી વાણી બોલનારી અને દેવતાઓએ જેમનું રૂપ વર્ણન કરેલું છે એવી એ સતીઓ દેવતાના અમૃતને અને રૂપને છોડે છે. ૧૪૫

વિ०—નિધાનકલ્પાઃ, શિવદેશ્યઃ ષીયૂષદેશીયઃ એ કલ્પ, દેશ્ય અને દેશીય પ્રત્યયોના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિજ્ઞિત્તિં દેશીયમહો મૃગાંકલેખાયિતં કાન વપુઃ શ્રિયાસુ।
શ્રુતસ્ય કા નાંતમિયાય દેશ્યં તતાર કલ્પં ન ચ કા જ્ઞ-
વાલ્ધિમ્ ॥ ૧૪૬ ॥

ભાવાર્થ—

તેઓમાં યોતાના શરીરની ઉત્તમ શોભાવડે દેશીય એવું ચંદ્રલેખાનું

आचरणं कथं सती नथी धारणं कर्त्ती ? दृश्यं येनाशासना अंतने कथं सती नथी प्राप्ते थथ ? अने कल्प (आचार) तथा संसार इप समुद्रने कथं सती नथी तरी गर्भ ? १४६

वि०—देशीयम्, देश्यं, कल्पम्, ये प्रत्ययाना उदाहरणं दर्शांया छे.

प्रव्रजिता विषयसुखं मत्वा सुखपाशमाढयचर्यं इमाः ।

मिथ्यादृष्टिं तरणां अहां संवर्द्धयंति वत बहुशः ॥१४७॥

सावार्थ—

उत्तम समृद्धिवाली अम महासतीओ विषयसुखने क्षुद्र सुख मानी दीक्षा लभ यादी नीकली छे. ते विषयो मिथ्यादृष्टिना आचरणने प्रयत्नविना अहुवार वधारे छे. १४७

वि—सुखपाशम् आढयचर्यं, ये प्रत्ययांत इप दर्शांया छे.

चतुतका अपि मोहराजरुप्या नरकचरा तिस्रयोऽपि पाप-
वृत्तैः ।

पदवंदनमल्पशोऽप्यमृषां त्रिदधानावशयंति मोक्षलक्ष्मीम्

॥ १४८ ॥

सावार्थ—

मोक्ष राजना उलका सेवक थयेला अने पाप आचरणथी नरकना अतिथि थयेला पुरपो पण अम महा सतीओना चरणमां वंदना करतां मोक्ष लक्ष्मीने वश करे छे. १४८

वि०—मोहराजरुप्याः, नरकचर० अल्पक ये प्रत्ययांत इप दर्शांया छे.

इति चूरिः स रचितायिका स्तुतिः

प्रशशंसं शंखशतकाद्युपासकान् ।

अणुशो व्रतानि दधतो जयंत्यमी

पदशः पठाः श्रुतगिरामनेकशः ॥ १४९ ॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રમાણે ઘણે પ્રકારે સ્તુતિની રચના કરનારા શબ્દશતક વિગેરે ઉપાસકોની પ્રશંસા કરી પદે પદે અનેક શાસ્ત્રની વાણીને પઠનારા અને અહુક પ્રતને ધારણ કરનારા એ પુરુષો જ્ય પામે છે. ૧૪૯.

વિ०—મૂરિશઃ, અણુશઃ, પદશઃ, અનેકશઃ એ ‘ શસ્ ’ પ્રત્યયના ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

યઃ પંચશોડશિચારાન્ વ્રતેષુ રહ્યતિ સુરૈર્નતો ગણશઃ ।

કતિગુણો ગુણૈર્ન વર્ણ્યઃ શ્રમણોપાસકગણઃ સોડ્યમ્

॥ ૧૫૦ ॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓના ગણે નમેલો જે શ્રમણોપાસકનો ગણ પ્રતની અંદર પાંચ અતિચારનો ત્યાગ કરે છે, તે આ શ્રમણોપાસકનો ગણ કયા ગુણે વડે વર્ણન કરવા યોગ્ય નથી? અર્થાત વર્ણન કરવાને યોગ્ય છે. ૧૫૦.

વિ०—પંચશઃ, ગણશઃ, એ શસ્ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્તૌસ્ત્યમૂન્ન મઘવા કતિકૃત્વઃ

શ્ચાયતે ફણિપતિર્ગણકૃત્વઃ ।

કીર્તયંતિ સ્વચરા બહુકૃત્વો

વર્ણયંતિ બહુધા ચ મુનીંદ્રાઃ ॥ ૧૫૧ ॥

ભાવાર્થ—

ઇંદ્ર કેરલીકવાર એની સ્તુતિ નથી કરતો? અર્થાત ઘણીવાર કરે છે, શેષનાગ ઘણીવાર તેની પ્રશંસા કરે છે, ખેચરો તેનું બહુવાર કીર્તન કરે છે અને મુનીંદ્રો બહુ પ્રકારે તેનું વર્ણન કરે છે. ૧૫૧.

વિ०—કતિકૃત્વઃ, ગણકૃત્વઃ, બહુકૃત્વઃ, બહુધા એ કૃત્વસ્ અને ઘા પ્રત્યયના ઉદાહરણુના દર્શાવ્યા છે.

યાવત્કૃત્વોઽર્હિદ્ધિરારવ્યાયિ તાવ

ત્કૃત્વો જ્ઞાબાબદ્યકં કુર્વતેઽમી ।

આહયાનાં ત્રિઃ સપ્તસંખ્યૈર્ગુણૈઃ સ્વૈ

રેષાં કીર્તિશ્ચંડજ્ઞાસાં દ્વિરુક્તિઃ ॥ ૧૫૨ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રી અર્હત પ્રભુએ જેટલીવાર ભાવ આવશ્યક કરવા કહેલા છે, તેટલી-
વાર એ કરે છે. અને પોતાના એકવીશ ગુણોએ યુક્ત એવા તેઓની કીર્તિ
અંદની કાંતિની પુનઃકૃતિ રૂપ છે અર્થાત્ અંદની કાંતિ તેની આગલ પુનઃકૃતિ
જેવી છે. ૧૫૨

નિ०—યાવત્કૃત્વઃ, તાવત્કૃત્વઃ, ત્રિઃ, દ્વિઃ, એ કૃત્વમ્ અને સ્ પ્રત્યયના ઉદા-
હરણ દર્શાવ્યા છે.

દધતશ્ચતુસ્ત્રીણિ ગૃહિવ્રતાન્યમી

ગૃહમેધિતાં પાપમર્યાં વિચિન્બને ।

અશક્ત સૌવર્ણમહીધરસ્થિરા

મલવર્જિતાઃ સ્વર્ણમયાંબુજા ઇવા॥૧૫૩॥

ભાવાર્થ—

એઓ ગૃહસ્થના બાર વ્રતને ધારણ કરે છે અને તે ગૃહસ્થપણાને પાપમય
ગણે છે તેમ સુવર્ણના કલમની જેમ મલ રહિત અને સુવર્ણના પર્વત (મેરુ)
ની જેમ સ્થિર રહે છે. ૧૫૩

કૌલત્પસૂપાદિવ મૌજસૂપઃ

કાર્પાસવસ્ત્રાત્કૃમિજાંશુકં વા ।

હિરામયં મૃન્મયતો યથામી

ગુણાધિકા હંત જયંતિ મત્તઃ ॥ ૧૫૪ ॥

ભાવાર્થ—

કલથીની દાળથી જેમ મગની દાળ અધિક છે, કપાસનાં વસ્ત્રથી જેમ રેશમી વસ્ત્ર અધિક છે અને મૃદુમય પાત્રથી જેમ હિરણ્ય પાત્ર અધિક છે તેમ મારાથી ગુણવડે અધિક એવા તેઓ જય પામે છે. ૧૫૪

વિ०—કૌલત્ય, મૌર્ય, કાર્પાસ, હિરણ્ય, મૃન્મય એ પ્રત્યયાંતરૂપ દર્શાવ્યા છે.

શ્રાઘાન્ સ્તુત્વેત્યકૃત સુલસામુખ્યદેશાર્થિકાણામ્
સ્તોત્રં સ્ફીતીજ્ઞવદમલધીસ્વીકૃતૌચિત્તવૃત્તિઃ ।

હૃષ્યન્નેતિ જ્ઞવતિ સુજનો નીરજીજ્ઞાવમિચ્છુ

દૈષ્ટ્યા યોગ્યા નવમાતિચરઃ સ્યાત્પુનર્નો કદાચિત્ ॥૧૫૫

ભાવાર્થ—

એવી રીતે શ્રમણોપાસકે શ્રાવકોની સ્તુતિ કરીને તેમણે સુલસા વિગરે આર્થ સ્ત્રીઓનું સ્તોત્ર કરવા માંડ્યું અને તે વિષે વિસ્તાર પામતી નિર્મલ બુદ્ધિને સ્વીકાર કરવાને ચિત્ત વૃત્તિ પ્રવર્તી. સજ્જન પુરૂષ રજોગુણે સ્થિત થવાને હર્ષ પામે છે. યોગ્ય માણસને જેમ સજ્જન કદિપણ અવજ્ઞા કરવામાં તત્પર થતો નથી. ૧૫૫

વિ०—નીરજાભાવમ્, એ પ્રત્યય ઉપરથી સિદ્ધ થયેલું રૂપ છે.

અનરૂજ્ઞવંતિ સુમનીજ્ઞવંતિ વિરહીજ્ઞવંતિ ચ યજોત્તિઃ ।

ચક્ષુઃ કૃતજિનવચસાં નરાઃ સતીનાં વિલોકનાદાસામ્

॥ ૧૫૬ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રી જિન વચનને ચક્ષુથી જોનારી એ સતીઓના દર્શન કરવાથી પુરૂષો ધશવડે નિદોષ, ઉત્તમ મનવાલા અને પ્રકાશમાન થાય છે. ૧૫૬

વિ०—અનરૂજ્ઞવંતિ, સુમનીજ્ઞવંતિ, વિરહીજ્ઞવંતિ એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

एतासु दृष्टमात्रासु कस्य चेतो न शांतरससात्स्यात् ।

वर्षासूपनतासूदकसात्संपद्यते न किं लवणम् ॥१५७॥

भावार्थ—

એ સતીઓ માત્ર જોત્રામાં આવે તો 'કોનું' ચિત્ત શાંતરસને આધીન થાય ? વર્ષાઋતુ પ્રાપ્ત થતાં શું લવણ જલને આધીન થાય ? અર્થાત્નથાય ૧૫૭

વિ०—શાંતરસસાત્, ઉદકસાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આસાં ચ મિત્રસાત્કૃતશત્રુઃ શીલપ્રજ્ઞાવતો નિયતમ્ ।

અપિ વહ્નિરાત્મસાત્કૃતશિવશ્રિયાં વારિસાદ્ભવતિ ॥૧૫૮॥

ભાવાર્થ—

મોક્ષની લક્ષ્મીને આત્માને આધીન કરનારી એ સ્ત્રીઓના શીલના પ્રભાવશ્રી શત્રુ મિત્રના જેવો અને અગ્નિ જલના જેવો થઈ જાય છે. ૧૫૮

વિ०—મિત્રસાત્કૃત૦, આત્મસાત્કૃત૦, વારિસાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પુત્રત્રાકૃતવિજ્ઞવા અર્થિત્રાજ્ઞૃતસંપદન્વયજ્ઞાઃ ।

એકપતિત્વાઃ સંપન્નયૌવનાઃ પુણ્યવત્ય ઇમાઃ ॥૧૫૯॥

ભાવાર્થ—

પુણ્યવંત એવી એ સતીઓ પોતાના વૈભવને પુત્રના આધીન કરનારી છે. જેમણે પોતાની સંપત્તિ યાચકોને આધીન કરેલી છે એ એવા પુરુષોના વંશમાં ઊત્પન્ન થયેલી અને એક પતિને આધીન તથા યૌવન વડે સંપન્ન છે. ૧૫૯

વિ०—પુત્રત્રાકૃત૦ અર્થિત્રા,૦ એકપતિત્વા,૦ એ ત્રા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ગૃહકાર્યે સ્યુઃ પતિસાદ્ ગુરુસાદામુત્રિકે જ્ઞવેયુર્યાઃ ।

તાઃ કથમિમા ન વંદ્યાઃ શ્રુતસાત્સંપદ્યમાનધિયઃ ॥૧૬૦॥

ભાવાર્થ—

જે સ્ત્રીઓ ગૃહકાર્યમાં પતિને આધીન રહેનારી, પરલોકના કાર્યમાં ગુરુને

આધીન રહેનારી અને જેમની બુદ્ધિએ શાસ્ત્રને આધીન છે તે સ્ત્રીઓ
વંદન કરવા યોગ્ય કેમ નહોત ? ૧૬૦

વિ०—પતિમાત્, ગુરુમાત્ શ્રુતમાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પટપટાન્નવદષ્ટદિગંતરૈર્યુધિ યદશ્વચ્ચુરપ્રતિશબ્દિતૈઃ ।

પટાપટાકુરુતે પરિતોઽવરં પટપટાસ્તુ કથં ન મહીતલમ્ ।

॥ ૧૬૧ ॥

મુજ્જટજ્ઞાત્કૃતસ્વજ્જલતં પટત્ પટદિતિ પ્રકરિષ્ણુરણાનકમ્ ।

તદ્વપયાત્યદસીયદ્દશેક્ષિતં પદ્મવલં મરુતેવ ધુતં રજઃ ॥

૧૬૨ ॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

યુદ્ધમાં જેના અધીની ખરીઓના પ્રતિધ્વનિથી આઠ દીશાઓના અંતર
લાગમાં પટપટ શબ્દ થાય છે, અને તેથી આકાશમાં પણ આરે તરફ પટપટ
શબ્દ થાય છે તે બધી પૃથ્વી પટપટ શબ્દમય કેમ ન થાય ! વહી જેમાં
મુલદોની ખર્જૂલતા ઝંકાર કરી રહી છે અને રણના આનંદ નામના વાળઓ
પટ પટ શબ્દ કરી રહ્યા છે એયું શત્રુઓનું સૈન્ય જો એ પવિત્ર સ્ત્રીઓની
દષ્ટિએ પડ્યું હોય તે પવનવડે જેમ રજ ઉડી જાય તેમ તે ઉડી જાય છે. ૧૬૨

વિ०—પટપટા० પટપટાકુરુતે પટપટા० જ્ઞાત્કૃત० પટત્પટન્ એ પ્રત્યયાંત ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

મુદમુર્ચિરાદ્વિતીયાકૃતા તૃતીયાકૃતા ચ કૃષિકસ્ય ।

શંબાકૃતા ચ બીજાકૃતા ચ દદતે યથા મમ તથૈતાઃ ॥ ૧૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ ખેડુતને પેલે, ખીજે, ત્રીજે એમ અનુક્રમે ખીજ શીંગ વિગેરે થઈ
વિશેષ લાભ આપે છે, તેમ તે સ્ત્રીઓ અનુક્રમે મને પણ વિશેષ લાભ આપે છે ૧૬૩

વિ —દ્વિતીયાકૃતા, તૃતીયાકૃતા, શંબાકૃતા, બીજાકૃતા એ પ્રત્યયાંત ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

स्तुत्वेति संघावयवान् ससंघं
 ज्ञक्तयोपतस्थे स्तुतिन्निः फलद्वयै ।

क्षेत्रं पराव्य द्विगुणाकृतंवा
 को बीजवापे समयाकरोतु ॥ १६४ ॥

भावार्थ—

आ प्रभाले संधना अवयव रूप साधु, साध्वी, श्रावक अने श्राविकांनी स्तुति करी ते राज पछी इलनी समृद्धि भाटे लक्षितवडे सधनी स्तुति करवा प्राप्त थयो। क्षेत्रने प्राप्त करी भीज वापवा वपते अमला लालने भाटे डोण्डे कराव करे ? अर्थात् तेमां अमला लाल थवानाज. १६४

विशेषार्थ—द्विगुणाकृतम्, समयाकरोतु, अे प्रत्ययांत रूप दर्शांया छे.

निष्पत्ताकृतरागयोधममृतक्षेत्रं सपत्ताकृत

प्रौढद्वेषजटं सुखाकृतजगद्दुःखाकृतानन्यजम् ।

अहोऽन्यस्थिति निःकुलाकृतलुलतकार्पासनिः सारता

नीतैकांतमतं नमो जगवते तीर्थं प्रियाकुर्वते ॥१६५॥

भावार्थ—

रागरूप बोद्धाने जेणे निराधार करेल छे, जे अमृततुं क्षेत्ररूप छे, प्रौढ अेवा द्वेषरूप सुलटने जेणे शून्य करेल छे, जे जगतने सुभी करे छे, जे दुर्भ-
 तिअाने दुःभी करे छे, जेनी स्थिति-भयादा क्षाल पाभवा योग्य नथी अने
 जेणे अेकांत मतने प्रवृत्ति रहीत अने कपासना लुलु सुत्राडि वञ्चना जेवा
 निःसार करेलेछे अेवा तीर्थने प्रिय करनाश श्री संध भगवान्ने नकस्कारछे. १६५

विशेषार्थ—निष्पत्ताकृत, ० सपत्ताकृत, ० सुखाकृत, ० निःकुलाकृत, ० अे प्र-
 त्ययांत रूप दर्शांया छे.

गूलाकृत्य निजप्रतापशिखिना प्रावादुकान्मांसव
 त्स्याकृत्य जयश्रियं सरजसं यस्मिन् रणायोचते ।

ઝડાકાર્ય શિરાંસિ મોહસુઝટાસ્વાસેન મઝાકૃત
શ્મશ્રૂઝૂયચ દુઝુવુઃ પ્રતિદિશં સંઘાય તસ્મૈ નમઃ ॥૧૬૬॥

ભાવાર્થ—

જે સંઘ પોતાના પ્રતાપ રૂપ અગ્નિ વડે વાદીઓને દગ્ધ કરી અને વેગથી જ્યલદખીને માંસની જેમ પોતાની કરેછે અને જેથી રણમાં તૈયાર થતાં માહરૂપી સુભટા ત્રાસથી પોતાના મસ્તક યુગાવી અને દાઢીમુંછ ઉતરાવી પ્રત્યેક દિશામાં નાશીજાય છે, તેવા સંઘને નમસ્કાર છે. ૧૬૬

વિ०—શૂલાકૃત્ય, સત્યાકૃત્ય, મદ્રાકાર્ય, મદ્રાકૃત, ૦ એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઝપરાજમિવોપગમ્યઝવ્યઃ શ્રયતે નાવિનયં સમીપમસ્ય ।
હરવત્ત્રિપુરીં દહન્ ત્રિલોકીં શમિતોઽનેન શમાંબુઝિઃ
સ્મરાગ્નિઃ ॥૧૬૭ ॥

ભાવાર્થ—

રાજાની જેમ જેની સમીપ ભવ્ય જન જમ્ શકેછે અને જેની સાંનિધ્યે પુરૂષ અવિનયનો આશ્રય કરતો નથી એવા સંઘે શંકરની જેમ ત્રિપુરને દહન કરનાર કામદેવ રૂપ અગ્નિને શમતા રૂપ જલવડે શમાથી દીધો છે. ૧૬૭

વિશેષાર્થ—ઝપરાજમ્, ત્રિપુરીમ્, એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

આસ્તે પૃથ્વી મણિદૃષદિની રત્નગઝ્ઝાપિ રૂઢા
યાદોરત્ન પ્રઝવ ઝદધિઢ્ઢેત રત્નાકરોઽપિ ।

વંઢોઝૂપૈર્ઝયતિ દિવિષત્પુંગવૈઢૈત્ત્યરાઝૈઃ

સંઘશ્વાયં નિયત્તમગુણાનાશ્રયો ઝૂર્ગુણાનામ્ ॥ ૧૬૮ ॥

ભાવાર્થ

મણિરૂપ પાપાણુ થાલી પૃથ્વી રત્નગર્ભા નામે પ્રખ્યાત છે અને જલજંતુ તથા રત્નની ઉત્પત્તિનું સ્થાનરૂપ એવો સમુદ્ર રત્નાકર કહેવાય છે તેવી રીતે

ઉત્તમ દેવતાઓને, અસુરેદ્રાને અને નરેદ્રાને વંદન કરવા યોગ્ય એવો, અગુ-
ણના આશ્રયે રહિત અને ગુણુ' સ્થાનરૂપ એવો આ સંઘ બધા પામે છે ૧૬૮
વિશેષાર્થ—મણિદ્વપાદિની, દિવિષત્સુંગૈઃ એ વ્યાકરણના આસ રૂપ દર્શા-
વ્યા છે.

શ્રુતાંજોજાદિત્યો યદકૃત ચતુર્વિંશજિનરાટ્
ત્રિચત્વારિંશેઽબ્દે જ્ઞયદનુજશૌરિર્જનિદિનાત્ ।

શ્રિયાં સૌઘં રત્નત્રયશુચિ નતૈ પાર્થિવશતૈ
રતુહ્યસ્થૈર્યં તત્કુપથમથનં તીર્થમવતાત્ ॥૧૬૯॥

ભાવાર્થ—

શાસ્ત્રરૂપ કમલમાં સૂર્ય સમાન અને ભયરૂપ દૈત્યોમાં વાસુદેવરૂપ એવાઃ
ચોવીશમાં પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ પોતાનાજ જન્મદિવસથી ત્રેતાલીશમે
વર્ષે જે કરેલું છે, લક્ષ્મીનું જે સ્થાન છે, જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ
રત્નોથી જે પવિત્ર છે, સૈકડા રાજાઓએ જે નમેલું છે અને જેની સ્થિરતા
અતુલ્ય છે એવું તે કુમતને મથન કરતાં તીર્થ (સંઘ) અમારી રક્ષા કરે ૧૬૯

વિશેષાર્થ—ચતુર્વિંશેઽ ત્રિચત્વારિંશે, એ પ્રત્યયાંતરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યઃ પૌનઃ પુનિકાન્નવત્રમણતો વિચ્ચત્સદૈકાગ્રધીઃ
સાયં પ્રાતિકનૈશિકાહ્નિકવિધૌ બાહ્યાંતરઘેષિજિત્ ।

સોઽયં દુર્નયકાઙ્ગેવયગરૂઢઃ સંસારનાવ્યાંબુનૌ
ર્ગવ્યક્તીરયશોત્તરો વિજયતે શ્રીસંઘજ્ઞદ્વારકઃ ॥૧૭૦॥

ભાવાર્થ—

જે વારંવાર થતા ભ્રમણથી સદા ભય પામે છે, સવાર, સાયંકાલ અને
રાત્રિના આહ્નિકની વિધિમાં જે સર્વદા એકાગ્ર યુદ્ધિવાલો છે, બાહ્ય અને
અંદરના શત્રુઓને જે જીતનારો છે, જે દુર્નયરૂપ સર્પમાં ગરૂડ સમાન છે
અને આ સંસારરૂપ અગાધ જલમાં જે નાવ સમાન છે, ગાયના દૂધના જેવા
યશવાલો તે આ સંઘરૂપ ભદ્રારક વિજય પામે છે. ૧૭૦

વિ.૦—પૈનઃપુનિકાસ્, પ્રાતિક, નૈશિક, વાહ્ય, આંતર, કાદ્રવેય, નાવ્ય, અને ગવ્ય એ તદ્દિત પ્રત્યના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મુંચંતોઽપ્યશનં ઘ્યહં ત્ર્યહમથો માસં વધવ્યક્રિયા

વૈમુખ્યં દધતોઽપિ લૌકિકક્રઢિપ્રપ્તાઃ શિવસ્યાર્ચને ।।

બ્રાહ્મવ્યૌપગત્તૌઙ્લોમિવિદન્નૃત્કામંરુલેયાદયો

વાસિષ્ઠીસુતસંઘલંઘનપરાઃ કાર્પણ્યમેવાસ્થિતાઃ ॥૧૭૧॥

ભાવાર્થ—

એ દિવસ, ત્રણ દિવસ અને એક માસ સુધી અશન-ભોજનને છોડી-
દેતા વધની ક્રીયાથી વિમુખ રહેતા અને શિવપૂજન વિષે લૌકિક રુપિઓમાં
શ્રેષ્ઠ ગણાતા એના પણ બ્રાહ્મવ્ય, ઔપગવ, ઔઙ્લોમિ, વિદલત અને કામ-
ડલેય વિગેરે બ્રાહ્મણ રુપિઓ વસિષ્ઠ ગોત્રવાલી ત્રિશલાના પુત્ર મહાવીર
પ્રભુના સંઘનું ઉદ્ધેધન કરવામાં તત્પર થવાથી કૃપણતા સાથેજ રહેલા છે. ૧૭૧.

વિ.૦—ઘ્યહમ્, ત્ર્યહમ્, વધવ્ય, વૈમુખ્ય, લૌકિક, બ્રાહ્મવ્ય, ઔપગવ, ઔઙ્-
લોમિ, કામંડલેય, વાસિષ્ઠી, કાર્પણ્ય એ બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સંઘ એષ વૃજિનાવ્જિનીવનપ્લોષણેષ્વપરઘૈમનોનિલઃ ।

પૂર્વવાર્ષિક ઇવાંબુદો મહાન્ કસ્યનાવહતિ લોચનોત્સવમ્

॥ ૧૭૨ ॥

ભાવાર્થ—

પાપરૂપ કમલિનીના વનને હાન કરવામાં હેમંત રૂતુના પશ્ચિમ પક્ષ-
વતા જેવો આ સંઘ વર્ષરૂતુના પૂર્વ ભાગે મેધની જેમ કોના નેત્રને ઉત્સવ
ન કરે ? અર્થાત્ કરે ૧૭૨

સુપાંચાલિકઃ પાર્થિવાવિષ્ટવં વાર્ષિપંચાલિકં ચ ।

અરિષ્ઠાનિ સૌજ્ઞાગ્યસૌહાર્દન્નૂમેર્હરત્યસ્ય તીર્થસ્ય ઋતુઃ

પ્રતાપઃ ॥ ૧૭૩ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ પાંચાલ દેશનો રાજા અર્ધ પંચાલના ઉપદ્રવને હરીલે, તેમ સૌભાગ્ય તથા સુદૃઢભાવના સ્થાનરૂપ એક આતીર્થ (સંઘ) રૂપ પતિનો પ્રતાપ ઉપદ્રવને હરીલે છે. ૧૭૩

વિ०—સુપાંચાલિકઃ, પાર્થિવઃ, આર્દ્રપંચાલિકમ્. સૌભાગ્ય, સૌહાર્દ, એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વૈયર્ચ્યમજ્ઞાતૃજનુર્નેયંતો હિત્વાસતીર્થં સ્તુવતે કુત્તીર્થાન્ ।
સંત્યજ્ય ઙ્ગોજ્યં યદિવાતિમૃષ્ટં સક્તૂન્નવાવાંગતિ સાક્તસૈંધવઃ

॥ ૧૭૪ ॥

ભાવાર્થ—

વ્યર્થપણે અજ્ઞાન જન્મને ગુમાવતા એવા પુરૂષો આસ તીર્થને છાડી ખીજ તીર્થની સ્તુતિ કરે છે, સાથે એને લગણુ ખાનારો પુરૂષ અતિ મધુર ભોજનને છાડીદુઢ સાથવાની ઇચ્છા શુ' નથી કરતો ? અર્થાત્ કરે છે. ૧૭૪

વિશેષાર્થ—વૈયર્ચ્યમ્, સાક્તસૈંધવઃ, એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુણૈઃ પયો નિંદતિ દૌઘસૈંધવમ્
ઙ્ગવાર્તિવૈયગ્યમપોહતે ચ યઃ ।

નિયમ્ય સૌઘલ્લિયવદસ્થિરં મનઃ

સ્મરંતિ તં સંઘમઘચ્ચિદે વિદઃ ॥ ૧૭૫ ॥

ભાવાર્થ—

જે પોતાના ગુણવડે દુધના સમુદ્રના વયની નિંદા કરે છે અને જે સંસારની પીડા સંખંધી વ્યવ્રતાને દૂર કરે છે તેવા સંઘને વિદ્વાનો સુખવાલા અસ્થિર મનને નિયમમાં રાખી પાપનો છેદ કરવાને માટે સ્મરણુ કરે છે ૧૭૫

વિશેષાર્થ—દૌઘસૈંધવમ્ વૈયગ્યમ્ સૌઘલ્લિયવન્, એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દાધ્યશ્વિરશ્વં ઇહ જાન્વગુણેન દધ્ને
માધ્વશ્વિરંચતિ રુચિં મધુને ચ યદ્દત્ ।

શ્રીવર્ધમાન ઇવ તત્રન્નવાંસ્તયૈષ

તજ્જઃ સ્પૃહાં વદ્ધતિ સિદ્ધિ સુખાય સંઘઃ ॥૧૭૬॥

ભાવાર્થ—

જેમ દાધ્યશ્વિ જાતનો અથ પોતાની ઉત્પત્તિના ગુણને લઈ દહીં ઉપર રૂચિ કરે છે અને માધ્વશ્વિ જાતનો અથ મધ ઉપર પ્રીતિ કરે છે, તેમ શ્રી વર્ધમાન પ્રભુની જેમ તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલા એ પૂજ્ય સંઘ સિદ્ધિ સુખને માટે સ્પૃહા કરે છે. ૧૭૬

વિ૦—દાધ્યશ્વિઃ, માધ્વશ્વિઃ, એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દૌવારિક્યં દધદધિપતેઃ શાસને તીર્થમેવં

સ્તુત્વા જિષ્ણુઃ સજલજલદં સૌવરશ્રીવિલાસૈઃ ।

સૌવશ્રદ્ધાપુલકિતવપુઃ સંઘસૌવસ્તિકોઽસા

વાસાંચક્રે મગધનૃપતિર્વાસવસ્યાનુપૃષ્ટમ્ ॥૧૭૭॥

ભાવાર્થ—

અધિપતિના શાસનના દ્વારપાલપણને ધારણ કરતો અને સ્વરના વિલાસથી જલવાલા મેઘને પરાભવ કરતો તે મગધ રાજા એવી રીતે તીર્થ-રૂપ સંઘની સ્તુતિ કરી સ્વશ્રદ્ધાથી શરીરને પુલકિત કરતો અને સંઘનું કલ્યાણ કહેતો તે ઇંદ્રની પછવાડે બેઠો. ૧૭૭

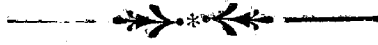
વિશેષાર્થ—દૌવારિક્યમ્, સૌવરશ્રીવિલાસૈઃ, સૌવશ્રદ્ધાઞ્, સૌવસ્તિકઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

—*—
इति तद्धित प्रकरणम् ।

इति श्रीजिनप्रभसूरिचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गवृत्तिव्याश्रयमहाकाव्ये

तीर्थकरतीर्थस्तुतिवर्णनो नाम पंचमः सर्गः ॥५॥

॥ षष्ठः सर्गः ॥

विवेकिनो यां परस्मै पदाय स्पृहयात्प्रवः ।

नतात्मने पदान्युच्चैः प्रयच्छंतीमुपासते ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—

પરમ પદની સ્પૃહાવાલા વિવેકી પુરૂષો, નમન કરનારને ઊચ્ચ આપનારી જે પદની ઊપાસના કરેછે. ૧

વિ०—પરસ્મૈપદ, આત્મનેપદ એ પ્રત્યયના નામની સૂચના આપી છે.

श्राद्धधर्मः साधुधर्मश्चेति धर्मावुच्चौ मतौ ।

प्रथमोमध्यमस्तत्रोत्तम श्रान्यो ययोच्यते ॥ २ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રાવકધર્મ અને સાધુધર્મ એમ બે ધર્મ કહેલાછે. તેમાં પ્રથમનો શ્રાવક ધર્મ મધ્યમ છે અને બીજો સાધુધર્મ ઊત્તમ છે, એમ બે કહે છે. ૨

વિ०—પ્રથમ, મધ્યમ, અને ઉત્તમ, એ શબ્દોથી પ્રથમ પુરૂષ, મધ્યમ પુરૂષ અને ઉત્તમ પુરૂષના નામ સૂચવ્યા છે.

पयश्चत्वं चाहं चामूं स्वादिस्नानातिशामहो ।

इति स्तवीति यां नूनं शर्करापुरतः सुधा ॥३॥

ભાવાર્થ

‘તું’ અને હું જલરૂપ હીએ’ એમ સુધા-અમૃત સાકરની આગલ સ્વાદ અને સ્નાનથી અધિક એવી જેની સ્તુતિ કરેછે. ૩

૧ અહીંથી સરસ્વતીની સ્તુતિ શરૂ થાય છે.

વિશેષાર્થ—અહિં ત્વં, અહમ્, એ પુરૂષને લાગતા યુષ્મદ્ અસ્મદ્ના દર્શાવ્યા છે.

કલ્પજુસ્ત્વં ચ કોઽસ્થોઽસ્યાઃ પુરોઽહં રોહણશ્ચ કૌ ।
ઇતિ સ્વર્ગિવી ચિંતામણિં પ્રત્યાહ યન્નુતૌ ॥૪૫॥

ભાવાર્થ—

જેની સ્તુતિ કરતાં કામધેનું ચિંતામણિને કહે છે કે, તું કલ્પવૃક્ષ, અને રોહણગિરિ પણ તેની આગલ કોણ માત્ર છીએ ? ૪

વિ०—નામ, યુષ્મદ્, અષ્મદ્, વિગેરેના પુરૂષના સંબંધે રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાસૌ જયતિ નૈવ ત્વમેતાં જેષ્યસિ કદિંચિત્ ।
નાજૈષં ચાહમિત્યન્યે યજ્જયે વ્યવદન્મિથઃ ॥૫૫॥

ભાવાર્થ—

“એ જ્ય પામે નહી. તું અને કદિપણ છતીસ નહીં અને તેને છત્યો નથી” આ પ્રમાણે બીજાઓ જેનો જ્ય કરવામાં પરસ્પર વાદ કરે છે.

વિશેષાર્થ—જયતિ, જેષ્યસિ, અજૈષમ્, એ ‘ જિ ’ ધાતુના ત્રણે કાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્તવીત્યેષ સ્તવીષિ ત્વં સ્તવીમ્યહમિતીરિણઃ ।
મિથો યદ્દર્ણનૈર્ઘન્યં મન્યંતે સ્વં મનીષિણઃ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

“એ સ્તવે છે, તું સ્તવે છે અને હું સ્તવુ છું” એમ પરસ્પર કહેતાં વિદ્વાનો જેવું વર્ણન કરવાથી પોતાના આત્માને ધન્ય માને છે. ૬

વિશેષાર્થ—સ્તવીતિ, સ્તવીષિ, સ્તવીમિ, એ ‘ સ્તુ ’ ધાતુના દરેક પુરૂષ એક એક વચનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ત્વામાહુઃ શંકસો દત્સે ત્વં મુદં હંસિ શાપ્મનઃ ।
 વયં વર્ત્તામહે ધન્યાઃ કૃતાર્થાઃ સ્મસ્તવસ્તવૈઃ ॥૭૥॥

મહર્ષિન્નિઃ સેવ્યસે ત્વં ત્વયા મોહઃ પ્રહન્યતે ।

દાંતારિર્જવતી નંદ્યાદિતિ યાં સ્તુવતે સુરાઃ ॥૭૭॥ યુગ્મમ્

ભાવાર્થ—

“ તમને સુખ કરનારા કહે છે, તમે હર્ષ આપો છો, પાપને હણો છો, અમે તમારું સ્તવન કરવાથી ધન્ય અને કૃતાર્થ છીએ, મહર્ષિઓ તમને સેવે છે, તમે મોહને હણો છો અને શત્રુઓને દમન કરનારા તમે આનંદ પામે ” આ પ્રમાણે શ્રવતાઓ જેની સ્તુતિ કરે છે. ૭-૮

ત્વજ્ઞવંતિ ધ્યાનતો યે મદ્જ્ઞવંતિ ન જાતુ રે ।

ઈતિ યાં પ્રતિજહ્વપાકં પાપં સંજ્ઞાવ્યતે ન કૈઃ ॥૭૮॥

ભાવાર્થ—

“ જેઓ ધ્યાનથી તારા જેવા થાય છે અને કદિપણ ધ્યાનથી ભાસ જેવા થતા નથી ” આ પ્રમાણે જેની પ્રત્યે કહેનારને પાપનો સંભવ કોણ ન કહે? અર્થાત્ તેઓને પાપનોજ સંભવ છે. ૯

વિશેષાર્થ—ત્વજ્ઞવંતિ, મદ્જ્ઞવંતિ એ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एहि मन्ये चातुरेण याप्ययानेन यास्यसि ।

यातस्त्वंत्वत् पितापीति प्रहस्यंते च यत्पराः ॥७९॥

ભાવાર્થ—

“ અહિ આવ્ય, હું ધારૂં કે તું આતુર એવા વાપ્ય-વાહનના પ્રયાણથી જઇશ અને તારો પિતા પણ મથેલો છે ” આ પ્રમાણે જેમાં પરાયણ રહેનારા પુરૂષોનું હાસ્ય થાય છે. ૧૦

વિશેષાર્થ—કહેવાની ભતલણ એવી છે કે, સરસ્વતીમાં પરાયણ એવા પુરૂષોને હાસ્યમાં કહેવાય છે કે, તને સન્માનથી વાહન મલવાનું અને તેના પિતાને મલેલું હતું. અહિં એહિ, મન્યે, યાસ્યસિ, એ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પુણ્યં પાપં જગન્નાવદાતયા દીયતે યયા ।

પંચત્રિંશદતિશયા ધીયંતેઽન્યયશાંસિ ચ ॥૧૨૧॥

ભાવાર્થ—

બિજવલ એવા જે પુણ્ય તથા પાપી જગતને પ્રહુણ કરેછે અને જેનાથી પાંત્રીશ અતિશય તથા અન્યના યશને ધારણ કરેછે. ૧૧

વિ०—દીયતે, ધીયંતે, એ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મુક્ત્યૈ ચ જ્ઞવત્યન્તિ તમઃ સ્વતેજસિ જુહોત્યરીન્ ।

દીવ્યત્યાયોજનં શાંતિં સુધાંજ્ઞોઘૌ સુનોતિ યા ॥૧૨૧॥

તુદતે કર્મમર્માણિ રુણદ્યયિલસંશયાન્ ।

તનોતિ વક્ષુરાત્ત્વં યા ક્રીણાતિ ગુણૈર્યશઃ ॥૧૨૧॥

યાં ચિંતયંસ્તત્ત્વતયાચોરયત્કુદ્દશાં યશઃ ।

સરસ્વત્યા તયા શાસ્તા પ્રાસ્તાવીદ્ય દેશનામ્ ॥૧૨૧॥ કુ-

લકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે મુક્તિને અર્થે ધાયછે, અંધકારને ભક્ષણ કરેછે, પોતાના તેજમાં શત્રુઓને હોમીછે, યોજનમુધી શાંતિ પ્રસારેછે અને અમૃતના સમુદ્રમાં ગાલેછે. વહી જે કર્મના મર્મને પીડેછે, અથા સંશયોને રૂંધે છે, વક્ષાતું આપણું વિસ્તારેછે અને ગુણવડે યશને ખરીદેછે. તેમ જે જેનું તત્વપણું ચિંતવન કરનારો પુરુષ કુદ્દષ્ટિઓના યશને ચોરી લેછે તેવા તે સરસ્વતીવડે શાસન કરનારા તે ભગવંત દેશના આપવા લાગ્યા. ૧૨-૧૩-૧૪

ધર્મોઽસ્તિ હૃદિ યસ્યૈનસ્તસ્ય નશ્યતિ સશ્રિયા ।

સંયુજ્યતે ગુણસ્તસ્મિન્ સ્વેતતે સમવૈતિ ધીઃ ॥૧૨૧॥

ભાવાર્થ—

જેના હૃદયમાં ધર્મ છે, તેનું પાપ નાશ પામેછે, તે ભક્ષીસાથે બેઠાયછે, તેનામાં ગુણ વસેછે અને બુદ્ધિ એકઠી થાયછે. ૧૫

वि०—अस्ति, नश्यति, संयुज्यते, स्वेतते, समवैति, अे धातुना णुदा णुदा
३५ दर्शांया छे.

लुप्यन्तेऽरिवधूंगंरुपत्रवह्योऽश्रुविंदुन्निः ।

यत्र तज्जायते राज्यं धर्माद्विजादिवांकुरः ॥१६॥

भाषार्थ—

जेनी अंदर शत्रुनी स्त्रीयोना गंड स्थलनी पत्रवह्यी (पील) लोपा-
यछे अेषुं राज्यं धीज्धी जेम अंकुर थाय तेम धर्मधी प्राप्त थायछे. १६.

विशेषार्थ—लुप्यन्ते, जायते, अे धातु ३५ दर्शांया छे.

अयं जनो धर्मेणैव प्राप्तः प्राप्स्यति च श्रियम् ।

जिना अगच्छन्निर्वाणं कृष्णश्रद्धेन न विष्यति ॥१७॥

भाषार्थ—

आ जन धर्मधीज् लक्ष्मीने प्राप्त थयोछे अने प्राप्त थशे. श्री जिना
अगच्छन्त निर्वाणने पाभ्या छे अने कृष्ण अर्द्धत प्रभु थशे. १७.

वि०—प्राप्स्यति, अगच्छन्, भविष्यति अे णुदा णुदा कालना धातु३५
दर्शांया छे.

तस्युः स्थास्यन्ति तिष्ठन्ति तेषां जगति कीर्त्तयः ।

आराध्यते स यैर्धर्मो यं स्म सार्वीः प्रचकृते ॥१८॥

भाषार्थ—

जे धर्मने श्री सर्वज्ञ प्रभुअे उडेलोछे, ते धर्मने जेयो आराधेछे, तेयोनी
कीर्ति जगतभां रडेदी छे, रडेछे अने रडेछे. १८.

वि०—तस्युः, स्थास्यन्ति, तिष्ठन्ति अे स्था धातुना ऋणे कालना ३५ दर्शांया छे.

वश्यतां सिद्धयः प्रेयुर्मुक्तिश्रीः संनुतान्नवत् ।

अनश्यत्क्लेशसंज्ञारः कस्य कस्य न धर्मतः ॥१९॥

ભાવાર્થ—

ધર્મથી કેને સિદ્ધિઓ વશ થઈ નથી? મુક્તિની લક્ષ્મી કેને પ્રાપ્ત નથી થઈ? અને કેના કલેશનો ભાર નાશ નથી પામ્યો. ૧૯

વિ०—પ્રેયુઃ, અભવત્, અનશ્યત્ એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અસેવિષ્યંત ચેદર્મ નૃતિર્યગ્નારકાઃ પુરા ।

નાત્તવિષ્યન્નમી નામ નાનાનર્થનિકેતનમ્ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—

પૂર્વે નર, તિર્યચ અને નાર્તકીઓએ જે ધર્મને સેવ્યો હોત તે તેઓ વિવિધ પ્રકારના અનર્થનું સ્થાન નથાત. ૨૦

વિ०—અસેવિષ્યન્ત, અભવિષ્યન્ એ ક્રિયાતિપત્તિ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ જીયાત્સ જ્ઞવં જ્ઞેતા સ ત્રિલોક્યા મહિષ્યતે ।

શ્રુતોપદેશઆર્યાણામધર્મ યો ન સેવતે ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

આર્ય પૂજ્યના ઉપદેશને સાંભળી જે પુરુષ આ ધર્મને સેવતો નથી, તે જય પામશે, સંસારને ભેદશે અને ત્રણ લોકથી પૂજશે. ૨૧

વિશેષાર્થ—જીયાત્, જ્ઞેતા, મહિષ્યતે, એ આશીર્વાદાર્થ તથા ભવિષ્યકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इह नृत्यन्ति नर्तकयो हैमाः स्तंजा इहासते ।

दृश्यन्त इत्यागंतुकेज्यो न कैर्धर्मजुषां गृहाः ॥१२॥

ભાવાર્થ—

“અહિં નર્તકીઓ. નૃત્ય કરેછે અને અહિં સુવર્ણના સ્તંભ છે” આ પ્રમાણે ધર્મી પુરુષોના ધરને બાહરથી આવેલા મિજમાનોને કોણ નથી બતાવતા? અર્થાત્ બતાવેછે. ૨૨

વિશેષાર્થ—નૃત્યન્તિ, આસતે, દૃશ્યન્તે, એ બુદા બુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आगाः कदा दृष्टुममुमागच्छाम्येष हे सरवे ।

कदा यास्यसि त्वं स्वाहृणोः साफल्यायैष यामि ज्ञोः ॥१३॥

इत्यालपन् मिथो मर्त्या यदालोकनलोलुपाः ।

राजाधिराज्यं धर्मैशैवायुस्ते ज़रतादयः ॥१४॥ युग्मम् ।

सावार्थ—

हे मित्र, अने जेवने तुं क्यारे गयो हुतो ? सभा, आ हुं आपुंभुं, नेत्रतुं साक्ष्य करवाने तुं क्यारे जधरा ? अरे लार्थ, आ हुं ज्ञोः ॥१३॥ आ प्रभाखे सोडो जेमना दर्शनमां लुब्ध थध परस्पर कहेता ॥१४॥ तेवा अरत विगरे धर्म पडेज राजाधिराज्यने प्राप्त थया हुता. २३-२४

वि०—आगाः, आगच्छामि, यास्यसि, यामि, अयुः अे जुदा जुदा धातु ३५ दर्शाव्या छे.

नाहं कलिंगान् जगाम सुप्तस्तु विललाप यत् ।

तन्मिथ्येति गिरासौधिकं बटुर्वचयते जगत् ॥१५॥

ददाह पौलस्त्यपुरीं यथा किल मरुत्सुतः ।

असावुर्ध्वीमतिवैरिराजधानीं तथादहत् ॥१६॥

रात्रिशेषे मिथः प्रश्ने सुप्तासुप्ता द्विषोऽस्य ते ।

अत्रावसमिहावासमित्याहुर्नयविदुताः ॥१७॥

ह्योऽपश्याम स्त्रियं रम्यां साध्वद्याश्रौष्म काकलीम् ।

सर्वेऽज्याद्वादमयंह्योवाचुंश्चमहि ज्ञोजनम् ॥ १८ ॥

आगमाम ब्रजांस्तत्र स्वैरं ह्रीरमपाम च ।

ह्यागमाम बने रंतुं तस्याहो रतियोग्यता ॥ १९ ॥

चेदाश्लेह्याम तां मृष्टीमाप्स्याम जनुषः फलम् ।

सोऽरिश्चेत्प्राप्स्यतेऽनूनस्तन्नूनं मारयिष्यते ॥ ३० ॥

अथ श्वो वा गमिष्यन्ति सैन्या हंतुं द्विषञ्चमूम् ।

जीव्यादित्याशास्यमानः प्रेष्यः श्वो ब्रजिता क्वयम् ॥३१॥

मासेन गंतैतः सार्थः पार्थिवः श्वश्चक्षिष्यति ।

इत्यादिविकथासक्ता धर्मं संचिनुयुः कथम् ॥३२॥ अष्टत्रिः

कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

“હું કલિંગમાં ગયો નથી. સુતા સુતા જે વિલાપ કર્યો, તે મિથ્યા છે” વિકાર છે કે, આ પ્રમાણે વાણી કહી આ બટુક જગતને છેતરે છે “જેમ હું સુમાને રાવણની નગરી લંકાને બાળી નાખી તેમ મોટી યુદ્ધિવાલા આ રાજાએ શત્રુની રાજધાનીને બાલી નાખી છે” પરસ્પર વાત કરવામાં રાત્રિના સૈય ભાગ થઈ જતા સુતાને સુતા એવા આ રાજાના શત્રુઓ “હું અહિં રહ્યો છું, હું ત્યાં રહ્યો છું” એમ ભયથી કહેતા હતા. ગયે દિવસે અમે રમણીય સ્ત્રીને જોઈ હતી. આજે અમે સારા કાકલી સ્વરને સાંભલ્યો હતો. અમે ગયે દિવસે અમે સર્વ ઈન્દ્રિયોને આહ્વાદ આપનાર ભોજન જમ્યા હતા. ત્યાં પ્રજની અદ્દર અમે ગયા અને સ્વેચ્છાએ દુગ પીધું પછી અમે વનમાં કીડા કરવાને આવ્યા અહા! તેની રીત કરવાની યોગ્યતા કેવી છે! જે અમે તે કોમલ સખીને આલિંગન કરીશું તો અમે જન્મનું ફલ પ્રાપ્ત કરીશું. જે તે શત્રુ આવશે તો ન્યૂનતા રહિત એવો તે તેને મારશે. આજ કે કાલે સૈનિકો શત્રુની સેનાને મારવા આવશે ‘તે જીવે’ એમ આશા રાખતો સેવક આવતી કાલે ક્ષય પામશે. અહિંથી કાફલો એક માસે જશે ને રાજા આવતી કાલે ચાલશે. આવી વિકથા કરનારા પુરૂષો ધર્મને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરે?

૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨

વિ०—નાહં કલિંગાન્ જગામ, સુમ્તઃ વિલલાપ, તે પરોક્ષ ભૂતના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

बंधयते, ददाह, अदहत्, अवसम्, अपश्याम, अश्राव्म, अभुंक्ष्महि, आम-

माम, अपाम, आश्लेश्याम, आश्याम, प्राप्स्यते मारयिष्यते, गमिष्यन्ति, जीव्यात्
व्रजिता, मंता, चलिष्याति संचिनुयुः, अंशुदा अंशुदा धातुना अंशुदा अंशुदा कालना
३५ दर्शाया छे.

यावत्स्नामस्ततो देवपूजां चैत्येषु कुर्महे ।

वयस्य त्वर्यतां कालापक्रमो जायते पुरा ॥३३॥

कहिं पश्यामि वंदिष्ये कहिं कर्हिंचितास्मि च ।

कदा सेवे कदा स्तोष्ये कदा ध्यातास्मि चार्हतः ॥ ३४ ॥

कदा साधून्ननामाहं ववंदे कहिं ज्ञक्तितः ।

कदोपास्थिषि ज्ञक्ताद्यैः प्रतिलाजितवान्कदा ॥३५॥

कश्चैत्यमागमद्दः क आगच्छन्मुनिज्ञक्तये ।

एवंविधाज्निर्धर्मः स कथाज्निः पुंजिरर्ज्यते ॥ ३६ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ।

भाषार्थ—

“ हे मित्र, प्रथम आपणु स्नान करीजे ते पछी चैत्यमां देवपूजा
करीजे, त्वराकर्ष कालना अतिक्रम थध जय छे ” “ हुं श्री अर्हंत प्रभुने
क्यारे जेधशि, क्यारे वंदना करीश ? क्यारे पूजा करीश ? क्यारे तेमनी सेवा
करीश, क्यारे स्तुति करीश अने क्यारे तेमनु ध्यान करीश ? ” हुं साधु-
आने क्यारे नमस्कार करं, क्यारे लज्जिथी वंदना करं, अने क्यारे लात पाणी
विगेरे तेमने बोहोरावु ” “तभाराभांथी चैत्यमां कोणु गयेल छे ? अने मुनिनी
लज्जि भाटे कोणु आवेल छे ? ” आवी कथाओ करी पुरषो धर्म उपार्जन
करे छे. ३३-३४ ३५-३६

वि०—स्नामः, कुर्महे, त्वर्यताम्, पश्यामि, वंदिष्ये, अंचितास्मि, सेवे, स्तोष्ये,
ध्यातास्मि, ननाम, ववंदे, उपास्थिषि, आगमत्, आगच्छत्, अंशुदा अंशुदा
धातुओना अंशुदा अंशुदा कालना ३५ आपेला छे.

कोऽस्मन्न्यं ज्वतां पाद्यं दाता कोऽर्थं प्रदास्यति ।

को ददात्यशनं मृष्टं सत्पात्रेच्यो घृतप्लुतम् ॥३७॥

कतरो वां जुवं दाता दत्ते गा दास्यतेऽशुकम् ।
 दाता वः कतमो मुक्ता दत्तेऽश्वान् हेम यास्यति ॥३७॥
 उत्पाटयान्यस्मिपि शोषयाण्यपि वारिधिम् ।
 अपि मूर्ध्ना गिरिंजिद्यां नास्मि दानस्तुतौ त्वलम् ॥३८॥
 योऽदाज्ञावो क्कदात्यर्थान् दातान्नं दास्यते गृहान् ।
 सोऽधाज्ञायं शमाप्नोति स्वर्गंता ब्रह्म यास्यति ॥३९॥
 तद्दानं कुरु जायस्व दीर्घायुर्धाम च श्रियाम् ।
 इति याज्ञाचाटुकाराः कथं धर्माय दातृषु ॥४१॥ पंचजिः
 कुलकम् ।

भाषार्थ—

“तमारामांथी अभने कोणु पाध (पग धोवानुं जल) आपशे ? द्रव्य
 कोणु आपशे ? सत्पात्रने धी वउ लरपूर अणुं भिष्टान्न कोणु आपशे ? तमार
 जेमांथी पृथ्वी कोणु आपशे ? गाय अने वस्त्र कोणु आपशे ? तमारामांथी
 मोती कोणु आपशे ? अथ तथा सुवर्ण कोणु आपशे ?” हुं पर्वतने उपाडुं,
 समुद्रने शोपी लजिं अने भस्तक वउ पर्वतने लेहुं तथापि दाननी स्तुति कर-
 वामां समर्थ थयश नहीं. जे गायो आपे, द्रव्य आपे, अन्न अने धर आपे
 ते राज्य पाभशे, सुण भेलवशे, स्वर्गे जशे अने ब्रह्मने प्राप्त करशे. तेवा
 दानने आप; दीर्घायु था अने लक्ष्मीनुं स्थान ३५ था.” आ प्रमाणे यायनानी
 पुशाभत करनाराओ दातारना धर्मने भाटे केम थाय ? ३७-३८ ३९ ४०-४१

वि०—दाता, प्रदास्यति, ददाति, दत्ते, दास्यते, दास्यति, उत्पाटयानि, शोष-
 याणि, भिद्याम्, अदात्, आप्नोति, गंता, यास्यति, जायस्व, अ जुदा जुदा
 धातुना जुदा जुदा कालना ३५ दर्शाव्या छे.

पश्येज्ञानृपतीन्पश्येऽर्मेण प्राप्तसंपदः ।

अर्चयेज्जिनचैत्यानि श्रूश्रूषस्व गुरोः क्रमौ ॥ ४२ ॥

आस्तां गृहे कानने वासीत हिंस्रो न धर्मज्ञाक् ।
 तद्द्वेत्सर्वज्ञूतानि रक्ष स्वं ज्वरक्षसः ॥४३॥
 गृहिव्रतानि ते दद्यां ददान्युत मुनिव्रतम् ।
 बोधये बोधयेयं स्वं परानित्युद्ध स्पृहाम् ॥४४॥
 प्रेषितस्त्वं कुसमयान् श्टणवन्नायतनं व्रजेः ।
 प्राप्तस्त्वत्काल एतादगू वचनं वर्जयेन्नवान् ॥४५॥
 प्राप्तस्ते समयो रत्नत्रयं स्वीकुरुतां ज्वान् ।
 विदध्याऽधर्म्यकर्माणि प्रार्थयेच्च स्वनिर्जराम् ॥४६॥
 निमंत्रयेत वात्सल्यात्सप्रेमा मंत्रयेत यः ।
 स पृच्छेत सुहृत्वेनाधीच्छेत्साधर्मिकान् सवित् ॥४७॥
 यो विधत्स्व विधत्स्वेति विधत्ते संघपूजनम् ।
 स लुनीहि लुनीहीति कर्मवल्लीर्लविष्यति ॥४८॥
 तिर्यक्कमट दुर्योनिमट स्वन्नमटेत्यटेत् ।
 नासौ क्रियापरोऽधीष्वेत्यध्वैत यः श्रुतम् ॥ ४९ ॥
 अधीष्वमधीष्वमिति चेदाधीष्व जिनागमम् ।
 तद्धुनीत लुनीतेति लुनीथ ज्वकाननम् ॥५०॥
 माकृध्वं पापकर्माणि मागमिष्यः कथामथम् ।
 कुधीर्वो मास्तु दुखं मास्मज्वन्मास्म जूद्धवः ॥५१॥
 आज्ञां जैनीमिमां ज्व्या मास्म धत्त हृदः पृथक् ।
 इति मार्गोपदेष्टारो धर्मं तन्वंति दातरि ॥ ५२ ॥ एकाद-
 शज्ञिः कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

“ધર્મથી જે મને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે એવા ઇંદ્રોને અને રાખઓને જો, જિન ચૈત્યની પૂજા કરવી. ગુરૂના ચરણની સેવા કર્યે. ઘેર રહે કે વનમાં રહે પણ જે હિંસા કરનાર હોય તે ધર્મી નથી. સર્વ પ્રાણીઓની રક્ષા કરવી. ચોતાના આત્માને સંસાર રૂપ રાક્ષસમાંથી બચાવી લ્યે. હું તને શુદ્ધસ્થના પ્રત આપું? કે મુનિપ્રત આપું? હું આત્માને યોધ કહું અને બીજાઓને યોધ કરાવું” આવી સ્પૃહા રાખ્ય. કુમતિના શાસ્ત્રને સાંભળતો તું ઘેર જઈશ નહીં. જો તેને પ્રાપ્ત થઈ જા તો તત્કાલ એવા વર્જન છોડી દેજે. તને સમય પ્રાપ્ત થયો છે તો હવે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રણ રત્ન અંગીકાર કર્યે. ધર્મ સંબંધી કર્મ આચર, અને આત્માને નિર્જરાની પ્રાર્થના કર્યે. જે વાત્સલ્યથી નિમંત્રણ કરે, અને પ્રેમ સહિત વિચાર કરે તે જ્ઞાનવાન શ્રાવક સુદૃઢપણાથી પુછે અને સાધર્મિક જનની ઇચ્છા કરે. જે ‘કરો કરો’ એમ કહે તે સંધ પૂજા કરે, તે ‘છેદા છેદા’ એમ કર્મ રૂપ વધીઓને છેદી નાખશે. જે ‘ભણા ભણા’ એમ શ્રુત જ્ઞાનનું અધ્યયન કરે તે ‘તિર્યંચમાં, દુર્યોનિમાં અને નરકમાં ભટક’ એમ ભટકે નહીં. તમે ‘ભણા ભણા’ એમ જિનાગમને ભણો તો ‘છેદા છેદા’ એમ સંસાર રૂપ પવનને છેદા. પાપ કર્મ કરો નહીં, કથાને છેદ કરો નહીં, તમારામાં કોઈ કુચ્છિવાલો ન થાઓ. તમોને દુઃખ ન થાઓ તેમ સંસાર ન થાઓ.” આવી શ્રી જિન ભગવંતની આજ્ઞાને હે ભવિજનો, તમારા દૃઢ્ય-માંથી જુદી કરશો નહીં. આ પ્રમાણે સન્માર્ગનો ઉપદેશ કરનારાએ દાતારમાં ધર્મને વિસ્તારે છે. ૪૨-૪૩-૪૪-૪૫-૪૬-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦-૫૧-૫૨

વિ०—પश्य, पश्येत्, अर्चयेत्, श्रुश्रूषस्व, आस्ताम्, आसीत्, रक्षे; रक्ष, दद्याम्, ददानि, बोधये, बोधयेयम्, उद्ग्रह, व्रजे; वर्जयेत्, स्वीकुरुताम्, विद्-ध्यान्, प्रार्थयस्व, निमंत्रयेत्, मंत्रयेत्, पृच्छेत्, अधीच्छेत्, विधत्स्व, विधत्ते, लुनीहि, लविष्यति, अट, अटेत्, अधीष्व, अध्यैत्, अधीध्वम्, अधिध्वे, लुनीत, लुनीथ, कृध्वम्, अगमिष्य; अस्तु, मास्मभूत्, धत्त, ये जुहा जुहा धातुना जुहा जुहा कालना रू५ दर्शांथ છે.

वर्तमाना नृणां चित्ते प्राप्तकोटिरधर्मधीः ।

सप्तमीं नयति क्षोणीं धर्मवीः पंचमीं गतिम् ॥ ५३ ॥

ભાવાર્થ—

મહાત્મના દૃઢ્યમાં રહેલી અધર્મ જુદી કોટીને પ્રાપ્ત થઈ તેને સાતમી

પૃથ્વીઓ (નરકમાં ભૂમિમાં) લઇ જાય છે અને ધર્મ યુદ્ધિ પાંચમી ગતિમાં લઇ જાય છે. ૫૩.

વિ०—નયતિ એ ની ધાતુનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

યો હ્યસ્તનીમયતનીં શ્વસ્તનીં ચ તિથિં સદા ।

સિષેવે સેવતે સેવિષ્યતે ધર્મં જિનોદિતમ્ ॥૫૪॥

પરોક્ષા અપિ તસ્યાશીર્વાદાઃ શાસનદૈવતૈઃ ।

ક્રિયાતિપત્તિં રક્ષંતો ઋવિષ્યંતિ સમીરિતાઃ ॥૫૫॥ યુગ્મમ્

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ ગઈ કાલની, આજની અને આવતી કાલની ચિતિમાં સર્વદા શ્રી જિન કથિત ધર્મને સેવતા હતા, સેવે છે સેવશે, તે પુરૂષને શાસન દેવતાએ કહેલા પરોક્ષ એવાપણ આશીર્વાદા ક્રિયાતિપત્તિ (ક્રિયાતા ઉદ્ધિધતથી) રક્ષણ કરનારા થશે. ૫૪-૫૫.

વિ०—અહિ હ્યસ્તની વિગેરે શબ્દોથી હ્યસ્તન, અચ્ચતન અને શ્વસ્તન કાલના અનુક્રમે સિષેવે, સેવતે અને સેવિષ્યતે એ ૩૫ દર્શાવ્યા છે તથા પરોક્ષ અને ક્રિયાતિપત્તિ એ કાલના નામ દર્શાવ્યા છે.

જેત્દૃષ્ટાં તેંસ્તરારાતીન્ પમાદ્યાઃ સાર્વધાતુકમ્ ।

યે વિઘ્નતિતરાં ધર્મપરિણામં મહાશયાઃ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

જે મહાશયો ધર્મના પરિણામને ધારણ કરે છે, તે સર્વ ધાતુમાં વ્યાપક એવા અંતરના છ શત્રુઓને જિતનારા પુરૂષોમાં મુખ્ય છે. ૫૬.

વિ०—વિઘ્નતિતરામ્, એ તરામ્, પ્રત્યય સાથે ધાતુરૂપ દર્શાવેલ છે સાર્વધાતુકમ્ એ વડે ધાતુ પ્રત્યયના એક ભાગને દર્શાવેલ છે.

इत्याख्याते प्रथमः पादः ।

सर्वैरदेशि धर्मोऽयमहिंसाप्रत्ययः परः

योऽमुं जुगुप्सते नूयो दुःखानि स तित्तिहते ॥५७॥

ભાવાર્થ—

સર્વજ્ઞ પ્રભુએ આ અહિંસા પ્રતીતિવાલો ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ કહેલો છે, જે એ ધર્મની વારંવાર નિંદા કરે તે દુઃખને સહન કરે છે. ૫૭

વિ०—જુગુપ્સતે, તિતિક્ષતે એ ગુપ્ અને તિજ્ ધાતુ ઉપરથી અનેકા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વિચિકિત્સતિ નો ધર્મે યોઽઘવ્યાધિચિકિત્સકે ।

ચિકિત્સત્યાંતરાંરાતીન્ ક્ષેત્રરૂઢતૃણૌઘવત્ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

પાપ ૩૫ વ્યાધિની ચિકિત્સા (વૈદ્ય) કરનાર ધર્મને વિષે જે વિપરીત ભાવ પામતો નથી તે ક્ષેત્રમાં ઊગેલા ધાસના છાસાની જેમ અંતરના શત્રુઓની ચિકિત્સા કરેછે. ૫૮

વિ०—ચિકિત્સતિ એ કિત્ ધાતુનું ૩૫ દર્શાવેલ છે તેની આગલ વિં ઉપસર્ગ લાગતાં જે અર્થ થાય તે પણ દર્શાવ્યો છે.

મીમાંસતે યો દીદાંસુઘિયા તત્ત્વં પ્રતીષિષન્ ।

ધર્મં શીશાંસતે તસ્મિન્ સ્વાયુધાનિ મનોજરાટ્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

ધર્મ પ્રતીતિ કરવાની ઇચ્છા વાલો થઈ જે તત્ત્વનો શંકા ભરેલી બુદ્ધિથી વિચાર કરેછે, તેની ઊપર કામદેવ પોતાના આયુધની શિક્ષા કરવા ઇચ્છેછે. ૫૯

વિ०—મીમાંસતે, દીદાંસુ० પ્રતિષિષન્, શીશાંસતે, એ ખાસ ધાતુના નિયમ-સિદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ધીનિશાતઃ શ્રુતાચ્યાસૈરવદાતમનાઃ સુખી ।

અબ્રીજત્સો માનયિતા માનાર્હાન્ સ્યાદહિંસયા ॥૬૦॥

ભાવાર્થ—

અહિંસાથી માણસ બુદ્ધિને તીક્ષ્ણ કરનાર અભ્યાસથી ઊભવલ મન વાલો, સુખી, અખીલત્સ અને માન્ય પુરુષોને માન આપનાર થાયછે. ૬૦

વિ०—નિશાનઃ, અવદાન, માનયિતા એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે

કર્તુમિચ્છતિ કાંતં સ્મ સ્વઃશ્રીર્ધાઃ સ્મ વુવૂર્ષતિ ।

પ્રાચકીષદ્ધરં સિદ્ધિવધૂર્જીવદયાપરમ્ ॥ ૬૧ ॥

ભાવાર્થ—

હ્યાલુ એવા પુરુષરૂપ વરને સ્વર્ગ લક્ષ્મી પતિ કરવાને ઇચ્છે છે, બુદ્ધિ તેને વરવા ઇચ્છે અને સિદ્ધિવધૂ પ્રિય કરવા ઇચ્છે છે. ૬૧

વિ०—વુવૂર્ષતિ એ વૃ ધાતુનું ઇચ્છાર્થ ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

તે જ્ઞાવિદુઃસ્વા હિંસાં યે ધર્માયાહુઃ શ્રુતીરિતામ્ ।

નદીકૂલં પિપતિષન્સ શ્રયેદ્યો મુમૂર્ષતિ ॥૬૨॥

ભાવાર્થ—

જેઓ વેદમાં કહેલી હિંસાને ધર્મને અર્થે કહે છે, તેઓને ભવિષ્યમાં દુઃખ થાય છે. જે મરવાની ઇચ્છા રાખે તે પડવાની ઇચ્છાએ નદીના તીરને આશ્રય કરે છે. ૬૨

વિ०—પિપતિષન્, મુમૂર્ષતિ, એ ધાતુના ઇચ્છાર્થ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પુત્રીયતાં સ્યાત્પુત્રાય જુક્તયે જ્ઞોગમિચ્છતામ્ ।

દયા પ્રજા સુખીયતી સ્તુત્યાર્ચ્યં પદમિચ્છતામ્ ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

હ્યા પુત્રની ઇચ્છા રાખનારાને પુત્રને અર્થે થાય છે, ભોગની ઇચ્છા રાખનારાને ભોગને અર્થે થાય છે અને સ્તુતિ વડે પૂજવા યોગ્ય એવા પદની ઇચ્છા કરનારાને પ્રજા સુખ આપે છે. ૬૩

વિ०—પુત્રીયતાન, સુખીયતી, એ નામ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્વરિચ્છતાં સ્વર્ગકરં મુક્તિદં મોક્ષકામ્યતામ્ ।

અહિંસાવ્રતમાસાદ્ય કિમિચ્છંતુ વિવેકિનઃ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

સ્વર્ગની ઇચ્છા કરનારાને સ્વર્ગ આપનારું અને મોક્ષની ઇચ્છા કરનારાને

એણે આપનાં અહિંસા પ્રત પ્રાપ્ત કરી વિવેકી શ્રાવકો શેની ઇચ્છા રાખે ? ૬૪
 વિ०—મોક્ષકામ્યતામ્ , એ કામ્યચ્ પ્રત્યયનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

નેદં કામ્યંતિ યે વાલા સ્વઃ કામ્યંતિ ચ હિંસયા ।

ચિંતારત્નં તૃણીયંતિ સુધીયંતિ વિષે ચ તે ॥૬૫॥

જે મૂર્ખ લોકો હિંસા વડે સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખે છે, તેઓ સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખતા નથી. તેઓ ચિંતારત્નને તૃણ જેવું ગણે છે અને હેરને અચૂત માને છે. ૬૫

વિ—કામ્યંતિ, તૃણીયંતિ, સુધીયંતિ એ નામ ઉપરથી અનેલા થાતુના ૩૫ છે.

હોડાં ચક્રે કુશ્રુતેષુ ક્લીવાંચક્રેઽસુમદ્ધવે ।

ગદ્ગ્નાંચક્રે દયાયાંયઃ પૂર્વજન્મનિ માનવઃ ॥૬૬॥

સ્મરાયતે સ રૂપેણાપ્સરાયંતે તદંગનાઃ ।

જેતું નૌજાયતેઽન્યસ્તં સક્રૌધાગ્રૌ પયસ્યતે ॥૬૭॥

માધુર્યેણ પયાયંતે તન્નિરઃ સોઽર્કતિ ત્વિષા ।

અકૃત્યે ક્લીવતે સસ્વે ગદ્ગ્નતે ન તુ હોમતે ॥૬૮॥

તંવરીતું ઋજાયંતે શ્રિયા ધીરુન્મનાયતે ।

વિપદો દુર્મનાયંતે ઋશીન્નવતિ ચોર્જિતમ્ ॥૬૯॥

તસ્ય ચ સ્ફાયતે કીર્તિર્નચ વેદાયતે મનઃ ।

દિશઃ પટપટાયંતે તદીયાશ્વચુરારવૈઃ ॥૭૦॥

હરિતો લોહિતાયંતે તત્પ્રતાપાગ્નિદેતિન્નિઃ ।

ચ્રામ્યંતિ તદ્દ્વિષોઽરણ્યેલોહિતાયમુખાઃ શ્રમાત્ ॥૭૧॥

નાજ્ઞાનાઙ્ગહનાયંતે કાષ્ટાયંતે ન લોઙ્ગતઃ ।

પાપાયંતે ન કામાન્ન કહ્લાયંતે પ્રજાઃ ક્રુધા ॥૭૨॥

कृच्छायंते न शबराः सत्रायंते त लुब्धकाः ।
 वनं रोमंश्चायितैणा नीतास्त्रासं तदाङ्गया ॥७३॥
 कष्टाय तपसे क्रामंस्तं स्तौत्यपि ऋषिव्रजः ।
 रोमंश्च वर्त्तयन् कीट इवारिस्तेन मन्यते ॥७४॥
 नृष्मायंते वाष्पायंते फेनायंते लुगंति च ।
 पातितांबुधि तेनेत्यं दुःखायंते द्विषन्वृषाः ॥७५॥
 तेन ये कलहायंते वैरायंते च मत्सरात् ।
 शब्दायंते सशोकं ते सुखायंते न जातुचित् ॥७६॥
 तपस्यंतोऽपि शंसंति नमस्यंति सुरा अपि ।
 चित्रीयमाणाः शौर्येण वरिवस्यंति तं नृषाः ॥७७॥
 दोष्णोः के रणकंदूयां विव्रते तद्नुजेक्षणे ।
 अन्योऽन्याकलहद्ब्राह्मीश्रीवासः स महीयते ॥७८॥
 ते वर्णयन् न हृष्येत्को हलयन्निव कर्षकः ।
 त्वचयन्निव चर्मार्थी कृतज्ञः कृतयन्निव ॥ ७९ ॥ चतुर्द-
 शजिः कुलकम् ।

भावार्थ—

જે મનુષ્ય પોતાના પૂર્વ જન્મમાં કુશાસ્ત્રને વિષે અનાદર કરે, પ્રાણીની
 હિંસામાં નપુંસક જેવો થાય અને ત્યામાં પ્રગલ્ભ થાય, તે મનુષ્ય કૃપમાં
 કામદેવ જેવો થાય છે. તેની સ્ત્રીઓ અપુસરા જેવી થાય છે. તેને જિતવામાં
 ળીએ પરાક્રમી થતો નથી. ક્રોધક્રૂર અગ્નિમાં તે જલનું આચરણ કરે છે. તેની
 વાણી આશ્ચર્યથી દુઃખના જેવી હોય છે. કાંતિવડે તે સૂર્યના જેવો થાય છે. તે
 નકારા કૃત્યમાં નપુંસક થાય છે, દ્વેષમાં પ્રગલ્ભ થાય છે અને અનાદર પામતો
 નથી. તેને વરવાને લક્ષ્મીઓ લાવલ કરે છે. યુદ્ધિ તેને માટે ઊત્સુક થાય
 છે, વિપત્તિ કચવાય છે અને ઉચ્ચતા વધે છે. તેની કીર્તિ વધે છે, દ્વેષ સ્પૃ-

હાવાલું થતું નથી. તેના અંધની ખરીઓના શબ્દાથી દિશાઓમાં પટપટાટ થઇ રહે છે. તેના પ્રતાપ રૂપ અગ્નિની જ્વાલામય અગ્નિથી દિશાઓ રાતી થાય છે, તેના શત્રુઓ શ્રમથી રાતા મુખધાલા થઇ અરણ્યમાં ભમે છે, તેની પ્રજા મોહથી ગંહન થતી નથી, લોભથી કાષ્ટ જેવી થતી નથી, કામથી પાષી થતી નથી અને દોષથી પ્રબલિત થતી નથી. તેની આજ્ઞાથી ભિદ્ધ લોકો કષ્ટ આપતા નથી, પારધીઓ સીકાર કરતા નથી, અને વનમાં યાગોલતા મૃગલાઓ ત્રાસ પામતા નથી. કષ્ટ રૂપ તથાને આવરતો રૂષિઓનો સમૂહ તેની સ્તુતિ કરે છે. તેનાથી શત્રુ કીડાની જેમ વાગોલતો થઇ જાય છે તેના શત્રુ રાજાઓ સમુદ્રની જેમ ખાફ, ગરમી, ફીણ અને લુકનનું આવરણ કરે છે. અને દુઃખી થાય છે. તેઓની સાથે જે કલહ કરે અને મત્સરથી વૈર કરે તેઓ શોક સહિત શબ્દ કરે છે અને કદિ સુખી થતો નથી. તપસ્યા કરનારા તાપસો તેની પ્રસન્ના કરે છે, દેવતાઓ પણ તેમને નમે છે અને શૌર્યથી આશ્ચર્ય પામેલા રાજાઓ તેને પસંદ કરે છે. તેની ભુજા જોવામાં આવે તો પછી પોતાની ભુજામાં યુદ્ધ કરવાની ખુજાલી દેણ ધારણ કરે ? પરસ્પર કલહ નહીં કરનારી સરસ્વતી અને લક્ષ્મીના નિવાસરૂપ તેજ્ય પામે છે. હલ વડે ખેડનાર ખેડુતની જેમ ચર્મ મેલવનારા ચર્મકારની જેમ અને કૃતજ થનાર કૃતજ પુરૂષની જેમ તેનું વર્ણન કરનાર કયો પુરૂષ હર્ષ ન પામે ?

૬૬-૬૭ ૬૮-૬૯ ૭૦-૭૧-૭૨-૭૩-૭૪-૭૫-૭૬-૭૭-૭૮-૭૯

વિ०—હોહાંચક્રે, ક્લીવાંચક્રે, ગલ્ભાંચક્રે, સ્મરાયંતે, અપ્મરાયંતે, ઓજાયંતે, પપસ્થંતે, પયાયંતે, અર્કંતિ, ક્લીવંતે, ગલ્ભંતે, હોહંતે, મૃશાયંતે, ઉન્મનાયંતે, દુર્મનાયંતે, મૃશીભવતિ, ઈહાયંતે, પટપરાયંતે, લોહિતાયંતે, ગહનાયંતે, કાષ્ટાયંતે, પાપાયંતે, કક્ષાયંતે, કૃદ્ધાયંતે, સત્રાયંતે. કષ્ટાયતપસે, હષ્માયંતે, વાષ્પાયંતે, ફેનાયંતે, લુઠંતિ, દુસ્વાયંતે, કલહાયંતે, વૈરાયંતે, શબ્દાયંતે, સુસ્વાયંતે, તપસ્યંતે, નમસ્યંતિ, ચિત્રીયમાણાઃ, વરિવસ્યંતિ, મહાંયંતે, હલયન્, ત્વચયન્, કૃતયન્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામ ઉપરથી અનેલા ધતુરૂપ વિગેરે દર્શાવ્યા છે.

તદહિંસાવ્રતં જ્ઞવ્યા જ્ઞવંતો વિવ્રતાં સદા ।

અતીચારૈર્મિશ્રયિત્વા મૈતન્મલ્લિનયંતુ ચ ॥૮૦॥

વિતસ્તિતકચાજ્યક્તસ્નાતસંવૈવ્રિતાંગકઃ ।

જૂષાંશુસંવર્મિતશ્ચ સ્વં કલ્પં વોઽવચૂરયેત્ ॥૮૧॥ યુગ્મમ્ ।

भाषार्थ—

हे लव्या, ते भाटे तत्रे सर्वदा अहिंसा प्रतने धारण करे अने अती-
चारथी भिन्न करी ते प्रतने मलिन करे नही. जेणे केश ओढ्या होय, अंग-
ओढी स्नान करुं होय, सास पक्ष पेढेर्या होय अने जे आभूषणना कीर-
ण्वाधी अक्यकित थये होय तेवो कये पुश्च पोताना वेपने जगाउ ? ८०-८२

वि०—विभ्रताम्, मलिनयंतु. वितस्वित, अभ्यक्त, स्नात, संवस्वित, संवमि-
त अत्रचूमयेत्, जे धातु उपरथी जनेला जुहा जुहा ३५ दर्शाव्याछे.

धर्मयंतु श्लक्ष्णयंतु शास्त्रान्यासैः स्वशोमुषीम् ।

व्रतयंतु पयो मूढाः शूझन्नं व्रतयंतु वा ॥५१॥

वेदापयंतु ऋत्रेज्यः श्रुतीरर्थापयंतु च ।

क्रियाः सत्यापयंतु स्वाः प्रापयंतु जनं प्रति ॥५२॥

अतिहस्तयता राज्ञोपश्लोकयंतां चसादरम् ।

न चेज्जीवदयां कुर्युर्नलंघेरन् ज्वार्णवम् ॥५३॥ त्रिज्जिर्वि-
शेषकम् ।

भाषार्थ—

मूढ लोको शास्त्रना अक्यासपउ पोतानी युद्धिने धार्मिक करे अने सुधारें
पयोप्रत अहण करे, शूद्रतुं अन्न छोडी देवातुं प्रत ले, विद्यार्थीज्याने वेद
अज्ञावे, वेदना अर्थ करे पोतानी क्रिया सत्य करे, अने ते लोको प्रत्ये अजभावे
तथा समर्थ राज्या तेजनी आदर साथे स्तुति करे पण जे तेज्या अज्ञया
नही करे ते तेज्या संसार सागरने ओलंगशे नही. ८२-८३-८४

ब्रूयाद्यः सूनृतं शश्वन्मोहस्तं नाज्जिषेणयेत् ।

रूपयंति श्रियः प्रेम्णोपप्रयाति स सद्गतिम् ॥५४॥

भाषार्थ—

जे हे भेश सत्य जाले, तेनी उपर मोह यजार्थ करतो नथी, लक्ष्मीज्या
प्रेमणी तेने दीपावे छे अने ते सद्गतिने पाभेछे. ८५

વિ०—બ્રૂયાત્, અભિષેણયેત્, રૂપયંતિ, પ્રયાતિ એ ધાતુના વિવિધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

આત્માનં કર્મસંશ્લિષ્ટં વિશ્લેષયતિ સત્યવાક્ ।

અવતૂલયિતાશ્લેષઙ્વ્યસંપૃક્તવસ્તુવત્ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

જેના સંપર્ક બુદ્ધા કરેલો છે એવા દ્રવ્ય સાથે મલેલી વસ્તુની જેમ સત્ય વચન બોલનારો માણસ પોતાના આત્માને કર્મના સંપર્કથી બુદ્ધા કરેછે. ૮૬

વિ—વિશ્લેષયતિ, અવતૂલયિત, એ ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કંઠે હસ્તયમાના શ્રીસ્તસ્યાધત્તે વરસ્રજમ્ ।

હંતિ પાદયમાનોઽરીન્ સનરોઽલીકવાગ્ન યઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

જે સત્યવચન બોલનારો હોય તે પુરૂષના કંઠમાં લક્ષ્મી હાથવડે વર-માલા આરોપણ કરે છે. અને શત્રુઓને મારી નાખેછે. ૮૭

વિ०—હસ્તયમાના, આધત્તે, પાદયમાનઃ, એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પરિપુચ્ચયમાનોઽમૃગેન્દં સત્યવાદિનઃ ।

મદોત્પુચ્ચાયમાનેઙ્ગમપ્યરણ્યં ન ઙ્ગીતયે ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

જેમાં ઊંચ એવા મૃગેન્દ ઊંચુ પુછ કરી રહ્યા હોય અને હાથીઓ મદથી પુછડાં ફેરવતા હોય, તેમ અરણ્ય પણ સત્યવાદીને ભયને અર્થે થતું નથી ૮૮

વિ०—પરિપુચ્ચયમાન, ઉત્પુચ્ચાયમાન, એ નામ ઉપરથી અનેલા ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાતિ સંજ્ઞાંડયમાનઃ પુણ્યાજીવ ઇવ ક્ષિતૌ ।

સંઘીવરયમાણો વા ઙ્ગિઠ્ઠઃ સત્યં વદન બુધઃ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

સત્ય યોલનાર વિદ્વાન પુરૂષ છૂર્ણ અને તુરેલ વસ્ત્ર પેહુરનાર ભિક્ષુક હોય અથવા ઊત્તમ કરીયાણાવાલો વેપારી શુદ્ધસ્થ હોય પણ તે પૃથ્વી ઉપર પુણ્યવાન પુરૂષ હોય તેમ શોભે છે. ૮૯

વિ०—સંભાંહયમાનઃ, સંચીવરચમાણઃ એ નામ ધાતુના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

ભાવાર્થ—

કારીષોઘ્યોપયેદગ્નિઃ શ્રુતિર્માઘે નિશાસુ યાન્ ।

યાન્ ત્રિષ્ટાવાસયેત્તેડપિ મૃષાવાચઃ કુદ્દક્તયા ॥૯૦॥

જેઓને માધમાસની રાત્રિઓમાં વેદ છાણાના અગ્નિનું સેવન કરાવે છે અને ભિક્ષુક વાસ કરાવે છે, તેઓ કુદ્દષ્ટિ પણાવડે મિથ્યા વચન યોલનારા છે. ૯૦

વિ०—અઘ્યોપયેત્, મિષ્ટાવાસયેત્ એ નામ ધાતુના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

વ્યાસાઃ કંસં ઘાતયંતિ યે સીતાં હારયંતિ યે ।

રાત્રિં વિવાસયંત્યાશુ યેડર્થકામકથાપરાઃ ॥૯૧॥

અવંત્યાઃ પ્રસ્થિતં માહિષ્મત્યામુજ્જમયંતિ યે ।

સૂર્યં પુષ્પેણ ચંદ્રં યે યોજયંતિ ધનાશયા ॥૯૨॥

લોકસ્થિતિં કારયંતુ ચોરયંતુ નૃણાં મનઃ ।

અચિંતયંતસ્તત્વાર્થં કથં તે સત્યજ્ઞાપિણઃ ॥ ૯૩ ॥ ત્રિ-

ત્તિર્વિશેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

અર્થ તથા કામની કથાઓમાં તત્પર એવા જે વ્યાસ કંસનો ઘાત કરાવે છે, જેઓ સીતાનું હરણ કરાવે છે, રાત્રિયે વિષમવાસ કરાવે છે જેઓ ધનની આશાથી ઉજ્જયિની નગરીથી ચાલેલા સૂર્યને માહિષ્મતી નગરીમાં ઉગાડે છે અને ચંદ્રનો પુષ્પ નક્ષત્રની સાથે યોગ કરાવે છે, તેઓ ભલે લોક મર્યાદા કરાવે, અને ભલે લોકોના મનને ચોરીલે પણ તત્વાર્થને નહીં ચિંતવતા એવા તેઓ સત્યવાદી કેમ કહેવાય ? ૯૧-૯૨-૯૩

વિ०—ઘાતયંતિ, હારયંતિ, વિવામયંતિ, ઉદગમયંતિ, યોજયંતિ, કારયંતુ, ચોરયંતુ, અર્ચિતયંતઃ, એ પ્રેરકના બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુઓના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વાચયંતઃ સ્વપરહિતાનિ સ્કંદિતાનિ સ્કંદિતાશ્રવાઃ ।

આત્મયંતઃ સર્વજીવાંસ્તે દાંતાઃ સત્યવાદિનઃ ॥૯૪॥

જેઓ પોતાનું તથા પારકાનું હિત કહે છે, જેઓ આશ્રવને શેડી બીજના આશ્રવ શેડાવે છે અને જેઓ સર્વ જીવોને પોતાના ગણે છે તેઓ ઇંદ્રિયોને કમન કરનારા અને સત્યવાદી છે. ૯૪.

વિ०—વાચયંતઃ, આત્મયંતઃ, તે ધાતુઓના પ્રેરક તથા નામ ધાતુના ૩૫ છે.

ન ગુણાનગુણાન્ સત્યગિરાં મૂર્ખોઽપિ જ્ઞાષતે ।

નાગાલોડયિતાપીઞ્જં શ્વેતયેદશ્વવાશ્વયેત્ ॥ ૯૫ ॥

ભાવાર્થ—

જુણ હોય તેને અજુણ કહેવામાં મૂર્ખપણ સત્યવાણી બોલે છે. હાથીના મહાવત હાથીને શ્વેત કરે અથવા અર્થના જેવું આશરણ કરાવે. ૯૫.

વિ०—આલોડયિતા, શ્વેતયેત્, અશ્વયેત્ એ ધાતુ પ્રક્રિયાના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મૃષોકૈરાહ્વયન્ સત્યપટિષ્ટૈર્નાઞ્જિનંચતે ।

કસ્તસ્યૌચિત્યપટિમા યઃ પરીયાન્ સ્વલુ સ્તુતૌ ॥૯૬॥

ભાવાર્થ—

સત્ય બોલવામાં સમર્થ એવા પુરૂષો અસત્ય વચનવાલા નામવડે બોલાવે તે પશંદ કરતા નથી. જે સ્તુતિમાં ચતુર હોય, તેની ચોચ્યતાનો મહિમા શેડા કહેવાય ? ૯૬.

વિ०—પટિષ્ટૈઃ, પટિમા, પટીયાન્ એ પટુ શબ્દ ઉપરથી બનેલા ૩૫ છે.

સેવ્યઃ પુમાંસં સ્ત્રજયન્ ગુણપુષ્પૈઃ સુગંધિઞ્જિઃ ।

જ્ઞાસયન્નીશયન્ સત્યવાદી ધર્મિષ્ઠસેવિતઃ ॥૯૭॥

ભાવાર્થ—

ગુણરૂપ સુગંધી પુષ્પવટ પુરૂષને માલા પહેરાવતો, પ્રકાશિત કરતો, ઐશ્વર્ય ચલાવતો અને ધર્મિષ્ઠ પુરૂષાએ સેવેલો સત્યવાદી પુરૂષ સેવવા યોગ્ય છે. ૯૭

વિ०—સ્રજયન્ ભાસયન્ ઈશયન્ એ ધાતુઉપરથી અનેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અદિમાનં કરો ત્યાત્તદ્દિમ્નઃ કર્મસંતતેઃ ।

પુંસાં પ્રસાર્યતે રુપાતિમસ્તેયં કૃશયત્યઘમ્ ॥ ૯૮ ॥

ભાવાર્થ

અસ્તેય (ચોરી ન કરવી તે) દૃઢતાને ગ્રહણ કરનારી લોકોની કર્મની સંતતિને કોમલ કરે છે, ખ્યાલિ વિસ્તારે છે અને પાપને કૃશ કરે છે. ૯૮

વિ०—અદિમાનમ્, દ્વિદિમ્નઃ, કૃશયતિ, એ પ્રત્યયાંત નામ તથા ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દુષ્ટાંસ્તે ઋજયંત્યૃણીર્બ્રેશયંતિ સ્વસંગમે ।

તાન્ પરિવ્રઢયંતિ સ્વકાંતાઃ સ્તૈન્યં ત્યજંતિ ચે ॥ ૯૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેઓ ચોરીનો ત્યાગ કરેછે તેઓ દુષ્ટ લોકોને સરલ કરે છે, સંગમમાં સમૃદ્ધિનો નાશ કરેછે અને સ્વર્ગનો સ્ત્રીઓ તેઓને આલિંગન કરેછે. ૯૯

વિશેષાર્થ—ઋજયંતિ, બ્રંશયંતિ, પરિવ્રઢયંતિ એ નામ ઉપરથી અનેલા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઠાયાધાને વૃક્ષયંતિ પુંસામસ્તેનતાવ્રતમ્ ।

દુઃસ્વજાજ્વલ્યમાનાગ્નિવારિદં ચ વિદુર્જનાઃ ॥ ૧૦૦ ॥

ભાવાર્થ—

અસ્તેય—અહતાક્રાંતનું પ્રત પુરૂષોને છાયા આપવામાં વૃક્ષનું આચરણ કરે છે અને લોકો તેને દુઃખરૂપ પ્રજ્વલિત અગ્નિમાં મેધ સમાન કહેછે. ૧૦૦

વિશેષાર્થ—વૃક્ષયંતિ, જાજ્વલ્યમાન એ નામ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી અને-
કાર્પ દર્શાવ્યા છે.

આરાર્યતે ન તિર્યક્ત્ત્વં નાધોગતિમટાઢ્યતે ।

સોસૂચ્યતે ન સુરસ્ત્રીજોગા ન સ્તેયવર્જકઃ ॥૧૦૧॥

ભાવાર્થ—

ચોરીને વર્જનારે પુરૂષ તીર્યકપણું પ્રાપ્ત થતો નથી, અધોગતિ પામતો
નથી દ્વલતાની સ્ત્રીઓના જોગ પામતો નથી તેમ નહીં અર્થાત પામીએ. ૧૦૧

વિશેષાર્થ—આરાર્યતે, અટાટ્યતે, સોસૂચ્યતે એ ચઢ્ પ્રક્રિયાનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

જાતો યૃદ્દે હિ જ્ઞવ્યાનાં શોઙ્ગમાનાન્ ઞૃશં ગુણાન્ ।

દિશઃ પ્રોણોનૂયમાનાંસ્તસ્ય સોસૂચ્યતે જનઃ ॥૧૦૨॥

ભાવાર્થ—

ભવ્ય પ્રાણીને ઘેર ઉપત્ત્ર થયેલા લોકો અત્યંત શોભાયમાન અને દિશા
ઓમાં પ્રસરતા તેવા (અચોર) પુરૂષના ગુણને અતિશે સૂચવે છે. ૧૦૨

વિશેષાર્થ—પ્રોણોનૂયમાનાન્, સોસૂચ્યતે એ ચઢ્ પ્રક્રિયાના ધાતુના પ્રત્યયાંત
તથા મૂલરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અહિશ્ચંક્રમ્યમાણો વા જ્ઞાસ્યમાનેવ રાક્ષસી ।

શુની મોમૂચ્યમાણેવ જ્ઞિયે દૃષ્ટાપિ ચૌરિકા ॥૧૦૩॥

ભાવાર્થ—

દયાએલા સર્પની જેમ, શિક્ષા કરવામાં આવતી રાક્ષસીની જેમ અને
અતિ મૂત્ર કરતી કુતરીની જેમ ચોરી જેવાનાં આવી હોય તોપણ ભયને
અર્થ થાય છે. ૧૦૩

વિ०—ચંક્રમ્યમાણઃ, જ્ઞાસ્યમાના, મોમૂચ્યમાણ એ ચઢ્ પ્રક્રિયા ઉપરથી થયેલા
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ત્રપાં લોલુપ્યતે વેદ્યેવાર્યાન્ન દંદહ્યતેઽગ્નિવત્ ।

ચંચૂર્યતે દંદશુક ઇવ રંધ્રેષુ તસ્કરઃ ॥૧૦૪॥

ભાવાર્થ—

ચોર વેશ્યાની જેમ લગ્ન લોપે છે, અગ્નિની જેમ પૂજ્ય જનને ખાલે છે અને રંધ્ર-છિદ્રમાં ડાંસની જેમ ચોરી કરવા પેશે છે. ૧૦૪

વિ०—લોલુપ્યતે, દંદહ્યતે, ચંર્ચૂયતે એ યજ્ પ્રક્રિયાતું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

જંજપ્યતે સોઽકૃત્યાનિ કુલ્યાં જેગિલ્યતે સ્થિતિમ્ ।

સાસચતે બંધુમુક્તો ન સદ્ગ્ન્યૌ રોચતે જૃશમ્ ॥૧૦૫॥

ભાવાર્થ—

તે ચોર અકૃત્યનો ભાગ કરે છે, કુલની સ્થિતિને ગળી બાય છે, બંધુ જનથી મુક્ત થઈ સીદાય છે અને સત્પુરુષોને રૂચતો નથી. ૧૦૫

વિશેષાર્થ—જંજપ્યતે, જેગિલ્યતે, સાસચતે એ યજ્તંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પરાર્થગ્રહણે યસ્ય ધીર્જાગર્તિ પુનઃ પુનઃ ।

યંયજ્મમાનઃ શ્વેવાસૌ કૈર્નલગ્ન્યૌ વિમંબનામ્ ॥ ૧૦૬ ॥

ભાવાર્થ—

જેની બુદ્ધિ ખીબના દ્રવ્યને લેવામાં ભગત રહે છે, તે મૈથુન કરતાં એવા ધ્યાનની જેમ કોનાથી વિડંબના ન પ્રાપ્ત થાય? ૧૦૬

વિ०—યંયજ્મમાનઃ એ યજ્તંત ધાતુ ૩૫ ઉપરથી અનેલું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

ગોપાયતસ્તદસ્તેયવ્રતં ધીરૈઃ પનાયિતમ્ ।

યદ્વિચ્છેદ્યાધર્મં બ્રહ્મ પણાંયંતિ ચ યોગિનઃ ॥૧૦૭॥

ભાવાર્થ

ધીર એવા શ્રીજિન ભગવંતે પ્રવર્તાવેલું, તે અદત્તાદાન-અચોરીના વ્રતને પાલન કરનારા યોગીને અધર્મનો નાશ કરી બ્રહ્મચર્યતું વ્રત પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૦૭

વિ०—પનાયિતમ્, પણાંયંતિ એ ' પળ્ ' ધાતુ ઉપરથી ધયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે,

ઠાયાતરું વા ધૂપાયત્તપનાતપતાપિતાઃ ।

શીલં શ્રયત જ્ઞવ્યાશ્ચેદ્દતીયધ્વે જ્ઞવાટને ॥૧૦૮॥

ભાવાર્થ—

હું ભવ્ય પ્રાણીઓ, જે તમારે સંસારમાં ભટકવાથી હુસ્ત થકું હું સૂર્યના સંતાપ કરનારા તડકાથી પરિતાપ પામેલા લોકો જેમ છાયાદાઈ આશ્રય કરે તેમ શીલનો આશ્રય કરે. ૧૦૮

વિ०—ધૂપાયત્, શ્રયત, ઋતીયધ્વે એ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યામ્કામયમાનોઽહ્ન પણતે વિષયાતુરઃ ।

તાં ધનાબ્રહ્મવિરંતિ પણાયમિવ વાણિજાઃ ॥૧૦૯॥

ભાવાર્થ—

જેની ઇચ્છા નહીં કરનાર પ્રાણી વિષયાતુર થઈ પોતાના પ્રાણને શુભ તેવી અબ્રહ્મ (અબ્રહ્મચર્ય) ની વિરતિને વેપારી જેમ વ્યવહારને ધારણ તેમ ધારણ કરે. ૧૦૯

વિ०—અકામયમાનઃ પણતે, પણાયમ્, એ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલં ગોપ્તા બ્રહ્મગુપ્તિમોપાયાનિપુણોઽત્ર યઃ ।

ગોપાયિતા સ્વં સોઽકીર્ત્તેઃ સ જ્ઞવાંતમૃતીયિતા ॥૧૧૦॥

ભાવાર્થ—

બ્રહ્મ ગુપ્તિનું રક્ષણ કરવામાં નિપુણ એવો જે પુરૂષ શીલનું રક્ષણ તે અપકીર્ત્તિમાંથી પોતાનું રક્ષણ કરનાર અને સંસારના અંતને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ૧૧૦

વિ०—ગોપ્તા, ગોપાયા, ગોપાયિતા, ઋતીયિતા એ ધાતુ ઉપરથી સિદ્ધ થઈ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલશ્રિયઃ કામયિતા કમિતા સ્યાત્સુખશ્રિયામ્ ।

અર્ચિતા ચ તમપારં વિવક્તેરજુગુપ્સિતમ્ ॥૧૧૧॥

ભાવાર્થ—

શીલ લક્ષ્મીની કામના વાલો પુરૂષ સુખ લક્ષ્મીને પ્રિય અને વિવેક તે અનિંદ્ર પારને પામનારો થાય છે. ૧૧૧

वि०—कामयिता, कल्पिता, अर्चिता, अे कम् अने क् धातु उपरधी पनेदा ३५ दर्शाव्या छे.

चिकीर्षन्ति सुखीयंतः संगमं ये परस्त्रियः ।

हंतायुःकाम्यया कालकूटं कवल्यन्ति ते ॥१११॥

भावार्थ—

जेओ परस्त्रीना संगम सुधी थवा करवा छ्छे, तेओ आयुष्यनी छ्छाधी कालकूट विषनुं अक्षय करेछे. अे देवा जेदनी वात ? १११

वि०—चिकीर्षन्ति, सुखीयंतः, आयुःकाम्यया, कवल्यन्ति अे धातु प्रकियाना तथा ते उपरधी थता ३५ दर्शाव्या छे.

परस्त्रीः कामयन्ते ये पणायन्ते च मन्मथम् ।

पापच्यते तानोजायमानो नरकपावकः ॥११२॥

भावार्थ—

जेओ परस्त्रीनी छ्छा करे अने काम्येवने वधारेछे तेओने अिम अेवा नरकइय अग्नि अतिशे पालेछे. (पक्ष्वेछे.) ११२

वि०—कामयन्ते, पणायन्ते, पापच्यते, ओजायमानः अे धातु तथा ते उपरधी पनेदा ३५ दर्शाव्या छे.

कासांचक्रे न यस्तस्य धीश्वकासांचकार च ।

स लुलुपांचकारारीन् लोलुयामास चारतिम् ॥११४॥

स स्वाचकार त्रैलोक्यं पलायामास त्रीस्ततः ।

न दरिडांचकारौजस्तस्य कापि महात्मनः ॥११५॥

नाशिषः को दयांचक्रे तस्मै मोक्षमियेष सः ।

आसांचक्रे धुरि सतां वीक्षांचक्रे च सत्पथम् ॥११६॥

बुज्जांबजूव सुमतौ कर्मरण्यमुवोष सः ।

યશોન્નિઃ પ્રોર્ણનાવાશાઃ સ્વમાનર્ચગુણાર્દિન્નિઃ ॥૧૧૭॥

ઝષાંચકાર તેજોન્નિઃ સ્વલાંસ્તત્વં વિવેદ સઃ ।

વિષયાણાં વિદામાસ પર્યંતપરિતાપિતામ્ ॥૧૧૮॥

તસ્યાંતર્જાગરામાસુરધ્યાત્મોપનિષદ્ભવાઃ ।

જાવતઃ સ જજાગાર બ્રહ્મચર્યં બજાર યઃ ॥૧૧૯॥ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરે છે, તે તેનામાં નીતિ પ્રકાશે છે, તેની બુદ્ધિ પ્રદીપ્ત થાય છે, તે શત્રુઓનો નાશ કરે છે, તે અરતિને છેદે છે, તે ત્રણ લોકને પોતાના કરે છે, તેનાથી ભય નાશી જાય છે, તે મહાત્માનું પરાક્રમ ક્યાંઈપણ અડકતું નથી, તેને કોણ આશીષ નથી આપતુ ? તે ભોક્ષને ઇચ્છે છે. તે સત્યુરૂપોમાં અમ્રમાંગે એસે છે, તે સન્માર્ગને જોવે છે, તેને સદ્ગતિમાં છોડી દે છે, તે કર્મરૂપ જંગલને બાલી નાખે છે, તે દિશાઓને વશથી વ્યાપ્ત કરે છે, તે ગુણની સમૃદ્ધિથી પોતાને વ્યાપ્ત કરે છે, પોતાના તેજથી તે દુર્જનેને બાલે છે, તે તત્વને જાણે છે, 'વિષય છેવટે પરિતાપ કરનારા છે' એમ તે સમજે છે, તેના દૃઢ્યમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાનના અંશ જન્મત થાય છે અને તે પોતે ભાવથી જન્મત રહે છે. ૧૧૪-૧૧૫-૧૧૬-૧૧૭-૧૧૮-૧૧૯

વિશેષાર્થ—કાસાંચક્રે, ચકાસાંચકાર, લુલુપાંચકાર, લોલુપાપાસ સ્વાચકાર, પલાયામાસ, દારિદ્રાંચકાર, દયાંચક્રે, ઇયેષ, આમાંચક્રે, ઈક્ષાંચક્રે, ઝજ્ઞાંચક્રે, ઝવોષ, પ્રોર્ણનાવ, આનર્ચ, ઝષાંચકાર, વિવેદ, વિદામાસ, જાગરામાસુઃ, જજાગાર, ષમાર એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપદર્શી-વ્યા છે.

ન કીર્તિં વિજરામાસ ન વિજાય સ ડુર્ગતેઃ ।

ગુરોર્ન જિહયામાસ ન જિહાય કુલસ્થિતેઃ ॥૧૨૦॥

ડુર્યશોઽગ્રૌ જુહાવ સ્વં જુહવામાસ પૂર્વજાન્ ।

ન શીલજારં વિજરાંચૂવાલ્પમપીહ યઃ ॥૧૨૧॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે પુરુષ અદ્ય પણ શીલના ભારને ધારણ કરતો નથી, તે કીર્તિને ધારણ કરતો નથી, તે દુર્ગતિથી ધીતો નથી, તે ગુરૂથી શરમાતો નથી, તે કુલ સ્થિતિથી લગ્ન પામતો નથી. તે પોતાની જાતને અપયશ રૂપ અગ્નિમાં હોમે છે અને પોતાના પૂર્વજોને હોમાવે છે. ૧૨૦-૧૨૧

વિશેષાર્થ—વિભરામાસ, વિભાય, જિન્દ્યામાસ, જિન્દ્યાય, જુહાવ, જુહાવ-માસ, વિભરાંવભૂવ એ ધાતુના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વ:શ્રીરીક્ષાંવન્નૂવેક્ષામાસ સિદ્ધિવધૂશ્ચ તમ્ ।

ત્વહાંચક્રે તૃણં યઃ સ્ત્રીન્નોગ્મનુજ્ઞાંચકાર યઃ ॥૧૨૨॥

ભાવાર્થ—

જે સ્ત્રીઓને તણ સમાન ગણે છે અને ભોગને છોડી દે છે, તેને સ્વર્ગની લક્ષ્મી જોવે છે અને સિદ્ધિ રૂપ વધૂ નિરખે છે. ૧૨૨

વિશેષાર્થ—ઈક્ષાંવભૂવ, ઈક્ષામાસ, જ્ઞહાંચક્રે, જ્ઞહાંચકાર એ પરોક્ષ ભૂતકાલના ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વઙ્ગ્યસ્તાનુદ્વોદુમીહાં વ્યતિવન્નૂવિરે ।

તૈરીષામાસિરે દોષા ઈહામાસેઽમૃતાય સઃ ॥૧૨૩॥

વિદાંકરો તુ કસ્તેષાં ગુણાંતે વેતુ તાન્ન કઃ ।

યેઽચારીપુર્વદ્વચર્યં તચ્છીલયત તહુધાઃ ॥૧૨૪॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેઓ અદ્યચર્ય પાલે છે, તેઓને સર્વ સમૃદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે, તેઓ દોષને દૂર કરે છે, તેઓ ભોક્ષની ઇચ્છા રાખે છે, તેમના ગુણને કોણ જાણી શકે? અને તેઓના ગુણ કોણ ન જાણે? હું પ્રાણ પુરુષો, એવા તે અદ્યચર્યનું શીલન કરે. ૧૨૩-૧૨૪

વિ०—વ્યતિવભૂવિરે, ઈષામાસિરે, ઈહામાસે, વિદાંકરોતુ, વેતુ, અચારીપુઃ શીલયત એ જુદા જુદા કાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અસ્ફાહ્નીંચિષ્કઠ્ઠાં યોઽ સ્ફાહ્નીદ્વૈરમિયત્તયા ।

નૌચિતિર્યાં પરાઘ્રાહ્નીન્મૂર્ઘાં સ્પૃશત માસ્મ તામ્ ॥૧૨૫॥

ભાવાર્થ—

જે વિષની કક્ષાનો સ્પર્શ કરાવે છે, જેનાથી અમુક પ્રમાણનું વૈર સ્પર્શ કરે છે અને ઉત્તમ પ્રકારની યોગ્યતા જેને શુદ્ધ કરી શકતી નથી, તેવી મૂર્છા (ભાહ) ને સ્પર્શ કરે નહીં. ૧૨૫

વિ०—અસ્ફાહ્નીંત્, અસ્ફાહ્નીત્, અઘ્રાહ્નીંત્, સ્પશત એ ધાતુના પાસ નિ-
યમ સિદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ વ્યમાર્હીંદિમં લોકં વ્યમૃક્ષ્ણ તત્પ્રાપરમ્ ।

જ્ઞવપંકાત્સ્વમક્રાંહીંદાક્રાહ્તિસ્વસંપદઃ ॥૧૨૬॥

સતાં સ ચેતાંસ્યાકૃદ્દતાર્પ્સીત્પ્રશામામૃતૈઃ ।

સંતોષસ્તુનાત્રાપ્સીન્નાતૃપ્ત્કુશલાર્જને ॥૧૨૭॥

નાદાર્પ્સીત્તસ્ય જ્ઞાવારિવારોઽ ડાપ્સીઘશોત્તરઃ ।

અદૃપ્ત્ત્વ ગુણગ્રામો નાશ્લિક્ષ્ણ્યં પરિગ્રહઃ ॥૧૨૮॥ વિશેષ-

કમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેને પરિબ્રહ્મનો સંપર્ક થયો નથી, તે પુરૂષ આ લોકને વિચાર્યો છે અને પરલોકને પણ વિચાર્યો છે. તેણે પોતાના આત્માને આ સંસાર ૩૫ કાલકામાંથી કાઢ્યો છે. તેણે સર્વ સંપત્તિઓને આકર્ષી છે. તેણે સત્પુરૂષોના દ્વેષ એ વ્યાપ્ત છે. તે શમતા ૩૫ અમૃત્વડે તૃપ્ત થયો છે. સંતોષ તેને પ્રાપ્ત થયો છે. કુશલતા મેલવવામાં તે તૃપ્ત થયો નથી. તેનો અંતરના શત્રુઓનો સમૂહ ગર્વિષ્ટ થતો નથી. તેનું યશ પ્રસરેલું છે. અને તેના યુજનો સમૂહ ગર્વ પામ્યા છે. ૧૨૬
૧૨૭ ૧૨૮

વિ०—વ્યમાર્હીંત્, વ્યમૃક્ષ્ણ, અક્રાંહીંત્, આક્રાહ્તિ, આકૃક્ષ્ણ અતાર્પ્સીત્, અતાર્પ્સીત્, અતૃપ્ત, અદાર્પ્સીત્, અદ્રાપ્સીત્, અદૃપ્ત, અશ્લિક્ષ્ણ એ નિયમ નાલા ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સન્નિઃ સ મૈત્રીમાંકુક્કદકોષીત્પુણ્યસંકથામ્ ।
 અન્નુક્તાશં યશોઽધુકદધાક્ષીજ્જુણકાનનમ્ ॥૧૨૯॥
 સ નાંભશ્વકુષાક્ષીત્કાથક્લેશાનશિશ્રિયત્ ।
 હ્રદો વ્યહુવુવન્નાધિસ્તસ્ય્ બોધસ્ત્વસુસ્તવત્ ॥૧૩૦॥
 ન સોઽચકમત શ્રેયઃ સ્વં વશોઽચીકરન્નિષામ્
 કલ્કકૈશશયિષાતાં ચ તસ્ય લોકાવુન્નાવપિ ॥૧૩૧॥
 તસ્યાશ્વયીદિશોઽકીર્તિર્નયઃ ક્વયમશિશ્વયત્ ।
 તત્ત્વામૃતં નોદધત્સોઽધાસીદુર્વાસનાવિષમ્ ॥૧૩૨॥
 મૂલં જ્ઞવજોરસિચત્સ સૌજન્યમપાસ્થત ।
 તસ્યાખ્યજ્જુણવત્તાં યઃ સચાલીકમવોચત ॥૧૩૩॥
 હુર્નામજિઃ કોનાહ્લત્તં કર્મલેપત્સ્તમાલિપન્ ।
 યસ્યાસેવંતોપચિતાસ્તૃષ્ણાઃસીધુમયા મનઃ ॥૧૩૪॥ ષન્નિઃ
 કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેના મનને મહિરા રૂપ વૃદ્ધિ પામેલી તૃષ્ણાઓ સેવન કરે છે, તેણે
 સત્પુરૂષોની સાથે મૈત્રીને તોડી છે, પુણ્યની કથાને દૂર કરી છે, દુઃખ ભોગવ્યું
 છે, યશ આણ્યું છે, ગુણ રૂપ વનને દહન કર્યું છે, તેણે અંતર અશુભી જોયું
 નથી, કાયાના કલેશોને અક્ષય કર્યો છે, તેના હૃદયમાંથી આધિ દૂર થયો નથી,
 તેનો બોધ ખરી ગયો છે, તે પોતાનું શ્રેય ઇચ્છતો નથી, પોતાના આત્માને
 તેણે ભયને વશ કરેલો છે, તેના આ લોક અને પરલોક અને મલિન થઈ ગયા
 છે, તેની અપકીર્તિ દિશાઓમાં ફેલાયેલી છે, તેની નીતિ ક્ષય પામી છે, તે
 તત્ત્વરૂપ અમૃતને ધારણ કરતો નથી, તેણે દુષ્ટ વાસના રૂપ ઝરને પીધું છે,
 સંસાર રૂપ વૃક્ષના મૂલને સિંચન કર્યું છે અને સૌજન્યતાને દૂર કરી છે. જે
 તેને ગુણવાન કહે, તે મૃષાવાદ કરે છે, તેને દુષ્ટ નામથી કોણ બોલાવતું નથી?
 અને કર્મના લેપ તેને લિપ્ત કરે છે. ૧૨૯-૧૩૦-૧૩૧-૧૩૨-૧૩૩-૧૩૪.

વિ૦—આકુંક્ષન્, અકોષીત્, અમુક્ત, અધુક્ત, અધાક્ષીત્ અદ્રાક્ષીત્, અશિ-
શ્રિયન્, વ્યદુદ્રન્, અમુસ્રવત્. અચકમત, અચીકરત્, આશયિષાતામ્, અશ્વયીત્
અશિશ્વયત્. અદધન્, અધામીત્, અમિચત્, અપાસ્થત, આરઘ્યત્, અવોચત,
આઠ્ઠત્; આલિપન્, અસેવંત, એ ભૂતકાલના બુદ્ધા બુદ્ધા નિયમવાલા ધાતુ ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

યશોઽલિપત દિગ્ગ્નિત્તીસ્તસ્યાલિપ્ત નન્નસ્તલમ્ ।

સોઽસિક્ત શ્રીલતાં મોહમાદૂતાહ્વાસ્ત મન્મથમ્ ॥૧૩૫॥

ઘાવાપૃથિવ્યૌ તસ્યૈવાવિપ્સાતાં કીર્તિચંદનૈઃ ।

સ એવારાધ્યતાં ચાસીયોઽન્નૂદર્યપરાઙ્મુખઃ ॥૧૩૬॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે દ્રવ્યથી વિમુખ રહે, તેનું યશ દિશાઓની ભીતોમાં લિપ્ત થયેલું છે
અને આકાશમાં વાપેલું છે. તેણે લક્ષ્મીરૂપ લતાનું સિંચન કરેલું છે, મોહને
અને કામદેવને તેણે બોલાવ્યા છે. તેની કીર્તિરૂપ ચંદન વડે સ્વર્ગ અને પૃથિવી
લિપ્ત થયેલા છે અને તેનીજ આરાધના કરે. ૧૩૫-૧૩૬

વિ—અલિપત, અલિપ્ત, અસિક્ત, આહૂત, આઘ્ઘાસ્ત, અલિપ્સાતામ્, એ ધાતુ
૩૫ બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રકારે દર્શાવ્યા છે.

અપુષ્પનાશ્રુષ્પન્ વિદ્યામશ્વિતન્નચ્યુતન્ ગુણાઃ ।

પ્રાસરઘ્ઘીરુદસૃપલ્કાંતિરારન્ કલાઃ પ્રથામ્ ॥૧૩૭॥

પ્રતાપોઽસિષ્ઠુષ્ણાંશુદીપ્તિમાર્ષીત્તમઃ શમમ્ ।

પ્રાસાર્ષીત્તસ્ય સૌજ્ઞાગ્યં યોઽરૌત્સીત્તર્ષલાલસામ્ ॥૧૩૮॥

યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેણે તૃષ્ણાને કૂધી છે, તેણે વિદ્યાને પોષણ કરેલી છે, અને વધારેલી છે, તેના
ગુણ પ્રકારથી છે તેની સુદ્ધિ પ્રસરેલી છે, કાંતિ પ્રકાશિત થઈ છે અને કલાઓ
વિસ્તાર પામેલી છે, તેના પ્રતાપ સૂર્યની કાંતિને ધારણ કરે છે, તેનું અધિકાર
શક્તિને પામેલું છે અને તેનું સૌજ્ઞાગ્ય પ્રસરેલું છે. ૧૩૭-૧૩૮

વિ૦—અપુષ્પન્, આશ્રુષ્પન્, અશ્વિતન્, અદ્યુતન્, પ્રાસરત્, ઉદમૃપત્, આરન્, અસિષત્, આર્ષાત્, પ્રાસાર્ષાત્, અરૌત્સીત્, એ આસ નિયમ સિદ્ધ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સોઽરુધત્કુગતિદ્વારમજારીત્ત્વસંવિદમ્ ।

કર્માણ્યજરદસ્તંઙ્ગીઢિકારામ્ યોઽસ્તઙ્ગતૃષમ્ ॥૧૩૯॥

ભાવાર્થ—

જેણે વૃષ્ણાને રોકેલી છે, તેણે દુર્ગતિહું દ્વાર બંધ કરેલું છે, તત્વજ્ઞાનને જમાવ્યું છે, કર્મની જરૂણા કરી છે અને વિકારોને સ્તંભિત કર્યાં છે. ૧૩૯

વિ૦—અરુધત્, અજારીત્, અજરત્, અસ્તંભીત્, અસ્તમ્, એ ભૂતકાલના વિકલ્પે થતાં ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દિશોઽશ્વદશ્વયીદ્ વ્યોમાત્રોચીદવિંધ સ્વરમ્બુચત્ ।

પાતાલમમ્લુચઢ્ન્યામમ્લોચીદ્ગ્લુચાઙ્ગીરીન્ ॥૧૪૦॥

અગ્લોચીત્સ્વર્નદીર્ગર્વમ્ગ્લુચીત્કુંદવિઢ્નમમ્ ।

કાદ્યોતિષ્ઠ ન તત્કીર્તિનૈર્ગ્રંથ્યં પ્રત્યપાદિ યઃ ॥૧૪૧॥

ભાવાર્થ—

જેણે નિમ્નથપણું સ્વીકારેલું છે, તેની કીર્તિએ દિશાઓમાં આકાશમાં સમુદ્રમાં, સ્વર્ગમાં, પાતાળમાં, વનમાં પર્વતોમાં વ્યાપ્ત થયેલી છે. તે કીર્તિએ સ્વર્ગની ગંગાના ગર્વને ઝલાનિપમાડયો છે અને ડાહરના પુષ્પનો વિલાસ પ્રાપ્ત કરેલો છે તેની કીર્તિ ક્યાં પ્રકાશિત નથી થઈ? અર્થાત્ સર્વત્ર પ્રકાશમાન થઈ છે. ૧૪૦-૧૪૧

વિ૦—અશ્વત્, અશ્વયીત્, અમ્નોચીત્, અમ્બુચત્, અમ્લુચત્, અમ્લોચીત્, અગ્લુચત્, અગ્લોચીત્, અગ્લુચીત્, અદ્યોતિષ્ઠ, પ્રત્યપાદિ એ શ્વિ, અચ્, ગ્લુચ્, યુત્ અને પાદ્ ધાતુના બુદ્ બુદ્ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આદિદીપિષ્ઠ યસ્યેદં યમપંચતર્યં હૃદિ ।

સોઽદીપિ તપસાં પૂજ્યોઽજનિષ્ઠેષ્ઠોઽજનિ શ્રિયામ્ ॥૧૪૨॥

ભાવાર્થ—

જેના દૃઢ્યમાં આ પાંચ વ્રત પ્રકાશી રહેલા છે, તે સપવડે પ્રકાશમાન થયા છે, પૂજ્ય થયેલ છે અને લક્ષ્મીઆને પ્રિય થયેલા છે. ૧૪૨

વિ૦—આદિદીપિષ્ઠ, અદીપિ, અજનિષ્ઠ, અજ્ઞાનિ, એ ‘દીપ્’ અને ‘જન્’ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एतच्चस्तत्वतोऽबोधि सोऽबोधिष्ठ हिताहितम् ।

अबुद्ध ज्ञववैरस्यमपूरि यशसा जगत् ॥१४३॥

ભાવાર્થ—

જેણે એ તત્વથી બુદ્ધ્યું છે, તે હિત અહિતને સમજ્યા છે. તેણે સંસારવું વિરસપણું બુદ્ધ્યું છે અને યશવડે જગતને પૂર્યું છે. ૧૪૩

વિ૦—અબોધિ, અબોધિષ્ઠ. અબુદ્ધ અને અપૂરિ એ ‘બુધ્’ ધાતુના બુદાબુદા ૩૫ અને પૂર્ ધાતુનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

केषां स्वर्गापवर्गाशां नापूरीष्टेदमंजसा ।

योऽताप्येतदतायिष्ठ स जिनाज्ञां जगत्रये ॥१४४॥

ભાવાર્થ—

એનાથી કોની સ્વર્ગ તથા મોક્ષની આશા પ્રયાસ વિના પૂરી નથી થઈ? જેણે તે વ્રત વિસ્તાર્યું, તેણે આ વ્રણ જગતમાં શ્રી જિન ભગવંતની આજ્ઞા વિસ્તારી છે. ૧૪૪

વિશેષાર્થ—અપૂરિષ્ઠ, અતાયિ, અતાયિષ્ઠ એ બુદા બુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

श्रद्धयापालि येनेदं तेनास्थायि शिवाध्वनि ।

तस्याप्यायि विधौ रागोऽप्यायिष्ठ च दमक्रिया ॥१४५॥

ભાવાર્થ—

જેણે આ પાંચ વ્રત શ્રદ્ધાથી પાલ્યા છે, તે મોક્ષના માર્ગમાં રહ્યા છે, તેના રાગ વિધિ-ક્રિયામાં વધ્યા છે અને ઇન્દ્રિયોને દમન કરવાની ક્રિયા વધી છે ૧૪૫

વિ—અપાલિ, અસ્થાયિ, અપ્યાયિ, અપ્યાયિષ્ઠ, એ ધાતુઓના બુદ્ધે બુદ્ધે પ્રકારે થતા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યેનેદં પાલ્યતે ન સ્મ સોઽન્વવાત્સ કર્મજિઃ ।

તેનાન્વત્સ હુઃસ્વાસૌ તત્રાસ્નિહ્યત નો ગુણૈઃ ॥૧૪૬॥

ભાવાર્થ—

જેણે આ પાંચ વ્રત પાલ્યા નથી, તેને કર્મોએ તપાવેલો છે, તે હુઃબની પ્રાપ્તિમાં પશ્ચાત્તાપ પામેલો છે અને તેની ઉપર ગુણો, સ્નેહ કરતા નથી. ૧૪૬

વિશેષાર્થ—પાલ્યતે, અન્વવાત્સ, અન્વત્સ, અસ્નિહ્યત એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

તપ્યંતે યદ્દિનાનેન વનેષુ મુનયસ્તપઃ ।

ગૃહિણોઽનુતપંતેવા તજ્જવેન્ન જ્ઞવચ્ચિદે ॥૧૪૭॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ વ્રત વિના મુનિઓ વનમાં તપ કરે અથવા ગૃહસ્થ લોકો તપ-સ્યા કરે, પણ તે સંસારના છેદનને અર્થે થતું નથી. ૧૪૭

વિશેષાર્થ—તપ્યંતે, અનુતપંતે, એ 'તપ્' ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મહાવ્રતાઽઘ્ઠાં દીવ્યંતિ પંચૈતાન્યનગારિણામ્ ।

અગારિણાં તુ તાન્યેવ ત્રાસંતેઽણુવ્રતારવ્ષયા ॥૧૪૮॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ વ્રત અનગાર-સાધુઓને મહાવ્રતા નામથી પ્રકાશે છે અને ગૃહસ્થોને તેના તેજ અણુવ્રતના નામથી પ્રકાશે છે. ૧૪૮

વિ०—દીવ્યંતિ, ત્રાસંતે એ 'દીવ્' અને 'ત્રામ્' ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ન ત્રાસ્યંતે સાતિચારા વ્રતાઃ શુદ્ધાસ્તુ જ્ઞાંત્યમી ।

ન ત્રાસંતે વનૈશ્ઠના ત્રાસ્યંતે તાન્વિનાર્કજ્ઞાઃ ॥૧૪૯॥

ભાવાર્થ—

તે પ્રત અતિચાર સહિત શાલતા નથી, એ શુદ્ધ હોય તે શાલે છે. સૂર્યની કાંતિઓ વનમાં ઠંકાએલી શાલતી નથી પણ તે વિના શાલે છે. ૧૪૯
વિશેષાર્થ—આસ્યંતે, માંતિ, બ્લાસ્યંતે, બ્લાસંતે, એ બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારના ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एषां च मूलं सम्यक्तं यत्त्यक्तानां कुदैवतैः ।

ब्राम्येन्मनः कुतीर्थेषु ब्रम्येत्कुगुरुषु ब्रमेत् ॥१५०॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ પ્રતનું મૂલ સમ્યક્ત્વ છે જેનો ત્યાગ કરનારા પુરૂષોનું મન કુદેવમાં, કુતીર્થ-ધર્મમાં અને કુચુરમાં લભે છે. ૧૫૦

વિ०—બ્રામ્યેત્, બ્રમ્યેત્, બ્રમેત્ એ 'બ્રમ્' ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ ગણના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आक्रामति मनः सौर्धं यस्य सम्यक्त्वदीपकः ।

क्राम्येत्તमो न તત્ત્રાહ્યં ક્રામેદમંગલં નહિ ॥૧૫૧॥

ભાવાર્થ—

જેના મનરૂપ મેહુલમાં સમ્યક્ત્વ રૂપ દીવો રહેલ છે તેમાં ગાઠ અંધકાર અને અમંગલ રહેતા નથી. ૧૫૧

વિ०—આક્રામતિ, ક્રામ્યેત્, ક્રામેત્ એ ક્રમ્ અને ક્રમ્ ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

दर्शने यस्यतो लष्येत्संगं श्रीर्निर्वृतिर्लषेत् ।

त्रस्येद्भागस्त्रसेद्वेषस्तुद्येन्મોહસ્તુટેદ્રવઃ ॥૧૫૨॥

ભાવાર્થ—

દર્શન ઊપર યત્ન કરનાર મનુષ્યનો સંગ કરવાને લક્ષ્મી અને મોક્ષ ઇચ્છે તેનાથી રાગ અને દ્વેષ ત્રાસ પામે છે અને તેનો મોહ તથા સંસાર વૃદ્ધી લય છે. ૧૫૨

વિ०—યસ્યતઃ, લબ્યેત્, લપેત્, ત્રસ્યેત્, ત્રસેત્, તુટ્યેત્, તુટેત્ એ બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારના ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સંયસંતોઽપિ મુક્ત્યૈ યે ન સંયસ્યંતિ તે વૃથા ।

યે જ્ઞવોપાયમૃચ્છંતિ તે શિવૌપાયિકં વિના ॥૨૫૩॥

ભાવાર્થ—

જે મુક્તિને યત્ન કરેછે, તે વૃથા યત્ન કરતા નથી. જેઓ સંસારના ઉપાય યત્ન પ્રાપ્ત કરેછે, તેઓ મોક્ષના ઉપાય વિનાના છે. ૧૫૩

વિ०—સંયસંતઃ, સંયસ્યંતિ એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રીતિં સુનોતિ યસ્તત્ત્વે કુગ્રહા નાહ્ણુવંતિ તમ્ ।

સંવેગોઽક્ષતિ તત્ત્વે યઃ સ તદ્દત્યક્ષચાપલમ્ ॥૨૫૪॥

ભાવાર્થ—

જે તત્ત્વ ઉપર પ્રીતી ગાળેછે, તેને નકારા ગ્રહ થીડતા નથી. જે તત્ત્વમાં સંવેગ લાવેછે, તે ધંદ્રિયોની ચપલતાને છેદે છે. ૧૫૪

વિ०—સુનોતિ, અક્ષુવંતિ, અક્ષતિ, તક્ષતિ એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સંતક્ષંતોઽપિ વાગ્નિસ્તં જ્ઞજયંતિ કુતીર્થિકાઃ ।

શ્દાવન્ જિનોક્તીસ્તદ્દણોતિ યોઽહસ્વાક્ષમહોગ્રતામ્ ॥૨૫૫॥

ભાવાર્થ—

જે શ્રીજિન વચનને સાંભલતો ધંદ્રિયોની મોટી ઉત્તતાને છાલી નાખેછે, તેને કુતીર્થિઓ [અન્યમતીઓ] વાણીવડે છાલતાં થકાપણુ ભજેછે. ૧૫૫

વિ०—સંતક્ષંતઃ, તક્ષ્ણોતિ એ ' તક્ષ્ ' ધાતુના બે પ્રકારે ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સાધર્મિકાન્ યો ધિનોતિ યઃ કૃણોત્યપ્રજાવનામ્ ।

રુણદ્ધિ યોઽનાયત્તનાયોગાંસ્તીર્થં તનોતિ સઃ ॥૨૫૬॥

भाषार्थ—

जे साधर्मी अंधुओने तुम करे, जे अप्रभावनाने छेदे अने जे अमान-
यानाहि योगने इधे ते तीर्थने विस्तारेछे. १५६

वि०—धिनोति, कृणोति, हणद्धि. तन्नोति अ. जुहाजुहा प्रकारना ३५ दर्शाव्याछे.

शासनत्रिदशानां स क्रीणाति स्वगुणैर्मनः ।

तच्छक्त्या सस्रुनीयादप्यवनीं तनुयाङ्गिरीन् ॥१५७॥

स्तंज्नाति वारि स्तज्ज्नाति वह्निं स्तुंज्नाति कुंजरान् ।

स्तुंज्नाति तस्करान् स्कंज्नात्यरीन् स्कंज्नात्यरेमुखम्

स्कुंज्नाति पंचास्यमपि स्कुंज्नाति च रुजां चयम् ॥१५८॥

षट्पदी ॥

प्रीणीहि दृमां मृदानारीन् सानंदं स्थीयतां त्वया ।

इति शासनदेवीज्जिस्तस्मिन्नाशीः प्रयुज्यते ॥१५९॥

तस्यापकीर्त्या न क्रोशतुरीयमपि ज्ञूयते ।

न क्लृणः स्थीयते विघ्नैस्त्रीलोकी चास्यते गुणैः ॥१६०॥

तस्य नोदयपाकोऽपि सुप्यते ज्ञाग्यसंपदा ।

लूयते स्वयमेवांहोवद्धी दुःखैरज्ञेदि च ॥१६१॥

स्वयं व्रतेन कर्त्तव्यं शीलेन सत्करः स्वयम् ।

तस्यार्यैः प्राप्यमाणश्च मार्गः प्रापयते मुदम् ॥१६२॥

श्रीवाग्देव्यौ तदीर्येऽगेऽन्योन्यमाश्लिष्यतो रसात् ।

नात्मानं हन्ति तस्यात्मा स्वहितोपायविद्यतः ॥१६३॥

मनोवृत्तिं कृपां घत्ते वैराग्यासिश्चिन्नत्यघम् ।

ब्रूते कथां स्वयं तस्य नाचीकरत कुस्थितिम् ॥१६४॥

પ્રાઘીતે તદ્યશઃ પુષ્પમાલા મોદમયી સ્વયમ્ ।

સ ગચ્છતિ ક્રમાન્મોહં યઃ સ્યાદ્દર્શનનિશ્ચલઃ ॥ ૧૬૫ ॥

નવન્નિઃ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે દર્શનમાં નિશ્ચલ હોય, તે પોતાના ગુણવટ શાસન દૃષ્ટાઓના મન ખરીફ કરેછે, તેમની શક્તિવડે તે પૃથ્વીને નાની કરેછે તથા પર્વતોને લઘુ કરેછે. જલને, અગ્નિને, તથા હાથીઓને, સ્તાંભિત કરેછે. ચોરને, શત્રુઓને અને શત્રુના મુખને સડોચાવેછે. સિંહને અને રોગના સમૂહને હઠાવેછે “તુ” પૃથ્વીને પ્રસન્ન કર્યે, શત્રુઓને ચોળી નાખ્ય અને આનંદ સહિત રહે ” આ પ્રમાણે શાસનદેવીઓ તેને આશીષ આપેછે તેની અષ્ટકીર્તિ ચાર કોશ પણ હોતી નથી. તેના વિધ્નો ધણુવાર ટકી શકતા નથી, અને તેના ગુણોથી ત્રણ લોક વાસિન થાયછે. તેને ઉદ્યનું પરિણામ હોતું નથી, તેની ભાગ્ય સંપત્તિ સુતી નથી, તેની પાપ રૂપ લતા પોતાની મેલેજ છેદાયછે અને તેના દુઃખ ભેદી જાયછે. તેને વ્રત પોતાના થાયછે, શીલ સ્વયમેવ આવેછે અને આર્યજનો એ પ્રાપ્ત કરેલો તેનો માર્ગ હર્ષ આપેછે. લક્ષ્મી અને સરસ્વતી રસથી તેના અંગઉપર પરસ્પર આસિંગન કરે છે. તેનો આત્મા આત્માને હણુતો નથી કારણકે, તે પોતાના હિતનો ઉપાય જાણેછે. તેની મનોવૃત્તિ કૃપા ધારણ કરેછે. વૈરાગ્ય રૂપ ખર્જ તેના પાપને છેદેછે, કથા પોતેજ તેને કથેછે અને તેની નહારી સ્થિતિ કરાવતી નથી. તેની મુગંધી યશરૂપ પુષ્પની માલા મુગંધ આપેછે અને અનુકંમે તે મોક્ષે જાયછે. ૫૭-૫૮-૫૯-૬૦-૬૧-૬૨-૬૩-૬૪ ૬૫

વિ०—ક્રીનાતિ, સ્તુનીયાત્, તનુયાત્, સ્તંભનાતિ, સ્તંભનોતિ, સ્તુંભનોતિ સ્તુંભનાતિ, સ્કંભનાતિ, સ્કંભનોતિ, સ્કુંભનોતિ, સ્કુંભનાતિ, પ્રીણીદિ, મૃદાન, સ્થીયતામ્, પ્રયુજ્યતે, મૂયતે સ્ત્રીયતે, વાસ્યતે, સુપ્યતે, લૂયતે, અમોદિ, પ્રાપ્યતે, આશ્લિષ્યતે, ધત્તે, છિનત્તિ, વ્રૂતે, અર્ચીકરત્, ઘ્રીતે, એ જુદા જુદા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રત્યાચષ્ટ કુતીર્થં યો રોચતે વર્ઘતે દૃશા ।

સ પરાજયતે જાવરિપૂન્નિવિશતે શિવમ્ ॥૧૬૬॥

ભાવાર્થ—

જે કૃતીર્થના નિષેધ કરે, દર્શનવડે રૂચિ કરે અને વધે, તે ભાવ શત્રુઓના (કામ, ક્રોધાદિકના) પરાજય કરે છે અને ભક્ષને ભોગવે છે. ૧૬૬

વિ०—પ્રલાચ્છ, રોચતે, વર્દતે, પરાજયતે, નિવિશતે એ બુદા બુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સમ્યક્ત્વોદ્દીપને દેવપૂજાદાનતપોવિધૌ ।

જાગૃધ્વં ચ ષટ્પદાયમાના મુરુપદાંબુજે ॥૧૬૭॥

ભાવાર્થ—

ગુરુના ચરણ કમલમાં ભ્રમર જેવા થઇ સમક્ષિતને ઉદ્દીપન કરવા અને દેવપૂજા, દાન તથા તપસ્યા કરવામાં ભગ્નત થાઓ. ૧૬૭

વિ०—જાગૃધ્વમ્, ષટ્પદાયમાનાઃ એ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી અનેક પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ દરિદ્રાતિ ન ક્વાપિ ધારયત્યર્થસંપદઃ ।

ગુણાન્ ધારયતે ધત્તે સંદધાતિ યશઃ શુચિ ॥૧૬૮॥

પચતેઽરીન્પ્રતાપેન બાહ્યાન્ પચતિ ચાંતરાન્ ।

યો જિનાન્ યજતે ઙ્ઞૈર્યોવા યજતિ જ્ઞાવતઃ ॥૧૬૯॥ યુ-
ગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે શ્રીજિન ભગવંતને દ્રવ્યથી અને ભાવથી પૂજે છે, તે ક્યારે પણ દરિદ્રી થતો નથી. તે દ્રવ્ય સંપત્તિને ધારણ કરે છે. પોતે ગુણને ધારણ કરે છે. પવિત્ર યજ્ઞને વિસ્તારે છે. પ્રતાપવડે બાહ્યરના તથા અંતરના શત્રુઓને રાંધી નાંખે છે. ૧૬૮-૧૬૯

વિ०—દરિદ્રાતિ, ધારયતિ, ધારયતે, ધત્તે, સંદધાતિ, પચતે, પચતિ, યજતે, યજતિ એ બુદા બુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

देवार्चिता शोषयते द्विषो व्रीहीनिवातपः ।

समुज्वलास्तस्य परिवारयन्ते वपुःप्रज्ञाः ॥१७०॥

भावार्थ—

देवपूजा करनेपर प्राणी सूर्यको तडके जेभ उंगरनुं शोषण करे तेभ शत्रु-
ओनु शोषण करेछे. तेना शरीरनी उज्वल प्रभा चारे तरङ्ग प्रसरैछे. १७०

वि०—शोषयते, परिवारयन्ते अ धातु ३५ दर्शाव्या छे.

‘देवार्चिता’ ‘अ शब्दभां’ ‘अर्चिता’ ‘अ धातु’ उपरथी प्रत्ययांत ३५
दर्शावेल छे.

धत्ते जिनार्चा कट्याणं कुरुते विपदां क्षयम् ।

सौजाग्यं तनुते केऽस्याः पुरः कल्पदुमादयः ॥१७१॥

भावार्थ—

जिनपूजा कट्याणने धारण करेछे, विपत्तिओना नाश करेछे अने सौजाग्य
विस्तारैछे तेनी आगल कल्पवृक्ष विगेरे कोणु मात्र छे. १७१

वि०—धत्ते, कुरुते, तनुते अ जुदा जुदा धातु ३५ दर्शावेल छे.

स्वं वित्तं वपति क्षेत्रे यः स्वं तीर्थं प्रज्ञावयन् ।

प्राक्तनं स्वमधर्मं स इहाप्यपवदत्यहो ।

इहैव स्वं यशः शुभ्रं तनोति गुणसंपदा ॥१७२॥

भावार्थ—

जे पोतानुं द्रव्य क्षेत्रभां यावे अने पोताना तीर्थनी प्रभावना करे
ते पोतानुं पूर्वतुं पाप हूर करेछे. अने आ लोकभां गुण संपत्तिउ पोतानुं
उज्वल यश विस्तारैछे. १७२

वि०—वपति, अपवदति, तनोति, अ जुदा जुदा धातु ३५ दर्शाव्या छे.

सुस्मूर्षध्वं मास्म मंत्रान् दिदृक्षध्वं स्ममा निधीन् ।

जिज्ञासध्वं मास्मयोगान् शुश्रुषध्वं स्म मासुरान् ॥१७३॥

આશુશ્રૂપત સર્વાર્થસાધનં કેવલં તપઃ ।

ત્રિવર્ગશ્રીર્વરીતું યઃ પ્રતિશુશ્રુપતિ ક્ષણાત્ ॥૧૭૪॥ યુગમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે ક્ષણમાં ધર્મ, અર્થ અને કામની ભક્ષ્મીને વરવાની પ્રતિજ્ઞાલે તેઓ સર્વ અર્થ ને સાધનાર કેવલ તપની સેવા કરે. તે મંત્રોત્તુ સ્મરણ કરવાની ઇચ્છા કરે નહીં, દ્રવ્યના નિધિને જોવાની ઇચ્છા કરે નહીં, યોગને જાણવાને ઇચ્છા નહીં અને દેવતાની સેવા કરવા ઇચ્છા નહીં. ૧૭૩-૧૭૪

વિ०—સુસ્પર્ષધ્વમ્, દિદક્ષધ્વમ્, જિજ્ઞાસધ્વમ્, શુશ્રુષધ્વમ્, આશુશ્રૂષત પ્રતિશુશ્રુપતિ એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુના ઇચ્છાર્થ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

હિત્વા તપો દ્વાદશઘા મુક્તિયન્ ગચ્છદન્યતઃ ।

યોઽનુજિજ્ઞાસતિ સ્વાંતં સોઽદ્યોતાર્થી વિશેષતઃ ॥૧૭૫॥

ભાવાર્થ—

બાર પ્રકારતું તપ છોડી મુક્તિની ઇચ્છા કરનારો જે પ્રાણી ખીજ તરફ જતા એવા પોતાના દૃઢ્યને અનુજ્ઞા કરવાની ઇચ્છા કરે તે અર્થી થઇ વિશેષથી પ્રકાશે છે. ૧૭૫

વિ०—મુક્તિયન્, અનુજિજ્ઞાસતિ, એ નામ ધાતુ તથા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાદોઽનુકુર્યાત્કલ્પદ્રુઃ પરાકુર્યાજ્ઞદાનદઃ ।

ન્નિચતેઽદઃ સ્વયં ક્લેશાન્ જવં ચાતિક્ષિપત્યદઃ ॥૧૭૬॥

ભાવાર્થ—

તે તપ કલ્પવૃક્ષને અનુસરતું નથી, તે રોગને દૂર કરે છે, તે પોતાની ભલે ક્લેશને ભેદે છે અને સંસારને ઊડાડી મુકે છે. ૧૭૬

વિ०—અનુકુર્યાત્, પરાકુર્યાત્, ન્નિચતે, અતિક્ષિપતિ એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પટલીં પ્રતિક્ષિપતિ કર્મણા

મન્નિક્ષિપતીં કુયોનિષુ નરાંસ્તપોવિધિઃ ।

प्रवहन्मदां परिवहन्मरुज्जवां ।

परिमृष्यति द्विपघटां न केसरी ॥ १७७ ॥

भावार्थ—

ये तपस्याना विधि लोडोने नडारी यानिभां इकनारी कर्मनी श्रेणीने हूर करेछे. जेने मइ अस्तो होय, जे पवनना जेवो वेग धारणु करती होय. तेवी गजेंद्री धराने केशरीसिंह सहन करतो नथी. १७७

वि०—प्रतिक्षिपति, अभिक्षिपतीम्, परिमृष्यति अ धातु तथा धातु उपरशी पनेका ३५ दर्शाव्या छे.

उपरमति कुबोधः प्राणिनां यत्प्रसादा

द्विरमति ज्वञ्जीतिर्दुष्कृतान्यारमन्ति ।

परिरमत विदग्धास्तत्र धर्मे मयोक्ते

त्वरितमुपरमध्वं येन निर्वाणलक्ष्मीम् ॥१७८॥

भावार्थ

हे अतुर पुरषो, जेना प्रसादथी प्राणीअना नडारे योध विराभ पाभेछे, संसारने लय सभेछे अने दुष्कृत्य नाश पाभेछे, तेवा भारा कहेला धर्मने विषे तमे रभणु करे के जेथी सत्वर मोक्ष लक्ष्मीने प्राप्त थाओ. १७८

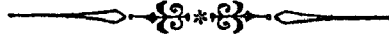
वि०—उपरमति, विरमति, आरमन्ति, परिरमत, उपरमध्वम् अ 'रम्' धातुना उपसर्ग साथे लुट लुट अर्थवाला ३५ दर्शाव्या छे.

इत्याख्याते द्वितीयः पादः

इति श्री जिनप्रभसूरिचिरचिते श्री श्रेणिकचारित्रे दुर्गवृत्तिध्याश्रयः

महाकाव्ये देशनावर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ।

॥ સપ્તમઃ સર્ગઃ ॥

ધર્મમિત્થં જગન્નાથેઽન્નિદધાનેઽથ પર્ષદિ ।

મગધેશો દદર્શૈકં ગલત્કુષ્ઠિનમાગતમ્ ॥૧॥

ભાવાર્થ—

આ પ્રમાણે જગત્પતિ શ્રી ભગવાંત પર્ષદામાં ધર્મ કહેતા હતા, તેવામાં મગધ દેશના રાજા શ્રેણિકે એક ગલત કોડ વાલા પુરૂષને જોયા. ૧

અજિઘાંસદ્દશોઃ પ્રીતિં સ રાજ્ઞોઽપ્યજુગુપ્સિવોઃ ।

સ્વદેહાદાટિટદૂરે ગલત્પૂયાન્ન મહ્નિકાઃ ॥૨॥

ભાવાર્થ—

જુગુપ્સા (નિંદા) નહીં કરનારા એવા પણ રાજાની દૃષ્ટિની પ્રીતિને નાશ કરાવા તેણે ધ્રુષ્ટા કરી. જેમાંથી પરૂ ગણે છે એવા પોતાના દેહમાંથી પણ તે માખીઓને ઉડાડતો નહતો. ૨

વિ૦—અજિઘાંસત્, આટિટત્, એ ધાતુ ઉપરથી પ્રેરકના રૂપ બનેલા છે. અ-જુગુપ્સિવોઃ એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવેલ છે.

इयाय दिदरिद्रासद्देहकांतिः प्रतिक्षणम् ।

सामीप्यं स जिनेन्द्रस्य द्वेष्यतां चार जूजुजः ॥३॥

ભાવાર્થ—

ક્ષણે ક્ષણે જેના દેહની કાંતિ દારિદ્રને પામે છે એવો તે પુરૂષ શ્રી જિને ભગવાંતની સમીપ પ્રાપ્ત થયો અને શ્રેણિક રાજાના દ્વેષ્યપણાને પણ પ્રાપ્ત થયો. ૩

વિ૦—इयाय, दिदरिद्रासत् ० આર એ ' इ ' દરિદ્રા અને ऋ ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

अथ नाथं प्रणम्यासामास कुष्ठी पदोः पुरः ।

प्रज्ञोः साधारणे तीर्थे के नात्मानमनेनिजुः ॥४॥

भावार्थ—

पत्नी ते कुष्ठी प्रभुने प्रणम करी तेभना चरखनी आगल जेडा. प्रभुनाः सर्व साधारण्ये वेदा तीर्थभां कोण्ये पोताना आत्माने पवित्र न करे ? अर्थात् करेण. ४.

वि०—आसामास, अनेनिजुः, अे 'आम्' अने 'निज्' धातु उपरथी अनेला ३५ दर्शाव्या छे.

विहाय शंकां श्रीखंभुवैरिव नवैर्नवैः ।

अचर्चयत्प्रज्ञोः पादौ ज्ञूयः पूयरसैरसौ ॥५॥

भावार्थ—

ते शंका छोडी दध नवनवा श्रीखंभुवैरिव नवैर्नवैः पोताना पदथी प्रभुना चरखने वारवार चर्चवा लाव्या. ५.

वि०—अचर्चयत् अे चर्च् धातुनुं ३५ दर्शाव्युं छे.

तद्दीक्ष्य श्रेणिकः कुलो दध्यावाः कोऽपि दुर्नयः ।

जनं जनं यः प्रीणाति श्लाघ्या यस्य गुणा गुणाः ॥६॥

पदे पदे सुपर्वाणो महिमां यस्य कुर्वते ।

परिग्रैवेयकेभ्योऽनुत्तरेभ्यः परिपर्यमी ॥७॥

यस्यावदानमेकैकं गीयतेऽध्यधि नंदनम् ।

उपर्युपरि शौलेंज्ञान घोऽघोब्धीन् सुरासुरैः ॥८॥

भावार्थ—

ते जेधं श्रेणिक राजने जेध चडया. तेखे विचार्युं डे, आः डेवा अविनय.

થાય છે. જે પ્રત્યેક માણસને પ્રસન્ન કરે છે, જેના ગુણો અતિ વખાણવા યો-
ગ્ય છે. દેવતાઓ સ્થાને સ્થાને જેનો મહિમા કરે છે. શ્રેયેયક અને અનુત્તરઃ
વિમાનમાં, નંદનવનમાં, પર્વતોની ઉપર અને સમુદ્રોની નીચે જેનું એક
એક ઉજ્જવલ ચરિત્ર ગાવામાં આવે છે. ૬-૭-૮.

વિશેષાર્થ—અધ્યધિ, ઉપર્યુપરિ, અધોઽધો એ અવ્યયોના યોગે વીપ્સા (મે૩૫)
અને પછીના અર્થમાં બીજી વિભક્તિ દર્શાવી છે.

હા પ્રિયા મે મતગતા નષ્ટ નષ્ટેતિ મમ્મથઃ ।

જીતજીતો યતો નશ્યન્નપશ્યન્નરતિમારટત્ ॥૯॥

ભાવાર્થ—

જેનાથી અતિ ભય પામી નાશતો અને રતિને નહીં જીતો કામદેવ 'અરે
મારી પ્રિયા ચાલી ગઈ નષ્ટ થઈ ગઈ એમ પોકાર કરતો હુતો. ૯.

વિશેષાર્થ—ગતગતા, નષ્ટ નષ્ટા, મીતમીતઃ એ વીપ્સા નો અર્થ દર્શાવ્યો છે.

નેંદઃ પટુપટુઃ સ્તોત્રે પટુપટ્વી ન જ્ઞારતી ।

યસ્ય તં ત્રિજગન્નાથં યદિત્યાજ્ઞાતયત્યયમ્ ॥૧૦॥

ભાવાર્થ—

જેનું સ્તવન કરવામાં ઈંદ્ર સમર્થ નથી તેમ સરસ્વતી પણ સમર્થ નથી.
તેવા આ જગત્પતિની આ પુરૂષ આશાતના કરે છે. ૧૦.

વિશેષાર્થ—પટુપટુઃ, પટુપટ્વી, એ દ્વિરૂક્તિ (વીપ્સા) ના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાયં ચકિત્તચકિતઃ પર્ષદો ન ચ ડુર્ગતેઃ ।

નિગ્રહેઽસ્ય ન શક્રાદ્યાઃ કુતઃ પંક્તિપંક્તિતાઃ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

આ માણસ આ સભાથી કે ડુર્ગતિથી ભય પામ્યો નહીં તો તેને શિક્ષા
કરવામાં ઈંદ્રાદિક કેમ સમર્થ થાય ? ૧૧.

વિ०—ચકિત્તચકિતઃ પંક્તિપંક્તિતાઃ એ વીપ્સાના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

प्रियप्रियेण सेवायाः फलं कथमुपेत्तु तम् ।

दृष्ट्वाप्यज्जिज्ञवं जर्तुस्तिष्ठेत्सुखसुखेन यः ॥११॥

भावार्थ—

स्वामीनां आवां परलव थतो जेधने पणु जे सुजे रहे, तो पछी तेने अतिथी सेवानुं इल केम प्राप्त थाय ? १२

वि०—प्रियप्रियेण, सुखसुखेन अे पणु वीप्साना इप दर्शांया छे.

मुंक्तेमुंक्तेतरां पापफलमेतर्हि कुष्ठयसौ ।

आराध्यंतु विराध्यैवं जोक्ष्यते जोक्ष्यतेतमाम् ॥१३॥

भावार्थ—

आ डे.डीआ आराधना करवा योग्य अेवा प्रभुनी आवी विराधना इरीने पापतुं इल हभलुज भोगवशे. १३

वि०—मुंक्तेमुंक्तेतरां, जोक्ष्यते जोक्ष्यतेतमाम्, अे धातुना वीप्सा इप दर्शांया छे.

मम वध्यममुं हंतुं मनो दमदमायते ।

औचित्यं नारिरिषति किंत्विदं संसदंतरे ॥१४॥

भावार्थ—

भाइं मन आ वध करवा योग्य अेवा डे.डीआने भाखाने धमधमी रहुं छे. पणु आ सलानी अदर ते योग्यताने छोडी शकतुं नथी. १४

विशेषार्थ—दमदमायते, आरिरिषति अे धातुना आस नियमसिद्ध इप दर्शांया छे.

योऽशाश्यते विषं मोहान्न्यषेधत्तं न योविदन् ।

ताटस्थ्यात्सुस्थंमन्योऽपि वस्तुतस्तं स आसिज्ञत् ॥१५॥

भावार्थ—

जे मोहथी (प्रमाहथी) अर आतो ह्याय, ते लक्षुतां छतां जे डोअ तेने

વારે મહીં, તે તટસ્થપણાથી યોતાને સારો માનતો હોય પણ વસ્તુતાએ તે તેને હેર અવશવે છે એમ જાણવું. ૧૫

વિ०—અશાશ્યતે, ન્યષેધત્, આસિક્ષત્ એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एकस्तीर्षकरेऽवज्ञामाचचार प्रमादतः ।

शक्तोऽप्यसासह्यतान्यस्तौ द्वावप्याटतुर्नवम् ॥१६॥

ભાવાર્થ—

એક તીર્થકરની અવજ્ઞા કરે અને બીજો શક્તિમાન છતાં પ્રમાદથી તે સહન કરે તો તે અને પણ આ સંસારમાં ભટકે છે. ૧૬

વિ०—આચચાર, અસાસહ્યત, આટતુઃ એ ખાસ નિયમ સિદ્ધ થયેલા જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

कंडूयियिषते ह्यष्टुं य इष्यियिषति प्रज्ञौ ।

तत्रेष्टियिषति स्वामिन्नक्तया यः स न दोषज्ञाक् ॥१७॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુની ઉપર દ્રેષની ખુજલી આવવાને લીધે ઇર્ષ્યા કરવાની ઇચ્છા કરેછે, તેની ઉપર સ્વામિ ભક્તિને લઈ જે ઇર્ષ્યા કરવાની ઇચ્છા કરે, તે દોષવાન ગણાતો નથી. ૧૭

વિ०—કંદૂયિયિષતે, ઈષ્યિયિષતિ, એ 'કંદૂયા' અને ઈર્ષ્યા શબ્દ ઉપરથી નામ ધાતુના ૩૫ બનેલા છે.

हृत्रीपुपुत्रायिषति पुपुत्रीयिषति द्विजी ।

पुत्रीयिषितो वैश्याशूद्र्यौ व्यवसितं ह्यदः ॥१८॥

पुपुतित्रीयिषितुं मातुस्तस्यैव तूचितम् ।

जक्तेषुञ्जिजिषे द्विष्ठान् गुरौ योऽद्विटिषेत च ॥१९॥ यु-
ग्मम् ।

ભાવાર્થ—

જે ગુરૂના દ્રેષીઓની ઉપેક્ષા કરે છે, તે વ્યવસાય ક્ષત્રાણીને આશ્રણીને,

વૈશ્યની, સ્ત્રીને અને શદ્ધની સ્ત્રીને પરસ્પર પુત્ર કરાવાની ઇચ્છા કરાવા બેવે છે. તેની માતાને તે સ્વામિભક્તમાં પુત્ર કરવાની ઇચ્છા કરવી યોગ્ય છે. ૧૮-૧૯

વિ०—પુપુત્રાયિષતિ, પુપુત્રીયિષતિ, પુત્રીયિયિષતઃ, પુપુત્રીયિયિષિતું, એ નામ ધાતુ ઉપરથી પ્રેરક તથા ઇચ્છાર્થમાં થયેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અશિશ્વાયિષમાણત્વં હૃદીતત્વેન માનસમ્ ।

અશ્વાયિયિષમાણં ચ ચાપલાકુરુતાં વશે ॥૨૦॥

સ્વં મુદિદિષતુ જ્ઞાનામૃતૈર્માર્જિજિષત્વઘમ્ ।

નારાર્યતે ઝક્તતાં ચેત્ ગુરૌ તન્નિચિલંવૃથા ॥૨૧॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

દુઃખે દમન કરવા યોગ્ય પણાથી અશ્વની ચેષ્ટા કરાવાની ઇચ્છા કરનાર અને અશ્વની ચેષ્ટા કરવા ઇચ્છતું એવું મન ભલે ચપલતા વશ કરે, જ્ઞાન રૂપ અમૃત વડે પોતાને હૃદય આપવાની ઇચ્છા ભલે કરે અને પાપની શુદ્ધિ કરવાની ઇચ્છા પણ ભલે કરે તથાપિ ગુરને વિષે ભક્તિ ભાવ ખતાવે નહીં, તે તે અધુ વૃથા છે. ૨૦-૨૧

વિ०—અશિશ્વાયિષમાણત્વમ્, અશ્વાયિયિષમાણં, મુદિદિષતુ, માર્જિજિષતુ; આરાર્યતે, એ નામ ધાતુ ઉપરથી અનેલા પ્રક્રિયા તથા પ્રત્યાયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે. તેમજ 'મૃજ્' અને મૃદ્ ધાતુના પ્રક્રિયાના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યમાર્યન્ દિશઃ પ્રોર્ણોનૂયમાનાસ્તિવષા સુરાઃ ।

ઈન્દ્રિયાયિષમાણાશ્ચ નૃપાસ્તં કોઽવધીરયેત્ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ—

કાંતિથી દિશાઓને વ્યાપ્ત કરતાં દેવતાઓ અને ઇન્દ્રનું આચરણ કરવાની ઇચ્છા કરનાર રાજાઓ જેની પાસે પ્રાપ્ત થયેલા છે, તેવા પ્રભુની કોણ અવજ્ઞા કરે ? ૨૨

વિશેષાર્થ—આર્યન્, પ્રોર્ણોનૂયમાનાઃ, ઈન્દ્રિયાયિષમાણાઃ એ ધાતુરૂપ અને નામ ધાતુ ઉપરથી અનેલા પ્રત્યાયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

एयरुः सांप्रतं सञ्चया मज्जेषफलविघ्नताम् ।

यमः सन्नोत्थितं त्वेनं स्वगृहायाजुहूषतु ॥२३॥

ભાવાર્થ—

આ સભાસદો મારા કોપના ફલમાં વિઘ્નપણાને પ્રાપ્ત થાય પણ સભા-
માંથી ઉઠેલા આ કોડીઆને યમરાજ તો પોતાને ઘેર બોલાવાની ઇચ્છા કરે. ૨૩

વિ०—एयरुः, आजुहूषतु એ પ્રક્રિયાંત, નિયમસિદ્ધ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

शासतोऽर्हत्प्रत्यनीकं जहृतींष्टुं यशोजरैः ।

चकाशति गुणैर्जाग्रित्यर्थेऽनर्थे दरिद्रति ॥२४॥

ભાવાર્થ—

શ્રી અહિંત પ્રભુના શત્રુને શિક્ષા કરનારાઓ પોતાના યશના સમૂહથી
ચંદ્રને હુસે છે, ગુણવડે પ્રકાશે છે, અર્થમાં જાગ્રત થાય છે અને અનર્થમાં
દરિદ્રી થાય છે. ૨૪

વિ०—शासतः, जक्षति, चकाशति, जाग्रति, दरिद्रति, એ ખાસ નિયમસિદ્ધ
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

देदीप्यमानः कोपेन जिघांसुः कुष्ठिनं नृपः ।

अचिंचितदिदं यावत्तावन्नाशेन चुक्षुवे ॥२५॥

ભાવાર્થ—

કોપથી પ્રદીપ્ત થયેલા શ્રેણિકરાજ તે કોડીયાને મારવાની ઇચ્છા કરી
જેવામાં આ પ્રમાણે ચિંતવતો હતો, તેવામાં પ્રભુને છીંક આવી. ૨૫

વિ०—देदीप्यमानः, जिघांसुः એ ધાતુના પ્રક્રિયા ઉપરથી પ્રત્યયાંતરૂપ થયેલા
છે અચિંચિત્, चुक्षुवे, એ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

कुठयथाह म्रियस्वेति कमप्यर्थं प्रतीषिषन् ।

चिंतयाशास्यतत्क्रुद्धः श्रुततर्जनीर्नृपः पुनः ॥२६॥

ભાવાર્થ—

કોઇપણ અર્થની પ્રતીતિ કરવાની ઇચ્છા રાખી તે કોડીએ ભગવંતને કહું કે, ' તમે મૃત્યુ પામે ' તે વાણી સાંભળી રાજ શ્રેણિક કોષ પામ્યે અને ચિંતાથી વ્યાધ થઇ ગયો. ૨૬

વિ०—મ્રિયસ્વ, પ્રતીવિષન્, આશાસ્વત એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુરૂપ અને ધાતુની પ્રક્રિયા ઉપરથી અનેક રૂપ દર્શાવેલ છે.

જુહોમિ તં સ્વરોષાગ્રૌ ચેત્કૃતી જજનાતીતત્ ।

સ્યાત્કૃપાચિક્લિદાત્માપિ દૃષ્ટે ન કોપ ચકનુ સ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

જે લોકોને ઊદ્ધવન કરી કૃતાર્થ થાય અને કદિ તેના આત્મા દયાથી વ્યાધ હોય તેમજ જેવાથી કોપ થાય તેવું કરે, તેને હું મારો કોપ રૂપ અગ્નિમાં હોમી દઉં. ૨૭.

વિ०—જુહોમિ, જજનાતીતત્, ચિક્લિદ, એ ધાતુ તથા ધાતુના ખાસ નિયમસિદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યશ્વરાચરકલ્પજુર્વિપદ્વહ્નિઘનાઘનઃ ।

પતાપતાનાં જંતૂનાં હસ્તાલંબૌ જ્ઞવાણિવે ॥૨૮॥

ચલાચલાક્લદર્પાઙ્ગિપટુપટપઃપવિઃ ।

તં પ્રત્યેષ કથં હંત મ્રિયસ્વેતિ વદાવદઃ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ—

જે સ્થાવર જંગમના કલ્પવૃક્ષ રૂપ છે, જે વિપત્તિ રૂપ અગ્નિમાં મેઘ સમાન છે, સંસાર સાગરમાં પડતા પ્રાણીઓને જે હાથના ટેકા રૂપ છે, અને જે ઇન્દ્રિયના ગર્વ રૂપ પર્વને તોડવામાં સમર્થ એવા વજ્ર સમાન છે તેવા પ્રભુને આ માણસ ' તમે મૃત્યુ પામે ' એમ કેમ કહી શકે? ૨૮-૨૯

વિ०—ચરાચર૦ ઘનાઘનઃ, પતાપતાનામ્, ચલાચલ૦ પટુપટ, વદાવદઃ એ ધાતુ ઉપરથી દ્વિભાવના પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કિમુ બંજમ્ય તેષાંધીર્જગ્લૌ કિં જ્ઞક્તિ કૌશલમ્ ।

વિષયેષ્વાટ ચેતઃ કિં નેંદ્રાઃ શાસત્યમું હિ યત્ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ—

જે ઇંદ્રો પણ આ કુષ્ટીને શિક્ષા કરતાં નથી તો શું તેમની બુદ્ધિ અતિશે ભભી ગઇ છે? તેમની ભક્તિની કુશલતા શું જ્ઞાનિ પામી છે? અને તેઓનું દ્રઢ્ય વિષયની અંદર શું ભરે છે? ૩૦

વિ०—બંધમ્ય, જગ્લૌ, આટ, શાસતિ ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ચુશ્ચ્યોત કારુણ્યરસં પદ્યંસ્તિષ્ટેવ યં ન કઃ ।

સ તત્તાન સાહ્યાદપ્યેષાં હી ડુર્નયં કથમ્ ॥૩૧॥

ભાવાર્થ—

જેને જોતાંજ કડ્ડાનો રસ ચવી જાય અને કોણ તેની ઉપર થુકે નહીં? એવા આ કોડીએ પ્રત્યક્ષ રીતે આ સર્વના અવિનયને કેમ વધાર્યો હશે? ૩૧

વિશેષાર્થ—ચુશ્ચ્યોત, તિષ્ટેવ, તત્તાન એ ધાતુના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પપ્સૌ શંકાં ચરવાનાસ્માહતિં ચિચ્છેદ ચ ત્રપામ્ ।

સૂહિતં નૈષ દધ્યૌ યદ્ ડુઢૌકેડ્યંતિકે પ્રજ્ઞોઃ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—

આ કોડીઓ જે પ્રભુની સમીપે આવ્યા, તેણે પોતાનું હિત વિચાર્યું નહીં તે શંકાને આધ ગયો, આપણી વૃત્તિને ખોદી નાખી અને લબ્ધને છેદી નાખી. ૩૨

વિ०—પપ્સૌ, ચચ્ચાન, ચિચ્છેદ, દધ્યૌ, ડુઢૌકે એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાપાન્નિરૌજ્ઞટ્કોડ્યમું યશ્ચકારેશિતુઃ પદોઃ ।

ચર્ચાં પૂયરસૈરીદ્ગ્નિજગાદ ચ ડુર્વચઃ ॥૩૩॥

भाषार्थ—

नेत्रे प्रलुना यरुने पइना रसथी यथित कर्या अने ने आबु दुर्वचन
(तमे भरे अेबु) ओढयो, तेने आपत्ति वर व्याप्त कोण न करे ? ३३

विशेषार्थ—औझटत्, चकार, निजगाद अे जुक्त जुदा धातुर्प दर्शाव्या छे.

ठिठकारयिषेत्कोऽस्मिन् निंदामधमरिष्टवत् ।

यो जघासौचितीं त्नाकिं जहौ स्वं कलमषेऽजुहोत् ॥३४॥

भाषार्थ—

नकारा रिष्ट-विघ्ननी नेम आवा भाषसथी निंदाने कोण गले ? ने
योग्यताने आध गधे, नेत्रे लक्ष्मि छोडी दीधी अने पोताना आत्माने पापमां
हामी दीधो. ३४

वि०—ठिठकारयिषेत्, जघास, जहौ, अजुहोत्, अे आस नियमसिद्ध धातु-
र्प अने भूतकालना र्प दर्शाव्या छे.

दग्धस्योपरि गंडेनोत्तस्थे तत्पाप्मनामुना ।

प्रागाशात्य तप्रेणं यदुराशीर्दुडुवेऽधुना ॥३५॥

भाषार्थ—

आ पापी प्रथम प्रलुनी आशातना करी अने ते पछी 'तमे भरे' अेवी
दुष्ट आशीष ओढयो, ते हाजया उपर इहलो उठया नेकुं थयुंछे. ३५

वि०—उत्तस्थे, दुडुवे, अे परेक्ष भूतकालना धातुर्प दर्शाव्या छे. अडिं
“ दग्धस्योपरि गंडेनोत्तस्थे ” अे न्याय पण दर्शाव्यो छे.

स्वरः चोकूयते यद्वत्तथा चोकूयमानकः ।

कदामयांतं नेयोऽसौ यश्चक्रे मंतुमीदृशम् ॥३६॥

भाषार्थ—

नेम गधेउा लुके, तेम लुकनारा आ कोडीअे ने आवो अपराध क्योछे,
तेना अंत हवे भारे क्यारे लावयो ? ३६

वि०—चोकूयते, चोकूयमानकः अे आस धातु प्रक्रियान्ता ३५ दर्शांया छे,
इयायेयतुरप्रीतिं मनो नेत्रे च येन मे ।

स्तेच्छोऽपि यच्च नेयेष कर्म तत्ससृजेऽधुना ॥३७॥

भावार्थ—

जे कर्म लोभ आरा मनने अने नेत्रने अप्रीति थछ छे अने जे कर्म करयाने.
स्तेच्छ पक्ष धरछते नथी तेवुं कर्म आ भाखसे दुभखण्ट कर्ये. ३७

वि०—इयाय, इयतुः, इयेष, ससृजे अे. परेक्षभूतना जुदा जुदा धातु ३५
दर्शांया छे.

धिग्गह्वीतममपिथ नाटिश्च त्वं मनःसु ना ।

इति वाचापि सन्ध्येषु ही पपाठ न कोऽप्यमुम् ॥३८॥

भावार्थ—

अपशाप छे के, आ सख्योभांथी डोद्ये आ डोडीयाने कथुं नही के,
लारा जेवा निंदया अेअ्य भाखसने धिक्काश्छे. रेगी थयेले तुं अमारा मनभां
पक्ष आवीश नही. ३८

वि०—अटिथ, आमपिथ, पपाठ अे धातु ३५ दर्शांया छे.

यौ लब्ध्वान्यत्र नाट श्रीरांचतुर्यौ जगत्त्रयम् ।

हरिरानर्च यावां बुर्ययोः सर्वत्र कीर्त्तयः ॥३९॥

आरतुर्यौ पद्मशोमां स्थित्वा यत्रानृधे गुणैः ।

यत्प्रसत्त्यानशे न्नयैः सुखं यावाशतुस्तमः ४०॥

स्वौजसातिबन्धुवोर्वी वेवेक्ति स्म न ज्ञास्करात् ।

ययोः प्रतापोऽवेवेष्ट दिशोऽनेनट् द्युन्नूतलम् ॥४१॥

विन्नृतः प्रोज्जिहानार्कनखांशुलक्षणानि यौ ।

कल्पदुणोपमिमते यौ कामान् पिपृतो बुधाः ॥४२॥

इयत्ति योग्यतां यत्र दिव्यगोशीर्षलेपनम् ।

तयोः पूयच्छटाचर्चा यश्विकीर्षत्प्रज्ञोः पदोः ॥४३॥ पंच-
जिः कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

જેઓને પ્રાપ્ત કરી લક્ષ્મી બીજે જતી નથી, જેઓ ત્રણ જગતમાં વિચર્યા છે, ઇંદ્રે જેઓની પૂજા કરી છે, જેમની કીર્તિઓ સર્વત્ર પ્રસરી છે, જેઓએ કમલની શાભા પ્રાપ્ત કરી છે, જ્યાં રહીને ગુણો વધેલા છે, ભવિ પ્રાણીઓ જેની પ્રસન્નતાથી સુખ પામ્યા છે, જેઓએ તમ-અજ્ઞાનતું ભક્ષણ કરેલું છે, જેઓનો પ્રતાપ પૈતાના પરાક્રમથી પૃથ્વી ને અતિક્રમ કરે છે, જે સૂર્યથી જુદા પડતો નથી, જે દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થયેલો અને જેણે સ્વર્ગ તથા ભૂતલને બાંધી લીધા છે, જેઓ નખના કિરણોથી સૂર્યના ભક્ષણ ધારણ કરે છે, જેઓ કામ-ઇન્દ્રિયાઓને પૂર્ણ કરે છે, તેથી વિદ્વાનોએ તેને કલ્પવૃક્ષની ઉપમા આપેલી છે. અને જેઓ દિવ્ય ગોશીર્ષ-ગોરૂં ચંદનની યોગ્યતાને ધારણ કરે છે, તેવા આ ચરણની ઉપર આ કોડીયો પદના છાંરાની ચર્ચા કરવા ઇન્દ્રે તે કેવી વાત? ૩૬-૪૦-૪૧-૪૨-૪૩

વિ.—આટ, આંચતુઃ, આનર્ચ, આંબુઃ, આરતુઃ, અનૃષે, આનશે, આજ્ઞતુઃ, અતિવધૂવ, દેવેક્તિ, અવેષ્ટ, અનેનદ્, વિષ્ટૂતઃ, ઉપમિમતે, પિપૃતઃ, ઇયત્તિ, ચિકીર્ષેત્ એ જુદા જુદા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

यस्तेजसा लालसिषुर्यः पिपावयिषुः कुलम् ।

स्वं जिजावयिषुर्व्रह्म यो योयियविषुर्द्विधा ॥४४॥

स्वं विजावयिषુर्न दीनं यो विरावयिषुर्द्विषः ।

લિલાવયિષુન્નિઃ પાપં મુલૈઃ પિપવિષુશ્ચ યઃ ॥૪૫॥

योऽनुबोद्धविषुः सौख्यं यो जुहावयिषुः श्रियः ।

શુશ્રાવયિષુરાચાન્ સ્વં યશઃ કવિમુશ્વેન યઃ ॥૪૬॥

संसिश्रावयिषुः स्वर्गलक्ष्म्या यः स्वं स्वयंवरम् ।

સ્વવાગ્નિઃ શ્રોતૃકર્ણેષુ યઃ શુશ્રાવયિષુઃ સુધામ્ ॥૪૭॥

બોધામૃતં યઃ શાસ્ત્રાણિ શિશ્રાવયિષુરાશયે ।

વિદિજ્ઞવયિષુર્યોઽઘં વિહુજ્ઞવયિષુર્દયામ્ ॥૪૮॥

જિગીષુઃ કુગતિં પિપ્રાવયિષૂર્ણીંઙ્યાણિ યઃ ।

ન્તપ્રુપ્રાવયિષુર્જોગૈર્હર્ષોર્મીન્ યઃ સ્વચેતસઃ ॥૪૯॥

આપિહ્લાવયિષુર્યઃ સ્વમાત્માનં શમસુધા હૃદઃ ।

યઃ પુષ્લાવયિષુર્જઞ્યાનુપદેશામૃતોર્મિન્નિઃ ॥૫૦॥

પ્રચિચ્યાવયિષુર્ગર્વાજીઃપતિં પ્રાતિન્નેન યઃ ।

પ્રચુશ્ચ્યાવયિષુર્મોહરાજં શૌર્યમદાચ્ચ યઃ ॥૫૧॥

સર્વેઽપિ બોઙ્ગ્યંતે તે પૂર્ણેચ્છા યત્પ્રસાદતઃ ।

તત્રાપનીપદ્યતાં કો દુરાશીર્વાવદૂકતામ્ ॥૫૨॥ નવન્નિઃ

કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે તેજવડે શોભવાની ઇચ્છા કરે, જે પોતાના કુલને પવિત્ર કરવા ઇચ્છે, જે પોતાનું બ્રહ્મવ્રત રાખવા ઇચ્છે, જે બુદ્ધિ જોડાવા ઇચ્છે, જે પોતાને અદીન જણાવા ઇચ્છે, જે શત્રુઓને રોવશવવા ઇચ્છે, જે પાપને છેદવા ઇચ્છે, જે ગુણવડે પવિત્ર થવા ઇચ્છે, જે સુખને અનુભવવા ઇચ્છે, જે ભક્તીને યોલાવા ઇચ્છે, જે આર્યોને પોતાનું યશ કવિ મુખે સંભલાવા ઇચ્છે, જે સ્વર્ગ ભક્તીને સ્વયંવર પોતાની તરફ કરવા ઇચ્છે, જે શ્રોતાઓના કર્ણમાં પોતાની વાણીવડે અમૃત ઝરાવવા ઇચ્છે, દૃઢ્યમાં શાસ્ત્રમાથી યોધરૂપ અમૃત સંભલાવવા ઇચ્છે, જે પાપને દૂર કરવા ઇચ્છે, જે દયાથી આર્દ્ર થવા ઇચ્છે, દુર્ગતિને આવવા ઇચ્છનારી ઇંદ્રીયોને જે વશકરવા ઇચ્છે, જે ભોગવડે પોતાના દૃઢ્યના હર્ષના ઉર્મિ જણાવા ઇચ્છે, શમતા રૂપ દ્રોથી પોતાના આત્માને જે આર્દ્ર કરવા ઇચ્છે, ઉપદેશ રૂપ અમૃતની ઉર્મિઓથી જે ભવ્ય જનને તૃપ્ત કરવા ઇચ્છે જે પ્રતિભા-બુદ્ધિવડે વૃહસ્પતિને ગર્વથી દૂર કરવા ઇચ્છે અને શૌર્યના મંદથી જે

झाडुराजने अथाना धृष्टे, तेजो सर्वे जेमता प्रसादधी पूर्णु धृष्टावाला अतिशे आय छे, तेवा लगवत उपर आवी दुष्ट आशीपने कडेवापखुं थाय, तेने कोशु प्रतिपादन करे? अर्थात् कोशपक्ष करेन नही. ४४-४५-४६-४७-४८-४९-५०-५१-५२

विशेषार्थ—लाळसिषुः, पिपावायिषुः, जिजावयिषुः, योयियविषुः, विभाव-
यिषुः, रिरावयिषुः, लिलावयिषुः, पिपविषुः, अनुबोभवयिषुः, जुहावयिषुः, शुश्रा-
वयिषुः, संमिश्रावयिषुः, शुश्रावयिषुः, शिश्रावयिषुः, विदिद्रावयिषुः, विदुद्रा-
वयिषुः, जिगीषुः, पिप्रावयिषूणि, उत्पुप्रावयिषुः, आपिष्ठावयिषुः, पुष्ठावयिषुः,
प्रचिच्यावयिषुः, प्रचुच्यावयिषुः, बोभूयंते, आपनीपन्नताम्, वावदूकताम्, अ
धातुं उपरथी धृष्टार्थ विगेरे प्रक्रियामांथी अनेला प्रत्यांत ३५ तथा यङंतना ३५
दर्शाव्या छे.

इति मीमांसमानस्य राज्ञोवरीवृधत्क्रुधः ।

अजनि हुतमूचे च जेजीव्यस्वेति कौष्टिकः ॥५३॥

भावार्थ—

अभ विचार करतां अने जेने कोश अतिशे धृष्टि पाभ्ये छे अथवा राजाने
ते वपते छींक आवी अरले ते कोडीओ ओदयो के, तमे धखुं लोवा. ५३

वि०—मीमांसमानस्य, वरीवृधत्क्रुधः, अजनि, ऊचे, जेजीव्यस्व, अ धातुं
तथा धातु उपरथी अनेला जुदा जुदा ३५ दर्शाव्या छे.

दध्यौन्नूपति राः साम्नावनीवंचीति मामयम् ।

मावधीन्मां नृपोऽसावित्यवदत्त्वस्य मा न ज्ञोः ॥५४॥

भावार्थ—

राज श्रेष्ठिके चितव्युं के, आ दुष्टी अने अतिशे छेतर छे. 'आ राज
अने मारे नही' अभ धारी ते आयुं ओदयो पक्ष तेने लय न होय तेम
नथी." ५४

वि०—दध्यौ, वनीवंचीति, मावधीत्, अवदत् अ धातुना जुदा जुदा ३५
दर्शाव्या छे.

આચનીસ્કચતારીન્ યોઽસનીશ્રસ્યત નોદયાત્ ।

નાવનીન્નસ્યત ન્યાયાન્નાપનીપત્યત વ્રમે ॥૫૫॥

નાચનીકમ્યતાન્યસ્ત્રીર્ધર્મેરંરમ્યતાર્હતે ।

મેઘાધનાનાં ધુરીયં પ્રાપનીપદ્યતાસનમ્ ॥૫૬॥

નાવાન્નાસ્યત કાર્યેઽપિ નાવંન્નણ્યતાઽનૃતમ્ ।

અવંન્નજ્યત ડુર્નીતીઃ સોઽશ્રાઘૌત્સચિવોઽજ્ઞયઃ ॥૫૭॥ વિ-

શેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેણે શત્રુઓને અતિશે દયાવ્યા છે, જે ઉદયથી અતિશે ભ્રષ્ટ થયો નથી, ન્યાયથી અતિશે ભ્રષ્ટ થયો નથી, ભ્રમમાં અતિશે પડ્યો નથી, જેણે પરસ્ત્રીને ઇચ્છી નથી, જે આર્હત ધર્મમાં અતિશે રમ્યો છે, જે યુદ્ધિમાન્ પુરૂષોમાં અગ્ર આસનને પ્રાપ્ત થયો છે, જે કાર્યમાં પાછો હુડ્યો નથી, જે અસત્ય બોલ્યો નથી અને જેણે અનીતિઓને ભાંગી છે એવા અલયકુમાર મંત્રીને ત્યાં ઊંક આવી. ૫૫-૫૬-૫૭

વિ०—આચનીસ્કચત, અસનિશ્રસ્યત, અવનીશ્રસ્યત, અપનીપત્યત, અવની-કમ્યત, અરંરમ્યત, પ્રાપનીપદ્યત, અવાભાસ્યત, અવંમણ્યત, અવંમજ્યત, એ યજ્ઞત ના ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે. અક્ષૌત્ એ 'શ્ચુ' ધાતુનું રૂપ છે.

દંદશ્યમાનો દંદહ્યમાનો હિનૃપતેર્મનઃ ।

જીવાથવા ત્રિયસ્વેતિ કુષ્ટયુવાચાન્નયં પ્રતિ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

રાજા શ્રેણિકના મનને દશ તેા હોય કે બાલતો તેમ તે કુષ્ટીએ અલય-કુમારને કહ્યું કે “ભવો કે મરો” ૫૮

વિ०—દંદશ્યમાનઃ, દંદહ્યમાનઃ, એ યજ્ઞત ઉપરથી પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

તચ્ચુત્વાચિંતયજ્ઞાપ્યેષ રોગો યથા યથા ।

ઉપેક્ષ્યતે હંત વરીવૃદ્ધ્યતેઽસ્ય તથા તથા ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

તે સાંભલી રાજા શ્રેણીકે ચિંતવ્યું કે, જેમ જેમ રાગની ઉપેક્ષા કરીએ તેમ તેમ તે વિશેષ વધે છે, તેવી રીતે આ કોડીયા પણ ઉપેક્ષા કરવાથી વધતો જાય છે. ૫૯

વિ०—વરીવૃદ્ધ્યતે, એ યદંતનું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

इर्पाद्ये जंजपंत्यस्त्रमंतान् ये कुलतोऽप्यलम् ।

रणेचंचूर्यमाणांस्तान् यस्य धीः पंपशीत्यरीन् ॥६०॥

ભાવાર્થ—

જેઓ ગર્વથી અસ્ત્રવિધાના મંત્રોને અતિશે જપે છે અને જે કુલથી પણ સમર્થ છે, તેવા શત્રુઓને જેની યુદ્ધિ રણમાં અતિશે ચૂંચુ થતાં દેખાડે છે. ૬૦

વિ०—જંજપંતિ, ચંચૂર્માણાન્, પંપશીત્તિએ યદ્કુલગંત પ્રક્રિયાના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

रूपाक्षेपेण जंजयमानात्रपि मृगेक्षणाः ।

यः प्रेक्ष्यौदिदात्मानं शीलध्यानसुधारसैः ॥६१॥

ભાવાર્થ—

રૂપના આક્ષેપથી રતિ કોડા કરતી સ્ત્રીઓને જોઈને પણ જેણે શીલ ધ્યાન ૩૫ અમૃતના રસવડે પોતાના આત્માને આર્દ્ર કર્યા હતા. ૬૧

વિ०—જંજમ્યમાનાઃ, ઔદિદત્, એ યદંત ઉપરથી ખનેલ ૩૫ તથા યદંતનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

योऽचीकराज्यवृद्धिं बुद्ध्या शत्रूनलीलवत् ।

असिस्रवत्रीतिशास्त्रमस्मान् धर्ममशुश्रवत् ॥६२॥

ભાવાર્થ—

જેણે રાજ્યની વૃદ્ધિ કરાવી છે જેણે શત્રુઓને અત્યંત છેદાવી નાખ્યા છે, જેણે નીતિશાસ્ત્ર પ્રસારાવ્યું છે અને જેણે આપને ધર્મ સાંભલાવ્યા છે. ૬૨

* અદિથી ચૈદ શ્લોક સુધી અભયકુમાર મંત્રીનું વર્ણન કરે છે.

વિ૦—અચીકરત્, અલીલવત્, અસિસ્રવત્, અશુશ્રવત્, એ ધાતુઓના પ્રેરક
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સદ્ગ્ન્યો હિતં યોઽચકચન્નયાયે લોકાનપીપટત્ ।
ધિયાતતત્કત્વલાશાઃ સ્વમજીજાગઙ્ઘૃષે ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

જેણે સત્પુરુષોને હિત કહેલું છે, જેણે લોકોને ન્યાયમાં તત્પર કરેલા છે,
જેણે બુદ્ધિથી દુર્જન લોકોની આશા છેદાવી છે અને પોતાના આત્માને
ધર્મમાં જગાડ્યો છે. ૬૩

વિ૦—અચકચત્, અપીપટત્, અતતક્ષત્, અજીજાગરત્, એ ધાતુના બુદ્ધ
બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મુક્તૌ યો રિરમયિષુઃ શ્રેયોઽચકમત ક્ષિતેઃ ।
નાતિત્રપત્કુલં કૈર્ન યશોઢક્કામવીવદત્ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

જે મુક્તિમાં રમવાને ઇચ્છે છે, જેણે પૃથ્વીનું કલ્યાણ ઇચ્છેલું છે, જેણે
પોતાના કુલને કોનાથી તુલ્ય નથી કર્યું એમ નહીં અર્થાત્ સર્વથી તુલ્ય કરેલું
છે અને જેણે કીર્તિના ઢાલ વગડાવ્યા છે. ૬૪

વિ૦—રિરમયિષુઃ, અચકમત, અતિત્રપત્, અવીવદત્, એ ધાતુ ઉપરથી તથા
બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વ્યસસ્મરત્પૂર્વપુંસઃ ક્વચિન્ન સ્વમતત્વરત્ ।
ઈતીર્યોઽદ્દરન્નામાપપ્રથન્નાવ્યતસ્તરત્ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

જેણે પૂર્વ પુરુષોને ભુલાવ્યા છે, જેણે પોતાના આત્માને કોઈ ઠેકાણે પણ
તરા કરાવી નથી, જેણે સાત પ્રકારની ધતિને* દૂર કરી છે, જેણે પોતાના

* ૧ અતિવૃષ્ટિ, ૨ અનાવૃષ્ટિ, ૩ ઊદરો થાય, ૪ ટીડ આવે, ૫ શુડા થાય, ૬
સ્વદેશમાં બળવો થાય. અને ૭ પરદેશમાંથી હુમલો આવે—એ સાત ધતિ કહેવાય છે.

નામને પ્રખ્યાત કર્યું છે અને જેણે ભાવીને ઠાંકી દીધું છે. અથવા જે ભાવીને પણ તરી ગયેલ છે. ૬૫

વિ०—વ્યસસ્મરત્, અતલ્લરત્, અદદરત્, અપમથત્, અતસ્તસ્ત્ એ ધાતુના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નામાપ્યમમ્નદ્ચૌર્યાઃ કીર્તિન્નિર્દ્યામપસ્પૃશત્ ।
પૃથ્વીં રત્નત્રયે પુણ્યોપદેશૈર્યોઽજજાગરત્ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

જેણે ચોરીનું તેા નામજ કાઢી નાખ્યું છે, જેણે કીર્તિથી સ્વર્ગના સ્પર્શ કરેલો છે અને જેણે પવિત્ર ઉપદેશવડે ત્રણ રત્નોમાં પૃથ્વીને જાગ્રત કરેલી છે. ૬૬

વિ०—અમમ્નત્, અપસ્પૃશત્, અજજાગરત્ એ ધાતુના જુદાજુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યં ગુણાનાવિવેષ્ટનકેઽવવેષ્ટન્ સકલાઃ કલાઃ ।
યોઽચિવેષ્ટ જનં ધર્મે નાચવેષ્ટ કુવર્ત્મનિ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ—

જે ક્યા ગુણો એ વીંટાયો નથી ? સર્વ કલાઓ જને વીંટાયેલી છે, જેણે લોકોને ધર્મમાં પ્રવર્તાવ્યા છે અને જે પોતે કુમાર્ગે પ્રવર્ત્યો નથી. ૬૭

વિ०—અવિવેષ્ટન્, અવવેષ્ટન્ અચિવેષ્ટ, અચવેષ્ટ, એ વેષ્ટ અને વેષ્ટ ધાતુના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યં નાવાજીગણન્દેવા ન ચાવાજગણત્રરાઃ ।

સ્વસ્યાયતૌ શુજ્જોદર્કં દોષઝાન્ યોઽન્વમીમપત્ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓ જેની અવજા કરતા નહતા, માણસો જેની અવજા કરતા નહતા અને જેણે દોષ-વિકાર પુરૂષોને પોતાના ઉત્તર કાલે પરિણામ થયાની સાબીતી કરી આપી હતી. ૬૮

વિ०—અવાજગણન્, અવાજગણન્, અન્વમીમપત્ એ જુદા જુદા પ્રકારના ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અપ્રમિત્સૌ ન ઘનેઽસ્રનિમિત્સાં લિપ્સુરુન્નતિમ્ ।

પ્રણમિત્સુષુ પુણ્યં યો દિત્સુરોપ્સિતમર્થિષુ ॥૬૯॥

ભાવાર્થ—

ઉન્નતિની ઇચ્છા રાખનારા જેણે અસ્ર વગરના માણસ ઉપર અસ્ર વાપરવાની ઇચ્છા કરી ન હતી. અને જે યાચકોમાં વાંછિતને આપવાની ઇચ્છા કરતો અને પ્રજ્ઞામની ઇચ્છાવાલાને પુણ્ય આપવાની ઇચ્છા કરતો હતો. ૬૯

વિ०—અપ્રમિત્સૌ, અસ્રનિમિત્સામ્, લિપ્સુઃ પ્રણમિત્સુષુ, દિત્સુઃ, ઇપ્સિતમ્ એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુરુસ્તત્ત્વપ્રમિત્સૂનાં સત્પથાદ્યો ન પિપ્સતિ ।

સંધિત્સુષુ વિસંરિપ્સુઃ સંપિત્સુ ફલકાર્યકૃત્ ॥૭૦॥

ભાવાર્થ—

તત્ત્વને પ્રમાણ કરવાની ઇચ્છા કરનારાઓનો ગુરુ રૂપ જે અભયકુમાર સન્માર્ગથી પડવાને ઇચ્છતો નથી. સંધિ કરવાની ઇચ્છા કરનારાઓમાં જે સંધિ કરવાની ઇચ્છા કરનાર છે અને શરણે આપવાની ઇચ્છા રાખનારને ફલકાર્યને કરનાર છે. ૭૦

વિ०—તત્ત્વપ્રમિત્સૂનામ્, પિપ્સતિ, સંધિત્સુષુ, વિસંરિપ્સુઃ, સંપિત્સુઃ એ ઇચ્છાર્થના ધાતુરૂપ તથા પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ધિત્સુઃકાર્ણાનામૃતં દિત્સુરેનઃ સિદ્ધુઃ સ્વનિગ્રહે ।

આરિસાત્સુર્ગુરૂન્યશ્ચ પ્રતિરિત્સતિ વિક્રિયામ્ ॥૭૧॥

ભાવાર્થ—

જે જ્ઞાનરૂપ અમૃતને ધારણ કરવા ઇચ્છતો હતો, પાપનું ખંડન કરવા ઇચ્છતો હતો, ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ શિખવા ઇચ્છતો હતો, ગુરૂની આરાધના ઇચ્છતો હતો અને વિકારને રોકવા ઇચ્છતો હતો. ૭૧

વિ०—ધિત્સુઃ, દિત્સુઃ, સિદ્ધુઃ, આરિસાત્સુઃ, પ્રતિરિત્સતિ એ ઇચ્છાર્થના પ્રત્યયાંત તથા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

ધિપ્સુર્ધીપ્સૌ ગુણૈરીપ્સુર્વિજ્ઞીપ્સુપ્વનુકૂલધીઃ ।

ત્રક્તિન્નાગ્મોક્ષમાણેયુઃ યઃ સંસારાન્મુમુહુકઃ ॥૭૨॥

ભાવાર્થ—

ધ્યાન કરવાને ઇચ્છતો હતો, ગુણવડે સમૃદ્ધિમાન થવાને ઇચ્છતો હતો, વિજ્ઞાન મેલવાની ઇચ્છા કરનારાઓમાં અનુકૂલ યુદ્ધિ કરતો હતો, મોક્ષ પામવાની ઇચ્છા કરનારાઓમાં ભક્તિ વાલો હતો. ૭૨

વિ०—ધિપ્સુઃ, ધીપ્સૌ, રીપ્સુઃ, વિજ્ઞીપ્સુષુ, મુમુહુકઃ એ ઇચ્છાર્થ ઉપરથી થયેલા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વિશ્વં દીત્સૌ પિપતિષુર્ડુઃસહો યોદિદંત્રિષૌ ।

તત્રાત્રયેત્યાહ્નિકમપ્યાઃ કષ્ટં વક્ત્યમંમલમ્ ॥૭૩॥ ચતુ-
ર્દશત્તિઃ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે ત્રિશ્વને વધારવાની ઇચ્છા રાખનારની આગલ પડવાને ઇચ્છનારો અને દંભ કરવાની ઇચ્છા કરનારને દુઃસહ છે, તેવા પણ અભયકુમારની પ્રત્યક્ષ આ કોડીઓ અમંગલ બોલે એ કેવી વાત ? ૭૩

વિ०—દીત્સૌ, પિપતિષુઃ, દિદંત્રિષૌ, એ ઇચ્છાર્થ ઉપરથી અનેલા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દયાંચક્રે નરેંદ્રાણાં મુર્ખં દિગ્યે ન ચૈષ ન ।

અહો ધાદ્યૈ વિવ્યથે યન્ન મનોઽસ્ય મનાગપિ ॥૭૪॥

ભાવાર્થ—

રાજાઓના મુખ ઉપર દયા આવી પણ તે કોડીઓ હજી કરતો નથી. અહા! કેવી ધીંભતા? કે જેનું મન જરાપણ દુઃખાતું નથી. ૭૪

વિ०—દયાંચક્રે, દિગ્યે, વિવ્યથે, એ જુદા જુદા ધાતુ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આખ્યાતે તૃતીયઃ પાદઃ ।

નિગૃહ્ણામિ ન ચેજ્જીનલજ્જમેનં બહિઃ સન્નમ્ ।

નિષ્કાશ્ય મધ્યજેષ્ટારિં તન્મિથ્યોશંતિ માં પ્રજાઃ ॥૭૫॥

ભાવાર્થ—

નિર્લજ્જ એવા આ કુષ્ટીને સજ્જાની બાહર કાઠી જો હું તેના નિગ્રહ નહીં કરું, તો મિત્ર અને શત્રુ જોને સરખા છે એવા મને પ્રજા ચાહે છે, તે મિથ્યા થાય. ૭૫
વિ०—જીનલજ્જમ્; બહિઃસમ્, મધ્યજેષ્ટારિમ્, એ સમાંસાંત ખાસ વાક્ય અને 'જશંતિ' એ વજ્ ધાતુનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

ચિંતાસંતતિમિત્યૂયુર્વિચિંતુર્મંતવો હૃદિ ।

યાવશ્ચોઽતનોત્તાવત્કાલસૌકરિકઃ ક્રુતમ્ ॥૭૬॥

ભાવાર્થ—

આ પ્રમાણે તેના અપરાધો રાજના દૃઢ્યમાં ચિંતાની પરંપરા ઊત્પન્ન કરતા હતા, તેવામાં કાલસૌકરિક નામના પુરૂષે છિંકે ખાધી. ૭૬
વિ०—ઝયુઃ, અતનોત્, એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઝચેઽથ શૌનિકં કુષ્ટી મા જીવીર્મા મૃથા ઇતિ ।

શ્રુત્વેતિ દધ્યૌ રાજૈષ હા નોઽનૃજ્જન્મનઃ કથમ્ ॥૭૭॥

ભાવાર્થ—

તે વખતે કુષ્ટિએ તે કસાઇને કહ્યું, કે, 'તું જીવીશ નહીં અને મરીશ નહીં' તે સાંભલી રાજાએ ચિંતવ્યું કે, આ કુષ્ટી આપણા મનને કેમ ખાલે છે? ૭૭
વિ०—ઝચે, માજીવીઃ, મામૃથાઃ, દધ્યૌ, અનૃજ્જન્મ એ જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સૂચ્યચા ઇવાસ્માન્ વાક્યકંટકેનૈષવિધ્યતિ ।

વાર્તામપિ ન પૃચ્ઠંતિ સુરા અપ્યસ્ય ચાગસામ્ ॥૭૮॥

ભાવાર્થ—

આ કુષ્ટી સોયવાલાની જેમ વાક્ય ૩૫ કાંટાવડે આપણને વીંધે છે, આ કથનાઓ તેના અપરાધની વાર્તા પણ પુછતા નથી. ૭૮

वि०—सूच्यचाः, विध्याति, ऐ प्रत्ययांत ३५ અને ધાતુ૩૫ દર્શાવેલ છે.

मा प्रश्नयंतु तं चैते निग्रहीतास्मि खड्वसुम् ।

इमे हि सुषुपुर्जक्तौ जर्तुर्नो सुप्यते मया ॥७६॥

ભાવાર્થ—

તેઓ ભલે તેને કાંઈ ન પુછે, પણ હું તેઓ આ કુષ્ટીને શિક્ષા કરીશ. તેઓ પ્રશ્નની ભક્તિમાં સુષુ ગયા પણ હું સુવાતો નથી. ૭૬

વિ०—પ્રશ્નયંતુ, નિગ્રહીતાસ્મિ, સુષુપુ; સુપ્યતે, એ જુદા જુદા ધાતુ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

वाच्यद्वाण इतीज्यार्हेर्नवचोऽप्युच्यतेऽतरे ।

ऊचे त्वसौ दुर्वचांसि शंकां नोहे च कामपि ॥७७॥

'આ કોઈ વાચ્ય છે' એમ બહુ પૂજ્ય પુરૂષો વચમાં કાંઈપણ બોલ્યા નહીં, અને આ કુષ્ટી દુર્વચન બોલ્યો અને કાંઈપણ શંકા પામ્યા નહીં. ૮૦

વિ०—ऊचे, ऊहे, એ પરોક્ષભૂતકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

मायुक्तकारिणं वोच्यात्सुप्याद्वा मे स्तुतौ जनः ।

मन्नटासिस्तथापीज्यादेतन्मूर्द्धंबुजेन गाम् ॥ ७८ ॥

ભાવાર્થ—

લોકો મને અયુક્ત કામ કરનારો કહી અથવા મારી સ્તુતિ કરવામાં સુધ્ધ બન, તથાપિ મારા સુમ્મટનું ખર્જ એ કુષ્ટીના મસ્તક ૩૫ કમલ વડે પૃથ્વીની પૂજા કરે. ૮૧

વિ०—उच्यात्, सुप्यात्, इज्यात् એ જુદા જુદા વિધિવિહિના ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

बाणैर्मृधेऽरीन् विव्याधोवाय प्रीतिं हृदि प्रजोः ।

यः स्वाम्यर्थे न सुप्वाप प्राणांस्त्यक्तुमुवास च ॥७९॥

तमुवाच ऋटस्तोममिति ध्यात्वा धराधिपः ।

यो विरुद्धमुवाचेशं सोऽयं ग्राह्यः सजास्थितः ॥८०॥

ભાવાર્થ—

જેણે રણભૂમિમાં આણેથી શત્રુઓને વીંધ્યા છે, જેણે દુક્યમાં પ્રભુની પ્રીતિને સાંધી લીધી છે, સ્વામીને માટે સુતો પણ નથી અને પ્રાણનો ત્યાગ કરવાને વસેડો છે, તેવા સુભટોના સમૂહને રાજા શ્રેણિકે આ પ્રમાણે વિચારીને કહ્યું કે, જે આ સભામાં રહી પ્રભુની વિરહ બોલેડો છે, તેને પકડીલ્યો. ૮૨-૮૩

વિ०—વિવ્યાધ, ઉવાય, મુષ્વાપ, ઉવાસ, ઉવાચ, એ જુદા જુદા ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રમાણમાફેતિ સુદાવાવાચ્યંત નૃપં જટાઃ ।

જર્તુર્વિયોગેષુ મરુત્સૂનોઃ કક્ષાં વિવક્ષવઃ ॥ ૮૪ ॥

ભાવાર્થ—

સ્વામીની આજ્ઞા પાલવામાં હુતમાતની તુલના કરવાને ઇચ્છનારા તે સુભટોએ રાજા શ્રેણિકને હર્ષથી જણાવ્યું કે, “આપની આજ્ઞા પ્રમાણ છે” ૮૪

વિ०—અવવાચ્યંત, વિવક્ષવઃ એ ધાતુરૂપ અને ધાતુ ઉપરથી પ્રત્યયાંત દર્શાવેલ છે.

દેશનાં તે જિને નત્વા કુદ્યુદસ્થાત્સમાજતઃ ।

જટૌઘસ્તસ્ય વવ્રશ્ચ માર્ગં સુંઘશ્ચતુર્દિશમ્ ॥૮૫॥

ભાવાર્થ—

દેશના પૂરી થઈ એટલે તે કોડીઓ પ્રભુને નમી સમાજમાંથી ઉઠ્યો; તેવામાં શ્રેણિકરાજાના સુભટોના સમૂહે ચારેદિશાઓ રૂંધી તેના માર્ગને છઠી નાંખ્યો. ૮૫

વિ०—ઉદસ્થાત્, વવ્રશ્ચ, એ જુદા જુદા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

પદ્યતામેવ પત્નીનાં કુષ્ટિરૂપમપાસ્ય સઃ ।

યત્સુરોર્કસ્તિષ્ઠા જિગ્યે દિવ્યં જગ્રાહ તદ્વપુઃ ॥૮૬॥

ભાવાર્થ—

તે સુભટો બેતાં તેણે કોડીયાનું રૂપ ત્યજી દીધું અને કાંતિથી સૂર્યને જિતી લે, તેવું દિવ્ય રૂપ મહણ કર્યું. ૮૬

વિ०—જિગ્મે, જગ્રાહ એ પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કિં ન જગ્રહિષ્યૈનં ત્વમસોડયં પ્રહ્યતાં કષ્ટમ્ ।

ન ત્વવિવ્યયિષ્થોપાયૈ હીં વિવ્યાષ્ઠૈષ એવ નઃ ॥૬૭॥

સ્થાનેડ્યાદિવ્યથે નાસાવીદ્ગ્વા વ્યચ્ચતાં કુતઃ ।

ઇત્યન્યોન્યં લપત્સ્વેષુ સ પક્ષીવોત્પપાત સ્વમ્ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ—

“અને તમે કેમ પકડશો? તે હવે તે નથી ખીંજો છે, તે કેવી રીતે પકડશો? ઉપાયથી તમે તેને વ્યથા કરી શકશો નહીં, એ પોતે આપણને વ્યથા કરે તેવો છે. તેણે આપણને મુક્યવ્યા, તે મુક્ત છે, અથવા આણ પુરૂષને કેમ વ્યથા થાય?” આ પ્રમાણે તે સુભટો બોલતા હતા, ત્યાં તે આકાશમાં ઉડી ગયો. ૮૭-૮૯

વિ०—ચગ્રહિથ, પ્રહ્યતામ્, વિવ્યાયિથ, વિવ્યાથ, વિવ્યથે, વ્યચ્ચતામ્, લપત્પપાત એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સૌજ્ઞાગ્યાનાં નિધિર્વાશુ શિશ્વાયેષામદ્દશ્યતામ્ ।

વ્યાવૃત્ય શિશ્વિયુર્નૂપં વાક્પટીં ચેતિ તે વવુઃ ॥૬૯॥

ભાવાર્થ—

સૌભાગ્યનો જણે ભંડાર હોય તેવા તેણે એ સુભટોને પોતાની અદ્દશ્યતા જણાવી, પછી તે સુભટો પાછા વલી રાજ શ્રેણિક પાસે આવ્યા અને તેઓએ આ પ્રમાણે પોતાની વાણી રૂપ વસ્ત્ર વણવા માંડ્યું. ૯૯

વિ०—શિશ્વાય, શિશ્વિયુઃ વવુઃ એ ખાસ નિયમવાલા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

કસ્ય ચેતસિ વાશ્ચર્યં વવૌ દેવઃ સ કુષ્ટિકઃ ।

સોષુમ્યમાણસામર્ચ્યા વયં યેન કૃતાઃ ક્ષણાત્ ॥૭૦॥

ભાવાર્થ—

રાજેન્દ્ર, તે કુષ્ટી દેવતાએ કોના દ્વંદ્વમાં આશ્ચર્ય નથી ઉત્પન્ન કર્યું? જેણે અમોને ક્ષણવારમાં સામર્થ્ય સહિત કરી દીધા. ૯૦

વિ०—વવૌ, સોષુમ્યમાણ, એ ખાસ ધાતુરૂપ અને ધાતુ ઉપરથી સિદ્ધ થયેલ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવેલ છે.

સંવેવીચ્યકૃતિં ગહ્યાં દિવ્યાં મૂર્તિં વિકૃત્ય ચ ।

જિઘૃહયા સેસિમાનાન્ મિથોઽસ્માન્ સ વ્યમોહયત્ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

પોતાની નિંદવા યોગ્ય આકૃતિને સંકેલી અને દિવ્ય મૂર્તિ વિકૃત્વી તે કૃષ્ટીએ પકડવાની ઇચ્છાથી પરસ્પર શ્રમ કરતા એવા અમોને વિશેષ મોહ પમાડી દીધા છે. ૯૧

વિ०—સંવેવીચ્ય, સેસિમાનાન્, વ્યમોહયત્ એ પ્રત્યયાંતરૂપ તથા ધાતુરૂપ દર્શાવેલ છે.

ના સુષુપામ તં દીર્ઘનિદ્રાયા યન્ન ગોચરઃ ।

પ્રત્યુતાસુષુપામૈતત્તેજોમુકુલિતેક્ષણાઃ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

દીર્ઘનિદ્રા (મૃત્યુ) ના વિષયમાં પણ ન આવી શકે તેવા તે કૃષ્ટીને અમે સુવરાવી શક્યા નહીં પણ એના તેજથી જેમના નેત્ર મીંચાઇ ગયા છે એવા અમે ઉલટા સુધ ગયા. ૯૨

વિ०—અસુષુપામ, એ સ્વષ્ ધાતુનું રૂપ દર્શાવેલ છે.

તિરોહિતેઽત્ર ત્વામૈયેત્યાકર્ણ્યાગાજ્જિનં નૃપઃ ।

પિપૃચ્છિષુઃ કુષ્ટિકર્ણાં સુસુષુઃ શયનં યથા ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

એ કૃષ્ટી અંતર્ધાન થઇ ગયો પછી અમે તમારી પાંસે આંચ્યા છીએ. આ પ્રમાણે સાંભળી સુવાની ઇચ્છાવાલો પુરૂષ જેમ શય્યા પાંસે આવે, તેમ રાજા શ્રેણિક તે કૃષ્ટિની કથા પુછવાની ઇચ્છાથી ભગવંતની પાંસે આંચ્યો. ૯૩

વિ०—પિપૃચ્છિષુઃ, સુસુષુઃ એ ઇચ્છાર્થ ઉપરથી બનેલા પ્રત્યયાંત રૂપ છે.

વિશ્વવેકીયિતા જ્ઞાતિં વીહયાપેપીયિતં તદા ।

લુંપન્ રૌઢ્રસં તસ્યાપિપ્યેઽનુતરસો હૃદિ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

વિશ્વમાન્ય એવી ભક્તિ તે વખતે વૃદ્ધિ પામી અને તેના દૃઢ્યમાં શૈદરસ ભુક્ત થઈ અદ્ભુત રસ વૃદ્ધિ પામ્યા. ૯૪

વિશેષાર્થ—આપેપીયિતમ્, આપિપ્યે, એ 'પ્યાય' ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શેશ્વીયમાનકુતુકો જ્ઞતયા શોશૂયમાનયા ।

પૃથિવીનાથઃ પ્રણમન્ શ્રી સર્વજ્ઞ વ્યજિજ્ઞપત્ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

જેને અતિશય કૌતુક થયેલું છે એવા રાજા શ્રેણિકે વૃદ્ધિ પામેલી ભક્તિ થડે પ્રણામ કરી શ્રી સર્વજ્ઞ પ્રભુને વિજ્ઞપ્તિ કરી. ૯૫

વિ०—શેશ્વીયમાનકુતુકઃ, શોશૂયમાનયા, એ ધાતુ ઉપરથી પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શુશાવ યસ્તેડ્યાપત્તિં ઘૃણાં લોકાનશૂશવત્ ।

અશિશ્વયન્મમાપ્રીતિં શિશ્વાયાશાતનાં ત્વયિ ॥૬૬॥

યદીયાસ્તં પ્રતિ ક્રોધહેતુતાં શિશ્વયુર્ગિરઃ ।

શશુવુર્વધ્યતાં યસ્ય ગ્રહણે મન્નટોચમાઃ ॥૬૭॥

શુશાવયિષુરાત્માનં ડુર્ગતિં ત્વદવજ્ઞયા ।

શિશ્વાવયિષુરીષ્યાં મે કોડયં કુષ્ટયાદિશ પ્રત્નો ॥૬૮॥

ભાવાર્થ—

જે તમારી નજીક આવ્યા, જેણે લોકોમાં દયા ઉત્પન્ન કરાવી, જેણે મારી અપ્રીતિ વધારી, જેણે તમારી આશાતના કરી, જેની વાણી તેની ઉપર ક્રોધ થવાનું કારણ થઈ, જેને પકડવાને મારા સુભટોના ઉદ્ધમ નિષ્ક્રમ થયા, જેણે તમારી અવજ્ઞ કરી આત્માને ડુર્ગતિમાં પડવાને ઈચ્છા કરી અને જેણે મારી ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન કરી એવો તે કુષ્ટી કોણ હતો ? તે હું પ્રભુ મને જણાવો. ૯૬-૯૭-૯૮

વિ०—શુશાવ, અશૂશવત્, અશિશ્વયત્, શિશ્વાય, શિશ્વયુઃ શુશુવુઃ, શુશાવયિષુઃ, શિશ્વાયિષુઃ એ 'શ્વિ' અને 'શુ' ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આજુહાવયિતે યાજિહ્વાયકયિષં ચ તમ્ ।

યાનજઘાય પંતીસ્તં ન તૈરપ્યજૂહવમ્ ॥૧૬૫॥

ભાવાર્થ—

જિહ્વાએ મલિન થયેલા એવા તેને બોલાવાની ઇચ્છાથી તેને કંપાવે તેવાને મેં મોકલ્યા, તથાપિ હું તેને બોલાવી શક્યો નહીં. ૯૯-

વિ०—આજુહાવયિષુઃ, અજૂહવમ્, એ બુદ્ધા બુદ્ધ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યજુષૌર્દિદ્યુતે રૂપેણાજોહૂયત મન્મથમ્ ।

ધાન્ના જુહૂષતાર્કં તત્ સોઽધાદિવ્યં વપુઃ કથમ્ ॥૧૬૬॥

ભાવાર્થ—

જે ગુણોથી પ્રકાશમાન થયું, જેણે રૂપથી કમદેવની સ્પર્ધા કરી અને તેજથી સૂર્યની સ્પર્ધા કરી, તેણે દિવ્ય શરીર તે કુષ્ટાએ કેમ ધારણ કર્યું ? ૧૦૦-

વિ०—દિદ્યુતે, અજોહૂયત, આજુહૂયત, અધાત્ એ ધાતુઓના બુદ્ધા બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દેદ્યુત્યમાનજ્ઞાનાર્ક ત્વન્મત્નાંદેય શૌનિકૈઃ ।

ક્ષુતે કિમર્થં સ વિન્નો વાગ્નંગીસ્તાદ્દશીર્જગૌ ॥૧૬૭॥

ભાવાર્થ—

જેમને જ્ઞાન રૂપ સૂર્ય અતિશે પ્રકાશમાન છે એવા હું પ્રભુ; તમે, મેં, અભયકૃમારે અને શૌનિકે છીંક કર્યાથી તે તેવીવાણીઓ કેમ બોલ્યો હતો ? ૧૦૧-

વિ०—દેદ્યુત્યમાન, એ ધાતુરૂપ ઉપરથી પ્રત્યયાંત રૂપ બનેલું છે.

અપ્રાજુહાવ વાદે યા સુધાં તસ્વાન્યવિદ્યુતત્ ।

સ્તિષ્વાપયિષવઃ સિદ્ધિસ્થાનપીઠે સ્તુવંતિ યામ્ ॥૧૬૮॥

ભાવાર્થ—

જે વાણી વાદમાં અમૃતની સ્પર્ધા કરે છે, જે તત્ત્વોને પ્રકાશે છે અને સિદ્ધિનાં સ્થાન રૂપ પીઠ ઉપર સુવાની ઇચ્છા કરનારાઓ જેની સ્તુતિ કરે છે. ૧૦૨-

વિ०—આજુહાક, અદિશુત્, એ ધાતુરૂપ દર્શાવે છે. સિષ્વાપયિષવઃ, એ ધાતુરૂપ ઉપરથી પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવેલ છે.

યા પૂર્ણસુશ્વાપયિષા યુદ્ધમોહસ્ય યોદ્ધૃઃ ।

રાગાદ્યા નાનુવિવુધુર્યાં સંવિવ્યુર્ન ડુર્નયાઃ ॥૧૦૩॥

ભાવાર્થ—

જે વાણી મોહરાજના યોદ્ધાઓને યુદ્ધમાં પૂર્ણ રીતે સુવારવાની ઈચ્છા રૂપ છે, જે વાણીને રાગાદિક વીધી શકતા નથી અને જે વાણીને દુષ્ટનય સીવી શકતા નથી. ૧૦૩

વિ०—સુશ્વાપયિષા, અનુવિવુધુઃ, સંવિવ્યુઃ એ પ્રથમનું રૂપ ધાતુ ઉપરથી પ્રત્યયાંતનું છે અને બીજા બે પરોક્ષ ભૂતકાલના ધાતુ રૂપ છે.

વવ્રશ્ચુઃ શુભ્વોધં યે વવ્રજ્જુર્વિવુષાં મનઃ ।

યાં પપ્પજ્જુઃ સંશયાંસ્તાંસ્તત્ત્વં વા વસતો જનાઃ ॥૧૦૪॥

ભાવાર્થ—

જેઓ શુદ્ધ બોધને હેઠી નાખે છે, અને વિદ્વાનોના મનને દહન કરે છે. તેવા તત્ત્વમાં રહેલા સંશયોને અથવા તત્ત્વને લોકો જે વાણીને પ્રુ છે. ૧૦૪

વિ०—વવ્રશ્ચુઃ, વવ્રજ્જુઃ, પપ્પજ્જુઃ, એ છુદા જુદા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યે દિવ્યા યે નરોવા ત્રિદશસમુદયો મોહરાજસ્ય વીર્યં

તત્ત્વં શૌર્યેણ સંવિવયિથ જગવતીત્યસ્તવીદ્યાં ઘુનેતા ।

નાગલાયઘ્યાં કુવોધચ્ચિદિ જગતિ તયા સુગ્લુસુમ્હીકૃતારિ

ર્વાણ્યા દાતાઘરાશેશ્ચરિતમચકથ્કુષ્ટિનોર્હનૃપાય ॥૧૦૫॥

કલાપકમ્ ।

ભાવાર્થ—

“ જે દિવ્ય પુરૂષો જે મનુષ્યો અને જે દેવતાઓના સમુદય મોહરાજના વીર્યને હઠાવી શક્યા નથી, તેવા વીર્યને તમે શૌર્યથી હઠાવી શક્યા છે ”

૨૫૬

વરિતમ્.

આ પ્રમાણે છે
ધને છેવામાં જે
આંતરંગ શત્રુઓને
તે કુષ્ટીતું ચરિત્ર કં

વિ૦—સંવિવચિય,
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ની સ્તુતિ કરેલી છે અને જગતમાં કુઓ-
તિ પામેલી નથી એવી વાણીના આપનારા અને
રા શ્રી-જિન ભગવાંત પાપના રાશિરૂપ એવા
ને કહેતા હતા. ૧૦૫

મહાયત્ , અચકચત એ ધાતુના જુદા જુદા

इति श्री जिनप्रभर
दुर्दरांकद

ते दुर्गर्
रस

नदाकाव्ये
७ ॥

सि.